

خامه‌یه‌کی رۆشنییری لەپشت گوین زماندا

کۆوتار

نووسه‌ر: هەندرین
ناوی کتیب: تەنگزەی رۆشنییری
جۆری کتیب: و تار
بەرپیوه‌بەری ھونه‌ری:
تیراز:
دەزگای چاپی
چاپی يەکەم 2007
کورستان / سیمانی

هەندرین

سويد/2007

پیرست

بهشی سییه م

..... پرسی روشنبر و قهیرانی روشنبری (*).	166
..... خه می روشنبری و ته نگزه روناکبیری کورد.....	183
..... پهراگه نده بون له باخچه کانی تاراوه که دا:	202

بهشی یه که م

..... ده روازه یه ک بخویندنه و هی ئه م کتیبه	6
..... پیکهاته و پشتینه و پرسی روشنبری و روناکبیر 9	25
..... نیشانه کانی وابه سته بون و گه ران له کوئده کانی دیالوگ	50
..... هونه ری رهوانبیژی و ئیروسی گه ران به دوای چیزی ده نگ	72
..... دهق: منی ئه ویتر و ئه ویتری من.....	72
..... وینای روناکبیر له نیوان دوینه و ئه مرقدا..... 75	96
..... له پیناو به جقا کیکردنی سیاسه تی روشنبری له کور دستاندا	96

بهشی دووم

..... ئوتۆپیا یاده و هری مروقه ، له گه ران به دوای مالدا.....	116
..... قه ده ری خه ونی کورد:	121
..... له چه په ویه و بخ راست - کونپاریزی	121
..... گه ران به دوای خودیکی رسنهن له ناو میگه لاندنی ئاپوره دا	144
..... کاتی لیکترازاند بیته گوتاری سیاسی کورد..... 153	153

پەلەشى لەكەن

دەروازەيەك بۆ خویندنەوهى ئەم كتىبە:

مهىلى ناودىركردىنى ئەم كۆوتارە بە "خامەيەكى رۆشنېرىيى لەپشت گوئى زماندا" ، هەر تەنیا واتاي وىناكىرنى زمان و روڭلى رۆشنېرىيى ناگەيەنى ، بهلکو لەھەمان كاتىشدا واتاي گۆشەگىربۇونىكى لآلى زمانىش دەنۋىنى . رەھەندىيەكى دىكەي ئەم ناونىشانە، خۇنمایشىكىرنى زمانە لەگفتۇگۆكىرنەكەيدا لەگەل پەريشانىيەكانى يادەوەرىيى رابىرددووی خۆى و رىگاي گەشتە وىلەكانى ئىستايىدا . لەم دىيدەوە "خامەيەكى رۆشنېرىيى لەپشتگوئى زماندا" ، خوازىيارى ئاوهلاڭىرنەوهى ئاسۇيەكە، كە لەۋىدا زمان بەرىيگاي خامەكەيەوه، كە رۆشنىايى دەستى خۆيەتى، تاكو گۈئ لەبىدەگىيەكەي بىرى، پشت گوئى ئىمە كە خۆيەتى هەلەدەبىزىرت . كەواتە كاتىك ئاخىوەرى كوردى گۈئ لەزمانەكەي ناگرى و لەگفتۇيەكاندا ئاراستەكەي هەلەتە دەكا، ئەوكات زمان ئامانجەكەي نابىسىرى . لىرەوە ئاخىوەرى كوردى دەستپىدەكا: يادەوەرىيى بىركردىنەوه و بىرهاتنەوهى بىركردىنەوهى فەراموشىكىردووه .

بە پەرۆشىيەك لەم دۆخەي زمانەوه، ئەم كۆوتارە بەرەھەندە جوودايەكانىيەوه هەولىكە بۆ مشتومالكىرن و ورووژاندىنى پشتىنە، ئاستەنگ و دەرھاوېشەكانى ژيانى رۆشنېرىيى كوردى، بەلام ئىمە كاتىك

کوردى لهو ناوکۆییه جچاپاییه کوردىيیه وه به‌دهر نبيه. لىرەدا بهشى يەكەمى ئەم کۆوتاره بەتەقەلایەك لەدۆزىنەوەي سەرچاوه‌كان، دەخوازىت ئامازە بهو ئاستەنگ و هۆکارانه بکات، كە رىگرن لەبەردەم ئەو روشنېرىيە به‌رهەمھېنەر و کارايەي كە ژيانى كورد چاوه‌پېيەتى.

كەچى بهشى دووهەمى ئەم كتىبە، وەك بەردەوامىيەك لەبەشى يەكەم، هەولىدەدا چەند بوارىكى ديارىكراو راڭە بکات، كە دەرهاویشىتەيەكىن لەشىكستى مانەوە و زالبۇونى ئەو گوتاره كۆنخوازە روشنېرىيە كوردى كە گوتاره سياسييەكەي كوردىش رەنگدانەوەيەكى خەمگىنى ئەو گوتاره روشنېرىيەيە. بەشىك لهو ھۆکارانەش، كارىگەرى ئەو فشارە روشنېرىيە دەرەكىيەيە لەسەر ئاگايى كوردىدا، كە دواجار لەئاستى لاسايىكىرىدەنەوەدا قەتىسمامۇ دەمىننەتەوە، بەمجۇرە ئەو بارە روشنېرىيە ناتوانىت ئاسوپىيەكانى وەرچەرخان بەرھەمېننەت.

بەشى سىيىەم، ئەو سى گفتۇگۆيە، بەزمانىكى جودا و كراوهەتر، ئالۇزىبى و ئاكامەكانى ئەو پاشخانە روشنېرىيە دەرەبېرىت. لىرەوە دەكرى خوينەر لەدەكىيە يارىيەكانى ئەو زمانە جودايمە، وينايەك لەدىاردە و ئاستەنگەكانى روشنېرىيە تاراوجەش دەستەبەر بكا.

كەواتە دەكرى ئەو گفتۇگۆيەنانەش، وەك گەرانەوەيەك، يان ئاكامگىرييەك لەكۆى ئەم كتىبە، فامېكىت.

بەمجۇرە پىناسەي يەكىتى بابەتىيانە و مىتۆدىكانەي كتىبىك، هەر تەنبا بەقسە كردن لەتاکە ئاراستە يان بابەت و تاکە تىۋىرييەكى ديارىكراودا بەرجەستەناكىتىتەوە، بەلکو دەكرى بەئاراستەگەلىكى جودا، ھاۋئاھەنگىيەك لەكۆى دەنگ و رەنگەكاندا نمايشىكى و بەمەش ھەمەرنگىيەك لەپامان سەيرى دىيمانانى نۇوسىن بەگشتى و ئەم کۆوتارەش بکەين.

ھەندىرىن

لەكۆى ئەم کۆوتارەدا وينايەك لەو روشنېرىيە كوردىيیه نمايشىدەكەين، مەبەستمان نبيه وينايەكى رەھا و داخراو بىسەپىتىن، بەلکو دەخوازىن لەگفتۇگۆيەكى فرە دەنگ، شىيە و مىتودەوە، ناوکۆيەك/كۆنтиكىستىك لەكۆى ئاراستەپرسىارەكاندا بەدۆزىنەوە. لەم روانگەيەوە، ئەم كتىبە، دەكىرىت وەك نمايشىك لەزىيانى دويىنى و ئەمروقى كايەكانى روشنېرىيى كوردى بخويىنرىيەتەوە. بەدیوېكى تىريشەوە، كۆكىرىنەوەي ئەو بابەتكەلەي كە ويناندىنى شويىكتە جىاجىايەكانى ژيانى روشنېرىيى كوردى نمايشىدەك، لەرامانىكى رەخنە ئامىزدا دەخوازى ئاسوپىيەك بۇ بېركىرىنەوە كانى ئەويتر ئاواھلا بکاتەوە. لىرەوە ئەوەي كە جەستەي ئەم كتىبە دەچىننەوە، ئاپرۇدانەوەيە لەكۆى دەنگ، ئاستەنگ و پرسىاري كايەكانى روشنېرىيى كوردى، نەك رەتكىرىنەوەيان، بەمجۇرە ئەگەر كۆى پەيوەندى ئەو فرە دەنگانە بەئاراستە جودايمەكانىانەوە، ئاكامگىرييەك بخەملىنن، ئەوكات دەكىرى خوينەر يش، دوايى كۆتايى هيinan بە خوينىنەوەي ئەم كتىبە، وەك دىمەنلىكى ورۇوزاۋ، ھەمەرنگىيەك، سەيرى بکات. ئەگەريش ئەم كتىبە ئەو مەيلەي بۇ خوينەر مەيسەر نەكىرىدىت، باشترين شىيە، دوايى خوينىنەوەي كتىبەكە، واژەيتانە لەم كتىبە.

لىرەوە تاكو گەشتى ئەو كۆوتارە، بەجۇرېك لەجۇرەكان، بتوانن لەسەر بىنەمايەكى مىتۆدىكىيەوە خەم و ئاراستە گفتۇگۆيەكانى بەرجەستە بکەنەوە، ھەولماند اوھ جوولە و ئاكامەكانى قۇناخ و دۆخە روشنېرىيەكان پۇللىن بکەين: بەشى يەكەمى ئەم كتىبە، ھەولىدەدا، راڭەيەك لەپاشخانى ئەو ئاستەنگە جىاوازانە نمايشىكەت، كە دەرهاویشىتەپىكھاتى كوردىيى و زمانەكەيەتى. بەواتايەكى تر، مەبەستى ئەو كۆوتارە، گەرانەوەيە بۇ ئەو ناوکۆيەي كە جولىنەر و نمايشىكەنە وينايەكانى روشنېرىيى كوردىيە. فاكتەرە گرینگەكانى ئەو ناوکۆيە ھەمېشە لەسەر پىكھاتى نۇوسىسى كوردىدا كارا بۇوه؛ واتا وينايە جودا و ئاراستە ئالۇزەكانى روشنېرىيى

مهانه‌ی گرفتی سیاسی و میژووی، که وک هۆکاریک، هەمیشە بۆ قەتیسماوکردنی ئەو پیکهاته کۆمەلایەتی و رۆشنبیرییە ئاماژەی پیده‌کریت، هەم بۆ هەمووان بەرچاوه و هەمیشە لگری کۆمەلیک سەرنجی جوداوازە، بۆیە لەم نووسینەدا، تەنیا ئەو دیوانە بەدیار دەخربن کە رووناکبیرانی کورد، لەبەتەنگانه‌کردنەوەی ئەو گرفته، رۆلیکی تریان گیراوه. بەواتایەکی تر دەتوانین بلىین، ئەو تەنگانه‌یە وەک گوتاریکی رەها، بەیەکدیگرتنى پاشماوهی ھەستى خیلەکى و ئايىنى، دواجاريش بەحیزباندنى؛ کەلەکەبوونى لهنائاگايى رۆشنبیریي رووناکبیران، بەردەوام بەرھەمدەھېتىریتەوە: چەقبەستن لەسەر بەسادەکردنەوە و خوولانەوە لهناو ئەو تەنگانه‌یەدا، چالاکترین پالنەرى بەرھەمھېتىنەوەی ئەو تەنگانه‌یە يە.

لەم روانگەیە وە دەبىنین زمانى جىهانبىتى و خودى زمانەکەشمان لهناو ئەو تەنگانه‌یە گىرى خواردووە، هەر بۆیە تا ئەمروش، ئەگەر رووناکبیرىك بېھوئ بەزمانەکە مامەلە لەگەل دەقىكى فيكى، فەلسەفى و تىورى ئەدەبى بکات، لەبەردەم دىالۆگىردن و بەشدارىكىردن دەستەپاچە دەبىت، بەلام هەموو ھۆيەكان بۆ خودى زمانى كوردى ناگەرینەوە، بەلكو بۆ پانتايى ئەو گوتارە رۆشنبیرىي دەگەریتەوە کە وەک پرۆسەيەك بەردەوام ئەم زمانەی بۆ تەنگانه رووکەش و رووداوه‌کانى رۆزانە، داخوازىيە جەماوهرييەكان و پرسىارە وەلامدراوه‌كان، تەرخانكردووە. هەروا تا ئەمروش رووناکبیرى ئىمە - بەشىۋەيەكى گشتىنى - تەنیا سەرقالە بەو پرسىار و بابەتانە کە لەئاستى دووبارەيە. وىرای ئەمەش لاي ئىمە بزاشقى رۆشنبىرىي دىاريکراو و چالاک لەگۈرۈدا نىيە، ئەمەش تەنگانه‌ی رۆشنبىرىي و قەتیسمانى زمانى كوردى بەستەلۆك كردووە، کە زمانى كوردى لەئاستى زارەكى و رووکەشى بىيىتەوە و نەتوانى دىالۆگ لەگەل رۆشنبىرىي ئەويتىر بکات.. سەربارى ئەو پشتىنە ئابورى، كولتۇورى و بەبالادىستىردى ئايىنىيە، کە بۆتە جوولىتەرى مرقى كورد، لىزەوە گرفتى تەنگانه‌ی رۆشنبىرىي و زمانى كوردى ناچارمان دەكا

2007.1.25
ستوکەولم/سويد

پیکهاتەی پشتىنە و پرسى رۆشنبىرىي و رووناکبىر

"من دەنووسم جياواز لەوهى کە دەپەيقم، دەپەيقم جياواز لەوهى کە بىردىكەمەوه، بىردىكەمەوه جياواز لەوهى کە دەبى بىرېكەمەوه".
كافكا

بۆ ئەوهى ئەم نووسينە بەروانگەيەكى ئاواهلا لەپرسىيارى رۆشنبىرىي و رووناکبىرى كوردى بېھىقى، پېويسە سەرنجىكى راگوزارى بەدينە پشتىنەي بونياتى پیکهاتەي كۆمەللى كوردەوارى و ۋىجا پانتايىي رۆشنبىرىيەكەي. دىارە لاي هەمووان لارى لەوه ناكىرى، کە كۆمەلگاي كوردى، شارستانىيەكى گوندىيە. بۆيە هيىشتا پانتايىي تىفكىرىنمان لهناو ئەو پیکهاتەدا رىشاژۆيە، هەر ئەو بنەمايەشە کە ناسنامەي رۆشنبىرىي ئىمە پېكىدەھېتىت، وىرای دەرئاۋىتەكىرىنى ھەندى نموونەي جياوازى رۆشنبىرىيەمان، کە ئەو نموونانەش، لەسەر ئاگايى گشتىدا، كارىگەرييەكەي ونه و لهناو پانتايىي گشتىيەكەدا بەنامۆكراوه.

بەھەمەحال ویڕای کۆمەلیک ئەزمۇونى بەرچاوى خۆمان و سەرھەلدان و تەنینەوەي کۆمەلیک چەمكى فەلسەفى، ھزرى و رەخنەيى ھاوسەردەميانە، كە توانىيويانە ئەم ئايىنەلەندا سەپىنراو بۇون، ھەلبەتەكىتىت و ئاسۇيەكى ئاۋەل لەبەدم دۇنيابىنى رۆشنېرىدە بکاتەوە، كەچى ئەگەر بەسەر پانتايى ئەمەرۇي رۆشنېرىيى كوردىدا بىسەنگىرييەنەوە، دەبىنەن ھېشتا روانگەي ئىمە مەحکومە بەو چەمكە بەستەلۇكانە، -بە دارئاۋىتە كەند ھەلەلەن، كە ئەمانەش لەپەنجەكانى دەست تىنالىپەرن-. پاشان ئەم دىارەد بەرتەسکەي ناو رۆشنېرىيى كوردى، وەك گوتارىكى پرسىارەلگەر، لەناو ئەم بازىنە داخراو و رەھوتە باوهى رۆشنېرىيى كوردىدا، گۆشەگىرە، چۈنكە زەمینەي رۆشنېرىيىمان پانتايىكە لەسەر بىنەماي مۇنۇلۇگىكى ھەستەكى و ساولىكە و رووکەش و بىرۋادارىيەكى ئايىنى و سىياسى و وەلامدارانە دامەزراوه. قىچا لاۋاندىنەوەي ئەمەست و نەستە كەلەكە بۇوانە لەلایەن ئەم رۇوناكىبىرە بالا دەستەي كوردىدا، بەشىوازە سۆز و رووژىن و گۆرانى ئامىزەكەي لەو نەگۆرەيدا چەقبەستوو كردووە.

بۇ ئاكامگىرى ئەمە، با پرسىارىك لەبەردم رۆشنېرىيىمان ئاراستە بىكەين: ئەگەر رۆشنېرىيى ئىمە لەسەرچاوهى لايەنگىرى سىياسييەكەي بەمانا حىزبىيەكەي، نەك بەمانا زاراوهىيەكەي، دابىللىن، ئەمە مىتود و تىورى و رىتبازە هزرىيە ئەدەبىانە چىن و كامانەن، كە رۇوناكىبىرى ئىمە لەسەرلى ئىشىدەكە؟ يان ئەگەر رۇوناكىبىرىك بۇ، رەخنە، راڭھى: دەرەوناسى، زانسىتى، كۆمەلەتى و مىزۈوېتى و... هەتد، لەناو ئەم رۆشنېرىيە كەلەكە كراوهى كوردىدا، بەدواى سەرچاوه گەپا، كام بەش لەمە مىتود و تىورىيە فەلسەفيانە بەھانايەوە دىت، بىيچگە لەھەلەمى سىياسەتىاندن و بەسادەكرىنەوەو حەماسەندن نەبىت؟

بەلام ئىرزا پاوهند واتەنى: "ئەگەر شىتىكى تر نەنووسىن كە ھەمۇ خەلک تىي نەگەن، كەواتە زانىارىيى ھەرگىز فروان نابىت". بۇيە پاوهند

چەند پرسىارييىكى گومانەلگەر ئاراستەي ئەمەرۇي رۇوناكىبىرەنمان بىكەين، ئەوانىش:

ئايَا ئەمە ھەولە مەزن و قۇولانەي كە ئەحمدەدى خانى لەشىعرە سۆفييانەكانى و لەداستانەكەي "مەم و زىن"دا، ئەنجامىداوە، كە توانىيويەتى لەو ھەلۇمەرجە دواكەوتتو و كۆمەلگا نەخۇيندەوارەدا، سىماو رۆحى كۆمەلگايەكەي لەناو ئەم بەرھەمانەدا بەرچەستە بکاتەوە، كەسایەتىيەكى قوقۇل و گەدوونىانە بېھەختىتە ناسنامە و رۆشنېرىيى و زمانى كوردى؟ عەلى بەرەدەشانى چۆن توانى ئەمە ھۆننەنەو فۆلكلۇرى و شىعرە زارەكىيانە بکات بەيارى زمان و رۆحى شىرىينى خۆي لەناو جەستەي ئەم شىعرە گۆرانى ئامىزانە بتويتىتەوە و تامەكانىيان لەسەر زارى رۆھمان بەجىبەھىلىت؛ ئاخۇ مەھوئى چۆن بەپارچە ئىشراقەكانى بەپېيشىكى ئەم زمانەوە توانى ئىمە ئەمەل خۆي بباتە ناو جەستەي ئەمە يەكايەتىيە بۇون؟ ئايَا ئەمەندەي گىانى تىنۇوئى تاراواگەيىمان بەم شىعرە دوور لە "ھەبىبە" و نامۇئامىزەكانى نالى دەسەكتى، كەچى ئەمەرۇي ویڕاي ئەمەمۇ قوقۇلى و جانجاڭىيە تاراواگە، بەبەراورە لەگەل سەرەدەمى نالى ئاستەي بۇ بەرھەمنەھىنائىن، تا تەپ و تۆزى تاراواگەمان لەرۇحدا دابىمالىنى؟

ئەمانە و چەندان پرسىاري ترى لەم تەرزە پرسىارانە، لەناو دووانە گومانىكە سەرساممان دەكەن، بەشىۋەيەك رېرەھوئى ئەم باسەش بەرھەو گومان و پرسىار كردىنەوە ھەلەتە دەكە. ئەمانەش خولىيائى گەرەن و سۇراغمان تىادا دەخولقىنەت، ئەم خولقانىنەش، خۆي لەخۆيدا، چەشىتكە لەگەرەنەوە لەپىنە تەيکردن و بەرھەو پېشچۇونى رابردوویەك، كە بناغەي داهانوو و ئايىنەكانە.

ئەمە و چەندان گرفت و ئاستەنگى كەلەكەبووی تر، كە ئەگەر لەسەر بناغەيەكى دارىزەرانە و بونيانانەوە، بەدېدى تىۋرى و روانگەيە هاوسەرەدم وەرنەچەرخىنرىن، تەنگانەي پىناسى رۆشنېرىيى و مىژۇوى سىاسىيمان لەبەرانبەر پرسىيار و گومانە ئالۇزكاواھكانى جىهان ھەڙار و بى پەيام دەمىنیتەوە. دەرئانجامىش روھى رۆشنېرىيىمان دووجارى نامۇ بۇون و گۆشەگىرىيەكى گىريکۈرانەي ناوهكى دەبىت. دىسانەوە بەنامۇ بۇون و گۆشەگىرىيى مروف لەپشتىنە و پىناسە رۆشنېرىيەكەى، ڇىيانىكى ھەلودايە لەدەرەوە بۇوندا؛ بۇونىكى بى پەيام و مەركىكى ئامادەيە.

لىرەوە، بۇ ئاوهلا كەنلىقى ئەمە كەنلىقى كوردى، با چەند پرسىيارىك ئاراستەي رۇوناكىبىرو رۆشنېرىيى كوردى بىكەين:

ئەمرۇ لەناو كۆمەلېك پىشەتەنە و وەرچەرخانى جىهانگىرىيدا و جوامىيە بۇونى فەلسەفەكان و راگەيىاندىنى پىر بۇونى دۇنيا و تۈردىنى مانا پېرۇزەكانى ئىدۇلۇزبا و تاقىكىرىنى دەمەلايەنەكانى تەكニك، نامۇ بۇونى مەرقىايەتى لەمە تاقىكىرىنى دەرەدۇو و ئىستىاي ئىتمە چى بۇوە و لەكام ئاستىدا بۇوە؟ رۆلى رۆشنېرىيى رابىدوو و ئىستىاي ئىتمە چى بۇوە لەئاست خويىندەوەي ئەمە ئاسۇيانەدا؛ رىېژەي دەقە فەلسەفى ، تىۋرى، مىتۇد و چەمكە فەرەكان، بەوهگىران و ئەفراندىنەوە لەكام ئاستىايە؟

بەمە پرسىيارە بىنەرەتىيانە دەكىرى دۇورىنمايى رۆشنېرىيى كوردى دەستنېشان بىكەين. وېرائى ئەمەش، ھەلۇھەستەيەكىش لەدىار بەرھەمى خۆ جىاكارانى ئەمە سەكۇ و دەنگانە بىكەين، كە لەھەولە "نوېگەر" دەكىياندا دەخوازن بەميكانيزمى "تازە" دەمە، بىنەما و پىكھاتى كولتوري خۆمەلى و "ئەويىتر" راھە بىكەن، كە ئەمەش بەگەمەى شىۋە زمان و مۇنتازەكىرىنى بېھەودەيى مانايەكان، روانگەيى كولتوري تازە بەھىنە ئاراوه. لىرەوە دەكىرى ئەمە هەولانە لەدۇو ئاراستە نمايش بىكەين: ئاراستەي بىنەماگەرى و پۆستەكەى، ئەمەيتىريشيان تىكەلاؤكىرىنىكە لەنیوان بىزاشى فۇرمالىزم

خويىنە ناچار دەكتات بەدواتى فەرەنگىدا بگەرىت. لەم روانگەيەوە دووتانەبۇونى نېوان گوتارى كۆمەلایەتى و رووناكىبىرى، خۆى لەخۆيدا، بەشىكە لەتەنگانەي زمانى رۆشنېرىيىمان، چونكە ئەمە خۆبەستانەوە بەمە داخوازىيە رەمەكى و جىيماوانە، ئەمە دەسەلاتە نەگۆرە كۆمەلایەتى - حىزبىيە، كە لەناو ئاگايى كۆمەلیانەي رۆشنېرىيى ئىمەدا كەلەكە بۇوە. ئەمە تەرزە پىكھاتەش، رەتكەرنەوەي ھەموو پرسىيارە گومانبەخشەكانى ئەفراندىنە لەدەرەوەي ئەمە دەسەلاتەدا. ھاوكاتىش گوتارى كۆمەلایەتى ئىمە ھاوشان لەگەل رەوتى يەكئەنوايى و ئاسۇييانەي بارى سىاسىي و مىژۇويمان، جوولە كىيسەلەيانەكەي راگەياندۇوو. وېرائى ئەمەش گوتارى رۆشنېرىيىمان لەئاوهرۇقى ئەمە رەوتەدا ھەنگاوى پرسىيارەكانى لەئاراستەيەكى دووپاتەدا رېدەكتات. لىرەوە ئەگەر لەبەرانبەر راستىدا بويىر بىن، لەم دووپاتەكىرىنەوەيەدا، پىناسى گشتەكى رۆشنېرىيىمان قەتىسماوه. بۇيە پرسىيار و خويىندەوە و دىيارىكىرىنى ناسىنامەي رۆشنېرىيى و كۆمەلگاي كوردى، لەناوهە و تاراوجە، يەكىكە لەپرسىيارە ھەرە گرىنگەكانى ئىمە، چونكە پىشىگۈيختىن و نەخويىندەوەي، قۇولكەرنەوەي تەنگانەي ئەمە ناسىنامە رۆشنېرىيە و دەسەلاتە رەھاكەيەتى. بەدەربىرىنىكى تر، بىخويىندەوە و پىشكەنەوە و دروستكەرنەوەي ئەمە ھۆكار و لەمپەرانە؛ پانتايى پېتىنەي بارى كۆمەلایەتى، سىاسى-مىژۇوىيى، ئابۇرۇيى و ئايىتى، كە ئەمە كەسايەتىيە رۇوناكىبىرىيەي بەرھەمەيىنەوە، ھەر ھەولېكى تر بى لەمە پرسىيارانە، ئاکامەكەي ھەمان چارەنۇوسى تەنگانە گشتىيەكەيە. بەنەبۇونى ئەمە ھەولە، رۆشنېرىيى كوردى لەناو ئەمە تەنگەبەرەيىدە گۆشەگىرىتە دەبى، گۆشەگىر بۇونىش دەبىتە مايمە دەمارگىرىيەكى ناساغ و تاڭرەپەيەكى بەستەلۆكى. ئەمە دىاردەيەش ھەمان ھەلکەوتى ئەمە پېتىنە باو و داسەپاوهەي، كە پرسىيارى ياخىيە بىكۆتايىيەكەي ئەفراندىن و تازەكەرنەوە دەستەمۇ دەكتات.

به تال، ئه و ههسته ساويكانيه روناكيرانيان ختوکهداو هه لخليسكاند. ئاکامى ئەمهش هەر تەنبا يەك لايەنى نېيە له و پرۆسەيەدا، بەلكو گەوهەر و رادەي ھۆشەكى خودى ئه و روناكىبىرەش فاكەتەرىيکى گريينگە لەپىكەتىنانى ئه و پرۆسە ئىفلىيچەدا، چونكە گوتارى دەسەلات و وابەستەيى حىزبى، پانتايى خەمى سەرەكى روناكىبىرانى كوردىيە. ئه و روناكىبىرە لەدۇخى ئىستادا، وەك گوتارى دىيماڭوگى حىزبەكان، لەپاڭ دەزگاي راگەياندنى ئه و حىزبانەدا، كە ئەگەر لايەنگىرىيکى رېخراوهىي نەبى، ئه و خزمەتكارىيکى دلسوزىيەتى، كە چى بەزاراوهى وەك: مۇدىرىنىزم، زانست، فەلسەفە و ھاوسەردهمى ... هەندى، بانگەشە دەكتات، لەكاتىكدا ھىچ كام لەم زاراوانە، لاي ئىيمە، بەواتاي راستى خۇيان، نە پىيادە دەكرىن و نە تىكەيشتىشمان لەسەريان ھەيە، چونكە ئىيمە نە دەقى ئه و ھزرقان و فەيلەسۇفانەمان وەك سەرچاوهىيەكى تىر لەكتىپخانە كاندا ھەيە و نە ئه و زەمينە ھزرى و فەلسەفييەش لەپانتايى كۆمەلگا و رۇشنبىرىيەماندا خەملەيۈ، گەر باسيشان بکرى، تەواوى ئه و چەمکانە دىزى حىزب و دەزگايەكانىيەتى. لەدەرهەدە ئه و ھەلکومەتدا، ئه و كەمینە روناكىبىر و رۇشنبىرىيە، كە لەئاستىكى جوداوازدا، بۇ جىلەقىرىن و ھەلۋوشاندە وە ئه و پىكەتە كارەكتات، كە حى لاتەرىك و دەمىيەستكراو ماوەتە وە.

هه رجۇنى بىت، لەحالىكدا ئەگەر ئەو دۆزه ئاللۇزكاوهى كە باسکرا،
كارىگەر بىيەكەي لە ئاستىكى ترى جياواز لە وەھى كە گوترا بوبىت، جارىكى
تريش پرسىمارى نويكەرى ئەمرومان، ويپاى نەبۈونى دىياردەي وەركىرانى
دەقە نەمەن و سەرچاوه گرىنگەكانى ئەو نويكەر بىيە بۇ زمانى كوردى، ئاخۇ
بى بۇونيان، دەكرى لەپانتايى پرسىمارەكانى ئەو چەمك و رېبازارەزىريانە
بگەين؟ هەروا سەرەرای ئەو ئابلىقە رۇشتىرىيەي كە ئەمرو لەھەمە
كاتەكانى پېشىو زىاتر كوردستانى گەمارق داوه، چۇن دەكرى بۇونى ئەو
زەمینە زانىاريي و بنەما نويكەر بىرەم بىنىن؟ ئەگەر پېشىنەي
زانىاريامان بەدەربى لە خوينىدەنەوەي: ھىگل، ماركس، نىتشە، كىرگاراد،

سوریالیزم و سومبولیزم... هتد. ههوله‌که‌ی یهکه ملهوه‌ی دووه‌میان چالاکترو برهواجتره، که چی ئلهوه‌ی دووه‌میان، چونکه شیوه‌خواز و دهقه‌ریبه، ههروا ته‌نیا له‌شیعرا بدیده‌کریت، بؤیه نه‌یتوانیووه له‌گروپ دهرباز بیت. به‌ههمه‌حال، ههردwoo ههول، تا ئیستا له‌سنوری دهسته‌گه‌ریدا دهناسرینه‌وه. به‌واتایه‌کی تر، به‌دوو شار-ههولیزی و سلیمانییدا درووستکردووه، که "ههولیزیه‌تی و سلیمانچیه‌تی"^۵. ئله‌مه‌ش یه‌کیکه له خهسله‌ته ده‌مارگیرانه‌ی کۆمەلگای ئیمه به‌گشتی و خهسله‌تی رونوناکبیریمان به‌تایبه‌تی. به‌رهه‌می ئه و خهسله‌تەش یه‌کیکه له ئاکاره‌کانی ئه و پیکهاته خیله‌کی و دهق‌هه‌رکیه‌ی کۆمەلگای کوردی، که پانتایی روشننیریه، ئئممه‌ی، داگیر کردووه.

3

به‌لام نویگه‌ری بیرکردنه‌وهی به‌ئاوهز و بیانوکاری و گفتگو، ئه و بیرکردنه‌وهی که له‌سهر بنه‌مای روشنبیریه‌کی زانستی هه‌رسکراودا له‌دایک ده‌بی. هاوکاتیش نویگه‌ری له‌پزاندن و درزتیکردنی ئه و چه‌مکانه‌یه که له‌سهر هه‌په‌می روشنبیریه‌کی دوگما و وه‌ستاودا دامه‌زراوه. دواجاريش نویگه‌ری به‌گزدادچوونی ئه و روانینه بی روح و خوييانه‌ن که له‌سهر بنه‌مای وه‌لامدانه‌وهو باودا ده‌ژی. ليره‌وه نویگه‌ری هه‌ولددات ريره‌وهی ئه و بير كردنوه به‌سته‌لوكه بگوریت بق ريره‌ويکی تازه و ئاوه‌لا. به‌واتایه‌کی تر، به‌ناته‌باکردنی چه‌مکه ته‌باكانه؛ به‌گومانکردنی ئه و وه‌لامه يه‌قین و ئاماده‌کراوانه‌یه که پشتی سوواون، به‌لام ئه و نویگه‌ریي هه‌ر له‌خورا سه‌ره‌هه‌لذادات، به‌لکو له‌ئه‌نجامي پروسه‌یه‌کی دورودریثی می‌ژوویی، كۆمه‌لایه‌تی، ئابوری، ئاوه‌زی زانیاري و ته‌واوى جه‌سته‌ی كۆمه‌لگاوه به‌ره‌هه‌مدیت. به‌واتایه‌کی تر، هه‌ر ته‌نیا له‌ئاستی فورمی شيعري و گواستنه‌وهی بی پرۆژه‌یی چه‌مکه‌کان نییه، هه‌روهک لای ئیمه باوه، به‌لکو وه‌لامی گۆرانی جه‌ده‌لیانه‌ی پیداویستیه‌کانی می‌ژووی كۆمه‌لگا و داواخوازی زمانی تاک و كۆمه‌لیه. له‌م روانگه‌یه‌وه نویگه‌ری ره‌خنه و راچه‌کردنوه و به‌ره‌هه‌مهینانه‌وهی می‌ژووی راپردووه به‌روح‌یکی تازه و ئاوه‌لا، يان وک ئارتور رامبو پرسیاره‌که‌ی فریدا و به‌جييېشتن، "دروستكرده‌وهی خودی خۆمان و جيهانه‌که‌مانه که له‌ده‌ستمانداوه".

به‌لام ئاخو پیکهات و جيهانبىنى كوردى ئه و گۆرانكاربىيانه‌ی، که له‌سهره‌وه ئاماژه‌مان پیکرد، به‌خۆي‌وه بىنیوه، تاوه‌کو پرسیارى بيررۇيى ئاگايى، سورىالىزم و بونياتكىرى...هتد، بېيتە ئه و پرسیار و گوتاره هوشـهـكـيـهـ خـهـمـلـيـوـهـ گـشـتـيـ؟ ئـاـيـاـ پـانـتـاـيـ رـوـشـنـبـيـرـيـ كـورـدـىـ تـهـزـهـ دـهـقـيـكـىـ وـهـكـ، گـوـتـهـ، هـۆـلـدـرـلـىـنـ، بـۆـدـلـىـرـ، جـيـمـسـ جـوـيـسـ، بـرـيـتـونـ...هـتـ گـرـتـۆـتـهـ خـۆـىـ؟ يـاـ ئـاـيـاـ كـيـشـهـ ئـيـمـهـ هـهـمانـ كـيـشـهـ ئـهـ وـهـ دـهـسـهـلـاتـهـ يـهـ کـهـ فـۆـكـوـ باـسـىـ دـهـكـاـ؟ چـهـنـدـانـ پـرـسـيـارـىـ لـهـ تـهـزـهـ يـهـخـهـ مـانـ دـهـگـرـىـ، بـهـلـامـ نـمـاـيـشـكـرـدـنـىـ هـهـمـوـ پـرـسـيـارـهـ كـانـ حـهـوـجـهـ نـيـنـ. جـيـگـهـ ئـاـمـاـژـهـ يـهـ، کـهـ ئـهـ وـهـ دـۆـزـيـنـهـوـهـ ئـهـ وـ جـيـهـانـهـ نـهـبـيـتـ، کـهـ خـودـيـ جـيـهـانـهـ زـانـراـوـهـ كـهـ خـۆـمانـهـ؟ـ"،

هـاـيـدـگـهـرـ، سـارـتـهـرـ، دـيـرـيـداـ، فـۆـكـوـ، دـۆـلـۆـزـ...هـتـ، وـيـرـايـ مـيـژـوـوـيـ گـرـيـنـگـيـ فـهـلـسـهـفـهـ، چـۆـنـ دـهـكـرـىـ تـهـنـيـاـ بـهـنـاسـيـنـيـ فـۆـكـوـ لـهـبـنـهـمـاـگـهـرـيـ وـ قـهـوارـهـيـ مـيـژـوـوـيـ ئـهـ وـهـ هـزـرـىـ بـهـپـيـكـهـاتـىـ هـزـرـىـ ئـهـ وـهـورـوـپـاـ؟ـ هـاوـكـاتـيـشـ، ئـاخـوـ نـوـيـگـهـرـيـ گـشـتـگـيـرـانـهـيـ بـوـنـيـاتـىـ كـۆـمـهـلـاـيـهـتـىـ، ئـابـوـورـىـ - سـيـاسـىـ وـ شـيـوهـيـ جـيـهـانـبـىـنـيـيـهـ كـهـ، يـاـنـ تـهـنـيـاـ تـاـكـهـ كـهـسـيـيـهـ؟ـ ئـاخـوـ نـوـيـگـهـرـيـ پـرـسـيـارـ كـرـدـنـيـ بـوـنـيـاتـهـ يـاـنـ شـيـوهـيـ روـوـكـهـشـ؟ـ وهـلامـدانـهـوهـيـ ئـهـ وـهـ پـرـسـيـارـانـهـ بـهـنـخـيـرـ وـ روـوـگـرـىـ كـرـدـنـ وـ رـهـفـتـارـىـ رـهـتـكـرـدـنـهـوهـ، وـهـكـ ئـهـدـؤـنـيـسـ دـهـلىـ: "ـنـهـبـوـونـىـ چـهـمـكـىـ ئـازـادـيـ وـ مشـتـوـمـرـكـرـدـنـ وـ هـهـرـسـنـهـ كـرـدـنـيـ نـوـيـگـهـرـيـهـ. پـاـوـانـخـواـزـيـكـرـدـنـيـ ئـهـوـيـتـرـ وـ پـيـوـانـهـ كـرـدـنـيـ تـاـكـهـ رـيـبـازـيـكـهـ، يـاـنـ تـاـكـهـ شـيـواـزـيـكـىـ دـيـارـيـكـراـوـهـ بـقـ دـيـارـيـكـرـدـنـيـ چـهـمـكـىـ نـوـيـگـهـرـيـ وـ خـويـنـدـنـهـوهـيـ جـيـهـانـ وـ هـهـلـسـهـنـگـانـدـنـيـ ئـهـوـيـتـرـ، ئـهـ وـ دـامـالـيـنـ وـ شـيـوـانـدـنـيـ چـهـمـكـىـ نـوـيـگـهـرـيـيـهـ هـهـرـواـ بـوـچـوـونـيـكـهـ لـهـقـالـبـگـهـرـيـداـ. هـاوـكـاتـيـشـ رـهـتـكـرـدـنـهـوهـيـ ئـهـوـيـتـرـ. وـيـرـايـ ئـهـمـهـشـ، لـهـقـالـبـدانـهـوهـيـ هـهـمانـ چـهـمـكـىـ پـيـشـوـوـيـ (ـئـهـدـهـبـىـ سـهـرـ بـهـچـينـ وـ دـهـسـهـلـاتـ وـ ئـاوـيـنـهـ ئـهـمـهـلـهـ)ـ". بـهـمـجـوـرـهـ نـوـيـگـهـرـيـ جـاـ لـهـهـمـرـ بـاـبـهـتـيـكـ بـيـتـ، دـهـخـواـزـيـ رـاـبـرـدـوـوـ بـقـ ئـاستـيـكـيـ جـوـانـ وـ قـوـولـتـرـوـ ئـاوـهـلـاـكـراـوـ بـوـنـيـاتـبـيـنـيـتـهـوهـ وـ پـهـنـجـهـرـيـهـيـهـ كـيـ تـازـهـ لـهـئـاسـوـيـ دـاـخـراـوـيـ ئـيـسـتـامـانـ بـهـسـهـ ئـهـوـدـيـوـيـ دـوـنـيـاـيـ بـهـرـچـاـوـمـانـ بـخـاـتـهـ سـهـرـ گـازـهـرـيـ پـشتـ. لـهـمـ رـوـانـگـهـيـهـوهـ رـوـلـانـ بـارـتـ دـهـلىـ: "ـئـهـفـرـانـدـنـ يـاـنـ چـيـكـرـدـنـ، رـوـانـيـنـيـكـىـ رـهـسـهـنـايـهـتـيـهـ بـقـ جـيـهـانـ، هـهـرـواـ خـهـمـىـ ئـهـفـرـانـدـنـيـ جـيـهـانـيـكـىـ رـاـسـتـيـنـهـيـهـ لـهـشـيـوهـيـ جـيـهـانـهـ كـهـيـ يـهـكـهـمـداـ، بـهـلـامـ نـهـكـ لـهـپـيـنـاـوـ وـيـنـهـيـكـ، بـهـلـکـوـ لـهـپـيـنـاـوـيـ ئـهـوـهـيـ نـهـمـرـ بـيـتـ". هـهـرـ بـوـيـهـ دـهـبـيـنـيـنـ هـاـفـرـكـيـيـ نـوـيـگـهـرـ لـهـگـهـلـ خـۆـىـ وـ هـهـلـکـهـوـتـهـ باـوهـكـهـ دـهـسـتـپـيـدـهـكـاتـ. هـاـفـرـكـيـيـ نـوـيـگـهـرـ لـهـرـيـگـاـيـ زـايـهـلـهـيـ گـومـانـيـ ئـهـ وـ هـهـلـکـهـوـتـهـداـ، كـرـدـهـيـ جـوـلـانـ وـ تـازـهـكـرـدـنـهـوهـيـ ئـهـ وـ هـهـلـکـهـوـتـهـيـهـ. ئـارتـورـ رـامـبـوـشـ لـهـكـاتـيـ خـۆـيـداـ پـرـسـىـ، کـهـ هـهـرـ دـهـلـىـ ئـهـمـرـقـيـهـ لـهـئـائـنـدـهـيـ مـرـوـقـايـهـتـىـ پـرـسـيـارـ دـهـكاـ: "ـبـقـ دـهـنـوـوسـيـنـ، ئـهـگـهـرـ بـقـ گـۆـرـپـيـنـيـ ژـيـانـمـانـ وـ بـقـ دـۆـزـيـنـهـوهـ ئـهـ وـ جـيـهـانـهـ نـهـبـيـتـ، کـهـ خـودـيـ جـيـهـانـهـ زـانـراـوـهـ كـهـ خـۆـمانـهـ؟ـ"،

دهستور و یاسای چهقیوی ههله کاند و ئاسویه کی جوانناسانه بی
جیهانبینی زمانی کوردى برهه مهینا. هاوکاتیش توانی شیوه و ناوه رۆکیکی
تۆكمه بەسیماي جهسته روشنبیرییمان ببه خشیت، بەمجۆره توانی
پیناسی شیعری و زمانی کوردى لەدەفه و وەستانه وە بۆ بەجیهانیکردن
ببات. لەوهشدا گۆران بەپشتینه ئەزمۇونى خودى خۆی و خۆمالی و
بەشداریکردنی "ئەویتر" دوه، توانی ئەزمۇونیکی هاوئاھەنگ لەگەل رۆحى
کوردى بەرهه مبینیت. گۆران بەجیهانبینییه کی خودبیانه؛ پیداویستییه تى
روشنبیری کوردى، نەک لاسایی کردنه وە گواستنە وە لەقوتووکراوی
روشنبیری ئەوروبى، كە تا ئەمرۇش ئامادەبى ھەيە، توانی ئەو جیهانه
تازەيە کوردى بدۆزیتە وە. لىرە وە گۆران لەوەرگىرنە وە وە بۆ ئەفراندن و
بەشداریبیون و بەخۆمالیکردن، ژیانیکی تازە بەخشییه ئاسوی
روشنبیری و زمانی کوردى.

گوران له ئەزمۇونە شىعرىيى و زمانەكەيدا، ويپاراي بەجوانىكىردىن و ئەۋالا
كىرىنىدە وەئى ئاسىۋى ھەستەكى زمان، توانى بەكۆمەلېك دەستە وازھى
نەگۇتراو: خواستى سەردەميانەكى كۆمەلگا، نەھىنى ژن، رۇحى كوردى و
هارمۇنىيائى سروشتى بەرجەستە بکاتەوە. ئەمانەش وادەكەن كە گۇران
ھەميشە لەپانتايى روشنىبىرىيى كوردىدا ئامادەبىي ھەبىت، بەلام ئەم دىوه
سياسىيەكى گۇران، كە تا ئەمرۇش بەناو رەخنەگرى كوردى لەسەرى
دەزىت، گرفتارىيەكە كە كىشەي خودى خۆيان و ئەوانەشىن كە بەگۇران
دەپېرىن! ئەگەر گۇران بەسياسەت لەكەدار بۇوبى، ئەم دەمۆستا و
پىشەنگەكاني دواي خۆى، كە ئەوان ئەم دەكەنە كىشەيەك بۇ گۇران،
پاشكۈرى حىزبىن. بۇ يە بەتاکە پرسىيارىك ئەم كىشەيە بەجيىدىم: كام لەم
رۇوناكىبىرە بەناوكراؤانەي ئەم مۇقۇسى كوردى دىلى حىزب نىن؟

چه مک و فره تیوریانه که لههوروپادا بهره‌مهاتوون، پیاده کردنیانه لههئاستی سوسيیولوژی، سیکسوالیتیت، پسیکولوژی، زانستی میژوویی و ... هتد، که ئەمەش سیستمیکی ئیپستمۆلۆژی و ئابوروی ... بهره‌می هیناون، که دامەزرینه رى پىكھاتەی كۆمەلگایه، نەك مۇدھى پالەوانى، کە لاي، ئىممە لهئارادا يە.

که چی تا ئەمروش له جيھانى ئىمەدا، دەق و رووداو و دياردە، بەرهەمە كەلەكەناني رابردوومان، وەك چامە و پەخشان و ئەزمۇونە سياسيەكان، ئاپوريكى تازەيان لى نەدراءوەتەو. بەپىچەوانى ئەمە، بالادەستى نويگەرى ئەورۇپا و گۆرانە وەرچەرخاوه كانى واى لەپۇوناكىبىرى ئىمە كردۇوە كە ئەمە دەق و ئەزمۇونە جىاوازانەي كە لەھەناوى مىزۇوى ئىمەدا بەرهەمهاتۇون، فەراموشبات. زۆرينىھى رووناكىبىرى ئەمروشى كوردى، بىئاگان لەدەقە گۈرينگەكانى كوردى، چونكە دىلى نويگەرى ئەورۇپان. ھۆكارىيکى گۈرينگ كىشەي لاسايى كردنەوە و خۇ بەكەمگىتنى رووناكىبىرى كوردىيە بەرانبەر بەئەۋىت.

ئەگەرچى رۇوناکبىر و ھزرقان و شاعيره داهىنەرەكانى ئەوروپا،
بەپىچەوانەي زۆرىنەي رۇناكبيانى ئىمە، بەگەرينگىيەوە كاريان لەگەل
سوفيزم و ئەفسانە و كەلچەرە كۆنинەكانى خۆرەلاتى و گۈيى كۆنинە
كىدووھ، كەجي رۇناكىرى ئەمرۇي كورد ئەوانەي يوق يېسيار نىيە.

4

بۆ جەختىرىنى وەھى ئەھى كېشىھىيە، ئەم نۇوسىنە، كەميك لەئەزمۇونى "گۇران" دەپەيقى. لەنىوان پەنجا و شەستەكاندا، پرسىيارىكى جىاواز لەپانتايى روشىبىرىي ئىيمەدا بەرھەمھاتووه، كە تاكو ئىستا خولانەوەيە لەدورووبەرى ھەمان پرسىاردا، چونكە ئەزمۇونى گۇران، زمانى بىركرىدىنەوە و بىنایى كوردى لەباوهەوە گۇرى بۆ روانىكە تازەكان، يان دۈزىنەوە و جوانلىرىنى ئەھى جىهانە تازەي خۇمان. بەمەش گۇران كۆمەللىك

به همه حال، یه کیک له گرفته کانی نه بونی نه ریتی
ئینتیلایجیسیا/رووناکبیری کوردی له تاراوگه، که ئه رووناکبیره ناتوانیت
له سه رنه ما یه کار بکات، که پیویستی به سیستماتیکردن و پرسیاری
تازه یه. ئه و پرسیاره که له ناو ولاتدا رهوا جدار بون، له تاراوگه دا نه
زمه مینهی هه یه و نه خوینه ریش. سیستم و شیوازی ژیانی تاراوگه،
به همه مو و رهه نده کانی یه و، له گه ل سیستمی بی به رنامه ی ژیانی ناو ولات
ته واو جیاوازه، بؤیه رووناکبیری ئیمهی برده وه بو سه ره تایه کی تمها و
دووره وه، بگره له خویندنه وه و خو تازه کردن وه شی دوور خسته وه. ویرای
ئه مه ش، رو لی راگه یاندن له ریگای ئامرازه فره کانه وه، روحی رووناکبیرانی
کوردی، که دوور بون له وه، ته واو به تالکرده وه. ئه مه و چه ندان هۆکاری
تر، به تاییه تی پیکه تهی خورهه لاتیمان، که داپرانیکی ته واو جیاوازی هه یه
له گه ل ئه و روپادا، رووناکبیری ناچار کرد پهنا ببات بؤچونه ناو خو و
لاته ریک بون له به ردهم ئه و پیداویسته تازانه ی روش نبیری و
میکانیزم کانی یان.

هه لبته سه رنجه کانی ئەم نووسینه زیاتر بۆ ولاتی سویدا دەشكىنەوه،
کە له بۇون و نەبۇونى رۆشنبىرىي تاراوجە بىنه مايەكى سەرەكى پىكدىنى.
ھەروا ئەم و رىيژە زۆرەي ناوهندە رۆشنبىرىيە کانى كوردى، وەك راديو،
گۆقار، كۆمەلەي فەرى رۆشنبىرى لەسويىد، كە چارەكىك لەو رىيژەيە
لەھىچ ولاتى ترى ئەوروبادا نىيە. بۆيە لەسەر ئاستى "كوردىستانى سوید"
دەتوانىن ئاستى رۆشنبىرىي تاراوجە ديارىبىكەين. دەلىم "كوردىستانى
سوید"، چونكە ئەمرو ئەم و هەموو زېھ بنكە و مەلبهند و چاپخانە ... هەتى،
کە لەسويىد هەيە، هيىنە لە خودى كوردىستانىشدا نىن. بەپىي سەرچاوهىكى
سويدى، كە له پىتشەكى ليستى كتىب و چاپخانە کانى 1994 بىگانەكان
نووسراوه: "كورده كان لەھەمۇ گەلانى تر زىدە تر ناوهندى بلاوكىدنەوه و
رۆشنبىرىيان هەيە و كتىب چاپدەكەن". لىرەدا بېۋىستە بگوتىيت، كە
نووسەرى كورد لەسويىد، لەزۇربەي نووسەرانى ترى گەلان زیاتر بۆ

هه لبـهـت لـيدـوان و پـرسـيـارـى روـشـنـبـيرـيـمان لـهـتـارـاوـگـهـدا، نـاـكـرـى لهـتـنـگـانـه گـشـتـيـهـکـهـيـ رـوـشـنـبـيرـيـ وـلـاتـ دـوـوـتـابـکـرـيـنـهـوـهـ، چـونـكـهـ تـاـ ئـيـسـتـاشـ جـيـهـاـنـبـينـيـ روـوـنـاـكـبـيرـانـيـ تـارـاوـگـهـ، بـهـدـهـراـوـيـتـهـ كـرـدنـيـ چـهـنـدـ نـمـوـونـهـيـهـکـيـ کـهـمـ، لـهـتـيـكـيـ جـوـداـ نـهـكـراـوـهـيـ روـشـنـبـيرـيـ وـلـاتـنـ. وـاـتـهـ وزـهـ روـشـنـبـيرـيـهـکـيـ يـانـ هـيـشـتـاـ لـهـوـلـاتـهـوـهـ سـهـرـجـاـوـهـ دـهـگـرـنـ. بـهـوـاتـايـهـکـيـ تـرـ، لـهـپـانـتـايـيـ روـشـنـبـيرـيـ کـورـديـدا دـوـوـ جـوـگـرـافـيـاـ وـ ئـهـزـمـوـونـيـ جـوـداـواـزـ لـهـگـوـرـيـدـاـ نـيـيـهـ. سـهـرـهـرـاـيـ کـهـمـهـشـ ئـهـوـ تـارـاوـگـهـيـ، شـوـيـنـ گـوـرـيـنـهـ، کـوـمـهـلـيـكـ دـهـنـگـيـ روـشـنـبـيرـيـ کـورـديـ قـوـوـتـادـوهـ، کـهـچـيـ بـهـرـاـنـبـهـرـ بـهـوـهـ، کـوـمـهـلـيـكـ دـهـنـگـيـ تـازـهـيـ بـهـرـهـمـ نـهـهـتـاـوـهـ. ئـهـمـهـشـ کـوـمـهـلـيـكـ هـؤـکـارـ وـ پـرسـيـارـىـ ئـالـوـزـىـ هـهـيـهـ، کـهـ لـيـدـوانـيـيـكـيـ تـايـبـهـتـيـ گـهـرـهـکـ. لـهـپـيـشـهـوـهـ دـهـخـواـزـ لـهـزـارـاوـهـيـ ئـيـنـتـيـلـيـكـيـسـياـ بـئـاخـفـينـ. بـوـ ئـهـمـهـشـ دـهـبـيـ پـهـنـاـ بـهـيـنـ بـوـ کـوـمـهـلـيـكـ سـهـرـجـاـوـهـ وـ رـوـانـگـهـيـ جـوـداـواـزـ، بـهـلـامـ ئـهـمـ نـوـوـسـيـنـهـ نـهـ بـوـارـيـ ئـهـوـهـيـ هـهـيـهـ وـ نـهـ لـهـتـوـانـشـيـدـاـيـهـ خـوـيـ لـهـقـهـرـهـيـ ئـهـمـ ئـهـرـكـهـ بـدـاتـ، بـهـلـامـ يـهـکـيـكـ لـهـگـرـفـتـهـ کـانـيـ ئـهـوـ روـوـنـاـكـبـيرـيـيـ ئـيـمـهـ، دـهـسـتـكـورـتـيـ خـوـ درـوـسـتـكـرـدـنـهـوـهـيـهـتـيـ لـهـپـيـنـاـوـيـ بـهـرـجـهـسـتـهـ کـرـدـنـهـوـهـيـ ئـهـوـ پـيـنـاسـهـ ئـيـنـتـيـلـيـكـيـسـياـيـهـ. نـهـبـوـونـيـ ئـهـوـ رـيـژـهـ زـوـرـيـنـهـ روـوـنـاـكـبـيرـاـنـمانـ، کـهـ وـهـکـ پـيـشـهـ، بـهـمـيـتـوـدـ وـ چـهـمـكـ وـ تـيـورـىـ، پـهـرـهـ بـداـ بـهـ پـرـوـژـهـ هـزـرـىـ وـ رـاـفـهـ وـ پـسـپـورـىـ وـ زـانـسـتـيـيـهـکـانـ. کـهـچـيـ روـوـنـاـكـبـيرـيـ کـورـديـ، وـهـکـ هـهـرـ کـهـسـيـكـيـ تـرـيـ کـوـمـهـلـگـاـ، بـهـهـمـوـ شـتـيـکـهـوـهـ خـهـرـيـکـهـ: دـوـکـانـدارـهـ وـ هـاـوـکـاتـيـشـ پـيـشـهـنـگـيـ نـوـوـسـيـنـهـ...هـتـدـ. يـانـ کـورـدـ وـاتـهـنـيـ "لـهـ هـهـرـ بـاـغـچـهـيـهـکـ گـولـيـکـهـ". بـوـيـهـ خـاـوهـنـيـ هـيـچـ بـنـهـماـيـهـکـيـ زـانـيـارـيـ وـ تـيـورـىـ زـانـسـتـيـ نـيـهـ، بـهـلـامـ سـهـرـقـالـهـ بـهـخـوـگـونـجـانـدـنـ وـ نـاـوـدـارـيـ. هـهـلـبـهـتـ، دـهـبـيـ بـگـوـتـرـيـتـ، ئـهـوـ نـمـوـونـهـ کـهـمـهـيـ ئـيـنـتـيـلـيـكـيـسـياـيـ کـورـديـ، بـهـرـهـمـهـ کـانـيـانـ جـيـگـهـيـ نـرـخـنـ لـهـپـانـتـايـيـ روـشـنـبـيرـيـ کـورـديـداـ، بـهـلـامـ هـهـمـيـشـهـ پـهـرـاـوـيـزـنـ لـهـئـاسـتـيـ بـيرـکـرـدـنـهـوـهـ کـورـديـداـ. دـهـکـرـىـ بـهـرـهـمـهـکـانـيـ: مـهـسـعـودـ مـوـحـمـدـ، مـالـىـ مـهـلاـ عـهـبـدـولـكـهـرـيـمـ مـودـهـرـيـسـ، کـهـمـالـ مـهـزـهـهـرـ، رـهـفيـقـ حـيلـمـيـ، عـلـائـهـ دـيـنـ سـجـادـيـ، ئـهـمـيـنـ زـهـكـىـ، شـاـكـرـ فـهـتـاحـ، شـوـكـرـ مـوـسـتـهـفـاـ... چـهـنـدانـ لـهـوـيـنـهـيـ ئـهـمـانـهـ، نـمـوـونـهـيـ گـهـرـانـهـوـهـ بـنـ.

خۆی ته‌نیا قسە کردنە لەگەل رابردوو. هەر بۆیە پانتایی رۆشنبیری ئىمە لەتاراوگە نەيتوانیووە لەلۇڭالىيەت دايپىرىت و بىبىتە پرسىيارىكى جىهانى. زۆرىنەئى نووسىينەكانى تاراوگە، سىخناخە بەكتىشە لادىكى و رقىبەرەكايەتى نىوان خودى نووسەران.

بەلام كەمال ئەبودىب لەمەر نامۆبۈون پېۋسىيەكە كە ئەدەب خۆى پى تازە دەكتاتەوە. ئەمە لەلايەك، لەلايەكى دىكەشەوە، جارىكى تر، داهىنەر لەنۇژەنەوە بۇ نەمرىكىنى ئەو جىهانە، خۆى بەرانبەر راماندىن دادەننەتەوە، كە رەنگە دواى ئەوە لەسەر بارىكى باو و گونجاودا ئۆقرە بگىتەوە. بەم خەسەلەتە، بەديويىك، نامۆبۈونىش خۆى خولقاندىنى كەلىنە: مەودايەكى لەزۆركى نىوان دونيا دەقە، بەديويىكى تريش، نامۆبۈونە لەنۇيان دەق و كۆمەللىك دەقى بەردەستى هارىكار و لەدایك بۇو لەبۇنيادى بەرهەمى داهىنەردا، كە وايلىدەكتات ئەو باو و گونجانە بخۇولقىننەت.

لەم روانگەيەوە كىشەئى رووناكىبىرى كورد، نامۆبۈون نىيە لەگەل دەق و دونيا، بەلكو خەمى مانەوە و دەمپاستىيە. بۆيە تاراوگە نەبۈوه پرسىيارىك لەكتىشەي دەق و تازەكىرىنى خود، بەلكو بۇو بە بازىرگانى و مشەخۆرىي لەسەر كىشە كۆنەكان. رۆشنبىرىي ناو ولات بەبەراورد لەگەل تاراوگە زىاتر بەشدارو ھەودايە لەگەل پرسىيارى تازەكىرىنەوەو دىالۆگ.

دواجار جىهانىيىنە رووناكىبىرى كوردى لە تاراوگە، دابىانىكى نىيە لەگەل رابردۇوە وەستاودا، بەلكو گۆشەگىربۇونى خود خۆى و رەتكىرنەوە تاراوگەيە، بەلام "بۇودا" واتەنى: "ئەوە گومانە كە سەرشاشى دەستپىكىردىن و سەرتاي ھەموو سەفەرىكە. نەمان بۇ ئەو كەسەئى كە سەفەرەكە لەسەر زەویدا راگرت و چوارچەمكى لەناو مىرگەكە لىيى رۆنىشت... ئەي داهىنەران ئىيۇھە لەكۈين؟ ئەو پەيغەي كە دەلى (ھەمووشتىك بەفيروچوو)، بەرهەمەكەي دەچىتە ناو دل و ئاوهزمان... ئىمەش هيشتا لاوين".

مەبەستى بازارى ئابوروى سەرگەرمە بەكتىب چاپكردن و دروستكىردنى بنكەي ساختە، هەروا رېزەدى نووسەرى كورد لەھەموو نووسەرانى ترى بىيگانە زىاترە لە "يەكتىنە نووسەرانى سويد"، كەچى ئەم يەكتىيە لەسويد تەنیا سەندىكايەكە و زىاتر سەرقاوهى ئابوروبيه لەھەنە كە پايەكى ئەدەبى ھەبى، بۆيە هېچ پەيەكى داهىنەنە لىيەلناكىرى كە بىبىتە بېۋانەيەك بۆ پايە بەرزى ئەدەبى. جىگەي سەرنجە مەرجى ئەندامبۇون لەو يەكتىيە تەنیا سى كىتىبە، جا ھەرچى كىتىبى بىت گىرىنگ نىيە، بەلام ھەلپى نووسەرى كورد بۇ ئەندامبۇون لەو يەكتىيە تەنیا ئەوەيە، كە ئەو يارمەتىيە ئابوروبيه بەدەست بىنى، كە ئەو يەكتىيە سالانە دوو جار بۇ ئەندامەكانى دەبىھە خشىت. جىگەي ئاماژەيە، ئەو نووسەرانەي كورد وەرگىتنى ئەو يارمەتىيە بەناوى خەلات بلاودەكەنەوە.

6

بەھەمەحال. ئەفراندىن خۆى لەخۆيدا، نامۆبۈون و نەگونجانى رووناكىبىرە لەگەل ژيان و بۈون و دۆخى وەستاوا، يان ئەفراندىن زادەي پرسىيارىكى قوول و ماتاگەلىكى گەردوونيانەي مەرۇي داهىنەر، كە لەئەنجامى پېۋسىيەكى ئالۆزى خودا دەفراتىت. لەئاكامى ئەمەدا داهىنەر لەگەل خودى خۆى و كۆمەل دەكەويتە ناو دىزايەتىيەكى گەورەوە. ئەمەش ناچارى دەكا بەرامانىكى تر و جوانىكى تر لەنۇژەنەوە ئەو دونيايە سەپاوه جارىكىتىر لەناو دەقە كانىدا بېزاينىتەوە.

لىزەوە دەبۈو تاراوگە بارىكى رەخسەنەر بى بۇ رووناكىبىرى كوردى، بەلام لەبرى ئەمە، رووناكىبىرى كورد، لەمپەرىكى لەنۇيان خۆى و ئەو دونيا تازەيە قووتكردەوە، تاكو خۆى لەپرسىيار تەقلەھەقى ئەزمۇونى تاراوگەكەي بشارىتەوە. رەنگە ئەو يەكتىك لەو ھۆيانە بىت كە رووناكىبىرى كوردى بەرانبەر گوتارىكى تازەي رۆشنبىرىي بىدەسەلات كردىت. لىزەوە بەردەوامى نووسىن بۇ نووسەرى كورد، بۇ لَاۋاندەوەي

هەر يەكىك لەئىمە بەجانتاي خەونە كۈزراوه كانى خۆيەوە، وىستگە بەويىنگە جواڭرافيايەكان دەبىرى تاوهكە جەستە لەھېرىشى كوشتن و رووحىش لەدوكەلى نەمامەتى و پىشىلكردنەكان رىزگار بىات.

گەر لەھۇي جەستە لەچاوترۇكانىكىدا بکۈزى، بەلام رەنگە روح بەلاسارييەكانى داكۆكىردىن و خۆبەدەستەوە نەدان لەئۆتۈپىاي داھاتوويمەكى نادىيارىدا مانەوهى بەرده وامبى. لەناووهە ولاتدا "ناتاراواگە"دا بقۇ ئۆتۈپىايەكى كريستاللى لەزەمەن بەدەر دەزىن. كەچى لىرىھى تاراواگەدا، بارەكە پىچەوانە دەبىتەوە. جەستە دەبىتە قاوغىكى رەق و چەقۇ ئاسا هەرەشە لەرۇحت دەكە. كىشەكان، رابىدوو، داھاتوو، ياد، فەرامۇشىيەكان و... هەت، دەبنە كورەيەك و رۇحت هەلّدەقرچىتن. لەم بارەي تاراواگەدا لەنانو مەودا دوكەلاؤيەكانى ئۆتۈپىا و واقىعە تازەكەدا بەچىپە چىپ دۆشىاماۋ دەمىننەتەوە.

لە ناو ئەم تاراواگە بۇونە دۇوانەيىھەدا - تاراواگە بۇون لەتاراواگە؛ تاراواگە بۇون لەشۈيىنى فرچىگىرتۇي يەكەمى بەھەور ئاۋىزان، -، هەر دەلىي لەدەرەوهى گۆي زەویدا بەناو بۆشايىھەكدا شۇرۇ دەبىتەوە. بەمجۇرە مەرگ هيئور ... هيئور بەرەو ئامىزى خۆي راتىدەكىشى.

لەم تاراواگە بۇونەدا دەخوازم بەم نووسىنە تەنیمۆكى شەپى رەخنەو زايىلەي چەكى نووسىن لەدەرۈون و روحمدا بىتكىتىم. چۆن دەكىرى لەم تاراواگە بۇونەدا كەپىيەك، شوئىنەك بۇ ياد و كەشكۈلى خەونەكانىم بۇنياتىنىم؟

چۆن دەكىرى لەجياتى شەپ، تەبايى و فەرىتارى لەرەفتارى نووسىندا پەيپەو بکەين؟ چۆن دەكىرى لەجياتى گرى كويىرە دەرەوونىيەكانى تۆلەكىدىنەوە و سېرىنەوهى ئەويىتر، بەرەو ئەفراندىن نووسىنە دەق بىر بکەينەوە؟

2

26

كۆتايى 1994
سويد - ستوکەولم

نىشانەكانى وابەستەبۇون و گەپان لەكۆدەكانى دىالۆگ
قەلەمكىشىك لەمەپ بۇحرانى رەشەكۈزى
لە شەرگەكانى نووسىنى كوردىدا

1

لەتاراواگەى كەمارۇدرار بەغۇبارى زەمەن و يادە سەھەندەبىيەكان، وەك
هانايىك نووسىن هەلّدەبىزىرم، تاوهكە بارى دۆشىاماڭەكانم، ماندووېتى
جەستەم تاۋىيك بەھەسىنەتەوە. بەواتايىھەكى تر، بۆئەوهى بارۇوتى شەپى
نووسىن لەشەرگەكانى ئەم زمانە كوردىيە لەيادەوەرىيىمدا بىتكىتىم.

25

ئەركى نۇوسمەر پەريشانى و رووژاندىنى ھىيمى ئەو "شتانە" يە كە لەقەوارەدا جىېنىشىن. وىدەچى ئەم پەرسىيارە "خەونە" كۆگەلىەرى ئىمە، وەك خۆمان لەشەر و باوهشى مەرگدا سەۋاداسەر بۇوبى، دواجاريش ئاوهزى ئىمە لەبىركردنەوە دەستەوەستا تو بۇوبى. ئەو كاتەرى خەون نەما، ئەو شەپى سەرتاسەرى دەستتىپەكە. شەپىش پەرۋەزە رق لەخود و يادەوھەرىسى بەرھەمدىنى. بەكوشتنى خەونىش، دەبى تەرمى ئاوهز، ئاگايى: قەوارەو ھىيمى شتەكان بنىزىن.

3

رەنگە لەواقىعى كۆمەلگايەكى شەرگەرتوودا، ج لەوە ئاسانتر نەبىت، خودى شەرەكە بکەين بەرىيازى بىركردنەوە و رەفتارى ژيانمان. چونكە خودى شەر بەھىزىترين ھاندەرە بۇ پەرۋەرەدەكردنى مروۇ رەشەكۈز، نۇوسمەرى ھىرىشىپەر و داخستنى كەشى گفتۈگۈ. شەر جەللاڭ دەرەدە دەكات، نەك كولتۇورى ئەفراندى بەكۆمەلى.

لەوەش زىياتر ئەو كاتەرى شەر دەبى بەپىكەتەيەك لەدەررۇنى بەكۆمەلى كۆمەلگايەكدا، لەوە تىيدەپەرى بەرگەرە كەن لەخوت كۆتاپى بىت، بەلکو دەبى بەو خواسەتە گشتىيە كە لەنائاگايى و ئاگايىماندا رەوتى واقىعى خۆى وەردەگرى و بۇ شەرەكان: شەرى ناو خىزان، شەقام، دۆستايەتى، عەشق، نۇوسىن، گەرەك، شار و... هەند ئامادەمان دەكات.

ئەم رەوتە دىياردەيەكە كە ئەمروق بەرچەستە كراوى لەواقىعى كۆمەلى كوردىيىدا خۆى دەسەپىتىن، ھەر وەك شەر ئەو پەرسىيارە ئەبەدىيە بىت، كە بەرھە چارەنۇوسى نەمرىيەمان بىبات.

بۇيە لىرەدا بەبىركردنەوەيەكى ئەستەم و بى ئومىدانە دەگەين، كە زمان نۇوسىن و رەفتارى رۆشنبىرىي وەك رەفتارىيەكى دەزە شەر، بۇ رەفتارىيەكى نادەزە شەر وەردەچەرخى و بەشىك لەم شەر ئەنجام دەدا، لەدواجاريشدا دەبى بەئاكارىك، رەوايەتى خۆى لەدىنيابىنى و

لە نۇوسىن گەيشتن و قبۇولىكىدىنى، وەك چەمكىك بۇ ئەفراندىنى پەرسىيارەكان، قىجا رەفتاركردىنى لەئاست پىكەتىنانى ماوه بۇشەكانى يادەوھەرىي- مىزۇوېي، بۇ خۆى شىۋازاھەكانى ئەشىۋازاھەكانى ئەفراندى و فراۋانى قەوارەيەكى كولتۇورى، ئەمەش ناسىن و ناساندىنى خۆمان و بەشدارىكەرنىكى كارىگەرەشە لەچارەنۇوسى پەرسىيارە ھاوسەرەدەمەيەكانى بۇونەوەرە "بەئاگا" و "بىئاگا" يەكانى ئەم جىهانەدا.

ھەر كاتىك ھەولماندا، ئەو چەمكە بکەين بەئەركىكى سەرەكى ژيان و لەبوارە گشتىيەكانى ژيان و كۆمەلدا پەيرەپوي بکەين، بەمە دەتونانىن ئاوهز و ئاگايى مىزۇوېك بئافرىيەن. پىكەتەيە رەگەزە بىنچىنەيەكانى ئەم ئاوهز ئاگايىيە: يادەوھەرىي، ناسنامەي كولتۇورى و تايىبەتمەندى ھزركردىنە. ئەو ھاندەرەيى و غەریزانەيى كە سەرگەرمن بەدوای ئەو پىكەتاتى ئاوهز و ئاگايىي، پەيوەندىيە جەستەيەكانى، شوين، كاتەكان، رەنگ و بۇنى ئەو شتانەن، كە لەيادەوھەرىيماندا گياندارانە لەخۆياندا تىكەلاؤمان دەكەن، ئەمانە دەبن بەھىمايەك، لەچەمكى ئاگايىدا خۆيان دەسەپىتىن، دواجاريش وەك فەنتازيايەكى نىگەرانكار بەرھە بەرھە گەران و ژياندەنەوەيان جۆشماندەدن. بەرھەمى ئەم گەرانەش، بىركردىنەوەي ئاوهز ئاگايىيەكە، كە بۇ بەدەستتەپەنەن ئەفرانە - كەينونەيەكى - كولتۇورى دلىبابەخش ئامادەمان دەكا. كە بەدىدى ھايدىگەر كۆلەكە سەرەكىيەكە ئەم ئەفرانەش زمانە (1).

لىرەدا، پەرسىيارى رۆشنبىرىي ھەولدانە بۇ پەيوەندىكەردن لەگەل مىزۇوېي يادەوھەرىي دلى ئەم ئەفرانە، نەك خۆ دابراندن، چونكە بىئاگايى بۇون لەم پەيوەندىيەدا، دابران و وىلبوونە لەدەرھەوە ئەم ئەفرانە، دواجاريش بىئاگابۇن و مردىنى خودە. ئاكامىش رق لەخۆبۇونەوە نەمانى بىركردىنەوەيە. ئەمەش ونبۇونى ئاوهزە: دابرانە لەم مىزۇوېي بىركردىنەوە مىزۇوې ئاگايىمان. بەئاگابۇن لەم ئەفرانە، ھەبۇونى پەرۋەزەيەكى ھزرىيە. ھزركردىش بۇونى ئاوهز و ئاگايى و ورووژاندىنى "شتەكانە".

زانیاری و کلتوری رده‌خنه و لیکوّلی نهود زانستی‌یه کان، له به شداریکردنی دیالوگی ئاوه‌زی جی‌هانی ئاماده‌کار بکهین. رهوتی نووسینی کوردی له سه‌رتاسه‌ری کۆپ و کۆمه‌ل و گروپه‌کاندا، ئەگه‌رچی وەک مەبەست و بیرکردنەوە خۆی له زمانحالی حیزبايەتی جیا دەکاتەوە، بەلام وەک سه‌رخانیکی کولتوروی، له ناوه‌رۆکدا رەنگدانەوەی ئەو پیکهاتە شەرگر و خاس‌لەتی ئەم بوحرانی رەتکردنەوە و فرهنەبینی میژوویی - سیاسى و ئەقلیه‌تی نائاماده‌یی دیالوگی نیوان دژ، جیاواز بیه‌کانه، له گرفوکی کۆمەلی کوردیدا.

دیارده کانی خو جیاکرنه وه، به بانگه شه کردنی لیبرالی و زاراوه کانی نویگه ری، ئازادی راده ربین و... هتد، موده یه که به هوی به رهوا جبوونی ئم زاراوانه له دنیا که تردا: له دنیای روزئاوا ادا ئه و چه مکگه له، وهک میتؤدیک له هه موو بواره کانی ژیان په پیره و ده کری. له سه رئم ئاسته ش خورئاوا پیکه هاتی خوی ده ناسیتن. و هرگرن و دهسته وای کردنی (استعاره) ئم زاراوانه له واقعی خورسکی له بونیادی کلتووری ئیمه دا، ته رزه شیواندینیکی دوو به رابته رسکی خولقاندووه، به موده کردنی ئم چه مکانه وهک دیارده یه کی بیژوک، ویجا پیروکردنیان له ئاستی براده رسکی و هاوشاریدا، ئه مهش چه شنیک له دووبه رسکی و هرده گری. به مجوره ئه و چه مک و تیوری بیانه له ناو روونا کبیری ئیمه دا دهی به واقعیتکی کلول و کاریگه رسکی ناله باریش دروستده کهن. له دواجاری شدا پیشینه یه کی کلتووری ناله بارت، له سه ره پیشینه ناله باره کانی تر که لاه که ده کهن، ئه و پشتی نه شه رئامیز و ره تکه رانه وهی که ئاماژه مان بو کرد. و هرگرن و به کارهینانی ئم زاراوانه له پان ایی نووسینی کور دیدا، به بی خویندن وهی مهرجی پر وسیتی میز ووی هزری، با کگراوندی کلتووری یان، که واده کهن ئه و پر وسیتی هزریانه به رده وام، ئه و چه مک و زاراوانه به رهه مبینن وه. نه بونی ئم راستیه له جه ستیه کلتووری ئیمه دا،

جه کانی داهینان و مردهگری. سه رنجامیش یاده و هریمان ده بی به دو که لیکی خهستی خنکی نه و چاره نووسمن گه مارو ده دات. ئی مه پیویستمان به نووسینی که که بتوانی به تاکاره ژیانخوازانه که ای شه ریسوا بکات بو هه قه تی رهها و پرسیاری بیون ئاماده مان بکات. نووسینیک رارایی چاره نووسه کانمان به مانایه ک بکات، یان به ره و ده روازه دی دوزی نه و سه ره و هریمی هانمانندات.

لیزهدا چه قی لیکدژی و به سته لۆکی کۆمەلگای کوردستان، بەئاماده یی سایکولوژی و گلتووری یەکەی، خۆی وەک بونیادیکی پیشى نە لە ئاوهزى بېرکردنەوە و دنیابىینى روشنبىریمان بۇ ئاشكرا دەکا. ئەمەش وەک پروفسىسیک خاس لەتە نەگۈرپەكانى لەپانتايى نووسىنى روشنبىری ئى كوردىدا بەرهەمدەھىيى تەوە. بە مجۇرە دەبىينىن ئەم خاس لەتە وەک گوتار/دېسکۆرسىتىكى باوى داسەپاوا لەشىۋاز و رهوت و نەوە جىاجىيائى قۇناغە كاندا، بە فۇرمى جىا و لە دىياردە چەند بەرهى شەردا بە، ھەمدەتە و ھە.

بو لیکولی نه و خویندنه و هیه کی زانستی ئەم بورانه
(نه خوشگیره)، که وەک پرسیسیکی یەک چەشنى، دەسەلاتى بەسەر
دنیابینیمانە و ھەيە، پیویستمان بەپسپورى لا یەنەكانى وەك:
سوسيئولۇزى و سايکولۇزى و ئەنترۆپیلۇزىا... هتد ھەيە، تاكو بتوانى
بەبناغەي مىتۈدە زانستى يەكان ئە و خاسلەتانا مان بو شىبەنە وە، کە
ھۆكار و زەمىنە يە رەھمەتىنانى ئەم بورانەن. نەبۇونى ئە و جۆرە
زانستكارو پسپورانە لە كۆمەلى ئىمەدا گرفته كانى لەگرى كويىرەيى
قەتىسمامو كردوون. ئەمەش وايكىدووه ھەرييە كە بەگوئىرە خواتى خۆى،
لە ئانستى سۆزو نيازى ئارەزوو ئامېزى رەمەكىانە وە، ئەم خاسلەتە
بوران خولقى نەمان بو نمايش بکات، بىئەوەي مىتۈدىكمان بو تى گە يىشتن
لەم بورانە بو پىشنىاز بىكەن، تاوهى كە بتوانىن ئەم زمانى نۇوسى نەمان
لەواقيعيىكى ھەمەرنگى ھاوتەبادا، بۆ پرسىيار و بايەتە سەرەتكى يەكانى

خیلچی و ناوچه‌گهره لهکرداردا... هتد. سه‌ره‌ای ئەمانەش لەقۇناغىيى
تايىبەتدا خۆى ياخى دەنۋىنى، كەچى پاش ماوهىيەكى كورت لەئىزىز نەرىتە
باوه‌كانى كۆمەلايەتى، ئايىنى، حزبى-خىزانىدا جىڭىر دەبىتەوە، ياخود
بەپىچەوانەى راپردووو خۆى، لەناو جوغزە داسەپاوه‌كەدا گرمۇلە
دەبىتەوە. ئىمە مۇدەي بانگەشەكردن بەم زاراوانە لەھەردۇو حىزبى
بالادەستى كوردىستان و بگەر نەخويىندوارەكانىشمان، لەپاگەياندن و
بلاوکراوه و گفتۈگانى رۆزآنە دەخويىن يىنەوە و دەبىستىن. ئەمرۇ
بەكارهيتىنانى ئەم زاراوانە لەلای ئىتمە، بۇ تىگەيشتن و رەفتاركىرىن ئىمە،
بەلكو بۇ دەمامك و تەلەدانانەوە و پېشىپكى لەگەل يەكتىدا. گەر لافاوى
مۇدەي ئەم زاراوانە لەگەل واقىعى سىاسى، كۆمەلايەتى و خودى كردارو
ئاستى رۆشنېبىرەكانىمان پېوانە بکەين، بەرهە رووى دىزايەتىيەك دەبىنەوە
كە لەناو گومان و گوناھەكان دوشىاماو دەمانھىلىتەوە.

ئەمجۇرە دىاردە چەقگىرتووانە لەرۇوناكىرىي داسەپېنزاوى كوردىدا،
ئاكارى ياخىگەريي و تواناكانى نووسىنى كوردى، لەمەودايەكى بچووكدا
تەنگەبەر كردووو. بەمەش بولەرانىكى يەك لەدوايەكى لەقۇناغەكانى
نووسىنى ئىمە بەرەمەتىناؤتەوە، كە ھەمىشە كايى ئەفراندىنى لەسەر
ئاستى كۆمەلايەتى و كلتورى مىزۇوېيمان نائامادەكردووو. بۇونى ئەو
نووسەرانە بەئامرازى شەر، ناسنامەي نووسىنى لەئەركەكانى داهىتىان و
خۇئىندەوە و فەنتازياى گەردوونى گۇرپۇمەتەوە بەسېرىنەوە سەركەوتى
بەسەر دوژمنى لايەنەكەي تردا: ئەو دوژمنە كە وايلېردوو بىبى بەنوسەر
و وشە لەبرى چەك باكتە كەرسەسى شەر لەدېزى كەسانى تردا. لەم
ئاستەدا نووسىن لەجياتى ماخوليائى پىكەتىنانى ناسنامەي خود و
ھەبوونىيەت، ماناي كوشتن و بىرىنى وەرگرتۇوە. بۇيە لەجۇڭرافىيە زمانى
كوردىدا، گەر نووسىن ئامرازى شەر، ھېرىشىبەرى و دروشم خولقىن نەبى،
ئەوە بەنوسىنىكى رىزىپەر (شاذ) و تۆمەتبار دەكىرى. ئەم كولتۇورە شەر
ئامىزە نووسىن، وەك بەرخۇرەيەكى شەر، خودى نووسەرەكەشى

و رەوشتى دوالىزمى كردووە. ئەم خاسلەتەش
دياردەيەكە هاوسمەنگىي لەنیوان واقىعى كوردى و خودى نووسەرەي كوردى
لَاواز كردووە، لەئاكامدا ئەو زاراوانە تەنیا لەئاستى مۇددەدا قەتىس ماون.
لە كاتىكدا گەر نووسىن شىۋازىك بى لەزىيان، نووسەرە كورد بەگشتى
لەم شىۋازى ژيانە بېبىشە- بېجگە لەكەمینەيەكى گۆشەگىر كراو نەبى-،
چونكە نووسەرە كورد لەناو نووسىندا، كەسايەتىيەكە، پېمואيە هيچ
پەيوەندىيەكى نىيە لەگەل ئەو كەسايەتىيەكە لەدەرەوەي نووسىندا
ھەيەتى. لەزىيانى مروقايەتىدا پەيرەوكەنلى نووسىن وەك شىۋازىك
لەزىيان، خۆى لەخۆيدا، خەمى سەرەكى توانى تازەكانى ژيانە، يان ڦىل
دولۇز واتەنى "شىۋاز لەلای نووسەرەي مەزن، ھاوكات شىۋازى بەرەۋامى
ژيانە. لېرەدا مەبەست لەشتىكى كەسايەتى، تاكىتى نىيە، بەلكو مەبەست
لەئەفراندىنى رەوتىكى بۇونە" (2)

لەم دىدەردا دەكىرى لەسەرئەم خالە راوهستىن، كە خاسلەتى دووانەيى و
بانگەشەكردىنى بەزارەكى و بېيارى جەلەبيانە، زەقترين خاسلەتى نووسەرى
كوردە. ئەمەش دىاردەيەكە زەمينەي ھەموو بوارىكى دىالۆگەرەنلى لەنیوان
نووسەراندا بىنەست كردووە، ئەو خاسلەتە وەك پەزىسىسىكى ھىشكەرۇنى
نەگۆر، ھەمان خاسلەت بەرەوتە كارىگەرەكەي خۆى لەجەستى
رۆشنېرىي ئىمەدا بەرەمەتىنەوە. نموونە ئەم بەرەمەتىنەوەيە
لەدىاردەي جىاجىادا خۆى پۇلىن دەكتات: وەك نووسەر، بەمۇدەي
بونىادگەريي خۆى پېناسەدەكتات، بەلام بەئىنتمائى ناوچەيى و
ئايدى يولۇزى، خىزانى و... هتد، ئاۋىزانە. وەك شاعير، سوورىالىستە
لەئاخاوتى و لاسايكەنەوەدا، بەلام لەپىكەتات و رەفتار و بېرگەنەوە
لەگەل ژنەكەي و ھەلۋىستى ژيان، دووانەيى و ترادىسۇنىيە. وەك
سياسى، ماركىسىت و پېشىكەوتخوازە، كەچى لەھەلۋىست و رەفتارى
ژياندا ئىماندارىكى ھىشكەرۇيە. وەك بېرىيار، لەخەونى ناسۇنالىزمى
كوردىدا، سۇنورىك بۇ كوردىستان دەئافرىتى، ھاوكاتىش لەناوەرۆكدا

لەبندەستىدا دەناسىتەوە، ئەم كىشەيە لەبەشىكى ئەم نۇوسمەرانەدا ئاكارى شىزۋەرىنىا و گىرى خۆبەزلىگرن و ... هتد وەردەگرى.

ئەمرو لەئەنجامى تەقىنەوهى گرى كويىرەكانى نەخۇشى نەزانى دەسەلات بەكارهەتىن لەسياسەتى خۆخۇرى و وابەستەبووى ھەردوو حىزبى - خىلى - كوردىدا، ئەم دياردانە كۆنترۆلى كى تەواوبىان بەسىر نۇوسمەرى كوردەوە ھەيە.

بە ھەمە حال، بۇحرانى ئەم نەخۇشىيە رىشاتۇر و بەگرى بۇونە، دياردەيەكە سەرجەم كۆر و كۆمەللى ئىمەتى تەنيوەتەوە. نۇوسمەران رەنگانەوە ئەم بارە كۆمەللايەتىيەن، شرۇفەكردن و دۆزىنەوهى كۆدى ھۆ و ئەنجامەكانى ئەم رەوتە، پىيوىستى بەبنەما ھەمەلايەنەكانى زانستى دەرۈونناسى كۆمەلناسى و زانستەكانى ترى مەرقۇناسىيەوهەيە، كە من لەم وتارەدا، ئەو بەئەركى خۆم دەزانم، تەنبا ئەو پرسىارانە بورۇۋېنىم، كە بەرھەمھەتىنەرى ئەو دياردە كلۇل و دوپاتانەن، ھاوكات بەشدارىكىردن لەدۆزىنەوهى بەنەما و خالى ئاستەنگە كانى ئەو پرسىارانە. راڭەكردن و خويىندەنەوهىيان، بەدىدو مىتۆدە جياوازەكانى تر، بەكارى پىپۇرلىنى توانادار دەزانم، نەك ناولىتىراوەكان.

5

ئاماژەكردن بۇ رۆلى خودى بزوتنەوهى سىاسيي كوردى، وەك ھۆكارييکى سەرەكى بۇ ئەم پىرسىيسە لەبەرھەمھەتىنەوهى ئەم بۇحرانى رەشەكۈزۈيەي نۇوسمىن و ئىقلىيەكى كۆمەل و ناسىنامە نۇوسمەر، كە بەمەھانەي نۇينەرایەتى كردىن لەچارەنۇوسى گەلى كورددا مافى رەوايەتى خۆرى زىاتر لەنیوسەدە وەرگرتۇوە، وەك ھىزىيەكى بىلاادەستىش، لەدرۇستكىردى ئەم بۇحرانى نۇوسمىن و شىۋاندىنە كۆمەللايەتىيەدا بەشدارى كردووە، لەكاڭلەي مەبەستمان نزىكتەوە.

كۆمەلگەكەماندا.

ئەو ناسىنامەي نۇوسمىنە كە وادەكەت لەپرسىارەكانى هزر، زانست، خولقاندىن و دۆزىنەوهە، بەرىگەي ئەم زمانەوهە بەشدارى لەم دنیا و گەردوونە بکەين، نەك بوارەكانى ئالۇگۇركردىنە هزر و ئەزمۇون لەگەل كولتۇوري ئەويترو خودى خۆمان بىرىتەوە.

4

رەنگە بى سوود نەبى گەر بەكورتى ئاماژە بۇ ئەو بەشە گىرنگە بکەين كە شوينەوابىكى زەقى لەسەر ژىرخانى كولتۇوري ئىمە بەجىيەشتۇوە، ئەوپىش: كۆلۈنىيالىزمى ئەو رېيمە داگىرگەرانەيە كە كوردىستانيان بەسەردا دابەشكراوە. ئەم داگىرگەنە لەرىگەي ئەم پىرسىيسە ئايىيەلولۇزىيانەي كە دەرھەق بەكوردستان پەيرەو دەكىرى، توانىيويەتى ئەم خاسلەتە شىۋاوانە - كە شەرى خۆ بەخۇيى و دووبەرەكى و كىنە... هتد - لەسەر بەنەماكانى كولتۇوري، دەرۈوننى و ئەخلاقى كورد بچىنى. ئەم پەرورىدە ئالۇزكاوو نامۆيە، وەك سەرخانىكى مىزۇويى - ئابۇورى سىياسى، كولتۇوري، لەپىكەتەي كۆمەللى كوردىدا بەرھەمبىنەتەوە.

بە درېڭخايەنى ئەم بارودۇخە نۇوسمەرى كورد دووچارى گرى كويىرە دەرۈون لاۋازبۇون و ئىفلىجبۇون بۇتەوە، ھاوكات لەگەل بەشەكانى ترى ئەم پىكەتە ئەتكىتىيە كۆمەلەكەيدا، ھەستى دەرۈون لاۋازىش بارىكى نەخۇش دروست دەكەت، كە لەرەفتارو كارى تاوانباكردىن و سېرىنەوهى ئەويتى روھىيەتى خۆبەزلىزىنى و رەتكىردىنەوهى دىالۇگ... هتد، خۆرى دەنۋىيەن. دواجاپىش بەپىچەوانەكەشى بەرامبەر كولتۇوري ئەوبىتىدا ھەست بەكەمى دەكە، بەلام لەناو كولتۇورەكەي خۆيدا خۆى بەزۇر دەگرى و بەھەر شىۋەيەك بىت كە بىرى دەيەۋى ئەم دەسەلاتە بەدەستبىنەتەوە، كە خۆرى

بزاقی سیاسی کورد له‌رهوته دریزخایه‌نکهیدا، برینی قوّناغه‌کانی له‌هه‌رسیکه‌وه بۆ هه‌رسیکی تر، سه‌رنجامی باریکی دهروونی داته‌پیوو تاریکی له‌نا روحیه‌تی مرۆی کوردی دا خولقاندووه. ئەم بارهش بۆتە بوحرانیک که ئاوه‌زی که‌سی تاکی مرۆی کوردی له‌نه‌گۆپی ساویلکه‌بی و ته‌نگبینی قالب‌ریز کردودوه، به‌شیوه‌یه که ئەو تاکه‌که‌سە توانای دۆزینه‌وهی میتۆدیکی تری بۆ گه‌ران بە‌دوای چاره‌نووسه‌که‌ی، بیچگه له‌وابه‌سته‌بوونی به‌عه‌قلیه‌تی ئەم بزاھ، تیادا نه‌ماوه‌تەوه. ئەم باره نه‌گۆپه‌ی پیکهات و عه‌قلیه‌تە سیاسییه بزاھی کوردی و هه‌رسه‌بیانی بە‌رده‌وامی له‌ئامانجە‌کهیدا، ژیرخان و ساختمانیکی ئیفلیج و له‌کارکه‌وتووی له‌کۆمەلی کوردیدا دروستکردۆتەوه.

رەنگدانه‌وهی ئەمەش سه‌رخانیکی نه‌خۆشانه‌ی میتنالیتیتی وابه‌سته‌کراوه، که میکانیزمی بیرکردنه‌وهی کۆمەلی کوردی و تاکه‌که‌سی نووسه‌ری له‌ناو بوحرانیکی قه‌تیسماو و بازنەیه کی به‌حزبی وابه‌سته‌بووی داخراودا چه‌قاندووه. ئەم بزاھ بە‌بیانو و فیلبازییه ئاشکراکانییه وه، هه‌رسه‌کانی ئەم ئامانجە بە‌کۆمەلیه کوردی له‌ریگه‌ی سۆزی دوتافه‌کانیه‌وه خستوتە سه‌ر ئەستۆی هۆکاره دەرەکیه‌کان - گوایه هه‌موو هۆیه‌کانی هه‌رسه‌بیانی بزاھی کوردی، بارودوختی سیاسەتی جیهانییه له‌پشتیوانی نه‌کردنی کوردیدا -، به‌مجۆره توانیویه‌تى بە‌برده‌وامی مافی ره‌وابیه‌تی خۆی بە‌هه‌مان ئاوهز و شیوازی پیش‌سووی هه‌رسه‌بین بە‌ده‌ستبیتیتیوه، بۆ جاردانی دروشمه ساخته‌کانیشی نووسه‌ری کورد بدؤشی و له‌قالبی خۆیدا وابه‌سته‌ی بکاو بۆ بە‌رnamه سه‌قهت و دەسەلاتخوارییه تاکرپه و سه‌رکونکه‌رانه‌که‌ی بە‌کاریبینی.

ویرای ئەمەش ئەو پیکهاته ئابوری-سیاسی و ساختمانه کۆمەلایه‌تییه، که به‌ریزه‌یه کی فره دەرەبەگه، به‌ئامرازه سه‌ره‌تاییه‌کانی په‌یوه‌ندییه‌کانی بە‌رەمەنیان بە‌ریوه‌دەبا، ئەمەش خۆی له‌خۆیدا دەسەلاتیکی خۆرسکانه‌ی بە‌کۆمەلی جیاجیا و هەر کۆمەلەش دۆز بە‌بیه‌کتر

دروس‌ت‌ده‌کا. گواستن‌وهی ئەم پیکهاته هه‌رەمەکیه ئابورییه خیلە‌کیانه بۆ ناو چوارچیووه دەزگای حیزبی و بە‌رەمەمەنیان‌وهی ئەو دژایه‌تییه و په‌یوه‌ندییه خیلە‌کییه‌کانه بە‌ریگای ئیدولوژییه‌کی وابه‌سته، که له‌ئەنجمادا پیکهاتیکی ناته‌بای تیکشا و له‌هه‌رەمەکی حیزبیدا بە‌رەمەمەنیتەوه. به‌مجۆره حیزب‌کان دەبن بەو پیکهاته هه‌رەمەکیه و جیگه‌ی ئەو پیکهاته دەرەبەگیه بە‌خۆووه دەگرن: خیلە دۆز بە‌بیه‌کان، له‌ناو حیزبە دۆز بە‌بیه‌کان، له‌بری فۆرمی په‌یوه‌ندی خزما، فۆرمی رابه‌ری حیزبی چەکدار وەردەگرن. لیرەدا حیزب بۆ مەبەستی دەسەلات، خیلە‌کان دەکا بە‌ئامرازیکی کاریگەر و بالا‌دەست بۆ دەستکەوتنى ئەم دەسەلاتە. بە‌مەش کۆمەلی شار دەبى بە‌گوند. کولتووری گوندى دەبى بە‌بالا‌دەست و نیشانه شارستانییه‌کان له‌ناو ئەو پیکهاته‌دا دەشیویتىرین، ئەم گۆرانه شیواو و ناکۆکه، که بیهۆکارو زەمینه بابه‌تى و ناوه‌کییه‌کان، له‌کۆمەلی کوردیدا ئەنجمادر او، ئەمەش ئەو بە‌هاو رەوشتە باشانه‌ی، گیانی دلسۆزى بە‌رامبەر خیلە‌کەی و ھاوکاریي و بە‌هانا هاتن و پاراستنی ناوجە‌کەی... هەت. له‌ناو بردودوه، که له‌پیکهات و خاسلەتی خیلە دەناسریتەوه. له‌ناو ئەو پرۆسیسە ئالۆزەدا، کیشەی کۆمەلی گوندى له‌دژایه‌تى نیوان خیلە‌ووه بۆ دژایه‌تى حیزب وەردەچەرخى. له‌وابه‌سته‌ی بە‌خیل و ناوجە‌ووه، بۆ وابه‌سته‌ی بە‌سەرکردەی حیزبە‌کەی دەگۆڕى. له‌جووتیریکی کارامەوە دەبى بە‌چەکدار و شەرکەریکی ئازاو... هەت.

بە هەمان پرۆسیسیش له‌نووسه‌ریکی سۆز ئامیزه‌ووه دەبى بە‌نوسه‌ریکی چەکدار، بە‌گیانیکی ھيشکەرۇ و رەشەکوۋ. ئەم گۆرانکارییه بە‌زۆربیانه، کۆمەلی کوردی کردوته کۆمەلیکى بەش بە‌شى توندەرەو و لە‌خاسلەتە ئازادیخوازانه‌کەی خۆی داپاندوووه، ھىدى ھىدى بە‌رەو رق له‌خۆبوونه‌ووه و له‌خۆنامۆبۇونی راپیچدەکا.

ئەم بارە دژوارە کۆمەلی کوردى بۆ چەند نۆرمىكى نەگۆرى ناتەبا لەگەل خودى خۆى و ئەويتر ئامادە كردووه. ئەم دياردانەي كە ئەم بارە كەنھەتە دورستىكردووه، هەريەكە و چەند لىكۆلىنەوهى فره جياوازى دەۋى.

لەسەر ئەم زەمینەيەدا نۇوسمەرى ئىمە پىناسە روشنبىرييەكەي دەناسرىيەتەوە. بەم شىۋىھە لەھەندەراندا، بەھەمان بىيان ووه سادەكان: گوایە تەننیا يى و نامۆبۈون دىاردەيەكى نامروقانە ئەوروپا يە، بۆيە دەبى لەداب و نەرىيەتە كانى رابردوو خۆى نزىك بى تەھە، تاوهە كۆ بتوانى نۇوسىن دابېھىنى. ھەروھەك ئەفراندىن تەننیا لە و رووداوانەدا مانانى راستى بەدەن. بەم بىرۋايە نەگۆرانە لەنیگەرانى و پرسىيارەكانى دەرۈونى و ھەنۇوكەي بۇونىدا خۆى دەپەرىتىتەوە. ھەر ئەمەشە وايلىدەكا كە ھەر بەرھەمىكى تر، يان ھەر چەشىنە بىرکردنەوهىكى تر، كە پىچەوانەي بىروا و نۇوسىنى ئەو بى، بەنامۇ، ئالۆز و شىۋاندى زمانى كوردى دابنى... ھەت، ئەو نۇوسمەرە، يان ئەو جۆرە بىرکردنەوهىدەسلىتەوە، گوایە تەننیا خۆى پىوانە راستىيەكەي زمانى كوردى و پىوھەر ئەفراندىنەكانە: كامە باشەو كامە نەباشە...

لىزەدا پرسىيارى ئىمە بۆ داھاتتوو نىيە، چونكە بەدواتى وەلامەكانى رابردوو سەرقالىن. لەخود گەرەن و پرسىيار لەداھاتوو كەن لەدىدى جىاوازدا، بەلائى نۇوسمەرى كورددەوە، سەرلىشىۋان و خۆ ونكردنە، ھەرودە گوایە ئىمە دلىنیاين لەوهى كە لەسەر زەھىدا بە ئاسىتى روشنبىرييمان ژيانى ئەبەدى بۆ خۆمان و ئەوانى تر دەدۈزىتەوە. ھەلبەت نامۆبىي و گومانىش بۆ جىهانبىنى يەقىنېنىدا شەپىكى ناوهەكىيە، ھەرەشە لەپىكەتە بەيەقىن و داھاتووەكەي دەكا.

نۇوسمەر بەم رىڭەيەوە دەتوانى بە وينە و خەيالە لە و سۆز و رابردوو گىرخواردوو بنۇوسى و لەناو ئەو رابردووەشدا بېنى. سەبارەت بەم لەپابردوونىشىني، محمد الجابرى لە (اشكالىيات الفکر العربى المعاصر) دا دەلى: "شىعرى عەربى بەم ئاسىتە ئاسوئىيە لەسەر ھەمان

ئەم بارە دژوارە کۆمەلی کوردى بۆ چەند نۆرمىكى نەگۆرى ناتەبا لەگەل خودى خۆى و ئەويتر ئامادە كردووه. ئەم دياردانەي كە ئەم بارە كەنھەتە دورستىكردووه، هەريەكە و چەند لىكۆلىنەوهى فره جياوازى دەۋى.

6

ھۆكارى دەرەكى و ئەزمۇونى كلتورى ئەويتر و كۆمەلگاي ژىاريي، چلون رولىك دەبىنى لەسەر كۆمەلېك كوردى ھەندەراننىشىن؟ كۆمەلی كورد ويراي گۆرانى جوگرافى، كەچى بەچەشىنىكى تر دەگەرىتىتەوە ناو ئەم پرۆسېسە و بەھەمان خاسىتى وابەستەيەوە كاردەكانەتەوە. ئەم وابەستەيە و پىكەتە دژوارە، كۆنترۇلىكى رەھا يە لەسەر پىكەتەكەي، بەجۆرىك وايلىكىردوو ناوهەكى-خۇبىي- خۆى لەدەست بەنە، تەننیا وەك بۇونەوهەرىكى دەرەكى-شىۋەبىي- ھەست بەخودى خۆى بکات. ئەم خالىش ھانىدەدا لېرە ھەندەرانىش وەك پىشىنەكەي، ئۆتۈپىا يەك بەكەرسە و شىۋە و ئەنادىنەكان، ئەو جىهانەي جاران پىكەپىنەتەوە. بەم رىڭەيەش لەبۆشايىھەكانى يادەوھەرىي و واقىعىيەتى تەننیا يى دور بکەويتەوە و لەناو كۆگەلى وابەستەيىدا دىزايەتتىيەكان بېرىنەتەوە، بەمەش ئاگايى خۆى سې بکات و لەكارىگەرىي ئەويتر دوور بکەۋىتەوە.

بەمجۇرە دەكىرى بلىيىن، كە نۇوسمەرى كوردى سەختە بتوانى لەكانى ھەنۇوكەيىدا بىقىرى و ھەست بەبۇونى خۆى بکات، بەلکو لەپابردووەكەي ئامادەتەماویدا لەبۇونى دابراوى خۆى دەگەپى، يان لەجەستەي رابردووەكەي بۇونى دەناسىتەوە. سەرپارى ئەمەش بېيارى ئەم دوور خستەوەي ھەنۇوكەي، چونكە لەگەل ھەنۇوكەدا ئاخاوتىنى زىنەتىيە، بەلکو بۇونى ئەو لەژيانى رابردوودا خۆى دەنۋىتىنى. لىزەدا رەنگە بەھەلەدا نەچىن گەر بلىيىن، مەرقى كورد وەك بۇونەوهەرىك، لەكانى ھەنۇوكەدا بۇونى خۆى بەبارىكى نائاسايى دەبىنى، بۇونە ئاساسىيەكەي

ئاماده‌بیه کی شەرمنانەی ھەیە. تاکە کەس لەناو ئە و ئاست و ئاسوییە کۆیەدا، بۇونەوەریکى نەخۆشە. لەخۇرماڭان بەچاوى ئە و يېرى خويىنەر، لەخۇرمانىيکى پووجە. ھەروا تەنیا بۇون لەدەرەوەی ئەم ئاستە کۆیەدا، ھەلېزاردىنىكە بۇ مافپىدان لەپەشە كۈزۈركەنلى تاكتىتى نووسەر.

7

بەم پېوانەيە نووسەری كورد لەئەزمۇونى ھەندەراندا: لەئەورۇپاي تاکەكەسدا، لەجاران زىاتر لەسەر ئەم رابىدووھ بەكۆ پېكھىنراوە سوورە. ئەگەر لەكاتى ئامادەبۇونى ژيانىيدا لەناو ئە و كۆگەلىيەدا ھەستى بەنامۆيى كردى، ئەوھ ئىستا لەم ھەندەرانى نامۇ بەرھەمھىنەرەدا، ھەستى ئە و پېچەوانە دەبىتەوە. لەم ئەزمۇونەدا، نووسەری ئىمە ئەوھ بەئەرکى خۆى دەزانى كە ئەو رابىدووھ بەریگە خەيالەكانەوە دىسانەوە ئامادە بىكەتەوە و، دواجاريش ئە و دەسەلاتە رابىدووھ بەدەستبىتىتەوە، چۈنكە ناتوانى لەدۇور رووداۋەكان بۇنوسى. لېرە تەنیا يە و رووداۋەكانى ئەم ئەزمۇونە بەپرسىار و ئەرکى خۆى نازانى. لەبرى ئەوھ بۇ تىرامان و وەرگرتەن بەناو ئەم تەنیا يە ئەستە ئاسویيە رابىدوو، ھەروا پېكەرنەوەي ئەم دروستكەرنەوەي ئە و ئاستە ئاسویيە كۈزۈركەنلى حزب و رېكراو تەنیا يە بەناوى كۆمەلە، ھەلەدەستى بەپېكھىنانى حزب و رېكراو دروستكەرن. بەریگە كولتوور و ھونەرەوە، ناۋىك، وەك مەھانە، لە(كۆمەلەكە)ى دەنى، كە ھىچ پەيوەندىيەكى بەكارى ئەو كۆمەلەوە نىيە، بەم كارەش خەونەكانى وەك تەم دەرەوەتەوە. لەئەورۇپادا، رەنگە ھىچ گەلېك نەبى ھىنەدى كورد، ناوى كولتوورى وا بەئاسانى زىراندى! بەلام ئەوھ بۇ ئەندامەكان و خۆشى رابىدوو بەياد دېنیتەوە و لەھەنۇوكە بەبۇشايى داگرتۇویدا فەرامۇشى دەكات. گەشەسەندى ئە و قالب و لەتەكىدىنە لەجەستە كوردىدا، كە ئەمروز دەسەلاتى كورد، بۇ خۆشكەرنى دېزايەتى يەكتىر كردن، كۆمەلى كوردىان بەسەر ناواچە و

(3)

نووسىن جۆرىكە لەنېگەرانكارىي: خودى نووسەر و خويىنەرانى. نووسىن بەریگای پرسىارە نېگەرانكارانەكەي بەرەو رووى كىشەكانى گومانكىرىنمان دەكاتەوە، تاوهەكۆ بەرەو دوورىيەكانمان ببات، كە گەرەنەوە لە و رېگەيەدا دەبى بەمرەن. بەمجۇرە بەرەدەوابۇون لەنۇوسىن، بىنىنى خودە بەچاوى خويىنەران و فەرە چەشىنلىنى تىپۋانىنەكانە لەھەموو بوارەكانى ژياندا، بەلام نووسىنى ئىمە، دووپاتكىرىنەوەي وەلامى ئە و پرسىارانەن كە وەلامداۋەتەوە؛ پرسىارى نېگەرانكرىن نىيە. وەلامدانەوەي وەلامىش، شەكەتى نووسىنى ئىمە يە، دواجارش ئەمە نووشىتى دنیابىينىنمان لەبەرەمە كانى رابىدووھ خۆماندا.

نووسىن لەلائى ئىمە خويىنەوەي خود و پېكھىنانەوەي نىيە، بۇيە وەك چۈن نووسەر خۆى ناناسى بەھەمان شىۋىش، خويىنەر خودى نووسەر و خۆشى ناناسى، چۈنكە نووسەر ئىمە لەزىر سانسۇرى داب و نەريت و ئەركە گشتىيە كۆمەلەتىيەكاندا، كە لەنائاكا يىدا ئامادەيە، كارىدەكتات. ئەرکى ئە و دەربىرىنى ئە و داخوازى گشتىن. بۇيە داخوازى ئە و لەپېوانەكەرنى ئەفراندىدا، تەنیا زۇرى جەماواھرە لەگوېشلەرن و پەسەندكارىدا. ئەمەش دىدىيەكى كۆنباو و وابەستەكراوه، كە لەچەمكى جەماواھر، حىزب، گەل، ستالىنىنى و... هتد سەرچاوه ھەلەگرى. لەھەمان كاتدا نووسەر ئىمە بەئەرکى خۆى دەزانى كە لەرابىدوودا ونمابىكتات و لەھەنۇوكە و داھاتوومان دووربختەوە. بەمجۇرە ئىمە بەجەستە لېرەين، بەلام لەھەستى بۇوندا لەھەنۇوكە، كە لەتەم و مۇز بىرازى ھىچى تىادا ناخويىنرىتەوە. ئەم ئاستە بەكۆيە داخرا وو ئاسو بىنە، فرىيدانى تاکە كەسى كوردە بۇ دەرەوەي ھاوسەردەمى و ماناڭان. بۇيە لەناو نووسىنى كوردىدا تىپۋانىنى تاکە كەسى

لەبەریوەبەرانى گۆڤارەكانى كوردى لەسويىد، كە سەكۆى يەكىك لەو (كۆمەلانه) يە، سەربارى نەبوونى زەمینەي دەركىرىنى گۆڤارەكە، لەسەر دەركىرىنى گۆڤارەكە سۇور دەبى، چونكە پىپوايە، گۆڤارەكە تر، يان كەسانىكى جياوازى وابەستە بەكۆمەلەيەكى ترى دىز بەنەمانى گۆڤارەكە تر دالخوش دەبن، ئەمە تەنیا نموونەيەكە. بەمجۇرە دەبىنин گۆڤارەكە بەرەيەكى شەپمان بۇ بەرەم دىنى، نەك پېرۋەزەيەكى كولتۇرلى. بەرەدوامبۇونى ئەو گۆڤارە، بەرەدوامكىرىنى شەرە، نەك بەرەدوامى ژيانى رۆشنبىرى و هزركردن لەپرسىيارەكانى چارەنۇوس و دۆزىنەوە مىتۇدىك بۇ ئاخاوتىن لەگەل يەكترو ئەويتىرى جياوازا... هەتى.

لەسەر ئەم بناغەيەدا دەتوانىن لەم ئەنجامە نزىك بىنەوە، كە ئەم ناكۆكىيە لەرەدەبەدرانەي نىوان كوردى ھەندەرانتشىن، لەدووتۇرى ئەم (كۆپ و كۆمەلانه) دا دەناسرىنەوە. بەواتايەكى تر، ھەر خودى ئەو دىزىيەتىانەيە كە ئەم كۆمەلە لەيەكتىر دىزانەي دروستكىردووە. ھاوكاتىش ھەرەمى وابەستە كراوى كۆمەلى كوردىيان پەرەپىداوە.

ئەمەش وايکردووە كە كۆمەلى كورد لەئەورۇپا لەو شىوهى جاران دوورنەكەۋىتەوە، دواجاريش لەكولتۇرلى كۆمەلانه گۆشەگىر بىت.

سەرەرای ئەمانەش، ھۆكارىكى راشكاوى تر، لەزۇرېنەي ئەوانەي كە بەكارى دروستكىرنى ئەم كۆمەلانه ھەلدىستن، ئەوانەن لە ناو حزبەكانەوە ھاتۇون و شىيەتىپە بىرکىردىنەوەيان دەسەلاتخوازى و دىزايەتىكىرنە. ئەوانە بەو كارانە راھاتۇون و لەھەش بىرازى ھىچى ترييان بۇ ناكىرى. بەمجۇرە ئەوانە بەھەمان شىيوازى كارى رابىدوو، (كۆمەلەكە) يان بەریوەدەبەن، دواجاريش ئەو كۆمەلە، دەبى بەئىنتىمائى خزمائىتى، واسىتەيى، ھاوشارىي، يانىش ئايىدۇلۇزېيەكى رەشەكۈزى و خۆى بەئىمە دەناسىتى.

بەھەمە حال، من بۇ چىركىرنووەي ئەم بۇ چوونە، پرسىيارگەلىك ئاراستەتى ئىيە دەكەم، ئەۋىش:

ى بۇ بەرەمى دەسەلاتى كوردى دەگەرىتەوە.

ئەمە لەلايەك، لەلايەكى ترىشىھەوە، ھەم خودى ئەو كۆمەلانه و ھەمېش لايەنگىرانى، لەو بەئاگان كە بەرەم و مەبەستى كۆمەلە كانىيان لەگەل بانگەشەي ناواھەكانىيان ھاوسەنگ نىن، بەلام نائاگايى ھانىدەدا بەمە ناسىنامە رابىدووېيەكە بىگوازىتەوە ئىرە. وېرای ئەمەش ئەم كەش و ھەوايە بەكۆمەلەيى، كە ئەو(كۆمەلە) دروستى دەكى، لەپرسىيارەكانى تەنیاىي و تاكە كەسى و تەماشاڭىنى بەچاۋى ئەويتىر دوورىدەكتەوە و دلىنيا يى بۇ دابىن دەكەت. چونكە هزركردن لەكۆمەل و نۇرسەرى ئىمە، لەكۆ و گروب خۆى دەناسىتىن. بۇيە ناسىنامەكەي لەكۆى رابىدوودا جىڭىرە، نەك هزركردن لەپوانگەي تاكە كەسىيەوە: ناسىنامەي لەلای ئەو كۆيە، نەك تاك. ئەو ناسىنامەيە لەپەيەندىيە وابەستە كراوهەكانەوە پېكىدىت. ئەمە لەبونياتى وابەستە كارىيەكانى كۆمەلگاي ئىمە و بېرىھەمدىت، لەخىلى ناواچەگەرەوە تا دەگاتە حزبەكان، كە ھەرىيەكەيان بىگە بەبونيات و رەگەزەكانى ئاومزى خىلەوە و پېكھاتووەكەي كاردەكەت.

ئەوهى زىياتىر سەرنجىكىشە لەم كۆمەلە كولتۇرلى و ھونھەرىيەنى كوردى ھەندەران ئەوهەي، ھاندەرى كارەكانىان لەپىتىناوى دىزايەتىكىرنى كۆمەلەكەي ترە. واتە ئىمە پېرۋەزەيەكى كولتۇرلى و ھونھەرى لەو كۆمەلانه بەدى ناكەين، - مەبەست لەدىاردەي كۆمەلە كانە بەگشتىي، رەنگە ھەندى لەو كۆمەلانه بۇ خزم و ناسىياوهەكانىيان كارى چاكيان كردى! بەلكو ئەو ناكۆكىيە پېشىنە و شەرە خۆكۈزېيە حزبەكان، بەشىوهەيەكى تر، بەلام بەھەمان ناواھەرۆك، بەرەمى دىننەوە.

كارى ھەرىيەكەي ئەم كۆمەلانه ئەوهەي، كۆمەلەكەي تر لەناو ببات، نەك بەرىگەي بەرەم و چالاکى بونياتنەرانە، بەلكو بەرىگەي رەشەكۈزى جەستەيى و ھېرلىقى ماف لىتسەندنەوە ژيان. بۇ نموونە يەكىك

خاموشی کردوده. ئەمەش داپچرانیکی ناوەکی دژوار و نامۆی خولقاندوده. ئەنجامی ئەمەش کاییە دژایەتییەکی توند و تیزی لهنیوان بەشەکانی ئەو پیکھاتە کوردىيى ھ بەرهەمەیناوه. ئەوهى من لىرەدا مەبەستمە، ئاماژەکەنە بۆ كىشەئەو بەشەئى نووسەران، كە بە"نەوهى نۇى" و "كۆن" يان كۆنى جىماو "سلف" و "نوېگەر"- بچووك و گەورە- ناودەبرىن .

لېرەدا لىكداپچران و نەمانى دىالۇڭ لەنیوان ئەم دوو نەوهىدا، دەتوانىن، كەنومت، بەكىشەئەم دوو هېزە بالا دەستى كوردى بچوئىن. كىشەئەم دوو نەوهى لەشىوازىكى شەرئامىز و لەھەوايەكى بەچەك داپۋشرا و لەپىگەرى رووبەرى نووسىينى ئەمپۇرى كوردىدا خۆى دەنويىنى. توْمەتباركەنلىيەكتى ئەم دوو نەوهى لە بازنهيەكى داخراو و لوغمکاردا بەرپىوهەدچى: نەوهى يەكەم "كۆن"، نەوهى دووەم "نوېگەر" بەوه توْمەتبەر دەكا، كە بەرهەمەكانيان لەزمانى كوردى نامۆن، واتە زمانى كوردى نازانن، يان ناوهرۇكى نووسىنەكانيان بىيۇكە. لەئەنجامدا بەرائى ئەوان، "نەوهى نوېگەر" نووسەر نىن... هەندى.

نەوهى دووەمېش (نوېگەر) بەگشتى لەھەولى تاكە كەسىيدا، برواي بەبرەمەینانى تاكە. قىجا نەوهى يەكەم (كۆن)، وەك گشت، بەكۆنى جىماو سەركەش وبگەرە بەسياسييەكى باو دەزانى و خويىندەوهى بەرهەمى ئەوان لەگەل دەنیابىنى خۆى بەناھاوسەنگ دەزانى، بەرهەمى راپردوو بەرهەمېكى كۆنە: وەلامدانەوهى وەلامەكانە و كىشەيەك ناوارووژىنى... هەندى. ئەمەش بەبرواي نەوهى (نوېگەر) دىالۇڭى پرسىيارى رۇشنبىرى دروست ناكا.

وېرای ئەم خالە زەقانەش، نەوهى يەكەم (كۆن) تائىستاش بەحوكى مانەوهى ئەو زەمینەي كە لەسەريدا خەيال وەردەگرئ و دواجارىش لەنۈيەنەرايەتى كەنەنە كۆمەل و مەسەلەكەي خۆى بەرھوا دەزانى، وادەكە رەۋايەتى نەداتە جىڭرە دژەكەي (نەوهى نوېگەر)، مانەوهى ئەو واقىعە بەسياسى _ حزبىيە گەمارۋىداوهى كوردى، مانەوهى رەھاى نەوهى

لەو هەموو سالانەو، لەو هەموو كۆپو كۆمەلە بەناو كولتۇورى و ھونەرييەنە، بۆچى، بۆ نمۇونە لەسوپىدا، كە زەمینەيەكى يارىددەر ھەيە، پرۇزەيەكى كولتۇورى نەھاتە كایيەوە، وەك ئۆرگانىك، دامەزراويىكى كەلتۇورى، يان بەلاي كەمى پرۇزەيەكى وەرگىران، پىكەنەھېتىرا؟

يان بەرھەمەئەو (كۆمەلەنە) بەبەراوردەرن لەگەل بانگەشەكەنەكانيان، بىيىجە لەخۇشكەنلى شەپى دووبەرەكى نىوان كوردى ھەندەراننىشىن و گواستەمەھى شەپى خۆكۆزى كوردىستان بۆ ئەوروپا و دابەشكارى و وابەستەبوونى رووناکىبىرى، بەرھەمەكانى تريان چىن؟

پاش ھەرسەپەنانى پرۇسەي راپەيىنە كوردىستانى باشدور و ھەرزانكەنلى كىشەئى كورد بەھۆى نويىنەرە سياسەتمەدارە قاچاغچىيەكانمان، نووسەرى كورد و (كۆمەلەكانى)، ئەو روڭى كە دەبۇو بىبىتن لەبەشدارىكەن و گەشەپىدانى مافى ناسنامە كولتۇورى نەتەوهېيمان و دروستكەنلى دىالۇڭى رۇشنبىرىلى لەگەل كەنالى كەلتۈرۈيەكانى رۇۋىشاوا، لەپىتىناو فەراموشەكەنلى كىشەكەي، لەكام ئاستادىا؟

نووسەر و "كۆمەلەكانمان" لەھەر جارەي دەسىپىكەنەوهى شەپى حزبەكان، بىيىجە لەكۆبۇونەوە لەبارەگا كۆشەگىرەكانى كۆمەلەكانى، ھەلکوتانە سەر ئەو لاو لايەكەي تر، سەت بارەكەنەوهى قسەكان، چىتر بۇوه...؟

8

رەنگە ئەو ھزرە راستىيە بەلگە نەويىستە لەو ئاكامە نزىكمان بکاتەوە، كە بەكوردىيەكەي دەلى، ھەموو نىشانە و دىارىدەي بەرھەمە كولتۇورى، ھونەرى، كۆمەلەتىيەكان... هەندى، رەنگدانەوهى پىكھات و ناوهەكى خودى ئەو كۆمەلەيە. كىشەئى كۆرانەكانى كۆمەلى كورد لەو سالانە دوايىدا، رەنگە بىرىيەتلىك ئالۇزلىرىن و سەختلىرىن قوناغە، كە كورد لەم سەدەيەدا بەرھو رووى بۇوبىتەوە. لەبارەي سياسەيەوە لەگەورەتلىن نوشىستدا دەزى، نوشىستىك كە ھەرقى نىشانەيەكى رووناکە لەم جەستەي كوردىيەدا

نووسه‌رهشی تیدایه، که به‌سووک سانایی رهخنه دهگری، تاکو ههستی ساویلکانه‌ی جه‌ماواهر بورووزینی و خه‌یاله مه‌نگه‌کهی بژینیتهوه .(4).

له‌سهر ههمان ئاست پیکهاتی کۆمه‌لگای کوردى، به‌تاييبهت له‌م قۆناغه‌ی ئىستادا، ئهو جۆره نووسه‌ره به‌رهه‌مدىتىت، که له‌سهر ئهو لايه لاوانه ده‌زىت، که ئمهش زهmine‌يەکى ئاوه‌لایه بۆ گفتوكۆكىدن. له به‌رامبئر ئه‌مه‌شدا نه‌وهى دووهم "نویگه‌ره" له‌ئەنجامى ههولدان له‌پىتناو خۆدابراندن له‌م واقعه وەستاوهدا، که ئمهش به‌ريگه‌ى رۆشنېرىيە‌کى رهخنه‌كارى هه‌لۇشىن‌هارانه‌ى دەسته‌واکراوانه (مستعار)، دەخوازى ناسنامه‌يەکى تاک له‌ناو ئەم گەمارۆدانه کۆيەدا بۆ نووسىنى كوردى پېكىتىنیت. به‌واتايەکى تر ئهو پانتايىه ئالۆزكاو و هه‌رەسەھىن‌هەرە كۆمه‌لى کورد، وەک به‌رهه‌مى پرۆسىسە‌کەی، ئهو به‌رهه‌مە ئالۆزه، نووسه‌ره دژواره نارازىكاري بەرەمەھىناوه. ئەم ئالۆزكارىيە‌ى نووسه‌رى ئەمرۆى كورد، ئاويتە بونه‌وهى پرسيازه ئالۆز و پانتايىه‌كانى سەردەمە‌کەيەتى، به‌لام به‌ھۆى ئەم كەشە دەراوييەتە ئهو داخوازىيە به‌كۆمه‌لىيە، که خۆى له‌نه‌وهى يەکەم "كۆن" دەدۇزىتەوه، لەدواجاريشدا نائامادەيى چەمکى دىالۆگ لە‌واقىعە‌کەدا، دياردهى به‌رتە‌کدانه‌وه و به‌ربەركانىيە‌کى توندەھوئ وەرگرتووه. به‌مهش له‌هەم‌بئر هەردوو نه‌وهدا، پرسيازى داهىنان و دىالۆگى رۆشى‌بىرىي لەبارچووه. لەيەكتى كەيىشتن و خويىندەوهى يەكترى له‌سەر بناگەي بەرەمە‌مى رۆشنېرىيى و خالىه‌كانى ئەفراندىن ھاوبەش فەرامۆشكراوه، لەبرى ئەوه شىۋازى بوغزاندىن و رەشەكۈزى وەرگرتووه. ئەمەش به‌رهه‌مى سەرەنجامى ئهو بارە سىاسييە لىكچىرچىزاوهى كوردىستانه که خۆى له‌ناو نووسىنى كوردىدا به‌رهه‌مەھىناوه‌تەوه. به‌واتايەکى تر مىتۆدى هەردوو حزبى بالادەستى كوردىستان، ئەم ئاكارهى به‌نووسه‌رى كورد بەخشىووه. ئەم راستىيە کە لە‌واقىعى نووسه‌رى كورد دەبىنرى، سەرەنجامى ئهو داب و نەريتە وابهسته‌کراوهى، که مىزۇووه‌كى نىشانه‌دارى خۆى هەيە، ئەمەش نووسىنى

به‌لام وەلامى ئهو پرسيازه (خهون) به‌كۆمه‌لىيە‌ى كورد، تەنيا وەلامىكە له‌ناو نووسىنى ئهو نه‌وهى يەکەم‌دا، ئەوش وەلامە‌كانى خودى واقعى كوردىيە، واقعى سيازى و كۆمه‌لايەتى...هتد، لەجياتى نزىكبوونه‌وه و به‌ئەنجام گەيشتنى، ئالۆزبوون و مەحال بۇونىيەتى. كەواتە وەديھىنانى ئهو (خهون) به‌كۆمه‌لىيە، به‌ئەركى رەوابى خۆى دەزانى. چونكە به‌لاي "نه‌وهى يەکەم" ، "نه‌وهى دووهم" ئهو كۆيە‌ى كۆمه‌لى كوردى تىنگات، "هەروا لە‌واقىعى ئهو كۆمه‌لە هەلنىقۇوللەو. وېرىا ئەمەش، نه‌وهى "كۆن" پېيوايده لە‌م لايەنەوه "نویگه‌ر" دەبى لە‌مەعز و ئامۇزگارىيە‌كانى ئهو سوود وەرگرئى. بەيەك لە‌لايەنە‌كانى "زېرىبېتى كوردىيانه" ، ئەم رايە لە‌پاستى نزىكە، چونكە نووسىن لە‌پوانىنى گشتى كوردىدا، دەربىرین و لواندى‌وهى ئهو "خهون" كۆيە‌ى كوردىيە. نووسىن تاڭگە‌رايى نىيە. چونكە تاک لە‌كۆمه‌لى كوردىدا نىيە. رامانى تاک رامانىكە به‌سەر لىتىكچوون و زمان نەزانىن و خەمى گەلى كورد دووركە‌وتىنەوه و ورپىنە‌كارى دەخويىندرىتەوه.

بەلاي "نه‌وهى يەکەم" جه‌ماواهر پیوانە‌يە، ئهو رېزە‌يە کە به‌گۇرو جۆشە، گۇئى لى دەگرئ و دەى خويىنە‌وه، راستى نووسه‌ر بۇون و "نویگه‌رېي" دەسەلمىتى. پیوانكارى "نه‌وهى يەکەم" ئەوهەي، کە دەلى: كەس گوپىيان لىتىنگىرى، به‌لام به‌سەدان گۈئ لەمن دەگرن. لەدىدى ئەودا نویگەر بۇون، واتە گۈئ گرتىن لە ئامۇزگارىيە‌كانى ئهو. هەروا گەر تۆ نووسه‌رىيلى نویگەر بىت، دەبى ئهو بەنويىنەرلى خۆت بىانى. هەلگەرانه‌وه و گفتوكۆكىدن بەئاستى به‌لگەو حەزو چىز، ئهو به‌سەر لىتىكچوون و ئالۆزكارى و خراپەكار تۆمە‌تبارت دەكى. لەمەر رەنگدانه‌وهى ئەدەب لە‌م تەرزە كۆمه‌لگایە، بەوتەي محمد عابد جابرى: "ئهو كۆمه‌لەي کە باج و زوردارى و دژايەتى و درندايەتى و بىروابۇون بەخوراھە‌كانى تیدايە، ھاوكات ئهو

روش نبیریه کی بابہ تھے کی سہ رچاوه بگریت، دھتوانیت پرسیارہ کانی
ناسنامہ و میزووی هز رمان بؤ بئافرینتی ت.

له تاراوگه‌ی شهپولگرتتوو به‌غوباری یاده‌کان، که شوینه‌کان، به‌زینگانه‌وهی بانگانه‌کانی مندالیتی، به‌ترپه‌ی هنگاوه‌کانی کات، سه‌مته‌کانی له‌کوچی چاره‌نحوسه نادیاره‌کانیدا جوگرافیاکان به‌زیکر دته‌نیته‌وه. به‌زايه‌له‌ی سه‌گوهری ئه و سه‌گانه‌یه که تا په‌رگه‌ی گونده‌که، وه‌فادارانه: به‌دوامان ده‌که‌وتون، له‌خه‌ونیکی پچرکاودا بیدارم ده‌که‌نه‌وه. په‌نجه‌ره‌کان ده‌که‌مه‌وه، ده‌مه‌وهی له‌فرهه‌نگی یاده‌وه‌ری بروانم، له‌گه‌ل گیا، به‌رد، ته‌م و ئه و نامانه‌ی که له‌هه‌ر جاره‌ی خویندن‌وه‌یاندا به‌ناو خوش‌هه‌ویستیه‌کی تریان شوّر ده‌کردمه‌وه تیکه‌ل ببمه‌وه. هه‌ر ده‌لئی و به‌که‌ناری یاده‌وه‌ریدا، وهک زینده خه‌ونیک به‌ره‌و ته‌می گه‌ردوون، به‌جه‌سته‌یه‌ک له‌رووح هنگاوه ده‌نیتم.

له تاراوگه‌ی گوماندا، بیرهاتنه‌وه‌کان، وهک فهرامۆشکردنه‌کان، فهرامۆشکردنه‌کان، وهک بیرهاتنه‌وه‌کان، بهناو ویلییه‌کانی تر ده‌مگیرن. له کوتایی دا گه‌رانه‌کانیشدا، شته‌کانی رابردwoo، درهخت، ئاو، خاک، براده‌رایه‌تی، نووسین، تەمەن و... هتد، كە واز لەخه‌ونه‌کانت ناهىنن. لهناو شەپدا وهک گریکی جەستەی بەپەريشانی پۇشراوەت، داخت‌دەكەن، بەجەستەیەكى قورس بىدار دەبىتەوه، بەلام خوت ناناسيتەوه. دەخوازى لهگەل تاراوگه‌دا بېھىقى، بەلام وەك ئىستا وەلامت ناداتەوه. دەبى مىژۇويەك پىشانبىدەي، دەبى داوابى پەناگەيەك بۇ مىژۇوه‌كەت بکەي. تو وەك ئىستا قبۇولىنەكراوى، مىژۇوه‌كە تۆى. تۆش مىژۇو. لەبەرامبەر ئەم پرسىيارەدا، لەدوو شوئىن، ئىستا و رابردوددا، گەمارق دەدرىيى، له تاراوگه و ناتاراوگه‌دا، لەسەر ئەم زھوبىيەدا راوتىدەنин. ئەو كاتەش لەگەل بۇشايىدا هەۋىيەقىن دەستىتىدەكا. ھەولى من لەم نووسىنەدا،

جهخت ناکات‌هوده. هاوکات له ریوویه‌کی تردا، لاواندنوهی ئه و کاره‌ساتانه به زمانی‌کی هه‌ست بزوین، که هه‌مو و لایه‌نه کانی زمانی ئاوهزی ئیمه‌ی له‌کار خستووه. به مجوزه نه‌وهی دووهم "نویگه‌ر" له رامانی تاکه‌وه ره‌خنه له میزرووی ئه‌م واقعه ده‌گرئ. به بیونی پرسیاره که‌له‌که کانی ئه و بیشاییه که یاده‌وهربی ته‌نیوه‌ته‌وه، هه‌ولده‌دا کوچکان بدوزیت‌هه‌وه. بهم شیوه‌یه نه‌وهی دووهم "نویگه‌ر" به‌هه‌ستی تاکیتی خویه‌وه، داگیرکردنی ئه‌م یاده‌وهربیه ته‌مومژه به‌ئه‌رکی خوی دهزانی، به‌لام واقعی ئه‌م نه‌وه "نویگه‌ر" له‌ناو نووسینه "ئالۆزکاوه‌کانی" دا پرسیاریکمان بۆ قووت ده‌کات‌وه، ئه‌ویش: ئه‌و میتّود و شیوازه‌ی که پ‌یاده‌ی ده‌کا، بۆ کارکردن و دوزیبینه‌وهی کوچکان، تا چه‌ندیک له‌گه‌ل ئه‌و پرسیاره گرنگان‌هی بونیاتی واقعی و دنیابینی خوشیدا هاوه‌کوفه؟ کایه‌ی به‌رهه‌می ئه‌و نه‌وه "نویگه‌ر" له سه‌ر ئه‌و نمونه‌ی "کۆنی جیماو" (سلف‌هدا چیه؟ ئاخو ئه‌و نووسینه‌ی که به‌میتّودی خویندن‌وهی ره‌خنه و تاکه‌هه رایی ئیشی پیده‌کا، درزی خستوته پرسیاره که‌له‌که کراوه‌کان؟

ئەو زەمینە ھاندەرەی کە گرفتى "کۆن" و "نوئى" لەپانتايى نۇوسىنى كوردىدا ھېتىا وەتە ئاراواه، بەلگەو بىانۇكارييەكانى چىن؟ ئايا كلۆلى و ھەرەسەكانى مىزۇوو سىاسى ئىيمەن، كە بەرە دەشىپىنەمان دەبەن و لەدواجاريشدا بۇنىاتىكى ئىفلجمان تىادا بەرەمدىئىن و پاشان نۇوسىنىكى، ئالۇز" مان يۇ بەرەھە مدەتىئىن؟

به لام ئە و شىوه گفتۇرى كىردىنى نېوان نەوهى يەكەم "كۆن" و نەوهى دووهەم "نويىگەر" ، نىشانە يەكە كە كاتۇورى ئىيمەپ بىدەناسرىتە وە . بۆ يە قىسە كىردىنى كىرىپەنلىقىسىنىڭ ئەسەر ئە و پرسىيارانە ، كە لەسەر ئاستى

بۆ نوینه‌رایه‌تیکردنی روتویک، بەلکو ئەز
ھەولمداوه ئاخاوتن لەگەل خود بکەم. خودیک کە خەریکە بەرھو رقبوونەوە
لەخۆم و یاده‌ورییەکەم پەلکیشمدەکا. بۆیه ئەم نووسینە. هەولیکە، تا
خەونەکان، لەگەمارۆدانی بکوژانەیاندا، دەرفەتیکم بۆ ژیان پیبدەن،
لەھەمان کاتدا خواستى من هەقپەیقىنە لەگەل ئەوانى دىكە، بۆ ئەھەمی
تارىكىيەكانى دەروونم تۇور ھەلبىدەم.

لە كۆتايسىدا جەختى من لەسەر ئەو پرسىيارانەيە، کە خەریکە دەبن
بەپەينەيەكى نەخۆش، ئاراستەي ئەوانى ترى خويىنەری بکەم. خواستومە
بەوانى تر بلېم کە شەر، شوين، ياده‌ورىيى، رەگەكانى چاوم، كۆلانەكانى
بۇن، چۈپەكانى زمانم و... هەت، خەریکە دەبى بەگەلە گورگىك و لەسەر
زەۋى دوورم دەخەنەوە. بۆيە لىرە، خودى نووسىن بەشدارىكىدەن، نەك
ورپەنە، پرسىارە، نەك وەلام! لەدىدى ئەم واتايەرا، ئەم نووسىنە
وروژاندىنى ژىيەكانى ئەو دىاردە گشتىگانەن، کە بەشىوەيەكى جىنەگۇر و
بەردەوام لەزىيانى كولتۇوريماندابەرھەمدىنەوە. لەو شوينانە كە
ويىدەچى نمۇونە و بەلگە هيئانەوەيان گەرەك بى، بۆ نمۇونە، لەرۇلى
بزاوى كوردى لەبەرھەمھىئانى نووسەر و كولتۇوري وابەستەكراودا، ئەوە
لەبىئاگايى نەبۈوه، بەلکو مەبەستم جەختىرىن بۇوه لەو دىاردە گشتىگە
داسەپاوانەي كۆمەلگاي كوردى، کە وەك پرسىيارىك ھەميشە
لەدىنابىينىماندا بالادەستن. ھاوكتىش ئەو پرسىيارانەم بۆ كەسانى تر و
دەرفەتىكى تر جىھېشتووە.

ھونەرى رەوانبىزى و ئىرۇسى گەران بەدواى چىزى دەنگ

1

بىرۇكەي ئەم بابەتە لەبنەرەتدا، وەك ئەرك بۆ زانكۆ لەوانەي
مشتومرى بەلگەدار، ھەم بەدەقۇكى و ھەميش بەنووسىن ئامادەم

جووبوونيان لهگه‌ل نيره‌كان. دهنگي ناسك و چريکه‌ي گوراني هيزيكه که بالنده‌كان دلکيش دهکن. لهوده‌چي دره‌خته قزنه‌که‌ي جيرانم ژوانگه‌ي به‌کي گريگه بـ ئاهه‌نگه شهوانه‌ييه‌كانى ئه‌و بالنده ئه‌فيندارانه‌ي دهنگ.

ئه‌وه‌ي سه‌رنج‌كىش، له ئاهه‌نگى شهوانه‌ي به‌هاردا، هم بالنده‌ي مى و، هه‌ميش نير، واتا هاوسيه‌ره‌كان، ئازادن که ره‌دووی بالنده‌ي کي بـ يگانه بـکون، گـر توانينيان، به‌هـوي دـهنـگ خـوشـي يـهـكـتـر سـهـرمـهـست بـکـنـ، لهـگـهـلـ يـهـكـتـر جـوـوتـ بـنـ وـ رـابـوـيـنـ. ئـهـمـهـشـ بـهـپـيـچـهـ وـانـهـيـ مـرـوقـ، خـيـانـهـ تـكـرـدـنـ نـيـيـهـ. وـهـلىـ لـهـجيـهـانـيـ بـالـنـدـهـكـانـيـشـ نـيـرـهـكـهـ غـهـدارـتـرـهـ. لـهـبـهـهـارـانـدـاـ مـيـيـهـكـانـ نـيـيـهـ. پـيـوهـ گـرـتنـ وـ لـاـوـانـدـنـهـوـهـ بـهـچـهـكـانـيـانـ سـهـرـقـالـ دـهـبـنـ. بـؤـيـهـ نـيـرـهـكـهـ كـاتـيـ منـهـمـيـشـهـ درـهـنـگـ دـهـخـهـومـ، چـولـهـكـهـ وـ بـالـنـدـهـكـانـ لـهـنـاـوـ شـهـبـهـنـگـ

ئـاـواـزـ وـ چـرـيـكـهـ دـلـرـفـيـنـ دـهـيـورـوـزـيـنـ، بـهـدـوـايـداـ سـهـرـهـلـدـهـگـرـيـ وـ هـنـدـيـجـارـ چـهـنـدانـ شـهـوـ لـهـ دـوـورـيـ دـايـكـيـ بـهـچـهـ وـ زـمـنـهـقـوـتـهـكـانـ بـهـسـهـرـ دـهـبـاتـ، بـيـئـهـوـهـ لـايـ هـاوـسـارـهـكـهـ بـهـخـيـانـهـ تـكـارـ تـاـوـانـبـارـ بـكـرـ. هـاوـكـاتـيـشـ مـيـيـهـكـهـ كـهـ بـؤـيـ لـواـ ئـاـوـيـزـانـيـ دـهـنـگـ زـوـلـاـلـىـ نـيـرـهـيـهـكـ دـهـبـىـ وـ كـاتـهـكـانـيـ بـهـچـيـزـ وـهـرـگـرـتـنـ بـهـسـهـرـ دـهـبـاتـ. لـيـرـهـدـاـ ئـهـوهـيـ گـرـيـنـگـ بـلـيـنـ، كـهـ ئـهـوهـ غـهـرـيـزـهـيـ سـهـوـدـاسـهـرـيـ دـهـنـگـهـ کـهـ واـ لـهـبـالـنـدـهـكـانـ دـهـكـاـ كـيـيـهـرـكـيـ بـكـهـنـ لـهـخـولـقـانـدـنـىـ ئـاـواـزـ وـ گـورـانـيـيـهـكـانـ. هـاوـكـاتـيـشـ ئـهـوهـ سـهـلـيقـهـ وـ چـهـشـهـيـ غـهـرـيـزـهـيـ بـالـنـدـهـكـانـهـ کـهـ دـهـبـيـتـهـ وـزـهـيـ لـيـكـنـزـيـكـبـوـنـهـوـهـ يـهـكـتـرـ. بـهـرـزـ بـوـونـهـوـ وـ زـايـهـلـهـيـ دـهـنـگـ وـ گـوـرـيـنـيـ ئـاـواـزـهـكـانـ، ئـهـوهـ ئـهـوـپـهـبـيـ سـهـرـگـهـمـبـوـنـيـ نـيـرـهـ وـ مـيـيـهـكـانـ بـهـدـلـنـهـرـمـكـرـدـنـيـ يـهـكـتـرـ. كـهـچـيـ هـهـنـدـيـجـارـ شـهـپـوـلـيـكـ لـهـحـوزـنـ وـ تـهـنـيـاـيـيـ لـهـئـاـواـزـهـكـانـيـهـوـهـ هـهـسـتـ دـادـهـپـوـشـنـ.

كردبـوـوـ، بهـلامـ بـهـروـانـگـهـيـ مـيـتـوـدـ وـ تـيـورـيـ كـوـرـسـهـكـهـ، تـاـوهـكـوـ بـنـهـمـاـيـ تـيـرـوـانـيـنـهـ كـانـمـ زـانـسـتـيـيـانـهـ بـيـ، مـهـرجـ بـوـوـ کـهـ بـهـچـهـنـدانـ بـهـلـگـهـ وـ بـهـهـانـهـ بـابـهـتـهـكـهـمـ پـيـشـكـهـشـ بـهـخـويـنـدـكـارـيـ پـوـلـهـكـهـمـ بـكـهـمـ.

لـيـرـهـدـاـ هـهـوـلـدـهـدـهـمـ هـهـمـانـ بـابـتـ چـربـكـهـمـهـوـ وـ لـهـبـرـيـ ئـهـمـهـشـ، دـيـوـهـ جـيـاـواـزـهـكـانـ وـ ئـاسـوـيـهـكـانـ بـاسـهـكـهـ، لـهـسـهـرـ پـرـسـ وـ ئـاستـهـنـگـيـ ئـيـرـوـسـ وـ رـهـوـانـبـيـزـيـ رـيـتـورـيـكـيـ كـورـديـ تـاقـيـكـهـمـهـوـ يـانـ دـاـبـرـيـزـمـهـوـهـ.

لهـ بـهـراـيـرـاـ بـهـمـهـيلـ وـ گـرـيـنـگـيـيـهـكـيـ دـهـزاـنـمـ سـهـرـچـاـوـهـيـ بـيـرـوـكـهـيـ ئـهـ وـ بـابـهـتـهـ روـونـبـكـهـمـهـوـهـ:

لـهـمـديـوـ پـهـنـجـهـرـهـيـ مـالـهـكـهـمـداـ، لـهـسـهـرـهـتـايـ بـهـهـارـانـ، نـيـوـهـيـ شـهـوانـ - منـهـمـيـشـهـ درـهـنـگـ دـهـخـهـومـ، چـولـهـكـهـ وـ بـالـنـدـهـكـانـ لـهـنـاـوـ شـهـبـهـنـگـ كـاـزـيـوـهـ، لـهـسـهـرـ درـهـختـهـ چـرـ وـ بـهـرـزـهـكـانـ دـهـيـكـهـنـهـ ئـاهـهـنـگـ وـ كـهـرـنـهـقـالـيـ خـوشـيـانـ. مـاـويـهـكـيـ زـوـرـ لـهـخـوـمـهـوـهـ پـيـانـهـوـهـ سـهـرـقـالـبـوـومـ. ئـيـسـتـاشـ كـهـ هـهـسـتـ بـهـتـوـرـهـ بـوـونـ وـ بـهـرـزـبـوـونـهـوـهـ زـايـهـلـهـيـ جـرـيـوـهـيـانـ دـهـكـهـمـ، دـهـمنـادـهـمـيـ پـهـنـجـهـرـهـكـهـمـ دـهـكـهـمـهـوـهـ وـ دـهـبـمـهـ گـويـگـريـانـ، تـاكـوـ لـهـسـيـحرـيـ ئـهـ وـ سـرـوـتـهـيـانـ تـيـبـگـهـمـ. هـهـنـدـيـجـارـ وـرـدـهـ نـانـ وـ يـانـ بـؤـ دـلـگـيرـبـوـونـ پـيـانـ دـهـنـكـهـ هـهـنـارـيـانـ بـوـ دـهـهـاـيـزـمـ، بـهـ وـ نـيـازـهـيـ کـهـ هـيـورـيـانـ بـكـهـمـهـوـهـ.

بـهـمـجـوـرـهـ جـيـهـانـيـ ئـهـ وـ بـالـنـدـانـهـ ماـوـهـيـهـكـ بـهـخـويـانـهـوـهـ خـهـرـيـكـيـانـ كـرـدـمـ وـ لـهـخـوـمـهـوـهـ دـهـسـتـمـ كـرـدـ بـهـخـويـنـدـهـهـوـهـ وـ تـهـماـشـاـكـرـدـنـيـ ئـهـ وـ كـتـيـبـ وـ فـيلـمـانـهـيـ كـهـ تـايـبـهـتـ بـوـونـ بـهـزـيـانـيـ بـالـنـدـهـكـانـ. دـواـجـارـ لـهـ وـ هـانـدـهـرـ وـ هـوـكـارـانـ گـهـيـشـتـ، کـهـ گـرـيـنـگـيـهـكـيـ زـوـرـيـ هـهـيـهـ لـهـزـيـانـيـ بـالـنـدـهـكـانـداـ.

بـهـگـويـرـهـيـ تـيـرـوـانـيـنـيـ بـالـنـدـهـنـاسـهـكـانـ، زـوـلـاـلـىـ دـهـنـگـ وـ لـيـزـانـىـ سـترـانـ چـرـينـ، بـهـتـايـبـهـتـيـ لـهـهـرـزـيـ بـهـهـارـانـ، هـهـمـوـوـ بـوـونـيـ بـالـنـدـهـكـانـ دـهـگـرـيـتـهـوـهـ. لـايـ بـالـنـدـهـكـانـ شـهـوانـهـ كـاتـيـ بـهـدـواـ گـهـرـانـيـ چـريـكـهـ وـ ئـاـواـزـيـ گـورـانـيـيـهـكـانـهـ. دـهـنـگـ خـوشـيـ مـيـيـهـكـانـ دـهـبـيـتـهـ پـرـدـيـ خـولـيـاـيـ ئـاشـقـبـوـونـ، هـاـواـزـيـانـيـ وـ

ئاپۆرەی کۆستەکانى خەريکە بەناوى دروشىمە ساختەكان: لەبرايمەتىيە وە بىگەرە تا دەگاتە ئىنسانخوازى و مزگەوتخوازى و ... هتد، لەجياتى ئىرۇسى شىكۈمىندى و ئازادىي، دەنگى رق لەجەستەي بۇونى كوردىدا پەروەردە دەكەن.

لە كاتىكىدا سەرتاپاي بۇونى كورد راسان و تاقىكىرىدە وە رىتگا و راپەوە سەختەكانى ژيان بۇوه، كەچى بۇ كورد، ئەم ھەموو ئەزمۇونە نابنە راتەكانىڭ لە ئىرۇسىكى بالا، كە بتوانى لەو رۆحەدا ھزر و سىيمبولە مەزنەكان بەرھەمبىيىنى ئەوە ج سەرچاودىيەكە هيىزى جياوازى كوردى، ئەو هيىزەي كە بانگەشەي گۆران دەكا، كە خەونەكانى بىبايەختىرە لەخەونى باوي هيىز و بزاڭى باوي كورد؟ ھەروا ئەو هيىزە جياوازانەي كە خۇي بەھەلگىرى پېسيارى تازەي كورد نمايشىدەكەن، دەكىرى بۇ نمۇونەي ئەو هيىزانە، لەئاستى سىياسىدا ئاماڭە به حىزبى كۆمۈنىستى كەيىكارانى عىراق و بىزۇوتتەوە ئىسلامىيەكان بکەين و ، لەئاستى رۆشنېرىشىدا ئاماڭە بۇ ئەو گروپە رووناكىبىر و گۆقارانەي كە جلى زاراوه قورسەكانىييان پۇشىوو بکەين. وېرائى بانگەشەي ئەو هيىز و گروپە جياوازانەي كورد، كەچى ئاخاوتىن و ئاكارى بىركرىدە وە ئەوانە دوورە لەبەھاي ئەقل و ئامادەيى جوانىيە دلېفىنەكانى ئىرۇس، كە بتوانى چىزى ھەز و گەرەن بەدواى پېسيارهەكان بەئەويىرى، بەرانبەرەكەي خۆيان بېھەخىن؟ ئايا بۇ گفتۇگۇ و ئاخاوتتەكانى، كە لاي ئەو ناوانە پېشىكەش دەكىرى، ھەمېشە رق سەركۈنە و گرۇپى خەست دەكەنەوە، لەھەي ھەيمىنى و فير بۇون و ئاۋەلا بۇون... هەتى؟

لەم روانگەيەو بۇ ئەھەي مەبەستمان روونتر بى، يان بۆچۈونەكان مشتومال بکەين، ھەولۇدەدين بېرىك لەكاروان، يان گفتۇگۇ نۇوسىنەكەمان تەرخان بکەين بۇ تىشك خىتنە سەر بەھاي ھونەرى ئىرۇس و رەوانبىيىزى.

دواجار، تىيگەيىشتىنى من لەنھىيىنى ئاواز و گرىنگى دەنگ دەربىرین لاي بالىندەكان، وەك بىروايمەكى سروشتى بەھاي پەيقىن و سەلەقەي گويمەرن لەبۇونى مروّف قوولىتەر كردىوە.

جىنگەي جەختىرىدە وەيە، تەنانەت لەدونييە بالىندەش ئىرۇسىيەتىك هەيە، كە وەك هيىزىكى سروشتى رەمەكىيانە، دەبىتە بەھانەيەك بۇ بەدوا گەرەن و شەيدابۇونى جوانىيە بالا و چىزدارەكان.

لېرەوە ھەستىدەكەين، ھەر لەسەرەتا دوورەكانەوە تا ھەنۇوكە، كە لاي مرۆش چۆنۈيەتى ئاخاوتىن و گفتۇگۆكردن و پېچۇواندىن سەرگۈزەشتەي فرەي بۇ چىراوەتەوە. وېرائى ئەمەش، لەبەر سروشتىيەتى ئەو ھەبۇونە، كە ئىرۇسىيەت واي لەمرۆڤ كردووو و دەكتاتىش ھەمېشە لەبە دوا گەرەننى ژيانىكى جوانكىلەتىر و سەوداسەرى جوانىيە چىزدارەكان، بەرەدام بى تىر بۇون و دەستتەلگىرن لەخواستى گەرەن بەدواى جوانىيەكان، لاي بۇونەوەرەكان، تەنيا بەھاتنى مەرگ كۆتاييان دىت.

ئەو ئىرۇسە، وەك هيىزىكى سروشتى، لەبۇونى بالىندەكاندا لەسەرمەستى دەنگەوە بۇ دلېفىنەيەكتىر و بەسروتكىرنى شەوانى بەھار، بۇون ژياندار دەكا، لاي مروققىش، لەشۆرۇش و داگىرساندىنى شەرە گەورەكان، يان ئەقىندايىيەكى لەزىيان بەدەر، ھەندىيچارىش ئەو ئەقىندايىيە روداوىيى وەك داستانە نەمرەكانى ئەقىندايى ، يان سەرھاتىك لەويسىتى بەدەستەتىناني دەسەلات، بەرچەستە دەبىتەوە.

بەلام هيىزى ئەو ئىرۇسە لەكردەي سىياسەتدا دەبىتە دىمەنلى دىاردەيەك، بەتاکە راستىيەك لەدەسەلات كۆتايىي دىت. ئاكامى ئەمەش فرەيە: لەتاکىكىدا رەنگە لەئامىزى ئەقىندايىيەك ژيان ئاۋەلا بىتەوە، ياخود، رەنگە ئەو ئىرۇسە، لەھەرچەرخانىكى جڭاڭى بىرەھوئى، يان لەگەيىشتەن بەرق و كىنه كۆتايىي دىت.

لېرەوە ئىرۇس لەگەرەن بەدواى دۆزىنەوەي جوانىيەكانى تر و چىز بىردى تىكىدەشكى. رەنگە ئەو بارەي كە من، وەك تاكىك دەيبيىم، كە كورد، دواى

ئىرۇس، بەواتاي گۈركى ئەقىن و حەز بەھەمۇ رەھەندەكانى، يان جوانى و پايەي بالاى واقىع دەگەيەنى. لەو بەدوا گەرانەدا وزە زىندۇوهكانى مرو دەفراتى، بەلام لەو گەرانەدا مرو زىدەتەر بۇونى هارمۇنى و ھاوئاھەنگ دەبى. ئىرۇس خۆشەۋىستىيەكى ھەستىيانەيەو پېھ لەحەز و ھەۋەس، يان بەماناي فرۇيدىيەكەي غەریزەي ژيان دەگەيەنى.

لىرەدا مەبەستى ئەم نۇوسىنە لەئىرۇس، ويىرای لايەنە ئىرۇتكىيەكەي، ھاودەميش رەھەندەكانى دلکىشى لەئاخاوتىن و گفتۇڭ و ھزرکەنەشىدا دەگىرىتەوە. واتا چۈن دەقىك يان ئاخىۋەرىك، لەرىگاي روانىن ودەنگى گفتۇڭ كانىدا دەتوانى بالى ئىرۇسىيەت بەرۇھمان بېھخىنى. ھەروەك دەتوانىن ئەمە وا وىتا بىكەين كە ئاخىۋەر مىوانى بابەتكىمان دەكا كە دلگىرە. يان كە خاونەن بىرايەك وامانلىدەكا بىرۇ باهلىزىنى و راستىيەكانى بىرۇكەي ئەو بىكەين. كاتىك ئاخىۋەر توانى بەدەنگ و يارى ھونەرىيەنە زمانىيەو تىكەلاؤى سروشتى جوانى خۆى، ئاشنائى خوليا و ئارەزووەكانمان بىكە، ئىمەش پىكرا لەھارمۇنىيائى ئەو بارە ئىرۇسىيەي، كە لە زمان و رىتۇركى ئەودا، زىندۇوانە ئامادە دەبىن. دواجار شەپۇلى پەيقىن لەبوونىماندا دەزرىنگىتەوە.

ئىتمە لەرىگاي گفتۇڭدا، نەك ھەر گۈيمان لەوشەكان دەبى، بەلکو لەئاپۇرەي ئەو پەيغەلەوە وىنەي ناخى كەسەكانىش دەبىن. لەگەل ھەر وشەيەكدا نىگا و بىزوانى قسەكەر دەناسىنەوە. بۆيە ئاماڙەكان، يان جولەي لەش لەناو نەوا و ئاستى وشەكان خۆيان نمايشىدەكەن. ئەوە ئاواز و شىۋەي دەنگ و پەيغەكانە، كە تەرزى جولەكانى لەشىش جەخت دەكەنەوە. لەم روانگەيەوە، ئاخىۋەر و گۈيگەر ھەر تەنبا لەزماندا ئەو پەيوەندىيە پىكناھىتنى، بەلکو جەستەش ئامادە دەبى. لىرەوە ئەو دىمەنەي كە چالاکى ئىرۇس بەئاخاوتىن لەرىگەي جوانى زمانەوە دەي�و لۇقىنى، ھەر تەنبا لەكردەي سېكىس، يان جووتبوونى دوو ئەقىنداردا بەر تەسک

نابىتەوە، بەلکە لەكۆي پەيوەندىيەكاندا ئاواهلا دەبىتەوە: لەبەشدارىكىنى گفتۇڭو يەكى زارۇكىك لەگەل لېيۈوك و كەرسەي يارىيەكانى، لەسەيركەدنى دىيمەن و سەرھاتىكى دلرفين و خەمۆك، لەدەستبەسەر داگرتىن ئامانجىكى سىياسى و كۆمەلایەتى، لەھەلکالىنى تاكىك و نەتەوەيەك بەررووى زۆردارىيەك و لەگفتۇڭو يىۋان دوو ھاپرى و كەسگەلىك بۇ سەلماندىن پرس و بۆچۈونىكدا...ھەن، دىتە كايەوە.

لى بۆئەوەي لەسەرچاوهى رەسەنى بىرۇكەي بابەتكەمان نزىك بىننەوە، دەبى لەدەستەوازە ئىرۇس و رەوانبىتىزى تىبىگەين. ئەمەش ناچارمان دەكا، وەك پىيويستىيەك، بگەريتىنەو بۇ لاي پلاتۇن، چونكە ئەو دوو دەستەوازە، ئىرۇس و رەوانبىتىزى لەكتىيەكەي ئەو، (فيادرۇس)، وەك باسيكى فەلسەفى دەبىتە سەچاوهىكى گىرینگ بۇ تەواوى فىكىر و ھونەرى رەوانبىتىزى.

پلاتۇن لەكتىيە ناودارەكەي "كۆمار"دا، كە لەچەند دىالۆگى جوداواز پىكها تووھ و ھەر يەكەيان بابەتكى سىياسىي و ھزرى راۋە دەكەن، ھەروا لە "كتىبى سىييەمەن" و "كتىبى نۆيىەمن"ى "كۆمار"دا، دىسانەوە بەقوولى روانگەي خۆى لەمەر ئىرۇس دەخاتەپۇو.

لە "فيادرۇس"دا، كە لەدوو دىالۆگ پىكها تووھ، بەشىك سەبارەت بەئىرۇسە؛ بەواتاي تەواوى رەھەندەكانى ئەقىن، بەشى دووھەميش ھونەرى "رىتۇرىك - رەوانبىتىزى" بەخۇوھ دەگرىت، كە ھونەرى بىراھىنان، يان كۆكى راست و رەوانى دەبرپىن، دەگەيەنى. لەم دىالۆگەدا سۆكرات و فيادرۇس، وەك دوو ئەكتەرى ئاخىۋەر، بىرۇكەكانى پلاتۇن سەبارەت بەئىرۇس، ئاخاوتى بەلگەدار پىشىكەشىدەكەن. ھەمۇ دەزانىن خودى سۆكرات وەك فەيلەسۋېك ھىچ نۇوسىنېكى لەدۋاي خۆيىدا نەماواھتەوە، بەلکو لەرىگەي نۇوسىنەكانى پلاتۇنەوە، بەتايىبەتى لەكتىبى (كۆمار)دا، كە

کاتی پلاتون ده‌زانی که هه‌ستی رق و کینه لەمديو بانگه‌شەكانی ئەو ديمۆكراسييە به‌ريوه ده‌چى، لەوه تىگەيىشت كە نابى تەنبا جلھوي حوكىرانى بەدەست ئۆرسىتۆكرات بى. بەلاي پلاتون‌وھ دەولەتى ماف و ديمۆكراسى دەبى سەچاوه‌يەكى راستىنەي هەبى و فەيلەسۇفەكانىش ئەو دەسەلاتە وەرگرن.

بەلام دواجار دەولەتۆچەكانى گرىك لەسەدەي پىنجەمى پىش زايىن، بەھۆى شەپى ناوخۆيى و تەنگزەكان هەرس دىنن. بۇ من ئەو باردوخەي ئەوكاتى گرىك نىزىكىيەكى زۆرى هەيە لەگەل ئىستى كورد: دواى شەپىكى نەگىسى براکوژى روحى كوردىش تىزىيە لەھەلچۇن و كرده و ئاخاوتى هەستەكى و بەرتەكدانەوە. وەك چۈن رووناكبىرانى گرىكىش، وەك بەشدارىيەك لەو شەپە ناوخۆيى و قىنى تەنگزىيە دەولەتۆچەكان بەشدار بۇون، بەمجۇرەش رووناكبىرانى كورد بەشىكىن لەو دۆخە لەرزاڭەي كە جقاتى كورد پىتىدا تىيدەپەرى. پلاتون بەتۇندىن رەخنە لەو رووناكبىرانە دەگرت، كە بانگه‌شە ئازادى و ديمۆكراتى ساختەيان دەكىد. ئەو رووناكبىرانەش بەناو سۇفيستەكان ناسراو بۇون.

لە پۇختىرىنى دەتوانىن بېئىزىن، ئەو رووناكبىرانەي كە بەرسىيارى سەرەكىن لەو قەيران و ئاستەنگانەي كورد، لەوانەي كە دەمراستى رۆشنېرىيى حىزبەكانى كوردىن و، ھاوكتىش بەناوى ئازادىي ديمۆكراتى خۆيان پېنانسە دەكەن. وېرىاي ئەمانە ئەو گروپ و توپىزە رووناكبىرانەي، كە بەناوى تازەگەرىي و مەسرەفكىنى چەمكەل، لەخەيالى بەپالەوان كردىن خۇيان خنكاون.

بەھەمەحال، بۇ ئەوهى بتوانىن لەبەها ئىئرۇس و لىزانى ھونەرى ئاخاوتىن لای پلاتون نزىك بىبىنەوە، لىزەدا ھەولەدەدەين لەكورتكىرىنى دەكەلەي دىالۆگى ناوبر او بخەمەرۇو.

ۋىنەي فەيلەسۇفيتى بايەخدار وەردەگرى، ئاشنای ھزرەكانى سۆكرات دەبىن.

ئەوهى مەرامى ئىمەيە، كە پلاتون لەو دىالۆگەدا ئىئرۇس و رەوابىيىزى لىكىدەتنجىتىنى، يان وەك يارىيەك دەيانكاتە روانگەيەك بۇ مەرجى ئاخاوتىن لەپەيوەندى و خواستتە فەركانى مەرۆف. شايەنى گوتتە، كە لەگرىكى كۆننەدا، ئەنتىكدا، رەوانبىيىزى ماناي ئاخاوتىن و ھاوكتىش ژىرى و ئاوازگەرايى دەگەيەنى.

وەك دەزانىن گرىنگى رەوانبىيىزى لەكۆمەلگاي گرىكى كۆننەدا، بۇوە پرسىيارىكى جقاتى، كە ئەمەش بەرھەمى پىداويسىتى هەلۇمەرجى سىياسى بۇو، بەتايبەتى پاش مەركى سۆكرات بەزەھەر خوردىن، لەسالى 399 پىش زايىن، كە دەبىتە رووداۋىك رووناكبىران سىياسەتمەداران، بەتايبەتى پلاتون توشى نارەحەتىيەكى قوول دەكتات. ئەمەش چونكە لەزىز پەردەي ديمۆكراسى و ئازادىدا، ئەو كوشتنى سۆكرات و كرادارە خراپەكانى تر، ئەنجامدران، كىتمت بە ئىستى هەلۇمەرجى كوردىستانى باشۇور دەچن.

ئاگام لىيە كە چۈن بەناوى ديمۆكراسى و ئازادىي و كوردىايەتى، بەشىكى فرە لەگروپ و تاكى جقاتى كوردى و ژيانى سىياسىي و رۆشنېرىي بۇتە ژان. دواجار لەدەمگۇي دىاريکىردىن و ھەرمىنى مافەكان، كە لاي دوو حىزبى دەسەلتدارى كوردى دابەشىدەكىرى، ھاوكتىش ئەو بەشە كە جىاوازە لەروانگەي ئەو دوو حىزبە، لەبىدەنگىيەكى گۆشەگىر كراودا، ژيانىك لە خويىتالى بەسەر دەبا. نەبوونى بوارىك لەجىاوازى لەو دەسەلاتەي كوردىدا، ھۆيەكە لەم بى ھاوسەنگى و نابەرانبەرىيە كە لەجەستەي جقاتى كوردىدا بەرچاو دەكەۋى. بەھەمەحال، ئەو باسە بۇ كاتىكى تر و نووسىنېكى تر بەجىدىلىن.

"ئەقىندارىك ھەستى مەستره لەكەسىك كە ئەقىندار نەبووه"، پىشەكەش بىات.

سۆكرات دەم و چاوى ناشيرينى خۆي لەزىز عەباكەي دەشارييەتەوە، بۇ ئەمەي فىادرۆس شەرم نېيگرى. سۆكرات دەستپىدەكى: "ھەبوو نەبوو لاويكى ژىكەلە ھەبوو. حەزلىكەرىكى فرەمى ھەبوو. يەكىك لەو حەزلىكەرانەي فىلاباز و بىئابروو بۇو، كەچى وەك ئەوانىتەر ئاشقى ببۇو، بەلام بەوه رازىكىرد كە ئەو وەك ئەوانىتەر حەزى لىنالات. رۆزىك، فرييويدا، ويىستى پىشانىبىدا كە مەرق دەبى ئەقىندار بەكەسىك نەبى، كە ئەقىندارى بۇوە". ئەو پىاواه بەلاوهكە دەلى دوو ھېز ئىمەي راگرتۇووه: "يەكىان غەریزەي ئارەزووە بەدواى لەزەتدا و ئەويترىش پېكانى ئاستى نەخاندىنە". ئەو ئارەزووە كە رووبەرۇو ئاوهز دەبىتەوە، چىز وەرگىتنە لەجوانى، بەتايبەتى چىزى جوانى جەستە، كە پىيى دەگۈوتىرى ئېرۆس. بۆيە ئەقىن ھەميشە دەستى ھەستىكى چىز بەخشى رۆحە". لى ئەقىندار دەبى دىوانە بى. سۆكرات بەو دەرىپىنە گفتۇگۆكەي تەۋاو دەكا: "ھەوەسى ئەقىندار بەدواى لاويكى جوانكىلە، وەك ھەمەسى گورگىكە بەدواى مەرىك". دواجار سۆكرات ھەستىدەكى ئاخاوتىنەكەي خراب بۇو، لەداخى ئەو دەلى: "فىادرۆس تو بەئاخاوتىنەكى خراب ھاتى. ئەو تو بۇويت كە منت ناچارى ئەو ئاخاوتىنە خرابە كەدە".

فىادرۆسىش دەلى: "چۆن؟". سۆكرات دەلى، ئاخاوتىنەكەي لوسياس، كە فىادرۆس تازە خويىندىيەوە، بە"دەمى جادووگەرى" سۆكرات، كە ئېرۆسى وەك بەد و ناحەز ويتا كرد. سۆكرات بەدەم قىسە كردنەوە، لەھىكە دەپرسى: "ئەرى ئەو كورپە لاوھ چىلىيەتە كە تازە بۇي دەپەيقىم؟ دەبى ئەو دىسان گۈي بگىتىتەوە لەئاخاوتىنەكائىم".

فىادرۆس پىتى دەلى: "گەر تو حەز بکەي، ئەو لاوه ھەميشە ئامادەيە".

پلاتۇن لەكتىبى "فيادرۆس" دا، لەپىشەكى دىاللۇكە كەيدا سۆكراتمان بۇ وىتنا دەكا، كە لەپال شۇوراي ئەتىن بەدىمانەي ژىكەلەي (فيادرۆس) شاد دەبى. فيادرۆس ئەو بۇ سۆكرات باس دەكا، كە بەر لەماوەيەك گوئى گرتبوو لەئاخاوتىنەكى (لوسياس)، كە سۆفيىست بۇو. ئاخاوتىنەكەش لەمەر ئەقىندارى بۇو. سۆكراتىش حەز دەكا فيادرۆس خۆي ئەو باسەي بۇ بگىتىتەوە.

لەبەر ھەتاوىكى گەرم، كە تىشكە گەرمەكان لەناو ئارەقەي رومەتە تورتەكانى فيادرۆس خپ ببۇون، سۆكراتىش لەسيحرى جوانى فيادرۆس خەنى ببۇو. دواجار فيادرۆس رازى دەبى كە ئاخاوتىنەكەي بۇ سۆكرات بخويىنەتەوە:

"مەرق دەبى ئاشقى يەكىك بى كە ئەو ئاشقى نەبووه، چونكە ئەو تەرزە كەسانە جىڭەي بىروان؛ دلىپىس و خوين تال نىن. ئەوانە ئاشقى خويان ئازادانە ھەلدىبىزىرن و نابنە كۆيلەي حەز". كە فيادرۆس لەخويىندەوەي بابەتكەي تەۋاو بۇو، سۆكرات بەو روانيئەي لوسياس نارەحەت دەبى و گالتەي بەخەيالى دىت. بۆيە فيادرۆس ئەو بەرتەكەي سۆكرات دەقۇزىتەوە و پىتىدەلى دە خۆت ئاخاوتىنەكى تر بلى.

سۆكراتىش دەلى: "بەلام ھاورىي ئەزىزم، ئەو گەمژەيىيە. منىك كە خۆم رانەھىتىاوه بۇ ئاخاوتىن، ناكىرى قىسەت بۇ بکەم لەسەر ھەمان بابەت، كە تازە نووسەرىكى زىرىينىگ پىشكەشى كردووە".

كەچى فيادرۆس واز لەسۆكرات ناھىينى و دەلى: "تو مەسەلەكە باش دەزانى و چىتىر خۆتمان لەسەر ھەلمەكىشە ... بەخوابى گەر باسەكەت ناخويىنەتەوە بۇ من، جارىكىتەر ھەركىز نووسىن و قىسەي كەسىكى تىرت نە بۇ باس دەكەمەوە و نە دەشىخويىنەوە". ئەو ھەپەشەي فيادرۆس، سۆكرات رازى دەكا كە ئاخاوتىنەكى لەمەر ھەمان بابەتى لوسياس، واتا:

بۆیه سۆکراتی پلاتۆنی دەلی: "بەبى ئەو ئیرۆس، مروڤاچىتى ناتوانى ئەلتەرناتىقىكى ترى بۆ ژيان هەبى".

5

ھەروەك خوینەرانى پلاتۆن دەزانىن، كە لەدىدى ئەوهە مروڤ چەندان جوانى دەبىنى. مروڤ بەريگەي بىرۆكەكانى خۆيەو بۆ جوانى چىز لەجوانى شتەكاندا دەكا. ئەو جوانىش وەك خودى بىرۆكەكە چىزىكى بالاي پىدەبەخشىت. مروڤ لەھەستى ئیرۆسىيەو لەگەل ئەو لەزەتى جوانىيەدا بەشدار دەبىت. ئیرۆسىش ھىزىكى رۆحىيە، كە شەيداي جوانىيە. ئەو هەستە رۆحىيەش، ھەستىكى خواوهندىيائى شىتاناھى.

لىرەدا ئەو هەستە پەيوەندىيەكى گىرەدراروى لەگەل ھەوهسى رۆحى، واتا لەسەرمان كارىگەرى ھەيە. كە ئەو هەستە بۇوه رق، ئەوكات بەرانبەريش دەگرىتەوە.

بەلام لىرەدا چەند سەرچاوهىك ھەيە كە دەتوانى زمان ئیرۆسەلەر بکا:

ھەزىكى بالا، رۆحىكى بەرز، ھەست و جوش و خرۇشى رۆح، راستگۇرى لەدەربىرەندا، يان ئامادەبۇونى ئاخىوھەر لەپەيپەندا. ئەمانەش پەيوەندىيائى بە"زانىار - ئەپىستم" موه ھەيە. ئەپىستم لە روانگەي پلاتۆنەوە، كۆنتراسىتى نىيوان زانا و مروۋ ئاسايى، لە جوداوازى نىيوان "زانىارى" و "ۋىنا كىرىن" دايە. "زانىارى" دەبىتە زانىنېكى واقىعى و شارەزايى، كەچى "ۋىناكىرىن" دەبىتە بىرۋا و بۇچۇن، يان تەنلى قىسە. وېرائى ئەمەش زانىارى و وېناكىرىن، ئاراستەيان بەرھە دوو بابهەتى جىاوازە. زانىارى دەكىت تەنبا باسى ژيانىكى راستىنە بکات، گەرنە گۇر بى، وەك بىرۆكەكە كان - ئىدياكان. تەنبا ئەقل زانىارىمان پىدەبەخشن، بەلام وېناكىرىن روو دەكاتە شتىك كە ھەيە يان نىيە، ئەو شتەي كە كەوتۇتە نىيوان ھەبۇون و نەبۇون. لاي پلاتۆنېش تەنبا فەيلەسوف خاوهنى ئەو زانىارىيەيە، كە

بەمجۇرە گەمەي ئیرۆس و رەوانبىيىزى نىيوان سۆکرات و فيادرۆس گەرم دەبى. سۆکرات بەجوانى فيادرۆس مەست بۇوە. فيادرۆسىش ھەولددەدا كە وەلامەكانى وەك راستىيەتى خودى خۆي بى، نەك خۆنواندىن. ئەمەش لەپىگای گفتۈگۈچەوە بەرجەستە دەكتەوە. لۆزىكى مشتومپ و رەوانبىيىزى لەو ئاخاوتەي نىيوانىيان، لەيەك كاتدا، ھەم دەبىتە پىر و ھەميش ئامانچ. واتا ئەوهەمان بۆ بەرجەستە دەكتەنەوە كە ئیرۆس ھىزىكە بۆ جوانى و دىكىشىكىدى بەرانبەر.

سۆکرات ھەولددەدا بەئاخاوتەكەي فيادرۆس بۆ خۆي دىكىش بکا و لىيىدەپرسى: "بەلام مروڤ جۇن دەتوانى فەيلەسوفانە ئیرۆتكى بکات؟" بەلى مرو خۆي دەداتە دەست شىتايەتى ئەقىن، يان ئەشقىكى شىتاناھى. ئەمەش وادەكەت كە مرو ئەو جوانىيە راستىنەيە لەئامىز بگرى. سۆکرات دەلی: ئەو فەيلەسوفە ئاشقە، مەبەستى خۆيەتى، بۆ مەبەستى خۆي لەگەل كورىكى لاوى جوان ئیرۆتكى ناكات، بەلكو بۆ مەبەستى ئەو جوانىيەي كە لەجوانىيەكى ئەو لاوه ناسكەوە شەپۇل دەدات، ھەر ئەويشە كە ئەو جوانىيە ئەبەدى و راستىنە بەبىر فەيلەسوف دېتىتەوە.(1)

"يەستەبۇد" دىالۆگىكى ترى پلاتۆنە، كە لەزمانى (دىوتىم) مەۋەنە ئیرۆس دەكا. لەۋىدا (دىوتىم) باسى ئارەزووى جوانى دەكا، كە ھەلماندهگرى بۆ ناو ھىزى خۆشەويسىتىيەوە. يان خودى ھەوهسى ئیرۆس وادەكە، بەرانبەر ژيان ھەست بەھىزى ئیرۆس بکەين. ئەو ھىزەش ھەنگاو بەھەنگاو لەئەشقى ماددىيەوە دەمانبات بەرھە ئەقىنى بالاي ئىدىيالىيەوە. ئەو ئەقىنە، ئەقىنىكى بېكۈتايىيە، نەمرمان دەكتە. لەناو ئەو ئەقىنەدا مروڤ سەنگى ژيان تامدەكە و ھاوكاتىش تامى لەزەتى جوانى ھەلددەمىزى. پايەي ئیرۆس لەزىياندا، لەكۆي ئاستە بالاكانى فەزىلەت و دانايى و دواجارىش سەرچەمى ئەوانە لەواتاي ئیرۆتكى و جوانىدا بەرجەستە دەبنەوە. بەبۇونى رۆحى ئیرۆس، مروڤ بەرھە خەملىن دەچى.

ئەو بىرۆكەي سارتەر كت و مت لەگەل ئىستاي كورد دىتەوە. لەكاتى رژىيەمى سەددامدا كورد، وەك كۆي هېزىك، ئىرۇسى سەربەخۆيى لەرۆحى دەجمجا. بەرنگارى كورد، لەكردە و خەون بىنин بەسەربەخۆي دەخەملاند. ئەوكات كورد بەھەوھىك لەسەربەخۆيدا، چاوهروانى رزگار بۇونى كوردىستانى دەكىد. واتا لەپرۆسەي ئەو رزگارىي بۇونەدا ھەميشە بەئاگا بۇو، ئامادە بۇو.

بەر لەتەپىنى رژىيەمى سەددام، دەفەرە كوردىيەكان و خەونى سەربەخۆبى دىيە جوانىيەكانى ئىرۇسى ئايىندەي كورد بۇو. بەدەم مەستى ئەو ويستى ئاگايى سەربەخۆ بۇونەوە، كورد بەرەو پىكانى بەرەزە مەرۆف ھەنگاوى دەنا. كەچى پاش ماوەيەكى كورت لەئازادبۇونى بەشىك لەدەفەرەكانى كوردىستان، بەها و جوانى و وزەي ئىرۇس لەرۆحى كورد بۇوە سەرگەردانى و خۆكوشتن. بەتاپىھەتىش لەدواى دارمانى رژىيەمى سەددام و دىلبۇونى خۆي، كورد، رۆز لەدواى رۆز ويسىتى ئاگايى، ئەو سەربەخۆيىيەكە پىشتر لەرۆحى دەنگىز، فەرامۆشىكىد. سەربەخۆبى بۇو بەدرۇشمى برايەتى و (عىراقىكى ئاشتى). كەركوك بۇوە قومارىك، دەمپاستى كورد، ھەممو رۆزى دەيدۇرىتى... هەندى. لەجەم رۆح بچووكبۇونەوەي ئەو دەمپاستانە كورد، رۆحىكى خلتەي كورد، كە لەزىز ناوى كۆمۈنىست و ئىسلامدا خۆي نمايشىدەكا، قوقوت بۇونەوە.

ئەو رۆحە مايەي شىوانى ئەو ئىرۇسەيە، كە دواى لەدەستدانى ويستى سەربەخۆبى كورد، كە دەبىتە بەرجەستە كردنەوەي رۆحىكى كۆيلە و رقگەھەلگرتۇو. حەزى كۆلى ئەو رۆحە خىنەيە، لەبرى راچلەكانى ئەو رۆحە كوردىيە، كە لەدواى نەمانى سەددام لەداچەمین و لەدەستدانى ھەبۇونى رۆحى ئازادى دەنگىز، ھەستى لاۋازى كۆيلەيى بەرۆحى كورد دەبەخشىن. نموونەي دەرىپىنەكانى ئەو گروپە كۆيلەيە: ئىنسانخوازى و كۆنەپەرسى ئاسىيونالىزمى كورد و گواستنەوەي ئەقلى ئەو رەمۇتە دىزىوھى ئىسلامگەرە ئارەبىيە بۇ ناو ڇيانى كوردى... هەندى.

بەریگەي ئاوهزەوە دەستەبەرى دەكا. ئەوانەي كە لەزىيانى ھەستى يان بىنин دەنگىز، ھەرگىز لەۋىناكىرن تىنابەرن. (2)

هاوکات لاي نىتشە ئىرۇس لەترازىيەيا بەرجەستە دەبىتەوە، چونكە لەدىدى ئەودا ترازىيەيا جل لەبەر ڇيانى مەرۆف دادەكەنلى. ئەو ترازىيەيا يە كە مەرۆف ھانمەدەت تام و چىزى خەيالە بەر زەكان بکات، يان وايلىدەكەت بگاتە ئاستى بەر زە مەرۆف. ئىرۇس بەندە بەخودى ھەستى ڇيان. ئەم ھەستەش دەگەرەتەوە بۇ وزە و تواناي مەرۆف. بەدىدى نىتشە جەستەش ھەر رۆح دەگەيەنى. بۇيە ئىرۇس دەبىتە چاوغەي زانىيارىي و واتا. دواجار، نىتشە لەكتىبى "لە دايىكۈونى ترازىيەيا"دا، پىتىمان دەلى، كە رۆحىيەتى ھونەرى "ديونىسياس"ى گرىيکى، دەبىتە مانانى ئىرۇسى راچلەكىن و تەزووى داهىننان. ھەروا شىعىيەتى ئەپۆلۈي، ھەروا ئىرۇس لاي نىتشە پەيوەندى بەزانىيارىيەوە ھەيە، كە لەۋىنەندى ئىرۇتىكدا دەستەبەر دەبىي. رەھەندى لىزانى ھارمۇنى دەبەخشى. ئىرۇس ھانمەنەدەت كە كىدارىك بنوين. ھاوکاتىش رق و مەيلى روخىنەرى لەونبۇونى ئىرۇس سەرەلەدەگرى. كاتى مەرۆف جوانىيەكان لەشتەكان نابىنى و بىرۆكەي ئەو جوانىيە دەبىتە رق لەھەبۇونى جوانى ئەو شتانە، مەيلى كۆيلەيىش ڇيان و رۆحى ئەو مەرۆفە داگىرەكەت.

6

لىزەدا، بۇ بەرجەستە كردنەوەي ئەو، ئەو بىرۆكەي ڇان پۇل سارتەرمان بەياد دىتەوە: ئىيمە ئىستا ھەرگىز ھېنندەي ئەوكاتەنەي كە ئەلمانىيا داگىرى كەرىبۈونىن، ھەست بەئازادىي ناكەين. سارتەر پېيى وابۇو كە تو ھەستىكەدە حکومى بەئازاد بۇون، ئەوكاتە تو ئازادىي. واتا خوبى ئازادى، بىريتىيە لە ويستى ئاگايى بۇونايەتىيە بەسەربەخۆبى.

دوای رمانی سه‌دام ئەو رۆحهی کورد لەپرۆسەی فۆرمدا، دەنگی کورد دوور لەرۆحی جوانییەکانی ئىرۆسدا نمایشده‌کا. سەرجەمی رهوانبیتی شی لەدەنگەکانی کوردیدا لەفۆرمی لاساییکردنەوەکاندا خۆی دەنویتى.

7

ئاخاوتى و گفتوكۈييەکانی دەنگى بەناو رووناکبىر و سیاستىمەدارى کورد، لەدەربىرینە كرچ و كالەکانىاندا لەدەستەوازە خواستراوهەکانى، وەك ئازادىي، كۆمەلگاي مەدەنى، ديموكراسى، مۇدىرن، گولوبال، پىشىكەوتتخوازى، گۇوتارى ئەقل و رەخنە... هەندى، فۆرمى بى ناواپۆك و بى هارمۇنى رۆحى کوردى ئاپۇرە دەكەن.

"دېسکۆرس - گوتار"، وەك چەمك لەكۈننەكتى خۆيىدا ماناگەلىكە بۇ سیستەم و مىتۆدى ھزرىكى تايىبەت، چەندان رەھەندى وەك دەقى وتارىك يان ئاخاوتى و نۆرمەکانى بىرکردنەوە دەگەيەنلى، كەچى لاي قىسەكەرى سیاسى و رووناکبىرى کورد، بى تىيەكەيشتنىكى کوردىيانە لەم چەمكە، کراوەتە باوترىن دەربىرین. جىڭەسى سەرسۇرمانە كە ئىتمە تا ئىستا بەوردى نامازانىيۇوە كە ئەو ھەموو "گوتار" رۆشنېبىرىي و سیاسىيە کوردىيىانە چىن. دەقەکانى ئەو رووناکبىرى كورد، لەدەرىيىزدارى و بىتىسەلىقەبىي رهوانبىتىيەکەيدا، لەھەولى ئاپۇرەکەنلى چەمك و زاراوه ھەلېزىرکاوهەکاندا، رۆحى خويىنەر و گويىگرى فۆرمپەرسەت و جەلەبى پەرسىتى گوشىدەكى، نەك تىيورى تازەگەرى، چونكە رۆحى ئەو رووناکبىرە خۆى شەكەت و نائامادىيە لەتىئورييەکانى تازەگەرى، بۇيە، وەك نامۇ بۇونى خۆى، نامۇ بۇون بەبەرانبەرهەكەي دەبەخشى. دواجار بەنامۆکردن و بەفۆرمەكىدى ئەو چەمك و بىرۇكەکانى تازەگەرى، وزەى بى ژيانى رهوانبىتىيە کوردىيە.

ھەروەك دەزانىن، بەر لەم قۆناغ و بارەھى كە رۆشنېبىرىي کوردى پىدا تىيدەپەرى، زمان و رۆشنېبىرىي کوردى بىزەور و قۆرخىراپۇو بەئىدۇلۇگى

ۋېرای ئەمەش ئەو رۆحە، لەپرۆسە قەتىسماوهەكەيدا، نەك ھەر لەفەرامۇشكەردى ئىرۆسى بىنین و ھەستى جوانى تەھاو دەبى، بەلكە رۆحى سادىزمى و ماسۆخى پەرەردە دەكى، چونكە ئىدۇلۇگى و كرده و دەربىنەکانى ئەو رۆحە خلەتىيە كورد، كە خۆيان لەزىر ناوى كۆمۇنىست و ئىسلامى سىاسىيدا نمایشىدەكەن، لەرەوانبىتىيەكى زىبر و تۆتالىتارىيەتدا بەرجەستە دەبنەوە. ھەردوو گروپ لەۋىناكىرىنىكى بەپېرۇز كردن لەدىد و سەرۆكەکانىان دەئاخىن. ھاوكاتىش ئەو دوو گروپە لەشىوهى حوكىدا ھاوشىوهەن لەدەسەلەتدا، چونكە، بىرۇ بۇون بەدەسەلەتى حەتمى چىنى كريكار و پېرۇزى سەركىرىدە و لەجەم ئەمەش، دەسەلەتى حەرفىيانەي شەرىخە ئىسلام و بالىدەستى مەلا... دەت، رۆحى سادىزم و مەزۇخىيەت پەرەددەسىنەت. لېرەوه ئەو رۆحە، مەرگ دەكاتە ژيان. ئاكامى ئەو دىياردانەش بەرتەكىكە، يان بەرھەمى ئەو تىكشىكانەي كوردە لەپرۆسەي فەرامۇشكەردى ئىرۆسى ئازادىي بۇونى خۆى. بەمجۇرە لەپىكھاتى كوردیدا، رۆحىكى كۆيلە ھەولەدەت لەپىگاي رەوانبىتى و ئىنەكىدى خۆى وەك قوربانى، تۆلە لەخودى خۆى و بۇونى كوردى بکاتەوە. وېرای ئەمەش لەسەرمەستى ئەو بەپېرۇزكەردى ئىدۇلۇگىيەدا قەرەببۇو ئەمانى ئەو ئىرۆسەي جوانى ئازادىيە، كە كۆي خود، يان بەشىك لەكۆي كوردى لەدەستىداوه، بکاتەوە. بەھەمەحال، لەوتارى، "لەچەوسانەوهى نەتەوايەتىيەوە بۇ دىياردەي حىزبى خلەت...". روانگەکانى ئەو بېرۇكەيەم فەھەر شىكىرىدۇتەوە.

يەكىك لەرەھەندەكانى ئەو دۆخەي بۇونى كورد، لاۋاز بۇون و بىچىز بۇونى رەوانبىتى كوردىيە لەكۆي دىالۇگ و ئەتمۇسفارى گويىگەن لەزىيانى رووناکبىرى كوردیدا.

بەمجۇرە گەر كورد بەر لەسەددام، لەھەستى ئازادىدا لەئايندەي سەربەخۆيدا جىتنىشىن بۇوبى، يان ئاگاى بەرزە مروقى تىدا دەفراتى، كەچى

له پاش مهربگی ئەو ویستى سەربەخۆيىھى كورد، رووناکبىرى كورد باس له چەمكەگەلىك بۇ كۆمەلەكەى دەكاكە فۇرم، يان زاراوه بازى داگىرييكردووه. سياسەتمدارەكانىش لەبرايمەتىيەك دەدۈن، كە ئەو برايمە، مىرددەزمەيەكە، كوردى لەخەمىكدا نقوومكىدووه. دواجاريش ئەو دىمەنانە بەرهەمى ئەو رۆحەيە كە لەبەردم داگىركەرى كۆليلەداردا باس لەبرايمەتى ئىنسانخوازى دەكاكى. مىدىيائى بىنراوى كوردى، بەويىنەگەلىكى بىزوابا، كە بەرهەمهىنەرە فۇرمەكانى خۆيەتى، كوردى سەرگىز كىدووه، مەگەر تەننە لەفيلمەكانى هيىندى و هۆلىيود وېنەيان هەبى.

گۆرانىيەكان لەئاواز و فۇرمى خواتراوى جوانى دىزىيياندا، هونەر و وېنەگەلىك لەئەوروپى بۇون نامايشدەكەن، كە ناخى كۆمەلى كورد لىنى بىيەرىيە. فۇرمى ئەو گۆرانىيە، پرۆسەيەكە لەو رۆحەيە كە ویستى ئاگايى ئازادى يەكجارەكى فەرامۆشكىدووه.

گەر لەتىرامانى كوردىدا، پرسىنەكى وەك كەركوك، لەكانى سەددامدا، لەپرۆسەي چاوهەروانى رزگار بۇوندا دەزىيا، كەچى ئىستا كەركوك بۇتە سەچاوهەيەك لەبەرهەمهىنەنانى ئازار بۇ بۇونى كورد. لىرەوه، ئەمروق دەنگى كوردى لەنمايشكىدن و دەربىرىنى ئازارە كەلەكەكانى بۇون. هەر دەللىي ئازار لەدەنگماندا مەستە. هەر دەللىي جەستەي زمانى كوردى، مىزۇوى خودى ئازار دەبىيەتى.

سەرەرای هەموو ئەوانە و چەندان دياردەتى، ئەمروقى كورد سەرمەستە بەويىناندۇن و خەيالاندىن كە ناخى خۆى لىنى نامۆيە. نامۇ بۇونى كورد لەو هەستى ئازادىيە لەدەستچووهى، لە دەربىرىنە جۆراو جۆرەكانى ئاخاوتىن و گفتۇگۇيەكانىدا رەنگىدەننۇوه. بۇيە زۆرىنە ئەو ئاخاوتنانەي قسەكەرى كورد، هەستى گىرژى توورە بۇون بەبەرانبەر دەبەخشىن، چونكە بەتالىن لەجوانى ئىرۇسىيەتى كوردى.

"ئەدەبى واقىعى سۆسيالىيىتى" و "بەرنگارى" و شىڭەرىيەكى لەم تەرزە گووتنانە. كايە خراپەكانى ئەو ئەدەبە بالا دەستە، لەسەر وەستانىيان مايەي داخوازىيە، بەلام ئەو كارە بۇ دەرفەتىكى دىكە ھەلدىگەرم.

لە راستىدا رەوانبىيەتى كوردى، ئاوىنە ئەو پەرش و بلاۋىيە روحى خۆيەتى. نەبۇونى هزز و سىستەمك لەبىركردنەوەي رەسمەنى كوردى و كۆپىكىرنەوەي ئەو چەمك و دەستەوازانە، بى بۇونى خويىندەوە و بەشدارى بىركردنەوەي زمانى كوردى، دەنگى كوردى شېرەز كىدووه، چونكە هەبۇونى بىرۆكەيەك لاي مرو، بۇ جوانى شىڭەكانى واقىع، لەكانى دىالۆگەكاندا رەوانبىيەتى چىزدار دەكاكى، يان لەرپىرەتى دەربىرىندا ئاوىتتە دەبىتەوە.

لىرەوه كورد دەبىتە دەمەك بۇ گۇتنەوە باسگەلىكى گوتراوى بىتچىش. هەر بۇيە قسەكەرى ئەمروقى كورد سەرقالە بەحىكمەتىك، كە دوانە لەمەعرىفەي جەلەبى. ئەو جەلەبىيەش بەرهەمهىنەنانى ئەو شتانەيە، كە بىيىگە لەكوشتنى، يان فەرامۆشكىدوونى ئەو بىرۆكە سەربەخۆيەي، كە كورد پىتىيەوە ئاوىزان بۇوه، هىچىتەر بەبىرەتىنەوەي نۇوسىنەكانى مالپەر و گفتۇگۇ رق هەلگەرەكانى ناو تۆرى ئىنتىرنېت، وېنەي ونبۇونى چىز لەزمان و رەوانبىيەتى كوردىدا بەرجەستە دەكەنەوە. گەر دىاردەتى تۆرەكانى ئىنتىرنېت، بەروانگەيەن دەندى تىۋىرەن ئەمروق، بوارىك بى بۇ بىدەنگىراو و گوشەگىرەراو پەراوېزكراوهەكانى كۆمەلگاى ئەمروق لەلايەن دەسەلاتەو، كەچى بۇ بەشىكى زۆر لەكۆى كوردى، بۇتە سەكۆى ويناكىرىنى رۆحى بى ئىرۇسى كوردى. ئەو گروپ و تاكانەي كوردى لەجىاتى رزگاربۇونى لەو بەپەراوېزكىرنە، كەچى مشتومەكانىيان لەنزمىرىن ئاستى رەوابىيەتىدا، بەلىيوردن لەچەند كەس، بەرپىوه دەچن.#

له کارکه و توهه کانه. ئەمەش ئىرۇسى گەرانى رۆحى كوردى بەدواى ئاماده بۇون و چىزى بەشدارىكىرنى تەمبەل كردووه.

خويىندگايەكانى ئەمەرى كورد نەخويىندەوار پەرورىد دەكەن، نەك رۆحى گەران بەدواى بەدەستەتىنانى ئاستەكانى زانىارىي. سىستىمى فيرگاى كوردى گواستتەوھى كولتۇرۇ ناوهندە. لەباشقا سەربەخۆيى كوردىستاندا، كولتۇرى دەسەلاتى ناوهندى بەعسى و ئەقلى شۆقىنى داگىركەرانى كورد، باشتر لەمامۇستايەكانى رېزىم دەچىرىتە ناوا ھوشى خويىندكارى كورد. تا ئەمەرىش مىتۇد و سەرچاوهەكانى فيرگەكانى كوردى، بەردەوامى پەرەرەدەي سەددامىن. قوتابىيەكانى ئەمەرى، بىگە مامۇستاكانىشيان كورده، لەكۈلى زانىارىيدا دەتلىنەوە. هەر بۆيە ئەو قوتابىانە قۇناغەكانى زانكۇ، بەگشتى، بىركرىنەوھى فەرامۇشكىردووه. زانكۇيەكانى كوردى، لەدابەشكىرنى پايەكانى كادىرى حىزب و مشەخۆرەكان، دواجاريش فۇرمالىيەتى دەسەلات، بەرىۋە دەچن.

ئەمەش لەبەرھەمەيىنانى خويىنەرى ساختە و فۇرمى و دىماگىڭ و، ھاوكاتىش جەلادى بچۈلە كوردىدا دەبىنېنەوە. ئەوهندە بەسە كە ئامازە بەو وەچە تازەيە كورد بکەين، كە ھەم ئەوانەيى لەكوردىستان و ھەميش ئەوانەيى لەھەندەرانن، كە لەبۇونى روانگەيەك بۇ فير بۇون و بەدواگەرەن بى بەشە. هەر بۆيە ئاخاوتىنەكانى ئەو نەوهەي، وەك گشت، يان بەبرارىد لەكەل ئەو نەوهەيى، كە لەكتى شۆرپى دۆز داگىركەر بەچىزى ويسىتى ئازادى دەزىيا، رقەلگەر و بى پرسىيارە. تەواوى ئاخاوتىنەكانى ئەو نەوهەي خۆى لەدەسکەوتە فۇرمىيەكان و لەھەزارى جوانىيەكانى ئىرۇسىيەت رادەگەيەننى. لېرەدا، تا كۈلى ئەو دىياردانەي جىقاتى كورد جەخت بکەينەوە، ئەوهندە بەسە كە ئامازە بکەين بۇ بەھەرمىنبوونى گۇرانىيېزەكانى تورك، عارەب و فارس و دىياردە رووکەشەكانى ئەوروپا، بۇ لاوى ھەنۇوکەي كورد.

لە راستىدا سەرەتاي پەيوەندىيەكان، بەتايمەتى پەيوەندىي ئىرۇتىك - ئەقىنبازى، لەنیوان مى و نىردا، بەچىزى ئاخاوتىن و جوانى رەوانبىيىنى ھەۋەس و مەيلەكانى ھەردولا ئاوهلادەبنەوە، چونكە ئىرۇسىيەتى ئىرۇتىك لەتەرزى دەرىپىن و ئاوازى دەنگ و جولەمى جەستەدا، وەك دەرىپىنېك لەرۇح، دىمەنى سىكىس بەرجەستە دەكەنەوە، ئاوهلادەبنەوە. پرۇسەي ئىرۇتىك، لەھاوبەشىكىرنى بەرانبەرى مى يان نىر، لەدەنگى زمان و رەنگ و ھارمۇنى رەوانبىيىدا مەيل و ھەۋەسەكان بەكىرە دەكا، بەلام ئەۋكاتە ھەۋەسى ئىرۇتىك دەكەۋىتە جولە كە لەش رووتىيەكەي شاراوهەيە. لېرەدا خەيال لەمدىویى لەشدا كار دەكات. لەم روانگەيەوە دەكىرى بلىدىن ئىرۇتىك ئەودىيۇ سىكىسە، ئەمەش كە لەكىرەدى شىعر نزىكە.

لېرەدا ئەو ئىرۇسە غەریزەيەكە بەبزوان و مەستىيە جوانخوازىيەكانىدا، رۆح بالدار دەكا. ئەقىنې شىعراىدن، بەمانا ئەقىندارىيە شىتانەيىەكەي، ئەفراندن، بىرۇكەي راستىيە جوانەكانى زانىن و پرسىيار سەرمەست دەبى، نەك دروشم و دۆگمەي قىسى جەلەبى. ئەو ئىرۇسە كە وەك خواستىكى خواوهندىيەانە، لەخودى چىھەتى ئىرۇسدایە، كە دەمانكەت بەئەقىندارىيە راستىنە. رۆح بى رامانىيەكى ئىرۇسىيەانە، رۆحىكى بى بالە.

لەم روانگەيەوە كىشەي ئەو رۇوناكسىرى، كە دەنگى ھەمېشە ئامادەيە لەمېدىيائى كوردىدا، لەگواستتەوە و ھەلرۇزانى قىسىكانى بۇ ناو جەستە زمانى كوردى، لەھەزارى كۆنتىكىست- بەنمائى روانىنى كوردىدا دەنالىتىنى. دواجاريش زمانى كوردى دەبىتە زمانى رۆحىكى، كە لەفەرامۇشكىرنى بالى رۆح گۇومرا دەبى.

ھەر بۆيە بالادەستى ئەو فۇرمە خولقىنراوهى قىسىكەرى كوردى، بەرىگاى بوارەكانى راگەياندن و ئاخاوتىن جوداوازەكان، بۇونى كوردى داخستووه لەبەرەدم ئاوهلابۇون بۇ زانىارىيە نەزانراوهەكان، وەك كرده و ئامادە كردىن. لېرەدا ئاخاوتىنە كوردى بە بەرھەمەيىنانەوھى زانىنە

ئادارى 2004
ستوکهۆلم - سويد

كەواتە، دەكىرى بلىين رەوانبىيىزى رووناكبير، مامۆستا و سىاسەتچانى كورد لەپرۆسەى بەفۇرمىرىنى ژيانى كورد دەگۈزۈرى. هاوكاتىش كورد لەشەيدابۇونى جوانىيەكانى ئازادى و سەربەخۆيىھەو، كە بەرھەمى خودى بىرۆكەي رۆحى كورده، بەرھە نامۆكىرىنى بوونايەتىيەكەي داوىنگىرە. دواجارىش ئىمە لەئاكامەكانى ئەو پرۆسەيەدا، رۆحمان سىخناخە بەخەمىك كە لەبىستان و دەنگە ونبۇوهكانەو بەرھەمهاتوون.

لى رەنگە ئەو ئىرۆسىيەي كە وا لەكەو دەكا كەسترانىيەكى تايىبەت بەرۆحى چيا بخويىنى، جىڭەي مەزەندە خويىندەوەيەكى تايىبەت بى، بۇ بەياد هيئانەوە و بەدوا گەرانى كورد لەدۆزىنەوەي ھونەرى رەوانبىيىزى و مشتومى بەلگە ئامىز. زولالى دەنگى رەوانبىيىزى كەو، هاوسروشتى ئەو هەستى ئىرۆسىيەتىيەي رەھەندە شەپۇلدارەكانى جوانى چيا و رەمەكىيەتى كورد، ئەشقى سەربەخۆيى بەرجەستە دەكتەوە. پەيقى "قاسپە"، هەر تەنيا پەيچىك نىيە لەزمانى كوردىدا، بەلکو واتاي ئاواز و ھەۋەسى ئاواھلاكىرىنى دەنگى سروشتىيانەي كورد نمايشىدەكا، كە كەو بەرھەمەئىنەرييەتى، يان لەپايەكانى ئىرۆسى كەوە.# لېرەدا دەنگى كاروانى ئەم نۇوسيىنە، بەو ئاماژە خىرايە بەبەھاي دەنگ و رەوانبىيىزى قاسپەي كەو، بىدەنگ دەبى.

كەواتە بۇ بەياد هيئانەوەي دەنگى ئىرۆس و سىحرى ئاوازەكانى كەو، بەبىستىنەك لەچىز، گۈئ دەگرم لەرازى بالىنەكانى سەر درەختى ناو سىيەرە نارنجىيەكانى كازيوه، كە تاكە هاوسىي مالى ئەم رۆحە بەنامۆكرادەمە.

دەق: منى ئەويتنر و ئەويترى من

ئىدىياليانە ئەفلاتون و سوکرات بۇ فەلسەفە نە دەگونجا. ھەر بۆيە سوکرات ئازادانە پرسىيار و بەرسقدانەوەي لەگەل بەرابەرەكەي دەگۇرىيەوە و بەمەش زەمینەي بۇ گەيشتن بەزايىارىيە فەلسەفييەكان خۆشىدەكرد و رووخسارى راستىيە كانىشى رۇناك دەكردەوە، چونكە بەلاي سوکراتەوە، دەبى مەرۆف ئازاد بى ئەوجا دەتوانى راستى بىيىنى. لەبۆيە ئەفراندىن بەگشتى كردهيەكى دەقئامىزىيە.

كەواتە سەرشارى ئەو ئاراستەگەلە رەخنە ئەدەبىانە كە ئەمەرۆ جەخت لەسەر فە دەنگى دەكەنەوە، دىاردەيەك نىيە كە لەختو خۆرايى لەدايىك بۇو بن، بەلکو ئەو دىاردا نە جۆرە تىيەلچۈونەوەيەكىن، بەلام بەشىوازىكى نۇي، بۇ ئەو پېشىنە ماريفىيەي كە گرىكى كۆنинە ئەفرىتەرى بۇو و رۆژئاواي ئەمەرۆكەش خۆى بەمیراتگرى دەزانى. بەجۆرە رۆژئاوا ھەميشە كە تەنگانەيەك گەمارقى دەدا، بەئاورىك لەپېشىنە گرىكىيەكەي، وەك مار، كاژەكەي خۆى دەگۇرى، لېرەوە دەبىنلىن كە ھەرقانگەلىكى وەك ژىل دۆلۈز، ژاك دىرييدا، كريستيقا، بلاونشۇ، باتاي، ليقىناس و ئەوانىتىر، شوينىپىيەكى بەرچاۋ لەخەملىنى ئەو رەوتە ئەدەبىيە دەدانىن. بەم چەشىنە رەخنەگر و نووسەرانى دىكە، ئاراستەي ئەو رەوتە ئەدەبىيە وەردەگرن و بىرەوى پىددەدەن.

لېرەوە دەكىن بېرسىن: ئايا ويپاى ئەو مەيلەي كە نووسەرى كورد بۇ ھەمە دەنگى دەق بانگەشەي بۇ دەكا، بەلام بۇ دەقى كوردى ھەتا ئىيىتاش بەتاکە منىك دەدوئى كە وەلامى ھەموو پرسىيارەكانى لايە؟ ئايا ئەو گەرەلەزە و پاشاگەردا نىيەي كە ئەمەرۆ پانتايى نووسەرى كوردمۇ نىيە؟ ئەو دەنگە تاکەي پەيوەندى بەو پېتەتە تاكمەنەي نووسەرى كوردمۇ نىيە؟ ئەو دەنگە تاکەي كە لەدەقى كوردىدا خۆى بەخوا دەزانى، لەكويىرا خۆراك وەردەگرئ؟ ئايا ئەگەر ئەو دەقە داخراوەي كوردى بخوازى دەرگاي بەشدارى كردن بۇ منه

ئافراندىن لەگەل بەرجەستە بۇونەوەي لەدەقدا، شوينىپىيەك لەزەينى خوينەر بەجيىدەھىلىنى، بەلام بۇ ئەوەي ئەو شوينىپىيەي دەق تاڭ رەھەند نەبى، پىويىستە دەنگە جوداكان لەدەقدا بەشدارىبىكەن. لەبۆيە ئەمەرۆ لەئەورۇپادا لەبوارى تىۈرۈي و ھەزىزىيەكانى رەخنە ئەدەبىدا، گەنكىيەكى فەرە بەئامادەبۇونى دەنگە جوداكان لەدەقدا دەدرى، بەھەرمىنبوونى ئەو تەرزە رەوتە لەجيھانى ئەدەبى و بىگە جىيەنانەكانى ترى وەكى فەلسەفە و زانسىتىشدا، رەنگانەوەي ئەو شەپۈلگەلە ھەزرى و فەلسەفييە ھەمە ئاقارانەن، كە ھەر لەشەستەكانەوە دەستييان پېكىردو و لەھەشتايىكەن يېشىنە چەپۈپە. ھەلبەتە ئەو رەوتە لەبەرەرایيدا بەرتەكادانەوەيەكى ھەمە لايەنى لەجەم رووناکبىران درووستىكىردى، لى لەدواجاردا بۇو بەزمازىالى پانتايىكەن ئەفراندىن. بەمجۇرە پېشىر نووسەر و رەخنەگەرە نویباوهەكان لەرۇانگەتاكە دەنگىكەوە لەدەقيان دەرۋانى، كەچى نووسەر و رەخنەگەرە پاش-نوېگەرەكان لەرۇانگەتاكە فەرە دەنگىكەوە دەق دەپېيون. بەمجۇرە لەجيھانى دەق و رەخنە ئىستادا دەنگەكان ويکرا لەپەيقىنىكى ھاوئاھەنگدا ئامادە دەبن و بەشدارى لەئاوهەدانكىردىوەي گەردوونى دەق دەكەن. ھەر بۆيە دەستەوازەيەكى وەك ئىنتەرتىكىستوالىتىت (دەقئاۋىزانى) واتاي چىركەرنەوەيەكە بۇ ئەو رەوتە ئەدەبىيە ئەمەرۆ.

ھەلبەتە سەرەھەلدىنى ئەو چەشىنە دەنگە ئەدەبىيە لەرۇزئاوادا، چىتكەرنىكى نۇي نىيە، بەلکو ئەو رەوتە لەئەزمۇونى كولتوورى گرىكى كۆنинەوە سەرچاوهى ھەلگەرتووە. وەك دەزانىن، كە ئەفلاتون لەدەقە فەلسەفەيەكانىدا، ويپاى ئامادەيى پېشىنگى ئەدەبى، دىالوگىكى ھاوئاھەنگ، بەرھەم دەھىننى، كە ئاخىۋەرەكان لەدانووساندىنلىكى دۆستانەدا تىھزىرەكانىيان لەگەل يەكتىردا دەگۇرنەوە. بەپېچەوانەشەوە خوينىدەوە و گوېگەرنى يەك لايەنى، دەبىتە جۆرىك لەملکەچبۇون بۇ يەكىكى تر، يان رازىبۇونە بەنايەكسانى. ئەم شىوازەش لەگەل دىدى

جودایه کان ئازاد بکا، لە کام سەرچاوه دەستەوايى بکا؟ ئەم پرسىيارگە لە مەبەستى بانگىرىنى بەرسقە كانى منگەلە، نەك كەلەگايەتى منىك.

لى ئەو فره منە كە دەقى كوردى فەرامۆشىكىردووه، لە خودى بىرکىرىنە وەي دەقدا ئاماھىيە. ئەوه دەقە كە ئەو دەنگانە دەئافرينى. دەق بەپىوادانگى خۆى داواوهتى ئەو دەنگانە دەكا، كە رۆلى خۆيان نمايش بىخەن. دەق زمانى منىك نىيە كە هەموو شتىك بىزانى. ئەوهى لە دەقدا دەپەيقى خودى نووسەر نىيە، بەلكو خودى خۆى و ئەوانىتىشە. بۇ يە لە دەقدا وشە دەبىتە شويىنپىي واتايىك كە هيشتا ديار نىيە.

2009.7.22

ستۆكەۋەلم

راسانىك، كۆرپۈك، لە دەتكى خىلىكدا ئاوارە دەبن و
چېنۈكىك لەناوه كىدا بىرھاتتە وەكانىت دەئەنجىن.
ماناھىك لەزاردا ھەلەدە كەرىتە وە
نەوهىك لە زماندا غەوارە دەبن.
شويىنپىيەك لە شۆپش، لە يە كاتىيە كى دارپماودا،
ھەراجى رادە كەيەنلى.
مېڭۈويەك بە دەست دىوجامە سەرەتەرە بىسەردا،
ئىرادەي زىراوه!

2

ئەمۇ رووناكىبىرى لە چىركە ساتىيىكدا دەژى كە لەنەبوونى ئىراردەيە كى كوشىندەي چەقبەستوودا دەخولىتە وە. ئەو ۋىيانەش، بەر لە وەي خەونى واتايىكى ھەلبەستراو بکاتە ھەبوونى خۆى و دوا جارىش بە مەرگىكى خاکەسار شاگەشكەمان بکات، دەبى فاتىحايە كى بۇ بخوينىن.

بەلام ليىرەدا مەبەستمان لە کام رووناكىبىرە؟ بەلى، ئەو رووناكىبىرە ئەو بۇونەوەرە نىيە كە دەمەستى حىزبىكى دەسەلاتدار يان حىزبىكى بەرھەلسىكار، يانىش لە يەككىتىدا ھەم دەمەستى حىزبى دەسەلاتدار و ھەميش حىزبىكى بەرھەلسىكار، دەكا، بەلكو مەبەست لە رووناكىبىرە كە لە روانگەي ئاراستەيە كى رۆشىنپىري و ئىستىكىيانە سەربەخۇدا، وەك

ويناي رووناكىبىر لە نىوان دوينى و ئەمۇدا

هه‌لويستي كرده‌يى هه‌رهسى هيناوه، به‌لکو خۆي به‌شىكه له و
مه‌رگه‌ساته‌ي، كه ئه‌مرۆ به‌هۆي لەدەستانى ئيرادى ئازادي و
سەروهريي، مرۆي كوردى سيخناخكردووه.

به‌لام ئه‌وه ج چركه‌ساتيکى پەپووتە كه وادەكا فاتحايىكى بۆ مەرگى
رووناكبىرى كوردى بخوبىنин؟ ئايا كاتىك ئه و رووناكبىرى به‌دواى فره‌كردنى
"معاش". وەك بۇونه‌ودرىكى مشه‌خورى زار قەلە بالغ و كەھيل بېيت،
دەكىرى خاونەن گوتارىكى رۆشنېرىي كرده‌يى بېيت؟ لەوكاته‌ي كه
داگىركارانى كوردىستان بەبى منهت، هه‌رهشە لەسەروهرى كورد دەكەن و
لەبەر چاوىشمان روحى جمکانه‌ي كوردانى ليكتريزىنراوى ئىمە كه
لەبندەستى ئه داگىركارانه دادەپلۇسنى، ئايا گشت ئه و كارهسەنانه مايمەي
هه‌راجكردنى شەرهەنلىكى رووناكبىرى به‌شى باششورى كوردىستان ناگەيەن؟
لەوكاته‌ي كه "خەونى دەولەتى نەته‌وهىي كوردىش بەهاتن و نەهاتنى
مەھدى مونتەزر" راسپىرىداوه، كەچى رووناكبىرى كورد، رۆزانه نووسىنى
ئه و سکالانامانه بى لەسەر ئه‌وهى كه دەسەلاٽى حىزب غەدرى لەپايه و كەم
و زۇرى "رېزلىتىن" دەكىي كردۇوه، دەكىرى خۆمان بەۋەنەنلىكى زىندۇوى ئه و
رووناكبىرى كوردىيە دەستخەرۆ بەدەين؟ بۆ نموونە، ئايا ئه و منگە منگ و
گەييانەي كه لەلایەن نووسەر و ھونەرمەندانەوە بلاوكراوه‌كانى كوردى
تەنیوەتەوە، زەنگى ئابۇونى رووناكبىرى و خەونى كورد، ناگەيەن؟
هه‌لېبەتە لېرەدا پېيوىست ناكا ئاماژە به نموونەي ئه و ھەموو تەرزە
گازاندانه بکەين، كه رۆزانە لەميدىيا ھەجورەكانى كوردى بەرzedبەنەوە.
كەواته ئەرى بەپاست ئه و رووناكبىرى مەردووه بۆ پېكىفە دەست و بىردى
تازىمانەيەك بۆخۆي دانانى و پېكەش فاتحايىكى لەسەر گۆرى خۆي
ناخوبىنىت/ناخوبىنىن؟

بۆ ئه‌وهى چەشىنە راڭەيەك، يان بەفاتحايىكى، سوکەلە
دەدانەوهىك بۆ ئه و پرسىيارە تەڭلەھەف و وينە ئىقليجەي ژيانى

كىردى، رۆلەكەي پىادە بکات. كەواته رووناكبىرى بىرکەرەوهىكى جوولاؤه
نەك دەربار و جىڭر!

هه‌لېبەتە لېرەدا ئەم نووسىنە زياتر ئاستەنگە كانى ويناي رووناكبىرى
لەباشدورى كوردىستاندا نمايشىدەكا، نەك گشت به‌شەكان. ھاوكاتىش ئه و
بەشانەي تريش، بەجۇرىك لەجۇرەكان، لەئاستەنگە كانى ئه و دىمەنەدا،
خۆيان دەبىننەوە.

ئه و دەمەي كە رووناكبىرى لەپىگە و ماناي كرده‌ي خۆيدا
تۈرپەلددەرىت، يان وەك بۇونه‌ودرىكى بەرھەلسەتكارى سەربەخۆ واز
لەجىلەقىرىدى دۆخە جىڭىرەكان و گومانىرىن لەپىيارە پىشىمەرجە كانى
دەسەلاٽى بالادەست دەھىنەت، لە و پىناسە رۆشنېرىيە بىبەش دەبىي.
كاتىك رووناكبىرى لەبرى پەنجه درېزىكىن بۆ فارإاستى و راتەكاندى ناخى
دەسەلاٽى نارەوا، دەبىتە ئامازىكى سواو، ئەوكاته ئه و بۇونه‌ودرە نەك
ھەر بۇونه‌ودرىكى مەردووە زىندۇوە، به‌لکو دەبىتە پەنجهى شادە و بچمى
ئارايىشكراوى دەسەلاٽىكى غەدار، كاتىك رووناكبىرى بەناوى ھۆشىيارىيە و
لەبەردهم كۆمەلگادا دېۋاجامەي راستىي دەپوشى و پاسەوانى لەنارإاستى-
ساختەيى دەسەلاٽ دەكى، ئىتىر رۆشنېرىي، وەك سەرچاوهىك
لەزىندۇويەتى ژيان، لەبرى گەشاندەوهى وىزىدان و ھەلقولاندن و
دۆزىنەوهى وزەكان، بۇون و يادەوهەرىيمان ئېفلىج دەكى.

لەم روانگەيەوە، ئەمرۆ ئىمە لەواقيعىكدا دەزىن كە حىزبى كوردى
بەمگىزى خۆيان ھەلېدەسسورىنى، رووناكبىرى بىچگە لەدىكۈرىكى قۆز و
بىكىرە، ھىچ شىتىكى تر نانوينىت.

ئەگەر رووناكبىرى كورد لەقۇناخ و شويىنگە كانى راپردوودا، بەدەنگ
ھەلېرىن و ھەلويست وەرگرتەن لەدەسەلاٽتە كورد كۆزەكان، نووسىنە كانى
بەھاي كرده‌ييان نواند بېيت، كەچى لەبارى ئەمرۆدا لەبەردهم دەسەلاٽىكى
چاوهشەكارىي حىزبى كوردىدا، نەك ھەر لەرۇلى دەنگ ھەلېرىن و

ئايدوللۇزى لىبرالىزم و بازارپى سەرمایهدارى، زانست، دەولەتى بىرۋىكارات و ... هەتلىكەوتەوە. لېرەوە بەھاي مروقق دەبىتە كالا و چارەنوسى بۇوناپەتى دەكەۋىتە دۆخىك، كە لەۋىدا ئاوهز و ئاوهزگە رايى جله‌وي رادەكىشىت. مروقق وەك تاكىكى ئابۇرۇيى بەبەرپرسىيارى خۆى و دەوروبەرەكەي سەرقالدەكىت/دەبىت.

4

بەلام لەناوەراستى سەدەي نۆزدە و سەرەتا كانى سەدەي بىستەمدا، لەجىهانى ھزرىندا، ئەو چارەنوسى كە مروققى رۆزئاوا دەركى دەكتات و بۇونى دىاردەكتات، فەرامۇشناكىتىت: دەكرى ھەر لەھاوارنامەي "خوا مەرد"ى نىتشەوە، پرۇزە رەخنەيىھ ئىدىيالەكانى "سەرمایهدارى"ى ھىڭل و ماركس، رەخنە و نائومىدىيەكانى ئەدۇرنۇ و دۇركايم لە "دىالىكتىكى رۆشنگەريي"، هەتا دەگاتە ئازارەكانى كافكا لە "دەعەجان"، "دادگا"، "تەلار" و... ئەوانىتىدا، دەنگ، وىتنە و كىشەكانى ئەو مروققە نوئىيەي ناو ئەو جىهانە ئاوهزگەرا و بەكالاًكراوه بناسىنەوە. لەو روانگانەوە دەبىنەن كە پرۇزە رۆشنگەريي ئىتىر وەك ئىرادەيىھ كى رىزگاركار لەدەسەلاٽى ئايىنى مەسىحىيەت و بەند و باوهەكانى نەك ھەر جوشى نامىتىت، بەلكو زانستكاران جىيگەي ئەو ئايىنە دەگرنەوە و ئاگايى رەخنە و رووخاندىنى بەها باوهەكان، كايىكانى خۇيان لەدەستىدەن. بەكورتى ئاكامەكانى پرۇزە يەرۆشنگەريي، كە لەرەوەتە مۇدىرىنىزىمەكەيدا ھزر داهىتانە جوانناسىيەكانى گەياندەن فەرىك سازى و رەوتە مۇدىرىنىتەكەشى، كە لەكەشەسەندن و بالا دەستى بازارپى سەرمایهدارى و پىشەسازىدا، بەھاي چىزى ڦيان و ئەفراندەكانى مروققايەتىيەكانىان و ئىفليجكىردو ويىتى مروققيان كرده كۆيلەي بەرخۇرى كەرسە بەرھەمەكانىان.

لە ناوەراستى سەدەي بىستەمدا، ئەو پىشەچۈونە ھەممە ئاراستەيەي پرۇزە رۆشنگەريي، دەگاتە لووتکە. لەۋىوە مروقق چىتىر وەك "خود" يك

رۆشنېرىيى كورد دەستەبەر بکەين، دەخوازى لەپەھەندىكى جىهانگە راييانەوە راپىتىن و بەهزىن.

3

لەگەل گۆرانى رەوتەنى شوينكاتەكاندا، وىتنە و كايىي مروقق و كۆمەلگايەكانىش، بەگشتى، گۆرانيان بەسەردا ھاتووھ و دىت. لەم روانگەيەوە، بەپىوادانگى ئەو رەوتەن و شوينكاتانەدا، وىتنە و كايىي رووناكمىرىش ھەلکىشان و داكىشانى بەخۇيەوە بىنىووھ. لېرەوە بۆ زىتر رۇونكىردنەوەي مەبەست، بەخىرایى ئامازە بە قۇناغەكانى دواي سەرەدمى رۆشىگەريي دەكەين، كە كۆمەلگا و دەولەتكەلەتكى ھاوسەرددەم و مروققىكى نويباوى لەھەناوى خۆيدا خەملاند، كە ئەم مروققە ئەمپۇش بەرھەمى نموونەكانىيەتى.

لە سەر و بەندى سەدەي شانزە و دەسىپىكى سەدەي حەقدەوە، ھزرقان و رووناكمىرىش ھەلکىشان بەبۇ لەبەرھەمەتىنەن ئەو رووناكمىرىش ھەلکىشان بەنەنەنەن دەولەت كۆمەلگا و جىهانبىنەي نوييەدا. ھاوكاتىش لەگەل لېكىجاپۇنەوە دەولەت و ئايىن، ئەو ھزرقان و رووناكمىرىش ئەرك و رۆللىكى دىكەيان كەوتە ئەستۆيان. بەمجۇرە مشۇمۇر و وەرچەرخانەكانى سەدەي حەقدە، بەكارىگەرييەكانى لەسەدەي ھەزىدەدا رەنگىدەدەنەوە. وەك پىشەچۈنەك لە رەوتەنە سىاسى، ئابۇرۇ، جەڭلىكى و ھزرىيەپىشۇودا، جىهانبىنە فەيلەسۇف و رووناكمىرىش، روانگەلەتكى جوداتر بەرھەمەتىن: وېرائى گرىمانە و تىۋىرىگەلەتكى نۇئى، ئاراستە و رىبازى ھەممە تەرزىش لەدايدەبن. يەكىك لەبنەماكانى ئەو رەوتە، كە بە "پرۇزە رۆشنگەريي" ناودىر دەكىت، رەخنەگەريي.

ھاودەم لەگەل ئەو وەرچەرخانانەدا، جىهان و بۇونىكى جىاواز لە مروققايەتى سەرەمەدەن. ھۆكار و ھاندەر سەرەكىيەكانى ئەو دۆخە نوييەش، گەشەكرىن و بەھەرمىن بۇونى ئايدوللۇزىيەكان، بەتايىيەتىش

گۆرانەکانی رهوتەنی شوینکاتەکان لەجیهانی کوردىدا، وینە و کایەکانى كۆمەلگاش، بەگشتى، گۆرانيان بەخۆيەوە بىنیووە. بە گویرەئەو دەقە نووسراوانەی رووناکبىر/شاعيرانى کورد، كە دەكرى سەدەي شانزە، وەك تەرزە "رۆشنگەريى"ك، لەبوونى کوردى فامبکەين، چونكە لەويىدا بەبوونى "ئىماراتى بۇتان"، وەك دەولەتۆچکەيەك، دواجارىش دەكرى بەرىگەي شىعرە رامان ئامىزەکانى مەلائى جەزىرىي و ئەحمدەئى خانى، يادەوەرەيى کوردى بخويتىنەوە. وەك دەزانىن، لەويىدا بەتاپەتى خانى لەرىگەي شىعرەکانىيەوە بەراشكاوى بەكۆي ئازارى کوردى بەرروى دۈزمنانى دەرەكى كوردەلدەشاخى و هاوكاتىش، بەراشكاوى، لەخۇ خۇرى و دووبەرەكى و ويستى سىاسەتى لەپزۆكى کوردان دەپەيقى، كە ئەو كىشەيە هەنۇوکەش لەزارى قەلەمى کوردى هاوسەردەمدە دووبارە دەوتىنەوە.

ھەلبەتە سىاسەتمەدارانى ئەوكاتى کورد گۈئ لەهاوارنامە و ئامازە حىكمەت ئامىزەکانى ئەحمدەئى خانى ناگىن و ئەمەش دواجار بەرروخانى مالى کورد، ئىماراتى بۇتان، كۆتايى پېدىت. ھەلبەتە ئەو كۆستە ماومەيەكى درىز كارىگەرى لەسەر ناخ و دەرروونى كۆي کوردى بەجىدەھىلىت و دەبىتە ئازارىك لەيادەوەرەيى مرونى کوردىدا، بەلام لەسەدەن نۆزىدەدا لەھەمبەر مرونى کوردىدا، رىزىك ھەلکالىنى بەرچاۋ روودەدەن. بەمەش دىسانەوە يادەوەرەيى كوردى لەو بىدەنگىيە قۇولەدا بىتار دەبىتەوە. لەويىدا رووناکبىرانى کورد لەداگىرسانى روحى بەرەنگاربۇونەوە کوردان، رۆلىكى كارا دەبىن، هاوكاتىش لەويىدا لەدەقە نووسراوهەكانى ئەو رووناکبىرانە و كوردناسەكانىشەوە، نارەزايى ئەو رووناکبىرانە لەدەسەلاتى سىاسى ئەوكاتەنەي کورد دەخويتىنەوە. ئىمە ئەمروق لەرىگاى دەقە زىندۇوەكانەوە، بەتاپەتىش، دەقەكانى نالى، سالم، و حاجى قادرى كۆيى لە سەدەن نۆزىدەدا، كىشەكانى مىرنىشىنى بابان و گوتارىي نەتەوايەتى كوردىمان بۇ رۆشنەدەبىتەوە. بەلەزەينگرتى شوينکات، ھەرچەندە نالى، سالم و حاجى

رۆلى نامىنیتەوە. بەدەربىرىنىكى تر، مەرۆڤ چىتر رۆلى گۆپىن و بەرەمەيتىنانى مىزۇوېي، يان وەك خۇدېكى ئاۋەزگەرا و ئەفرىنەر، نابىنیت. بەمجۆرە لەسەرنجامى ئەو ناوكۆيى (كۆننېكستە) تازەيەدا، مەرۆڤ، بەدەستەواژە ناودارەكەي فۆقۇ: "سۆبىزە/مەرۆڤ مەرد"، دۆشىدا ماواانە لەخۇ دەگەرىت. ھاوكاتىش لەئاستى داهىتىنىشدا، نووسەران بەگەريمانە ورۇۋەزىنەرەكەي رۆلان بارت: "مەركى نووسەر"، سەرقال دەبن. ھەلۋىست و بەرتەكى ھزرغانان لەبەرانبەر ئەو رەھوتەنېيە لەدەست مەرۆڤ دەرچۈوەدا ھەر بەوهندە ناوهستىت، بەلکو لەحەفتاكاندا بە خەتمەرىنى "داستان"ە راشكاوهەكەي ڙان فرانسوا لىوتار: "كۆتايى ھاتنى داستانە مەزىنەكان" و لەھەشتاكانىش فاتىحايە بويىرانەكەي ڙان بۆدىليار، كە لەئەنجامى ئەو سىستەمە سىاسىيە بالادەستەدا، ئەو شتانەي كە لەسەر ئەو سىستەمە ئابورى و سېكسگەرایيەدا تىيۇرېزە دەكرىن، بىچگە لەمۇنたزىك، يان وينەيەكى پىكەنیناواي چەشىنە داستانىكى تىيۇريانەي مەرۇۋايانەتىيانە، ھىچىتەن، دەگاتە ئەپەپى بىھەوەدەيى. بۆيە بەواتاي بۆدىليار، سەرتاپاي زانست، گوتار/دىسکۆرس و دامەزراوهەكان لەيارىيەك بىترازى ھىچىتەن. بەكوردى ئەمۇو ھېچن؛ ئەو قسانە تەنبا "وشەن، وشە". سەرنجام بىركرىنەوە و كرده؛ راستگۆيى بۆدىليار، وەك رووناکبىرەكى خاونەن گوتار، بەوه بەرجەستەي كرددەوە، كە وازى لەنووسىنى فەلسەفەي ھىتىنەن و لەبرى ئەو كارى ئىستىتىكى و وينەگىتنى ھەلېزارد.

5

لەم گۆشەنېگايەوە دەكرى، بەجۇرىك لەجۇرەكان، راستەو خۇ يان ناراستەو خۇ، كايەكانى ئەو گۆرانكارىيە فەرە رەھەندانەي كە لەو چەند سەدەيەي رابردوو لەجىهانى رۆزئاوادا روويانداوە روودەدەن، لەجىهانى ئىمەشدا رەنگدانەوەيان ھەبۇو بىت/ھەبىت. بۆيە دەبىتىن لەگەل

"مه‌سەلەی ویژدان"ی ئەحمەد موختار جاف بکەین. دەکری، بەلای کەمیبەوه، ئەو دوو بەرهەمە لانسقە و كردەگەرایە، وەك ئەزمۇونىك بۇ رۆزگار و شوينکاتى ئەمپۇكەماندا، لەجەم رۇناكىرىي ئەمپۇرى كورد بکېنىھ جىگەي تىرامان و راچلەكانى زمانى كوردى. لىتەدا نابى ئەو كۆمەلە رۇوناكىرىر سىاسىيە ئىستىتىكىيانەي كورد، كە لەنمۇونەي حوسىن حوزنى موكريانى، پىرەمېرىدى نەمر، بىكەس، قانىع، دىلدار و چەندانى تر بەرجەستەدەبنەوه، لەياد بکەين، كە ئەوانە لەسەرتاكانى سەدەي بىستەمدا، بەھەول و كرده رۇشنبىرىيەكانىيان، رۇشنترىن ئەزمۇون لەيادەوەرىي رۇشنبىرىي كوردى پىشكەش بەزمانى كوردى دەکەن.

ويپراي ئەوهى لەسى و چەكانى سەدەي رابردوودا، رەوتىك لەبازاقي رۇشنبىرىي و سىاسىي؛ رۇشىنگەرېيەك لەزمانى كوردىيدا سەرەلەددە، كە دواجارىش لەبازاقي "زىكاف"، "حىزبى هيوا" و بزاڭگەلىكى رۇشنبىرىيدا بەرجەستە دەبىتەوه. ئاكامى ئەو بزاڭگەرۇشنبىرىيە رەخنەييانە، لە"کۆمارى كوردىستان/مەھاباد"ي جوانەمەرگدا بەئاوهىنە دەبنەوه.

بىگە سەرتاپاي كورد، تەنيا لەفەرامۇشكىرىدى يادەوەرىي خۆيدا كارايە؟ بۆچى هاوارەكانى خەمى ئەمپۇرى مرۆى بەئاگايى كورد، دووبارەكىرنەوهى هەمان ئەو خەمانەن، كە لە ملھورى خۆ خۇرى و بىستەبالاىي تاقمى دەمپاستىي كورد بەرانبەر دەرەوهى خۆى و ... هەندى كۆدەبنەوه، ئەو گرفتانەش دووباتكىرنەوهى هەمان گرفتن كە لەشىعرى ئەحمەدى خانى و ئەوانەي دواي ئەو دەخوينىنەوه؛ بەندە لەچەند ھەولى نووسىنى تردا، رۇشنايى زياترى خستۇتە سەر ئەو پرسىيارە درەنگانە.

7

وەلى لەحەفتاكانى سەدەي بىستەمدا، ويپراي گرفتەكانى رۇشنبىرىي كوردى، هەلۋىيىت وەرگرتەن لەدېرى رېزىمى بەعسى عىراق، وەك ئەركىسى نەتهوەمىي و ویژدانى سەير دەكرا. لەۋىدا دەنگ بەرزكىرنەوه لە رووى

قادريي كۆيى دەنگى دىيارى ناو مالى ئەو مىرىشىنە و ئاستەنگى بزووتنەوهى رۇشنبىرىي نەتەوايايەتى كوردىن، كەچى جۇرىك لەراستىكۆيى و پاراستنى هەلۋىيىت، يان ھاۋئاھەنگىيەك لەھەلۋىيىت و كرده رۇشنبىرىيەكانى ئەو شاعير/رۇوناكىرىرانە دەناسىنەوه. نالى سالىم و حاجى قادرى كۆيى، وەك میراتگارانى ئەحمەدى خانى و بىگە شىعرە زارەكىيەكانىش، بەشىوەيەكى وردىرەمان گوتار، جەختەدەنەوه؛ ئەوانە رۆللى رۇشىنگەرېيى و بەنەمەركىرىنى ویژدان بەرجەستەدەنەوه. وەك دەبىنەن بەھەمان شىوەي رۇوناكىرىر و ھزرقانانى رۇۋئاوا، بەدەست پىيوە گرتەن لەبەراورداكارىي، دەتوانىن لەنیوان ئەو دوو وينەيەدا، ھاۋرەنەندىي و لىكچۇونىك بەۋزىنەوه. لەرەوتەنى ئەو شوينكاتانەدا، ئەو رۇوناكىرىر دەگەنەنانەي كورد، وەك رۇوناكىرىانى رۇۋئاوا، خەمى رەخنەكارى لەدىباردە نالەبارەكان، بۇنىياتنانى كۆمەلگا و چارەنۇوسى ویژدانى مروۋاچىيەتىيان بەئەركى خۆيان زانىووه. بەكورتى خەمى ئەو رۇوناكىرىرانە بىدەركىرنەوهى ئاراستە مەترسىدارەكانى دەسەلات و ئاۋەدانكىرنەوهى مالى بۇونى كورد بۇو، كە دواجار ئەو وينەيە بەكردەكىرنى رۇشنبىرىيەمان بۇ جەختەدەنەوه.

6

ويپراي ئەوهىش، لەگەل دەركەوتىنی دىمانەي سەدەي بىست، ھزرى رۇشىنگەرېي و روانگەكانى مۇدىرىنىتە و مۇدىرىنىزم، لەھەموو كاتەكانى تر دىيارتى، ئاگايىي جڭاڭى بەگشتى و، رۇوناكىرى كوردىش بەتايىبەتى، دەتەنېتەوه. لەگەل رابۇونى كوردان بەسەرەرۇكايەتى شىخ مەحمۇودى نەمر بەدېرى داگىركارى دەولەتى ئىنگلەستان، كە لەۋىدا رۇوناكىرىانى كورد بەرجەستەتر لەجاران، دەنگىيان دەرددەنەويت. لەو ناواكۆيەدا، بۇ ئەوهى كاڭلەي مەبەست؛ واتا ویژدان و بەھاى كردهى رەخنەييانەي رۇشنبىرىي رابگەيەنин، ئەوهىنە بەسە ئاماڙە بەچىرۇكى "لەخەوما"ي جەمیل سائىب و

لەدرىندەيىدا پەرەيان دەسەند. ئەوكات لەكۆمەلگای كوردىدا لەدوو بەرە زىانىز، بوار بۇ بەرەيەكى تر لەگۇرپىدا نەبۇو: بەرەي دەسەلاتى داگىركارى بەعس، كە مانايى دىزىوی و سەرشۇپى بۇو، بەرە شۇرۇشكىرىپى، پىشىمەرگايەتى، كە واتاي پاراستنى ويىذان و هەلۋىستى پالەوانى: نەمرىبى بۇو.

8

هەلېتە راپەرینى گەلى كورد بەدژى دىيۇەزمەمى رېئىمى سەددام لەسەرەتاي 90 دەكاني سەدەي رابردوو، دەبىتە چىركەساتىكى گرنگ لىيادەوەرىي كوردىدا. لەويىدا كورد بە كردى راسانكارىيە، ئىراادەيەكى نموونەدار رادەگەيەنیت، بەلام مخابن دواى ماوەيەكى كورت، بەھەلگىرسانى شەپى خۆكۈزى لەنیوان ئەو دوو زلھىزبەي كوردى، دواجارىش بلاوبۇونەوهى رك و كينه لەنیوان كۆي كوردىدا، ئەو ئىراادەيە نموونەدارە لەبار دەبرىت. لەگەل ئەو ویرانكارىيەش شەپى نیوان حىزبەكان كۆمەلگای كوردى دەبىتە گۆرەپان و كەرسەي شەپ و يارىيەكانى حىزب، حىزانىيەك بە وەفتارانى كە كردىان/دېكەن، كە نەك هەر خۆيان لەواتاي شۇرۇشكىرىپى بەتالىدەكەنەوە، بەلكو دەبنە درېڭە پېدەرى ھەمان سیاسەت و رەفتارى رېئىمى سەددام.

بەمجۇرە ئەو پەرلەمانەي كە دەكرا بىرىتە سەرچاوهىك بۇ نوينەرايەتىكىدىنى مافەكانى مەرقى كوردى، لەھەمۇ مانايەك رووت دەكىيتەوە و دەبىتە دىكۆرەتكى گالتەجارانە. دواجارىش جەماوەرى كورستان بۇ داخوازە مەدەننیيەكانى سەرگەردا دەمەننەتەوە و حىزبىش دەبىتە سەرچاوهى ھەمۇ ژيان و ماناي كورستان. لە چىركەساتەدا، كۆمەلگای كورستان پېۋىستى بەھىزىكى بىلايەن و كاراي رووناكمىرىيە ھەبۇو كە بتوانىت سەنورىك بۇ ئەو سووتانە روحىيە دابنۇت، كە حىزبەكان ئەوانى كردىبووه سووتەمەرۆى خۆى، بەلام ئەو ھىزە

پياوكۈزەكانى رېئىم، ھاواتاي رەشتى شۇرۇشكىرىانە و راپەراندىنى پەيامى رۇشىنېرىيە دەنرخىنرا. ھاوكاتىش، بەكاردانەوەي روانگە رۇشىنېرىيە و ئەدەبىيەكانى رۆژئاوا، دىياردەي چەشىنە رۇشىنېرىيەكى لاتەرىك لەجيھانى كوردىدا سەرەلدىتى. لېرەدا دەكرى ئاماڭە بەدىياردەي "روانگە"، جۆرە لاسايكىدىنەوەيەكى بۇونگەرايى و شىۋەخوازى لەشىعر و بەرەمە ھونەرى و ئەدەبىيەكانى تر، وەك بەرەمېك لەو كاردانەوەيە بناسرىتەنەوە.

لەو ناوكۆيىەدا، ھەشتاكان ئەركىكى دىيارىكراو دەختە سەر شانى نووسەر و رووناكمىرىانى كوردى، كە هەر تەنبا نووسىنىن ھېماڭە رايانە بەس نەبۇو بۇ راپەراندىنى كردى رۇشىنېرىيە كوردى. لەسالانى حەفتادا، بەھۆى ئەو دۆخە گەمارۇدراوهى كە كورد دووچارى بۇو بۇو، رۇشىنېرىيە كورد لەرپىگاي ھېما نەتەوەيى و سروشىتەكانى كورىستانەوە: "خۆشەۋىستى دايىك و كچ"، شاخ "داربەرپۇو"، "بەفر" و ... هەت، بۇونى خۆى لەبەرانبەر داگىركاردا جەختىدەكىدەوە، بەلام لەسالانى ھەشتادا، ئەو ھەلۋىستە داخوازى بەرەنگارىيەكى كردى: رووكەردنەشاخ و ھەلېزاردەنى ژيانى پىشىمەرگايەتى. لەويىدا لەدىدى كوردانە، بەگوئىرەي رەوتەنەن ئەو شوپىكتە تايىھەتىيدا، ھەلېزاردەنى بىدەنگى و واپەستە بۇون بەدەسەلات، مەرىن و سەرشۇپى بۇو. ھەلشاخانى رووناكمىرى لەپۇوى سىاسەتى تەفروتووناكمىرى بۇونى كوردى، جوماپىرى و دەستەبەرەنگارى نەمرى بۇو.

بەمجۇرە رۇشىنېرىيەكى رووالەتكار، بەناوى: "ئەدەبى بەرەنگارى" ، "شىعرى پىشىمەرگە" و "ئەدەبى رىالىزمى سۆسىالىستى" ، پانتايى رۇشىنېرىيە و ھونەرى كوردى دەتەنېتەوە. لى قورسايى نووسىن و وېنەرى رووناكمىرى و ھونەرمەند، لەشىۋە و رازانكارىيەدا نەدەبىنرا، بەلكو لەشىۋە ھەلۋىست و بەرەنگارىدا دەخەملەتىنرا.

لەم دىدەردا دەنگەلېرىن بەرۇوى دەسەلات، بەرچەستە كەنەنەوەي ويىذان و راستىگۆيى رووناكمىرى بۇو. لەويىدا ئەو كردانەي رووناكمىرىيەن خۆيان لەسەر ھىزى زەبەلاحى دەسەلاتدا دادەنا. بۇيە بەرتەكانى دەسەلات

لەبر پاره يان رک و كينه دەتۆران، بەكۆمیدىترين شىوه دەچوونە رىزى حىزبە نىزەكەي خۆى و رۆلى باشترين شەرخوازىيان دەبىنى. لەوهش زيانز، بەشىكى زور لەو رووناكىرىانە كە لەو كاتەوە هەتا ئەمپۇش دەمپاستى رۆشنېرىيى و كوردايەتى دلسوزى ئەو دوو زلھىزبەن، هەر ئەوانەشبوون كە لەرۋۇچىرىي رېزىمى سەددامدا، باشترين هەلەپاس بۇون. ئاخۇ ئامادە بۇونى ئەو بەناو نووسەرانە و دىاردە گەندەلانەي ناو پانتايى رۆشنېرىيى و ژيانى كوردىيدا، مايمى ھەلوەستە كەنگەنەي رۆشنېرىييانە نىين؟! تو بلىي لەدۇخىكى وادا، زمانى كوردى بكارى رۆشنېرىيەكى تەندروست لەبار و ئەفراندىنەكى رەسەن بەرھەمبەيىت؟!

جىگەي تىپامانە، لەو چىركەساتە ئاللۇزەي ژيانى كوردىدا، رووناكىرىان لەبرى كۆكىردنەوەي ويسىتى رۆشنېرىيەكى رەخنەگرانەي وەرچەرخىنەر، پىشەي جىڭۈرۈكىي حىزب ھەلدەبىزىرن. بەمجۇرە، كە لېرەدا، بەھۆى خۇ دوورخىستەوە لەو يارىيە نوئىيە دەسەلاتى حىزب، كە بەناوى "تۆمەت و تەشىير"، رىگاييان لەبەرزىكەنەوەي ھەموو رەخنەيەكى ئاكامىگىر گرتۇوە، خۆمان دوور دەخەينەوە لەئاكارە هەلەپاسىيەكانى ئەو حەشاماتەي "رووناكىرىي"ان. لېرەدا، بۇ ئەوەي نيازانمان رۆشنېنر بکەينەوە، دەخوازىن بەتكە ئاماڙەيەك رامانى خويىنەر ئەزىز بۇ ئەو ئاراستىيە كىش بکەين، كە زمانى كوردى جلەوەكىردووە: من لەدىدارىكدا لەبەرسقى پىرسىيارىكدا ئاماڙەيەكى سوکەلەم بەو رووناكىرى و رۆزىنامەنۇسانە كربوو كە لەسەردەمى رېزىمى سەددامدا "سەر بەفوجە خەفيە"، كەرتەكانى "جەيشى شەعىي" بۇون و هەلەپاسىييان بۇ ئەو رېزىمە دەكىد، كەچى ئەمپۇ ئەوانە زۇرىنەي ناوهندە رۆشنېرىيەكانى ئەو حىزبانەيان داگىركردووە و دەمپاستى كوردايەتى/حىزبانەتى و نويگەريى ئەدەبىشمان دەكەن، بەلام ئەو كۆفارە، بىئەوەي پىرسىيەش بەمن بکات، كە لەپىتىاوى پاراستىنەلۇيىتى خۆم بەدژە رېزىمى فاشى عىراق ھەشت سالىم لەپىشىمەرگايەتى و دەيان سالىم لەئاوارەيى بەسەر بىردىووە، دەرپىنى ئەو راستىيە حاشاھەلەنەگرانەي منى بەرھوا نەزانىبۇو و بەمجىڭىزى خۆى قرتاندبوونى.

رووناكىرىيە كوردى نەك هەر كەمەتەرخەم و كەھىئل بۇو لەو ئەركەي كە هي خۆيەتى، بەلکو بۇو بەكەمەكار و كەرسەيەكى بىكىردى ئەو دوو حىزبە شەرپانگىزە و لايەنە تارىكەكانى ئىدۇلۇزى، كە لەسەرئەنجامى ئەو جەنگە خۆ خۆرىيەدا لەدايكبۇون. بەمجۇرە ئەم رووناكىرىيە، راستى ساختە، داهىنانى جىنپى، كارى هەلەپاسى بۇ حىزب، فروشتنى وشه، مشەخۆرى، زارقەلە بالغى لەپىروپاگەندەي دىزايەتى و كىنەرىيەزى ئەو حىزب و ئەم حىزبە كىرده پىشەي خۆى. هاوكاتىش، ئەگەرچى خۆى كىرده دەمپاستى حىزب، لى هىچ نرخىكىشى لەئاستى حىزبىدا دەستەبەر نەكىد. وەك دەزانىن، بەشىكى يەكجار فەر لەپۇوناكىرى كورد، بەدەراویتە كەنگەنەن، كە ئەوانىش، بەھۆى بالا دەستى حىزبگە رايى، هىچ كايەكىان لەسەر ئاگايى كورد و ئەو رەوتەنېيە ويرانكارىيە نەبۇو/نېيە، -(ھەروەك لەقۇناغە كانى ترى بزاڭى سىياسىي و رۆشنېرىي كوردىدا ھەمان دىارىدە لەئارادا بۇوه، چونكە لەدواجاردا ھەميشه هىزى نەرىتخوازى كورد، وېرائى مانۇرە دەرەكىيەكان، رەوتى رۆشنېگە رىي كوردىان خامۇشكەردووە و بەھەمان شىۋەش بۇونە كەرسەي ئەو شەرە خۆكۈزىيە. دواجارىش ئەو دىاردىيە بۇو بەپاشخان و زەمينەيەكى باش بۇ وېرانىكەن و روخاندىنى وېزدانى رۆشنېرىي و بەها جوانەكانى جڭاڭى كورد، لەئاكامى ئەو دارمانە رۆشنېرىيەدا، واتاي رووناكىرىي نەك هەر لەرۋۇلى كىردى ئاوادىنەوە و سەرچاوهى بەرھەمهىنانى ئىرادەي سەرەرمى چۆكىدا، بەلکو بۇو بەگروپىكى گەندەل. رووناكىرىي بەپەراوېزكەنلى خۆى راپەرەنلى فرمان و داخوازىيەكانى حىزب، ناشىرنىتىن وېنەي لەبۇونى خۆى بەواتاي رووناكىرىي و رۆشنېرىي بەخشى.

سەبارەت بەو رەوتەنېيە تازەيە لەزىيانى كورداندا، بۇ ئەوەي يادەوەرلى كوردى بىئار بکەينەوە، ئەوهندە بەسە كە ئاماڙە بەسە كە ئاماڙەيەن، كە چۆن كاتىك لەيەكتىي نىشتمانىي كوردىستان، يان بەپىچەوانە،

دهکری. هاوکاتیش ئەگەر دوینى پایەی مرۆڤی کورد لەھەلۆیست و خۆبەختکردندا بۇو، ئەوه ئەمروز لەخۆ تىیرکدن و کارامەیی لەدەستکەوتى ئابورىيىدایە. بەدەربىرىنىكى چىتر، وىناندى رووناکبىر و رۆشنېرىرى، لەبوونەوەرىكى كارا و رۆشنگەرىيى كردەيىھەو بۇو بەبوونەوەرىكى مشەخۆر؛ بەرخۆر: قسەكەرى بىكىردا! هەربۆيە ئەمروز لەناوەندى رۆشنېرىيى كوردىيىدا، رەخنەگىتن لەدياردە سیاسىيى و خەمە سیاسىيەكەن بىيانايىه.

ئەگەر لەرۆژئاوادا ئەوه بازارى سەرمایەدارىيى بى، كە مرۆڤى لەبەرخۆریي و بەكالاًكىرندا خنکاند بىت، كەچى لەكۆمەلگائى كوردىدا، ئەوه حىزب جىڭەي ئەو بازارە دەگرىتەوە. واتا حىزبى كوردى وەك بازارىكى قەبه و بەھەرمىن، كۆي كوردى بە"موكافەئە"، "پىشەرگەي تەقاوىيت"، "شەھيدانە"، "رېزگىرتەن" و ... هتد، كەدۇتە كارمەندى مشەخۆرى خۆي. ئەمەش رەتكە هيىندەھى كۈشتەنلىقىسىت و خاستى بەرھەمەننانە، ئەوهندە هاندان و زەمینە ئاوهلاًكىرنەوەي داهىننان نىيە. لىرەوە حىزب توانىيويەتى ناخى جىاوازى كورد جلەو بکات. ئەوانەي كە لەدەرەوەي ئەو "بازار"ەن، يان دەبىي هەولېدەن بىنە بەشىك لەبازارە، يانىش بىر لەداخوازى دەپېرىنى نارەزايى نەكەنەوە، ئايا ئەو دۆخە جىڭەي خەم و بەزەيى نىيە؟ ئەرئ تىيەزىرىن لەو دۆخەي كە ئەمروز بەشىكى فەرى جەڭاكى كوردى كەدۇوە بەمشخۆر و بەرخۆر، مانانى سەرەوەرىي تاكى كوردى يان بىسەركىردىن و سىستى؟!

9

لى ئەگەر بەر لەرۆوخاندى سەددام بەدەستى رېزىمى ئىستاى جۆرج بۇش، كورد چاوهەرىي ئومىدى لەبەشىك لەو رووناکبىرەي دەرەوە و ناوموھ دەكىرد كە رۆلى ئاوهداڭەردىنەوە و ئاگايى كورد بىيىت، كەچى دواى رووخاندى سەددام لەسالى 2003، ئىتر دىيمەنى رووناکبىرەي و رۆشنېرىي ئىمە دەبىتە خەمەننەرترىن دىياردە. هاوتاى زەنگىنبوونى ئەو

كاٽىك من ئاماڙە بەو نمۇونە سادەيە دەكەم، مانانى ئەوه نىيە گەيى لەكىشەيەك بەكەم كە تەنبا پەيوەستە بەخودى منەوە، بەلگو دەمەۋى بېئەم، كە رەفتارى ئەو گۇۋارە، وەك زۆرىنەي بلاۋىراوەكانى دىكەي كورستان، رەنگانەوەي پىيودانگى ناوكۆيى سىاسىي و پېنىپى ئەخلاقى رووناکبىرى ئەمروۇن، چونكە بەلاي حىزب و ناوهندە رۆشنېرىيەكەنى ئەمروقى كوردىستانەوە، كەسيك بۇي نىيە رەخنە لەو دەمەستە رۆشنېرىي و سىاسىييانە بگەرىت كە ئەمروق بەشىكىن لەدەسەلاتى كوردى و دوينىش بەشىك بۇون لەدەسکەلاي رېزىمى سەددام، هاوکاتىش گەر تو رەخنەيەكى تووند و رەوا ئاراستەي دەسەلات بکەي، ئەوه بە"خائىن"، "سەرلىشىتىواو"، "سېخور"، دىزە كورد"... هتد، دەبىنرىي و لەھەمۇو مافىكى هاولۇلاتىبۇون بېبەشىدەكىيەت. بەواتايەكىتىر، واتاى ھەلۆيىست وەرگىرتەن ئەو رەھەندە شۇرۇشكىرەنەي كە لە رۇزگارى راپردوو و ھەشتاكانى سەددەي راپردوو رەواجى ھەبۇو، كرا بەھىكايەتىكى بەسەرچوو! ئەمروق لەجەم دەسەلاتى سىاسىي- حىزبى- رووناکبىرى كوردىيىدا، شۇرۇشكىپ و دىلسۆزى كورد ئەوانەن، جا دوينى ھەرچىيەك بۇوبىن، كە ماندوونەناسانە ئەركى حىزب رادەپەرىتىن و هاوکاتىش، گوایە ئەوانە وزەي بونياتنانى ئەو "كۆمەلگا" يە مەدەنىيەن، كە ژيانى نۇوسىنى ئەمروقى كوردى تەننۈوهتەوە. لىرەوە، بەپىيودانگى ئەو پاشخانە رۆژئاوايىيە، كە پېشتر نمايشىمكىد، دەكرى سىماكانى ئەو رەوتەننېيە كە لەكوردىستاندا لەئارادا، بەدەستېتىكى "دۆخى پۇست پىشەرگايەتى"، "پۇست راپەرين" و پۇست روخانى سەددام" ناودىر بکەين. لەم دۆخەي ئىستادا ئەركى رووناکبىر رەخنە نىيە، بەلگو پەسندانى دەسەلات و داکۆكىردىنە لەھەمۇو گەندەللى و ناپەوايەتىيەكانى ئەو دۆخە سىاسىيەي كوردىستان. لەم دۆخەدا دەبىي قسەكردىن لەرۆوبەرۇوبۇونەوە دەسەلات و دەنگەللىرىن بەرانبەر دەسەلات، لەو سىنورانە دەرنەچن كە بۆت كىشراون. لەوەش زىاتر، تو وەك نۇوسەر، ئەگەر بەدۇزى بەكەلەگاڭىردىنەيىزى ئەمرىكى بۇوى لەكوردىستاندا، ئەوه لەبەرچاوى فەرمانەوا سىاسىي و رۆشنېرىيەكاندا، بەخويتىتال و نەيار پىنناسە

خودی پیکهاتەی خودی رووناکبیریی کوردی بوو بەشیک لەو رهوتە گەندەلییە. لى دیسان ئەو پیناسەیە ناکری وەک گشەگیرییەک، فامبکری.

10

لیترەدا، وەک پیشتر ئاماژەم پیکرد، کە ئىستا لەکاتىكدا کوردانى لەتەكانى دىكەی کوردستان لەلايەن رژىمە دېنەتكانى توركىا، ئىران و سوورپاريا دەپلىشىنەو، كەچى رووناکبیرى کوردى باشۇور، کە لەمەيلى مشەخۆرى سەرمەستە، ويىدانى ناجولى، ئەمەش دىياردەيەك نىيە کە لەخۆرا قووتبووبىتەو، بەلکو ئەوەو رەنگدانەوەي ئەو دۆخە بەبەرخۆرکراوهى، کە حىزبى کوردى و ئەو رووناکبیرە خەم سارەدە، بەبەرخۆرکراوهى. لەکاتىكدا کە ئەمروق كورد بەئالۆزترين قۆناغى رزگارىخوازى نەتەوەيىدا تىدەپەرى، كەچى دىياردەي خەمساردىي کە خەريکە بېيتە تەرزە ڙيانىك لەرۆشنبىرىي کوردستانى باشۇور، پیويسىتى بەتىھىزىرىن ھەي؛ دەبى رووناکبىر وەک ئەركىكى ئىتىكى نەتەوايەتى، رەوايەتى پىتەدا. لەو روانگەيەوە دەخوازم بەخىرايى ئاماژە بەھەندىك ھۆكارى كىشە و ئالۆزىيەكانى ئەو دوو ئىدارەي کوردى بىكم، کە كاراتىن رۆلى لەو لېكترازانەي روھى کوردى گىردا، بەلام رەنگە بەھۆى زۆر ھۆكارەوە، يان لەبىئاگايى رووناکبىرى کوردى، فەرامۆشكراوه. بەبرۇاي من، يەكىك لەكىشەكانى ئەو لېكترازانەي زمان و جەستەي کوردى، بەھۆى فاكتەرى ھەبۇونى دوو دىاليكتى کوردى، كەمانچى سەرۇو و خواروو، دوو دەقەرى ھەتا رادەيەك لېكجوداواز، بادىنان و سۆران، لەلايەك و، دوو جۆرە تەرىقەتى ئايىنى مەيلە و ناكۆك: نەقشبەندى و قادرى، لەلايەكى ترەوە، رۆلىكى كارا دەلىزىن لەسىتىكەن و لېكترازانى زمانى يەكگرتۇوى كوردى و ويىستى دەسەلاتىكى ناوهندى کوردى. هەلبەتە لاوازى بارى ئابۇورى و نەبۇونى ويىستى گوتارىكى بەھىزى نەتەوەيى لەسياسەتى كوردىدا و ھاوکاتىش بىرىنەكانى شەپى خۆكۈزى، ھۆكىدەگەلېكى دىكە، ئەو جىاوازىيە كۆمەلایەتىي و رۆشنبىرىييانە قوولۇت كردەوە. رىزېك فاكتەرى

دوو زلھىزبەي کوردستان، رووناکبیران بەھەلپە روويانكىرده بارەگا و بنكە بەناو رۆشنبىرىيەكانى ئەو حىزبانە. بەمجۆرە كردهى رۆشنبىرىي بۇو بەباوترىن دىياردەي بەرخۆرپى و راپەراندى ئەو فرمان و ئامۆژگارىييانەي كە حىزب، وەک باوکىكى بەخشنەدە، بۇ خەلکى دەرىيەدەن.

لېرەو ئەو دوو زلھىزبە لەرىگاي پارە و بەخشىشەوە، لەھەولى ئەوەدایە رەوايەتى دەسەلاتىكى رەھا لەپىارادان وەربگەرىت. رووناکبیرىش دەبىتە ئامرازىك بۇ گەياندن و بلاوكىرنەوەي فەرمائىشتەكانى ئەركەكانى دەسەلات، نەك رەخنە گرتەن و چاودىرېكىردى ئاراستە سىاسىيەكانى؛ جۆشىدانى كەش و ھەواي بىركردنەوە و ھاندانى ھيزى بەرھەمەنغان و داهىتان.

لە سەرەنjamى ئەو رەوتەنiiيە خەمەنھەرەدا، گەندەللى دەبىتە دىياردەيەك کە روھى كۆمەلگاى كوردى سىخناخ دەكا. ھەروەك ئەمروق بەراشقاوانە دەبىين ئەوەي کە باجي ئەو نادادپەرەرەرەيە دەدا لەكوردستاندا، تەنبا ئەو تویىز و گروپەن كە ھەمېشە لەزېرپىي رژىمى بەعسى گۆپىندا دەپلىشانەوە ھاوکاتىش لەرۆزگارى خەباتى پىشەرگايەتىدا، پىشەنگى خەبات و قوربانىبۇونە.

لەم گۆشەنىگايەوە، بەبرۇاي من، لەداۋى ھەلگىرساندى شەپى خۆكۈزى لەنیوان حىزبەكان و وابەستەبۇونى كۆي رووناکبیرانى كورد و كۆمەلگاى كوردى بەھىزبەوە، يان بەكارمەند بۇونى زۆرینەي نووسەران لەناوهندە رۆشنبىرىيەكانى حىزب؛ ئىتر رووناکبىر نەك ھەر كرددەيەكى نەبۇوه/نiiيە لەيەكگرتەنەوەي ئەو ئىدارەيەي حىزب، (كە ئەو دەلىم ماناي ئەو نiiيە کە ئەو يەكگرتەنەوەي کە ئاكامى دىيارن نiiيە، بۇ من خوش نەبى!)، رەفتارەكانى حىزب بەرانبەر كۆمەلگا، كىشەي كەركوك، دىاريکىردىنى سۇوروى كوردستان، سىياسەتى ھاۋپەيمانى ئەو حىزبانە لەگەل ئەمرىكى و ... ھەتىد، بەلکو بۇو بەكەرمەسەيەكى ئىتەھەگىسى بۇ قەرەبۆكىردىنى پىداويسەتىيەكانى ئەو حىزبانە. ئاكامى ئەو دىياردەيەش، ھەر تەنبا بۇ ھۆكارەكانى دىياردەي گەندەللى حىزبى كوردى ناگەرپىنەوە، بەلکو پىكھاتى

بروستکراوهی ئەمروقی کورد، هیچ کاتیک، لەکاتە بەرهەستە کاندا، نەيتۇوانیوھ ئەو حەسرەتە کورد، کە لەبەراستىكىدى خەونى کورد بەرجەستە دەبىتەوە، فەراھەم بكا. لە و روانگەيەوە، رووناکبىرى کوردى بەرسىيارىكى سەرەكىيە لەدۇوبارەبۇونەوەي ئەو ئەزمۇونە حەسرەت ھېتىي کورد، چونكە کە لەکاتە بەرهەست و وەرچەرخىنەرەکاندا، رۆلىكى كارا لەچاوهشەكىدى راستىيەكان، نەك بەرجەستە كەندەوەي، دەگىرە. ھاوكاتىش ئەو رووناکبىرى بەلاسايىكىرىنى وەي چەمكگەلىكى وەك: "مۇدىرنىزم"، "مۇدىرنىتە"، "ئازادىيى دەربىرىن"، "دىيموكراسى"، "كۆمەلگائى مەدەنلىقى" ... هتد و ئەزبەركەندى ناوى فەيلەسوفان، جىهانىكى وەھمى بۆخۇي قۇوتكردۇتەوە و لەرىگەي ئەمەشەوە لەخەونى سەرمەدىيانە بەناو رووناکبىر بۇونى خۆيدا، كات بەسەر دەبا.

ئەمروق ئەو رووناکبىرى کە بەھەرەمەندى ھونەرمەندىك يان نۇوسەرىيەك پەسندەدا، رەسەننېيەتى ئەفراندىن رەچاوا ناكا، بەلکو بەپىوانە ماددى و روالەتىيەكان دەپىۋى. بەدەرىپەنلىكى راشكاوتى، ئەمروق بىزەر و دەمپاستە زارقلە بالغەكانى مىدىيائىيەكانى كوردىستان، کە بەگشتى نەشارەزان لەو ئەركانەدا، كاتىك نۇوسەرىيەكى كورد بەگەورە ناو دەبەن. يان بۇ ئەھەي وابزانىن کە كۆمەلگاكەمان "مەدەنلىقى" يە، رۆژانە ئەو بەناو گۇرانىبىيەزانە لەشاشەي تىقى و ھۆلى ئاھەنگ گىرپان، نمايشىدەكەن، کە گۇرانىيەكانىيەشيان نەك هەر لەپۇرى ھونەرىيەوە ھەلبىزىكىاون، بەلکو بەشى هەر زۇرىشيان بەتەپلى لىتەرى زەماوەند دەچن، يان لاسايىكارىكى تام ساردى گۇرانىيەكانى رۇزئاوان، لەپوانگەيەكى جوانناسىيى و پىپۇرىيەنانە خۆيانەوە ئەو پىتىسانە فەننادەن، بەلکو لەمەجگىزىكى ماددى و حىزبى پىشۇھەختى ئامادەكراودا.

بە گویرەھى ئەو بەلگە راستىانەوە، ئەو قىسەگەلە رازاھى کە ئەمرو لەمەكۈيەكانى رېكخراو، دەزگا و مىدىاگەلى كوردىستان باسىدەكرين، هەر ھەموويان لەقسەكىدىن بىترازى، ھېچى تر نىن. گشت پىوانەكان بەمەبەستى قازانچى ئابۇورييى، و بەرژەوەندىيى حىزبى دەستپىدەكەن و كۆتايىشيان

ترى مىزۇویي، ئابۇورييى، سىياسىي و بىگە جىهانىش، بەتاپىبەتى دواي پەرينىوھى مۇدەي بازارى سەرمەيدارى بەھۆى دىيارىدى جىهانگىرىيى، ئەو بنەما جىاوازانە نىيوان ئاخىيەرە كوردى زىاتر ئاللۇز كردۇوە. ئەوھى کە لىرەدا زۇر مەترسىدارە، سروشىتىيەتى جوداوازى ئەو دوو دىاليكت و ئايىزايانە نىيە، بەلکو، بەھۆى ئەو گرفتە سىياسى و كۆمەلاتتىيانەوە، دروستبۇونى دوو جۆرە ئاوهز و كەسايەتىيە لەدەفەرە سۆران و بادىيەندا. ئاشكرايە ئەوەندەي ناوجەي سلىمانى ھەستى نزىكايەتى بەكولتوورى فارسى و زمانى فارسى دەكا، ھېنندە ھەست بەو نزىكايەتىيە ناكات لەگەل كولتوور و دىاليكتى كرمانجىدا. ھاوكاتىش، بەجۇرەك لەجۇرەكان، ئەوەندەي كوردانى دەفەرە بادىيەن چىز لەزمان و كولتوورى عارەبى وەردەگىرىت، ھېنندە چىز لەمەجگىز و شىۋە قىسە كەندى سۆرانى ناكات. لىرەدا ھەولىر ناسنامەيەكى دىيارىكراوى نىيە. شوينىكە، بە ھۆى ھۆكارى فرە رەگەزى، سروشى جوگرافى و ... هتد، كەوتۇتە بەر كارىگەرى كولتوورى عارەبى و توركى. وېرپا ئەمەش، ھېزى سىياسى و رۆشنېرىيى ھەولىر لەنەبۇونى ناسنامەيەكى تايىبەتى خۆيدا، لەنیوان ئەو دىاردە سىياسى و كۆمەلایەتىانەدا تواوەتەوە و بەشىكى ترىيش لەسەرگەردانى دەخووللىتىھە. بۆيە قۇولبۇونەوە ئەو كىشانە رۆلى گىنگىيان ھەيە لەنەبۇونى گوتارىكى يەكەن كۆرتۈۋى كوردىيدا. لەبۆيە گفتۇگۇز زمانىكى ستاندارى كوردى، لەخۇدى خەونى دەولەتى كوردى دەچى، بەلام ئەوھى کە دەتowanى ئەو كىشانە بىنەبىر و چارەسەر بکات، ھەبۇونى گوتارىكى ئيرادەگەرانەي نەتەوايەتىيانەيە لەلایەن حىزب و رووناکبىرىيى كوردى، کە ئەمەش، وەك دەيىيەن، لەخەونىكى پايزىي دەچىت. بەھە مەحال ئەو بابەتە شرۇقەيەكى سەرەبەخۆى گەرەكە.

11

من لەدەرفەتكەلىكى جودادا ئاماژەم بەسىتى و كەھىلى ئەو رووناکبىرى كردووە، لىرەش جەختى دەكەمەوە، کە ئەو رووناکبىرى بەناو نويىباوە

پیشیت. لەجەم رووناکبیری کوردییەوە، راستییەک نەماوەتەوە بەمانای بەکرده کردنی ژیانی رۆشنبیری. ئەو دەسەلاتە حیزبییەش بەو جۆرەی کە دەبىنرى، هەتا ئەمپۇش، لەبۇونى پرۆژە و گوتاریکى نەتەوايەتى ديموکراسى و مەدەنی راشكاو دەستکورتە، چۈنكە ئەمپۇ يەكىك لەئەركە گرنگەكانى حوكىمەتى كوردىستان، پەيرەوکردنى دادپەرەرەيى كۆمەلایەتىيە، كە زىيەرۇنى ئاكەين ئەگەر بلىيەن، لەكوردستاندا ژیانى دادپەرەرەيى و يەكسانى لەئارادا نىيە.

لىزەوە دەبى بىانىن کە ئەو دۆخە خەمەتىنەرە ويسىكۈزۈھى كورستان، كە بەرەھى مىناخى ئەو دەسەلاتەي حىزبى کوردیيە، بۆيە بانگەشەكانى ئەو دەسەلاتە کوردیيە و رووناکبیرە مشخۇرەكانى بۇ "مەدەنی" و چەمگەلە بريقەدارەكان، هەلگرى خواتى گۆرانىكارييەكى كاڭلەيى و بونياتى نىن، بەلكو بەكەمىك ئارايىشكارى بچى دەرەكىيەوە، دوپاتە بۇونەوهى هەمان چاودەشەكارى دەسەلات و رۆناكىبرانى جىهانى ئىسلامىن، ئەو دەسەلاتانەش لەتىيەيشتن و رەھەندى ئازادى دەربىرین، فەرە دەنگى، مافە مەدەنی و... هەتىد، بەدوورن. بۆيە سەرتاپاپا بانگەشە و دروشىمە گۇرپاح خۆشكەرەكانى ئەو دەسەلاتانە، لەتەلەدانانەوە، دەسخەرۇدان، چاولىكەرى، فشارى دەرەكى؛ دروشىم و هزرى رۆژئاوا... هەتى بىرازى، هىچى تر نىن.

كەواتە لەم گۆشەنېگايەوە، دەبى ئەو رووناکبیرە لەخەونى قۇولى خۇ بهخاونەن گوتارى رۆشنبیرى و كردهى گۇران: پارانۇبا بىتدار بىرىتەوە و پىكىھە فاتىحایەك بۇ مەرگى خەونە ويلەكانى بخۇينىن!

12

لە دىمانەيەك نەكرا بلىم:
ھەروا پەيوەندى وشەكان لەگەمە شۇتىپىيە و
خىلى دەق لاي ئىمە بن كايەن... ھەروا...
مخابن... بىمورە، ئەى سەرۋەك!

2006

ستۇكەپەل لەم/سويد

دەزانم روحەت بەسەر رستەي عەددەم ھەلخستووە:
نا ھىچ تازە نىيە دەزانم... دەزانم...

لە پىناو بەجقاكىركەن سىاسەتى رۆشنبیرى لەكوردستاندا

يەكىك لەبەها بىنەرەتىيەكانى ولاقىكى سىستماتىزەكراوى نويباو، يان ئەوهى كە بەكۆمەلگائى مەدەنی ناودىر دەكرى، هەبۇون و كاراپى

تایبەتمەندی سیاسەتە رۆشنبرییەکەی خۆیان داده‌ریئن. هەر بۆیە به‌رمىن بۇونى ھەر دیاردەيەکى رۆشنبرییە رەنگانەوەی سیاسەتى رۆشنبرییە دەسەلاتەكەيەتى. بۇ نمۇونە، ئەمروز لەكوردىستاندا لە رېگای مىدیا و مەقەپە حىزبىيەكانەوە، نەك رېخراو و وەشاندە رۆشنبرییەكان، خولىای مىگەلاندن و تەمبەلاندى نۇوسەرۇ بى كايەكىنى نۇوسىن و ھونەر لەئارادىيە، كە ئەمەش، وەك زنجىرەبەندىيەك لەكۆى ئەو دۆخە سیاسىيە گەندەلەي کوردىستاندا، بەرهەمى ئەو سیاسەتە رۆشنبرییە يە كە حىزبە جەتكۈژەكانى كوردىستان كارى بۇ دەكەن، مەرۋى بەويژدانى كوردىش پەي بە دياردانە دەبا. بەرای ئىمە، خولىای ئەمپۇرى سیاسەتى رۆشنبریيى كوردىستان، ھىندهى پېڭەيەكى بازىغانىيە، ئەوهەندە بەرەمەھىنانى كۆزانىيارىي و جۆشدانى يادەورىي كوردى نىيە؛ كارى رۆشنبرىي بازارى باندىكى بەناو نۇوسەرە، كە لەقازانجىكىنى ئابۇورىي و كوشتنى بىركىرنەوە زياڭرەتى هىچ پەيامىكى ترى نىيە. بەكورتى ئەوەي كە سیاسەتى رۆشنبرىي كورد ئاراستە دەكا مەيلى پارەيە، نەك كردەي زمان؛ بىركىرنەوە.

لى ئەوەي كە لېرەدا دەخوازىن لەسەرى بدوئىن، ورددەكارىيەكانى دياردەي گەندەلەيە رۆشنبرىيەكانى كوردىستانى باشۇور نىن، بەلکو بەها، يان چەواشەكىنى بەھاى سیاسەتى رۆشنبرىيەكى كارايە، كە مخابن ئەم بى بەھاکىرنەي رۆشنبرىي دەگەپىتەوە بۇ پېكھاتى ئەو حىزبە بالادىستانەي كوردىستان. دواجارىش، بۇ ئەوەي ئاكامگىرييەك دەسەتە بەر بکەين، وينايەك لەگرفتەكانى ئەو سیاسەتە رۆشنبرىيە بى پەيامە رۆشنبرىيە نمايشىدەكەين. گوتمان حىزبە فەرمانىرەوايەكان، نەك دەسەلات، چونكە راستىيەكەي هيشتا لەكوردىستاندا دەسەلاتىك نىيە كە لەرېگای قانۇن و دەستورىيەكى مەدەنى؛ سىىستەمەكى نۇژەن مامەلە لەگەل ئەرک و مافەكانى ھاولاتيان بكا، بەلکو ئەوەي كە لەبنەرتىدا بېرىاردەر فەرمانەكانى حىزب، پەيەندىيە خىزانى / خىلەكىي و كۆمەلەيەكتىيەكانە. لەبۇيە ئەو

سیاسەتىكى رۆشنبرىيە. ئەوەي كە دەتوانى بەھاى ئەو سیاسەتە رۆشنبرىيە بەرجەستە بکاتەوە، سازكىرنى ئالوگۇرىي رۆشنبرىيەكى كارايە لەنیوان كۆى تۆرە كۆمەلەيەتىيەكاندا، چونكە ئەگەر بىنەماي كۆمەلگەي سېكولار/مەدەنى بەرەمىكى "ھزرى" پرۆژەي رۆشنگەرىيى "بى، كەواتە لەكۆمەلگایەكى نویباو و مەدەنىدا كايەي سیاسەتى رۆشنبرىي لەو بەرجەستە دەبىتەوە كە وەك يەكايەتىيەكى ھاۋئاھەنگ ئاستى رۆشنبرىي و جوانناسى كۆمەل مشتومال بكا و بخەملەننى. بەواتايەكى سادەتر، ئەركى سیاسىيەتى رۆشنبرىي لەكۆمەلگایەكى مەدەنىدا تەنبا دروستكىرنى ناونىشانگەلىكى وەك رېخراو يان رازاندەوەي دامۇزگا كانى حىزب يان پرەكەن ناو مالەكان نىيە بەمەكىنە و وىنەي رەنگىن، بەلکو ئامادەكىرنى بەھاى رۆشنبرىيە لەكۆى جەستەي دەرەكى و ناوهەكى شار و شارۆچكە و دەڤەرەكانى ۋاتىدا؛ جوانناسى ناو خانووەكانى حوكەمەت و مالى ھاولاتيان دەبى لەگەل ناو شار و سرۇوشىتى ۋات لەگەل يەكتىدا ھاۋئاھەنگ بن. لەو روانگەيەوە ئارمانجى سەرەكى سیاسەتى رۆشنبرىي لە كوردىستاندا، وىرای پېۋدانگى زەمینە خۆشكىردن بۇ ئاكايىيەكى تۆكمەي ئىتىكى نەتەوەيى، كۆمەلەيەتى، رۆشنبرىي و ... هەت سەرتاپاي ھاولاتيان، ھاندان و جۆشدانى كۆمەلگایەكى بەرەمدارە. لەم دىدەوە ئامانجى سەرەكى سیاسەتىكى رۆشنبرىي نویباو، بىناتنان و گەشەپىدانى بەرەمەھىنانە. بەواتايەكى دىكە، يەكىك لەئەركە گۈنگەكانى سیاسەتى رۆشنبرىي، وەك ھاوارەوتىيەك لەپرۆژە سیاسىيەكانى تردا، بەشدارىكىرنى لەسىستە بىناتنان و گەشەپىدانى كۆئاگايىيەكى بەرەمەھىنەرە كۆمەلگایە. ئاشكرايە لەھەمو و لاتىكى خۆ بەنۇژەندا كارايى يان كەھىلى ڦيانى رۆشنبرىي، پەيەوەستە بەشىوه و گەوهەرى ئەو سیاسەتە رۆشنبرىيەكى كە فەرمانىرەواكانىيان نەخشەي بۇ دەكىشەن و ئاراستە دەكەن. ھاوكاتىش دەسەلات لەگشت و لاتە نویباوه ديموکراتەكاندا بەپېۋدانگى ناوكۆيى/كۆنتىكىستى كۆمەلگا كانىيانەوە

(که جیگه‌ی بهزهین) و ... هتد، وک پیداویستییه‌کی روحی و ته‌کاندانی بیرکردن‌وه و بالاکردنی چه‌شنه‌ی جوانناسی فامبکرین. ته‌واوی کرده روشنبیرییه‌کان، هر یه‌که و به‌رولی خویان، به‌های زانیاری خویان هه‌یه و کۆمه‌لیش بو ئاماشه‌ی بیرکردن‌وه و پیشومه‌چوون مشتمال ده‌کهن، به‌لام ناکری روشنبیری و سیاسه‌تی روشنبیری وک به‌کتر سه‌یر بکرین، چونکه مرۆڤ بى بۇونى سیاسه‌تی روشنبیریش، بو نمۇونە، دەتوانى بنووسى و گۇرانى بچرى و تابلو بکیشى. کەچى سیاسه‌تی روشنبیری کەش و هه‌وايیه‌کی روشنبیری مانابه‌خش ئاوه‌لا دەکات‌وه و زەمینه‌ش بو کۆی هاولولاتیان خوشدەکا کە پېڭە مەیل و رولی خویان لەزیانى چفاکیدا بلیزىن. لېرەو سیاسه‌تی روشنبیری بەجۇشدان و ئاراسته‌کردنی وزه‌و بەھرە روشنبیرییه‌کان کۆمه‌لگا بەرەو بیرکردن‌وه‌یه‌کی بزواوی بەرھە‌مدار ئاماھ دەکا.

شايه‌نى باسە، هەروەک وک لەکن خەلکانی حىزبى و ناحىزبى کۆمه‌لگا ئىمەدا باوه، کە گوايىه سیاسەت يان حىزبایەتى بەتەنیا دەکارى هەموو كار و ئەركىك راپەرىئىن، لى راستىيەکەی ئەوه فامکردنىکى تەواو هەلەيە، چونکە خودى سیاسەت بى سیاسەتىكى روشنبیرىي تۆكمە هەرگىز ناتوانى کۆمه‌لگا بەرەو ئاو ئاراستەيە گۆشىكا کە بەرانبەر خاك و نەتەوەكەي بەرپرسىار بى. هەروەک سیاسەتى حىزبایەتىيەكى بى سیاسەتى روشنبیرىي بەرھە‌مدار ناتوانى کۆمه‌لگا ئەيىغا بەرەنەنەنەن بەرھە‌منھىنەت يان، بو نمۇونە، زەمینە بو دامەزراندى دەولەتى كوردى بىرھەخسەتى. كەواته سیاسەت لەبىنەچەكەدا شىۋازىكە کە بەسى هەزركردن‌وه و ئەزمۇونىكى لەبىزىنگىدرابى روشنبیرىي ناتوانى مامەلە لەگەل هەلکەوت و دەورووبەرى خویەوه بکا. لەبۇيە ئەوهى کە لەپىشەوهى سیاسەتە خودى روشنبیرىيە؛ واتا هەزركردنە. سیاسەتى روشنبیرىش بى چالاکىيە فره رەنگەكانى روشنبیرىي، ئەدەب، شىعىر، ھونەر و ھزر، بەپىشكدارى كۆي كۆمه‌لگا لەگۆرىندا نىيە. ئەوهى کە رىگا بو مرۆڤ يان دەسەلەتىكى سیاسى

تەرزە فەرمانپەوايىه تىيە لەگەل پىناسەتى دەسەلەتىكى نويژەن ناكۆكە. ئەمەش لەکن من ماناي كەمكىرنەوه نىيە، بەلکو دەستپىوه‌گىرنە بەبەھاي چەمكەكان. لەبۇيە خوازىيارين ئەو فەرمانپەوايانە نەمانبوغزىئن.

كەواته دەكىرى بېرسىن، مەبەستمان لەسیاسەتى روشنبیرىي چىيە؟ تەنگزەكانى سیاسەتى روشنبیرىي كوردىستانى باش سور چىن و روشنبيرى كوردى بەرەو كام ئاقار دەبەن؟

لىزەدا مەبەستمان لەپوشنبىرىي سەرتاپاي ئەو چالاکىيە روشنبيريانە يە كە بەشىكى گىنگ لەزىانى كۆمه‌لگا ئەيىغا بېكىدەھىنلى. بەواتايەكىتى، روشنبيرىي كردەيەكە لەبىرکردن‌وه، مەيلىك لەداهىتىنى ژيان؛ ئاماھە‌کردنى چقاكىكى بەرھە‌مداره. كەواته ئەوه سیاسەتى روشنبيرىيەكى كارايە كە كۆمه‌ل بەرەو ئاستىكى روحى بەختەوەر، ئابورىيەكى فرازاو و ئاگا ئەيىغا كراوه هاندەدا. لەبۇيە دەبى روشنبيرىي وک بەھا و پايەك لەئاوه‌دانكىرنەوه و بەرھە‌مدارى سەير بکريت، به‌لام كاتىك روشنبيرىي دەكىريتە كاڭا و كەرسەيەكى بەرخۇر يان بەحىزبىكىردن، بەھا و ئازادىيەكى لەدەست دەچىت. روشنبيرىي وزه و ويستىكى هاندەرە بو هاولولاتىان، سەرچاوه يەكە بو پىشكەوتى ئاگا ئەيىغا كۆي كۆمه‌لگا كوردىستاندا دووبەرەكى. لېرەو دەكىرى گىنگى روشنبيرىي لەكۆمه‌لگا كوردىستاندا وک پىداویستى سرۇوەت ئايىنەكان بچۈۋىتىن. وک چۈن مەلاكانى كوردىستان رۇزانى هەينى لەمزگەوتەكاندا خوتى بۇ هەزاران كەس دەدەن يان لەسرووتكى ترى وک مەلۇوەد، مەلۇوەنامە دەخويىنەوه، كە ئەمەش خۇي هەلگرى پەيامى روشنبيرىيەكى ئايىنى يان پاراستى بەھاي ئايىنە لەكۆمه‌لگادا. بەھەمان شىۋەش، بەپىچەوانەي مەرامى ئايىن، دەبى كۆرىيەكى شىعرىي، چۇونە كىتىخانە (كە وىرانە)، گوېگەتن لەئاھانەگىكى مۆزىك (كە عەنتىكەيە)، سەيركىرنى شانق، فيلم وپىشانگا ئەكى هونەرى

مهیسه‌ر بکا. هۆکردى ئەمەش ئەو سیستمەی کوردستان دەربىرى مەرامى حىزب و پىرە رۆشنېرىيە حىزبىيەكانه، نەك كۆمەلگای كوردى. لەھەمان كاتدا سیاسەتى رۆشنېرىيە ماناي بەحىزبىكىردن يان دابەزاندى ئاستى رۆشنېرىيە نىيە بۇ زمانىكى ساكار و بى جوانناسىي ھونەرى، ھەروەك ويئار ئەمپۇرى نووسىنى كوردى، مەبەست لەۋىلەرنى زمان نىيە بەدواى ناوى فەيلەسۈوف و چەمكە زلەكان، بەلکو مەبەستمان لەسیاسەتى رۆشنېرىيە ئاواھلاكىنەوهى كەش و ھەوايەكە كە لەۋىدا وزە رۆشنېرىيەكانى كۆمەلگا وەك كردىيەك لەبەرھەمەنان و داهىنان لەپىگاي تۆرە جقاكىيەكانەوه رېكخىرین. سیاسەتى رۆشنېرىيە ئاواھلاكىنەوهى ژيانىكە كە لەۋىدا ھاولاتيان پىكەوه توانتى و بەھەرە جياوازىيەكانىان بەرجەستە بکەنەوه. بەكورتى يەكتىك لەئەركە سەرەكىيەكانى سیاسەتى رۆشنېرىيە، بەرزىكەنەوه ئاستى ئىستىتىكى/جوانناسى و مشتومالكىنى كۆئاگايى كۆمەلگايە. لەروانگەي ئەو سیاسەتە رۆشنېرىيە كە ئىتمە جەختى لەسەر دەكەينەوه، ئەو كاتە پىادە دەكىر كە ژيانى رۆشنېرىيە كوردستان لەچنگى باندە حىزبى و رېكخراوه حىزبىيەكان ئازاد بکرى و لەبرى ئەوە رېگا بەتۆرە جقاكىيە سەربەخۇيەكان بىدرىت كە نەخشە بۇ ژيانى رۆشنېرىيەكى كاراي سەربەخۇ بکىشىن، لەۋىدا كۆى توپىز و چىنە كۆمەللايەتىيەكان رۆلى خۇيان لەبەشدارىكىردىنى ژيانى رۆشنېرىيەيدا بېبىن. ھاوكاتىش ئەركىكى گرڭى ترى سیاسەتى رۆشنېرىيەكى نوپىباوى بەرھەمدار، ھاندانى ھاولاتيانە بۇ تىكەيىشتن لەنرخى ئەزمۇونە مىزۇوېي و يادەوەرەرەيە رۆشنېرىيە و سیاسىيەكان، كە ئەمپۇ نەوهى نۇئ و بگەرە نەوهى بەريش، بەھۆى ئەو سیاسەتەمە وېرانەي حىزبى كوردى، لەنائاگايى و فەرامۆشكىردىنى ئەزمۇونە سیاسىي و رۆشنېرىييانە لەسەرگەردانى و بى يادەوەرەيىدا دەزى. راستىيەكەي ئەو رەوشە رۆشنېرىيەكى كە ئەمپۇ لەکوردستاندا لەپىرەودايمە، بەھۆى زياتر و زياترى حىزباندىنى، بەناوچەگەرایىكىردن و بەمشەخۇركردىنى، لەھەولى ئەوەدایە

خۆشەكە كە ئاراستەيەكى سیاسىي و بىيارىكى چاوهنۇوسىساز بدا، ئەزمۇونىكى بەپىشتى رۆشنېرىيە، چونكە مرۆڤ بەبى ئەزمۇونى رۆشنېرىيە ناتوانى ھەل و مەرجىك ھەلسەنگىنلى و بگۆرى. ئەگەر ھەر ھىزىكى سیاسى نكۆلى لەو راستىيە راشكاوه بکا، ئەو سیاسىي و سیاسەتكارىيە نىيە. كەواتە مرۆڤ بى بىرکىردنەوە جىرانى مەركە نەك ژيان؛ بەرخۆرە نەك بەرھەمدار!

ھەر بۆيە مرۆ بى بۇونى بېرۆكەيەك، سیاسەتى رۆشنېرىيە و مىتۆدگەلەك مەحالە بتوانى سیستمەكى نوپىباو دابىمەزىتىنى و رېكبات. لەم روانگەيەوه كاتىك خەلک 15 سالە رەخنە لە لەبودەلەيى سیستمى خزمەتكۈزارى كۆمەللايەتى، ئابوورىي، سیاسەتى رۆشنېرىيە فەرمانپەروا بالا دەستە كانى كوردستان دەگرى، كەچى فەرمانپەوايانى كوردستان گۆرانىكى لەو سیاسەتە نادادپەرە رەرسەت نەكىد. ھەروەك حىزبى فەرمانپەوايى كوردستان بەھۆى نەبۇونى سیاسەتىكى رۆشنېرىيە نوپىباو، نەيانتوانىيۇوە تىكەيىشتنىكى راشكاو لەئازادىي دەربىرين، زمانى يەكگىرتۇو، رېكخراوى مەدهنى؛ گەوهەرى چەمكە سیاسىيەكان بۇ خەلک بەرجەستە بکەنەوه. لەبۆيە تەواوى ھاولاتيانى كوردستان بەخۇپىشاندان، رەخنە، كۆچكىردن و ... هەندى بەرەۋام نارەزايى خۆيان لەسیستمى سیاسەتى رۆشنېرىيە، ئابوورىي و جقاكى ئەو دوو حىزبە فەرمانپەوايى دەربىريو. بەشىكىش لەھۆكىرەكەنەن بىئۇمېدى و سەرەلگەرتنى لاۋانىش بۇ ھەندەران دەگەرىتىمە بۇ كلۆلى سیاسەتى رۆشنېرىيە، كە نەيتاپىنۇوە خەونە كولتۇورىيەكانى ئەو نەوهەيە دەستەبەر بکا. بۇ نموونە، لەشار و دەقەرەكانى دىكەي كوردستان ناوهندگەلەكى سەربەخۇي گەنجان نىيە، كە خاوهن بەرناامەلەكى بن بۇ تىرکىدىنى پىداويىتىيەكان لاوان. كەواتە كارايى سیاسەتى رۆشنېرىيە، لەھەدايمە كە لەپىگاي كۆى كەنال و پىگە كولتۇورىيەكانەوه رەھەندى رۆشنېرىيە خاکىكى بەپىشت بۇ فرازانى ژيانى كۆمەللايەتى

نه سه‌رنجی کۆی کۆمەلگا بۆ به‌های رۆشنبریی رابکیشی و نه ئاگایه‌کی به‌ره‌هه‌دار و داهینه‌ر بە‌یاده‌وهری کۆمەلگا ببەخشی. ویژای هه‌موو ئەوانه‌ش، لەکاتیکدا که حیزبە فەرمانپەواکانی کوردستان کوردى 15 ساله فەرمانپەوایی بە‌شیکى کوردستان دەکا، كەچى، لەوەگەرئى کە بەشى زۇرى پەرلەمانه حیزبییە‌کەی کوردى نازان، نەک هەر لەعیراقى بەناو "فیدرالى"، بەلکو لەسى شارى کوردستانىشدا زمانى کوردى بکەنە فەرمى خۆيان. ھۆکردى ئەمەش دەگەریتەوە بۆ نەبوونى سیاسەتى رۆشنبریی لای ئە و دوو حیزبە و بەناو رۆشنبرییە ھوتا فەکیشە کانیان. ئاخىر حوكىمەتىك زمانى خۆى بەلاوه گرنگ نەبى، چۆن ئەرك و ماف؛ ئالوگۇرى و گفتۇگۇ لەگەل کۆمەلگا دەسازىنى؟ هەر بۆيە ئەمروق لەکوردستاندا تەنگزەرى بى بە‌پرسىيارى لە‌برانبه‌ر پرسىي نەتەوايەتى و ويىزان و ئاكارى چاكەی کۆمەلايەتى قوولتەر دەبىتەوە. يەكىك لەھۆکرده سەرەكىيە کانى ئە و تەنگزەرىيە کە رەگى ياده‌وھرىيى کوردى باشۇورى ئىفلېچىكىردوو، دەگەریتەوە بۆ چەوتىي و پاشەگەردانى سیاسەتى رۆشنبرىي ئە و حیزبە دەسەلاتدارانەي کوردستان.

هاوکاتىش ئە و چەشىن ئاھەنگ، گەرەلاۋەھى بلاقۇك، مىديا بىنراو و بەناو فيستيقالانەي کە ئەمروق لەکوردستاندا بەناوى رۆشنبرىيە وە لەئارادان، ويىنايەكىن لەو فەرمانپەوايەتىيە حیزبیيەيى کوردستان، كە برىتىيە لەپاشەگەردانى، چونكە ئە و نمايشە رۆشنبرىييان، بەتايبەيتىش لەو كاتەيى کە گەلى كورد بەقۇناغىكى ئالۇز و ھەستىيارى بزۇوتەنەوەي رىزگارىخوازىي نەتەوھىي تىيدەپەریت، بىيىگە لەبېرىزى و گلۇڭىرىنى گەوهەری رۆشنبرىي و زمانى کوردى هيچى دىكە نىن. ھۆکارى ئەمەش لەبنەرەتدا بۆ بەگرنگ نەزانىنى سیاسەتى رۆشنبرىي يانىش تىنگە يىشتن لە‌بە‌های سیاسەتى رۆشنبرىيە‌كى جقاکى دەگەریتەوە. رۆشنبرىي چالاکىيە‌كى نىيە كە بەپیوانەيە‌كى حیزبیيە‌وە لەھۆلەنگى داخراودا بۆ

بە‌های سیاسەت، رۆشنبرىي و جياوازى بىرکىردنەوە لەزمانى کوردىدا خويىتال بکا. ئەمەش وايکردوو، كە جقاکى کوردى، بىيىگە لەگرووبىكى حیزبى و ياربياز، بېبەش و دابرداو بىت لەھەمۇ ئە و بەزەم و رەزمەي كە بەناوى چالاکىيە رۆشنبرىيە‌كىن ئەنجامدەدرىين. ھاوکاتىش وەك لە‌بە‌رچاوانە، لەکاتىكدا كە ھۆلە رۆشنبرىي و ستۆدىيىي تەلەفزيونە‌كانى حیزب بە‌گلۇپە رەنگىنە‌كانيان دەپازايىنرىنەوە و چەند بە‌پىۋەبەرى مىننىيە‌يىش، وەك لىبۇوكىك، بە‌رۇوخسارە لاسايىكەرەوە رۆژئاوابىيە‌كانيانەوە خۆيان نمايشىدەكەن، كەچى ھاوکاتىش رۆزانە دەيان كىيىز و ۋىن لەسەر ئەقىندايى دەسووتىنرىن و زورىنەي خەلکىش بە‌دوابى بوتلەغاز بېبىوی ڇيانيان ئارەق دەرىيىن. لەوش كارەساتتر، بە‌گۈيرەي ئە و رىپۇرتاژە كە لەئىمارە 267، 2006.1128 ھەفتە‌نامەي "ميدىا" بلاوكراوەتەوە، دۆخى كتىيختەنەي گشتى ھەولىر جىنگەي بە‌زەبىيە. لەکاتىكدا لە‌شارىيەكى وەك ھەولىر يەك كتىيختەنەي گشتى ھەيە، كە رەنگە شارە‌كانى تريش ھەر وابن، ئە وە ئاستى كتىيختەنە بى، كە گرەنگەتىرىن سەرچاۋەي رۆشنبرىيە، ئاخۇ گالتە‌جاپى نىيە باسى كۆمەلگاى مەدەنلىكىن؟ كاتىك شارىك خاون تاكە كتىيختەنەيە‌كى وا كلۇل بى، دەبى ئاستى خويىندىكار و خويىنە‌كانى چۆن بى؟ لەکاتىكدا دەبۇو لەقۇناغەدا كە كورد بە‌پىۋىستى بە‌خەملاندى پرۇزەنەتەوھىي ھەيە، دەبۇو چەندان كتىيختەنە لەگەرەك و خويىندىگا يەكەندا ھەبۇوايە. ھەرەوەك دەبۇو كەنالە بىنراوە‌كان، لەجىاتى ئە و ھەمۇ بە‌رەنامەي "گۇرانى داواكراو" و ھەلپەرکىيە بى چىزانە، نەخشەگەلىتىي پەرورەدەيىان ھەبۇوايە، تاكو بىنەران لەسەرتاپاي ھەمۇو پارچە‌كانى كوردستان چىز و سوودىيان لەزمانى کوردى وەرگىرتبايە. لېرەوە ئە و روشه رۆشنبرىي و سىاسييەيى كوردستان ئە وەندەي رەنگدانەوەي خراپىان لەسەر ڇيانى رۆشنبرىي بەشە‌كانى دىكەي كوردستاندا ھەبۇو، ھېننە سوودمەند نەبۇونە. لېرەوە ئە و سىيىتمەي كوردستان بە و پىكھات و گەمە چەواشە‌كارانەيە‌وە ناتوانى بە و دىكۆرە رۆشنبرىيە پلاستىكىانەوە،

زیندوو نزیک لە حیزبە کانیان دەکەنە هیمای "داهینەر"، "شۆرشگىر" و هیماگەلیکى لەو چەشناھ پايدە و خەلاتى سەير و سەمەر بەو نووسەر، شاعير، گۇرانبىز و "تاکە" رۆماننۇسە "داهینەر"انە دەبەخشن، كە راستىيەكەي نە سەرانى ئەو فيستيقال و ئاھەنگانە لايەقى ئەوهەن كە بەناوى پىپۇرەوە "داهینەر"ى و "ناداهینەر"ى ليكتىر جودا بکەنەوە و نە ئەوانەي كە خەلاتىشىدە كەرىن، ويپارى رىيىمان بۆيان، لە داهینەرانى دىكە داهینەرتەن. كىتشەي ئىتمە لە كەسايەتى ئەو نووسەرە كۆچكەر دووانەدا نىيە، بەلكو لەگەل ئەو يارىيە پىپەر، حىزب، ناوجەخوازى ئەو ناوهندە رۆشنېرىييانەيە. باشه، دەكىن بېرسىن، نووسەرگەلەتكى، شوکور مۇستەفا، گۇران، حىلىمى، مەسعود موحمەد، عەلائەدين سەجادى، شوکور مۇستەفا، گۇران، مەلا عەبدولكەريم مودەريس و چەندان نووسەرلى تر، كە ئەگەر لەوانەي سالانە ياديان دەكىتىه و خەلاتىان بەناو دابەشىدە كەرى داهینەرتەن بۇوبىن كەمتر نىن، ئەى بۇ ئەو فيستيقال و بلاققۇك، رېكخراوه حىزبىانە نە ياديان دەكەنەوە و نە خەلاتى "داهینەن" يىش بەناوى ئەوانەوە بەنۈسىرىك نادەن؟! ويپارى ئەمەش، باسى ئەو رىيلىتىانە ناكەين، كە لەھىكرا دوور لەھەموو مانايمەكى رۆشنېرىيى، بەمېگەلەتكى هەلبىزىردارو لە گۇرانبىز و نووسەرگەلەتكى هەميشە بىرسى دەبەخشىرىن، كە راستىيەكەي دىياردەيەكە جىڭەي بەزەيىيە. هەلبەتە نەزۆكى ئەو نمايشە بەناو رۆشنېرىييانە لە وەدایە كە بىيىگە لە كۆكىنەوە ئاپۇرەيەك لە بەناو نووسەر، هونەرمەند و مەنسۇولى ئەو حىزب و ئەم حىزب و بەفيروڏانى چەندان مiliون دۆلار، كە سامانى ئەو خەلکە بى دەرامەتەيە، هىچ سوودى تىريان نىيە. ئەگەر ئەو بەناو نووسەر و هونەرمەندانە بە راستى داهینەرن، دەبىن داوا لەو حىزبانە بکەن، كە لە جىاتى ئەوەي ئەو پارەيە كە بۇ ئامادە كەرنى فيستيقال و خزمە تىركىنیان سەرف دەكىن، بچن قوتا خانەيەك بۇ ئاوارەكانى كەركووك دروستىكەن، كە بەو سەرمایە لە ۋىر خىوەتە كاندا بى كىتىبىكى چاڭ دەخويىن. جىڭەي ئاماڙەيە، رېئىمى بەعس، ويپارى ئاکامە

تۆيىزىكى گەندەل و هەلبىزىردارو نمايشىكى، يان قۇرخىردن نىيە بۇ پىپەرەيى حىزبى، بەلكو كەردەيەكە دەبى بېيتە بەھايەكە لە ژيانى كۆي كۆمەلگادا. هەر بۇيە تاو ناتاو ئەنجامدانى ئاھەنگىك، كۆرپىك و فيستيقالىك لەھۆلە سۇوردار كراوه بارگاۋىكراوه بەسىبەرى حىزبىيەكەن، ماناي بۇونى سياسەتى رۆشنېرىيى ناگەيەنى، بەلكو لە دواجاردا، گۆشە كىرىكىدى ئاپۇرەي كۆمەلگايە لە ژيانى رۆشنېرىيىدا، ئاکامى ئەمەش، بېبەشبوونى زۇرىنەي ھاولەتىانى كوردىستانە لەر قول و بەشدارىكىدىنى ژيانى رۆشنېرىيىدا. ئەمەش بۇخۇي مەركى رۆشنېرىيى و ژيانى جقاكىيە.

لېرەوە ئەركى سياسەتى رۆشنېرىيەكى كراوه گەشەپىدانى ژيانى رۆشنېرىيى كۆمەلگايە، بەلام ئەوەي كەمېك ھۆشىار بى لەو تىدەگا كە ئەو چالاکىيە بەناو رۆشنېرىيى و ھونەرىييانەي كە بەرپىسى بەناو "رېكخراوه مەدەنى" ، "رېكخراوى لاوان" رېكخراوى ژن/ئافرەتان" و ... هەتد پىيى ھەلەستن، - بە دەراویتە كەرنى بەشىكى زۆر كەم لەو رېكخراوه بەناو مەدەنىيە-، بىيىگە لەمەرامى حىزبى، كىيەركىي پىپەر رېكخراوه رۆشنېرىيەكەن لە گەل يەكتىر، ناوجەگەرىي، سەپاندىي پۇزى رۆشنېرىي شارىك بەسەر شارىكى تر، بەرژەندى ئابورىي و هەلچۇرەندى ھەموو وزەيەكى سەربەخۇي كوردى هيچى تر نىن، چونكە ئىتمە گۆتمان ئامانجى سياسەتى رۆشنېرىي لە كۆمەلگايەكى سقىلدا، ھاۋائەنەتكەرنى كۆي كۆمەلگايە. لە بۇيە كرۆكى ئەو گەمە رۆشنېرىييانە، دوورە لەو سياسەتە رۆشنېرىيەيە كە ئىتمە مەبەستمانە، بەلكو لەپىتىاۋى بىنەبرەكەرنى جوانناسىييانە فەرەدەنگىي و رەھەندى جىاوازى بىرەكەنەوە و كەمۆكەرنى روھى ئەفراندە. دواجارىش، ئەو گەمە بەناو رۆشنېرىييانە، دامالىنى گەوهەر و بەھاي رۆشنېرىيە لە زمانى كوردىدا. بۇ ئەوەي سەرنجە كانمان راشكاوتر بکەين، ئەوهەندە بەسە ئاماڙە بە بەرەنjamى ئەو فيستيقال و ئاھانگانە بکەين، كە هەر جارەي چەند نووسەر و گۇرانبىتى مەردوو و

هاووشاري و هاوپيريه كانى ئه و شارانهش، نهك هر بېبەشن لەمافى بهشدارىي و چىزىردن يان سوود و هرگرن لەو چالاكييە بەناو رۆشنېرىيى و هونهرييانه، بەلكو بەھاي هونهر و رۆشنېرىييشيان لەبەرچاۋ سووك و بى بەھا بۇوه. ئاكامى ئەمەش ئەوهىيە كە ئەمروٽ كردى رۆشنېرىيى بەگشتى هيچ كارىگەرييەكى لەسەر ژيانى خەلکى كوردىستان نىيە. لەوهش زياتر، ئەمروٽ كردى نووسىن و هونھر كراوه بەپيشەيەك بۇ پارە پەيداكردن؛ رىڭايەك بۇ گەندەلىيەكى رەوادار؛ پاشاگەردانىيەك لەبەتالىكىردنەوهى زمان، بەلام من داوا لەخويىنەرى ئەزىز دەكمەن سۈرپەن، كە رۆزانە رەنگە بەدەيان كىتىبى هەممەجۇر، كە بىن ئەوهى مەبەست و نەخشەيەكىان هەبى بۇ بەكوردى كردىيان، سەدان گۇۋار و رۆژنامەي هاوجەشن لەكوردىستان بلاو دەكريتىنەوه، كەچى بۇ خويىندىغا و زانستگاكانى كوردىستان لەنبۇونى كتىب و سەرچاوه دەتلىيەوه؟ ئەگەر ئەمەمۇو وەرگىيەنە لەئاردايە، ئەمى، مەگەر بەدەگەن نەبى، بۇ خويىندىكار، رۆژنامەوان و نۇوسمەران ھەميشه پەنا بۇ ئىنتەرنېت و زمان عارەبى و فارسى دەبەن و ئەمە كتىبە بەكوردىكراوانە ناكەنە سەرچاوه؟ بۇ ئەمەمۇو كتىبە وەردەگىردىرى، كەچى بەھاندانى ھاورىيائىتى، دەرۋىشى و هاوشاري نەبى، پېچەوانەكەش ھاندانى رقەلگىرن نەبى، كەس قىسىمەك لەسەر ئەمە كتىبانە ناكا؟

بەمجۇرە بەھاي سیاسەتى رۆشنېرىيى لەكوردىستانى باشۇوردا بەرھە ئاقارىيەك، كە بىيچە لەمەبەستى دامالىنى كردى ئەفراندىن لەگەوهەرەكەي و داپلۇسينى زمانى كوردى، هيچ بەھايەكى تر دەستەبەر ناكا. لى ئەمروٽ ئاستەنگى ئاخاوتىن لەسەر سیاسەتى رۆشنېرىيى لەكوردىستاندا لەوهدا كۆدەبىتەوه، كە تو بۇت نىيە دەست لەسەر كەلىن و سەرچاوه سەرەكىيەكانى ئەمە بەرپىسانە دابنېيت كە ھۆكىرى ئەمە تەنگزەيەن. بۇ نموونە ئەم سال كە لەھەللىزاردەنى حوكىمەتى سوپىدا راستپۇ و لىبرالەكان بىرىيانەوه، پاش ھەفتەيەك كە رۆژنامەوان و هاولۇتىان

قىزەونەيەكانى، لەسەرەتاكانى حەفتاكاندا بەخۇرایى شىر و پەنير و سەرچاوهكانى خويىندىنى بەسەر دوورترین خويىندىكارەكانى خويىندىگاي گوندەكانى كوردىستاندا دابەشىدەكىد، (كە من وەك مەندالىيکى ئەمە سەرددەمە، رۆژىك كە ئەمە پەنير و شىرەيان بەسەر دابەشكىرىدىن، لەئەكامى ئەمە ئاكايىيە ساوايىيە كە ھەمبۇو بەدېرى ئەمە رېتىمە، چەند لەھاۋپۇلەكانم ھاندا كە پەنيرەكان فېيىدەينە پېش ژۇورى بەرپىوه بەرى قوتاپخانە. ئەمەش بۇوه ھۆى ئەوهى كە ناولەپمان بەھەيزەرانى مامۇستايەكەمان سۈرپەتىمە)، كەچى ئەمروٽ لەگوندەكانى كوردىستاندا مەكتەبەكان لەبەر ترسى رووخان و نەبوونى مىز و كتىب، خەرىكە كۆتابىيان بى. وەك لەمە رايپۇرتەي كە "كوردىستان تىقى" لەمانگى 11 ئى 2006 نىشانى دا، منالان تاكو كورسييەكان لەلايەن ھاۋپۇلەكانىيان داگىر ئەمەزىز زۇو دېنە مەكتەب. لەوهش كارەستاتر نەبوونى كتىب و خزمەتكۈزۈزۈرىيە لەمە كەنەدا. ئەگەر ئەمە دۆخى خويىندىنى مەندالان بى، ئايىندەي ئەمە كۆمەلگايە و زمانەكەي دەبى چى بەرھەم بەھىنى؟

جيگەي سەرنىجە كە فيستيقىالىك لەيەكىك لەمە سى شارەي كوردىستان دەكىرى ئەمە ھەر ئاپۇرەي جەماواھرى ئەمە شارانە لىي بېبەشن، بەلكو نۇوسمەرانى شار و دەقەرەكانى ترى كوردىستانىش ھەر دەلىي پەيوەندى بەوانەوه نىيە. دەكىرى بېرسىن، ئايى ئاكامى رۆشنېرىيى ئەمە فيستيقىال و پاشەگەردانى رۆشنېرىييانە، چەن ئەگەر ئەمە كەنەدا بەرچەستە دەبىتەوه كە ئاستى كۆئاگايى ژيانى كۆمەلگادا ھەيە؟ ئىمە وتمان كايىيە سیاسەتى رۆشنېرىيەكى تەندىرووست و كارا لەمەدا بەرچەستە دەبىتەوه كە ئاستى كۆئاگايى يادەوەرەيى و مەيلى بەرھەمەتىنانى كۆئى ھاولۇتىيان جۆشىدا، كەچى ئەمە تەرزە ئاھەنگ، فيستيقىال و كۆرە بەناو رۆشنېرىييانى كە ھەردوو حىزبى دەسەلاتدارى كوردى لەمە سى شارەي كوردىستاندا سازىدەكەن، تەنبا لەچوارچىيە مىوان و بەتالىؤنېك لەئەندامەكانى خۆياندا قەتىسىدەمەتىن و هاولۇتىيانى سەربەخۇ؛ تۈيىزە جودايە ناحىزبى و دوور لەپەيوەندىيە

له موژده و پلانی گوراح خۆشکەری رۆشنیبرییمان بۆ دەکەن، لیبەلی ئەو
بانگەشانه له کەلەکە کردنی ئەو تەمبه لاندنهی روھی کولتووری کوردى هیچ
ئاکامیکى دیکەی دیار نییە. جیگەی سەرنجە، کە ئەمروز ئاومالکە گەلیک
له قونکە نووسینی خۆشداکەن له سەر کیشەی زمانی یەگرتووی کوردى و
زاروه سەرهکبى و بن زاراوەکانى فریدەدرینه ناو زارى زمانى کوردىيە وە،
کەچى ھیچىك له و قسە فریدراوانە، له خەمى زمانى کوردىيە وە نىن، بەلکو
دەرھاویشته يەکن له و دۆخە رۆشنیبرییە کۆلە کە بىبەرییە له دیاریکەرنى
ئاراستە يەکى بەھادار. ئاشکرايە ئەمروز له هیچ شوینیکى ئەو دونیادا نییە کە
کەسانیک بېريار له سەر بابەتىکى هەستدارى وەک زمانى یەگرتوو بەن کە
نەک هەر نووسەرى بەراستى نىن، بەلکو فریان بەزانستى زمانەوانىيە وە
نییە. ئاخىر له کوئ دیووتنە کەسانیک باسى زمان بکەن کە نە له زانستى
زمان خویندوويانە و نە لیکۆلینە وە يەکى زانستيشيان له سەر زمان
کردىيەت! له کاتىكدا ئەو تالارە کە بەناوى "کۆرى زانیاريى کورد"
لەھەولىر قووتکراوهەتەوە، کە بىچگە له دىكۈر هیچ مانا يەکى دیکەی نییە،
دەبۇو بەشدارىکى كاراي ئەو پرسە بى. کۆپى زانیاريى کوردى کە
لەھەفتاكانى سەددەي راپردوودا بەھادارتىرين يادھوھرىي کوردى بۇو، کەچى
ئەمروز گوايە کورد بەخۆي فەرمانپەواي خۆيەتى، هەبوونى ئەو کۆپە،
بىچگە له بىزىزىكىدا داهىنەرگە لىكى ماندوونەناس لە ۋېر فشارى رېزىمەنلىكى وەک
لەھەفتاكاندا داهىنەرگە لىكى ماندوونەناس لە ۋېر فشارى رېزىمەنلىكى وەک
بەعس بەھەولە داهىنەرگە لىكى ماندوونەناس لە ۋېر فشارى رېزىمەنلىكى وەک
کۆپى زانیاريى کورد و زمانى کوردى دەستە بەر بکەنەوە، کەچى ئەمروز
بچووکەردنە وە کۆپى زانیاريى کوردى بەسەرچاوهە يەکى مشەخۆریي بىچگە
لە تالانكىرىنى يادھوھرىي زمانى کوردى، ھىچى تر نییە. لە وەش زىاتر،
لەھەموو جىهاندا ئەوھى کە پىشنىاز و بېريار له سەر زمانى یەگرتوو
دەدات پىپۇرپانى زانستىگاكانى، کەچى ئەمروز مامۆستايىانى زمانى کوردى
لە زانستىگاكانى کوردىستاندا، هىچ قسە و وتارىكى بەھادار و كارىگەریييان

زاينيان وەزىرىي کولتوورى نوي، تەنيا چەند مانگ پارەي تەلەفزيونى
نەداوه، کە شەتكى ئەوتۇز نىيە، دواجار، کە تەنيا ھەفتە يەك دەست بەكار
بۇو، ناچاريانكىرد واز له کارەكە بەھىنە. كەچى لە وەزارەتى رۆشنیبرىي
حوكىمەتى کوردىدا، کە وەک ئەوھى كارگە يان مەقەپىكى دواوه بى، دەيان
كەس، کە ھەندىكىشيان نموونەي گومانلىكراون، بەناوى عەنتىكەي وەك
"خەبىر و راوىزىكار" مۇوچە وەرەگىرن؛ واتا وەک ئەوھى ئىشىكى رەش
بکەن. يان مافى ھاولۇتىان بخۇن وايە، كەسيش بۇي نىيە دىزى ئەو كارە
نارۆشنیبرىي و ناقانۇونىيانە دەنگەللىپىت.

لېرەوھ زمانى کوردى له ئائىتىكى رووکەش و گشتىدا بۇ خۆي دەپەيىقى.
بە مجۇرە زمان، وەک رەھەندىك لەپەيامى بېرکەرنە وە يەكى بىزۋاو،
كىردىيەك لە ئالۇگۆپىي دەستە وەستانە له دیارىكەرنى ئاراستە يەك بەرەو
ئامانجىكى ھاوبەشى چەڭكىيائەنەي چاڭ. زمانى کوردى ئەمروز ئامرازىكە بۇ
بە تالاکەرنە وە فەرامۇشكەرنى كۆزىانى يادھوھرىي، نەك ئامانجىك بۇ
جۆشىدانى بېرکەرنە وە لەپەيەنە وە كۆئاڭايى. لېرەوھ ئىيمە كە خەرېكىن
دەست و پلمان بەبابەتىكى وەك سیاسەتى رۆشنیبرىي لە كوردىستاندا نەرم
دەكەينەوە، لە وەش بەئاڭاين کە وەزارەتى رۆشنیبرىي كوردىستان باكى بەو
بابەتەوە نىيە، چونكە سەرقالە بەكەلە كە کردنى ئەزمۇونىك لە بەرخۇرەي
رۆشنیبرىي و مۇوچە بېرەنە وە حەشامەتىك لە دۆست و باندى حىزبى،
كە بەواتا يەكىك لە و مۇوچە خۆرانەي وەزارەتى رۆشنیبرىي، ئەو
مۇوچەدانە هەر بۇ رازىكەرنى خەلک و نەھىشتىنى بېڭارىيە. لېرەدا دەكىرى
ئەو تەرزە سیاسەتەي وەزارەتى رۆشنیبرىي كوردىستان، بە تەمبه لاندەن و
دامالىنى جوانناسىي رۆشنیبرىي ناودىرىي بکەين. بۇ ئەوھى كرۆكى ئەو
وەزارەتە رۆشنیبرىي و بلاقۇك و رېتكەراوه "مەدەنلى" يانە نمايش بکەين،
پىويسىمان بەوھ نىيە توانست و پاشخانى هەموو دەمەراتى و
ھەلسۇورپەرانە كانيان نمايش بکەين. بەلۇ ئىيمە لە وەش بەئاڭاين، کە ئەو
دەمەراتە رۆشنیبرىييانى كوردىستان، لە ئائىتى بانگەشەي زارەكىدا، باس

پیوسته سەرنج لەوە کیشەیە بەدەین، کە ئەگەر مۆزەخانە، شوینەوارە کولتوورىيى، رېکخراوى ڙن، هۆلەكانى سىنەما و شانق، سىنتەرەكانى لاوان و ... هەندەنە كرابان بەمەقەر و پىگەيى حىزبى و خەلەكانى حىزبى قۆرخىان نەكربان، ئەمروق ئەو هەموو كىز و ڙنە خۆيان لەمالەوە نەدەشاردەوە، لاو و خويىندكار، تویىز و چىنه جوداوازەكانىش، بەمجۇرەھەستيان بەنامۇيى و بېبەشى لەمەفەكانيان نەدەكەد. ئاخىر ئەگەر سەردارنى مۆزەخانە، شانق و شوينەره مىژۇوبىيەكان، تىقىيەكان بەمجۇرە بۇ كلىپ و بەرلنامە عەنتىكانە قەتىس بەمەنەوە، نەبنە بەشىك لەسىستىمى پەروەردەي خوتىڭاكان و بەھايەكى زانىارىيى بەھاولۇتىان نەبەخشىن. ئەگەر ئاھەنگ و كۆرە بەناو رۆشنبىرىيەكان تەنبا بۇ خەلەكانى دەولەمەندى حىزبى و لايەنگرانى خودى رېكخاوهەكان بن، چۈن كۆمەلگا بەرھەمەدرا دەبى و پىشىدەكەۋى؟ ئەگەر ڇيائى رۆشنبىرىيى بۇ گىشت خەلک مەيسەر نەكىرى، كە فيرbin مانگانە تەنبا جارىك لەچالاکىيەكى رۆشنبىرىي ئاماھە بن، لەگەل مال و مندالەكانيان سەردارنى شوينەوارىك، مۆزەخانەيەك و ... هەندەن، چۈن كۆمەلگاى مەدەنلى دروست دەكىرى؟

لەبۇيە لەقۇناغىيىكى وەك ئىستايى كورستاندا گەرەكە بىر لەسياسەتى رۆشنبىرىيەكى نەخشە بۇ بىكىشراو بىكىرىتەوە، كە خەلک بتوانن بەھەز و بەخۇرايش سەردارنى مۆزەخانە، شانۇگەلىك و چالاکىيە رۆشنبىرىيەكان بکەن و روڭلى خۆيان بېيىن. ئەمەش بەوە مەيسەر دەبى كە كورستان خاوهەن سیاسەتى رۆشنبىرىي سەربەخۇ بى و لەو دەمەراستانەش پاكىرىتەوە كە پاشخان و كەسايەتىيان شۇومە. لېرەوە يەكىك لەگەنگەرەن ئامانجى سیاسەتى رۆشنبىرىي بىننیاتنانى كۆمەلگاىيەكى بەرھەمدارە كە لەو كۆمەلگاىيەدا مروق بكارى گىانى رۆشنبىرىيەكى سەربەخۇ بىرىشكەنلى. لەو كۆمەلگاىيەدا لەبرى ئەوەيى كە رېكخراوه حىزبىيەكان بېبار بەدەن كام گۇرانييىز بەھەدارە يان كام نۇوسەر داهىنەرە، دەبى ئەو نۇوسەر و هاولۇتىيە سەربەخۇ، دللىز، كارا و خاوهە ئاكار چاکەكانەي

لەسەر ئەو بىرىزىيەكىدەن بەزمانى كوردى نىيە. كەواتە ئەو ئاستەنگ و تەنگىزە رۆشنبىرىيەانە هەرمەموويان پەيوەندىييان بەنەبۈونى سىياسەتىكى رۆشنبىرىيە مەدەننەيەوە هەيە. ئەو وەزارەتتىيە رۆشنبىرىيى و وەزارەتتە پەروەردەيەيى كە ئەمروق دەمەراستى يەكەمى ئەو سىياسەتە رۆشنبىرىيەي كورستان، بەرپىرسىيارىي سەرەتكى ئەو دۆخە رۆشنبىرىيە لەپزۆكەن. كارەساتى ئەو دىارەدە رۆشنبىرىيەي كورستان لەوەدايە كە كاردانەوەي لەسەر بەشەكانى دىكەيى كورستانىش داناوه و دادەنلى. بۇ نموونە، ئەگەر سەرنج لەشىوھ و ئاستى زمانى كوردى بکەين لەپۆزەلەتى كورستاندا، دەبىنەن كەوتەت دەرگىرى ئەو مۇدە زمانەيى كورستانى باشۇورە، كە من لېرەدا بۇ دەستتىپەگەرتەن لەزارقەلە بالغى، ئەو مۇدانە بەدیارەدەيە هەتكەردنى چەمكەل و زمانىيىكى مونتاژكراو بەرسەتە بىئاراستە ناودىر دەكەم. نموونەي ئەو مۇدە زمانە، ئىدیرىس ئەحمدەدى واتەنلى، لەدەربىرىنى وەك: " رەھەندى جەستەي زمان... " زەقدەبېتەوە.

كەواتە بۇ ئەوەي سىياسەتى رۆشنبىرىي لەكورستاندا بېيتە كرددەيەكى هاندەر بۇ كۆمەلگاىيەكى بەرھەمدار؛ زمانى كوردى لەو سەرگەردانى و كرددەي رۆشنبىرىي لەزەپرۇح و بى بىيركەنەوە رىزگار بى، پىويسەتە ڇيائى رۆشنبىرىي رېكخراوغەلىكى ناحىزبى و خەلەكانى لېزان و سەرراست بېرىيە بېن، چونكە ئەوەي كە دەكارى رۆشنبىرىي كوردى جۇشىدا، بانگەشەي تەلەكە بازىيانە چاكسازىي و خەلات دابەشکەردىنى دەمەراست رۆشنبىرىيە گەندەلەكان نىن، بەلکو ئەوە سىياسەتىكى رۆشنبىرىي ئازادە كە دەتوانى زەمینە بۇ ئەو ناوهەند و پىگە رۆشنبىرىييانە خۆشىكا كە بىن بەسەرچاوهەيەك بۇ پەراوهەكىنى حەز و خواستە رۆشنبىرىيەكانى كۆمەلگا، بەلام هەتا ئەو رېكخراو و ناوهەند رۆشنبىرىييانە راستەخۇ و ناراستەخۇ بەدەست كەسانى حىزبى دۆستانى لېپرسراوانى ئەو حىزبە بالا دەستانەوە بن، ئەو دابانەي نىوان خەلک و ڇيائى رۆشنبىرىي فەرەتر دەبىتەوە.

ژیده‌ر و په‌راویزه‌کانی وتاری: هونه‌ری رهوانبیژتی و ئیرق‌سی گه‌پان به‌دوای چیزی دهنک:

Claes Lindskog, Platon Skrifter, sjätte delen, Hugo .1 förlag, Stockholm 1926, S. 16–17. 72–73

Platon, Staten, övers, Claes Lindskog, Nya doxa, Nora .2 1996, Tredje boken , Nionde boken

Svante Nordin, Filosofins historia, studentlitteratur, .3 Lund, 1995, S. 65–72

Tidskriften: Res publica, N, 28 tema Filosoferna och .4 erotiken

#- لیزه‌دا دهخوازم بق سه‌رنجراکیشان، به‌خوینه‌رانی ئەزیز بیژم، که من بق پاراستنی ناسکی ئاخاوتن، نه‌مویست ئاماژه به‌چاوگه جوراوجوزره‌کانی بلاوکراوه‌ی کوردی و شیوازی ئە و نووسه‌ره "به‌ناوبانگ"انه بکەم ، که رۆزانه نووسین و قسه‌کانیان له‌بلاوکراوه و راگه‌یاندنی کوردی ئاماډن، ئەمانه‌ش به‌گویرده‌ی پیوه‌نانی رووناکبیر و سیاسه‌شقانه "لیزان"‌کانی کوردی، ده‌مrasتی روشنبیری کوردین. هاوكاتیش ئە و تەرزه رووناکبیرانه بیچگه له په‌سندان و رازاندنه‌وهی خه‌یالاندنه پا‌له‌وانییه‌کانیاندا، قسیه‌کی تر و هرناگرن.

لئ لیزه‌دا، بق تیریز خستته سه‌ر مه‌یله‌کانی خۆم، سه‌باره‌ت به‌رووناکبیرو دهق و رهوانبیژتیه‌تی کورد، - ئە و نووسه‌رانه که هاوزه‌منه‌نى ژیانی منن، نهک پیش ژیانی من، که به‌دلی منن، ویرای تیبینی و چه‌شەی جیاوازی من له‌گه‌ل زور خالی به‌ره‌مه‌کانیان، تەنیا به‌ناوبردنی: مه‌سعود موحەمەد، شوکور موسسه‌فا، هیمن، هەزار موکریانی، مه‌لود مه‌مى چیرۆکنووس، سه‌لیم به‌ره‌کات، له‌دیدگه‌ی که‌سایه‌تییه خاوهن ویست و ئیرق‌سی خوازه‌کانیان له‌قەدەری کوردبوونیان، نهک زمانه عه‌ره‌بییه‌که‌ی، بناماله‌ی موحەمدی مه‌لا که‌یم و چەندانی تر...، واز دینم. چونکه به‌ره‌مه‌کانیان، وەک به‌بالگه‌لیک له رۆحی ئیرق‌سی زمانی کوردی، به‌ره‌و یادوهری خۆم، فرینم به‌یاد دینن‌وه.

که ریکخراو و بنکه روشنبیرییه‌کان به‌ریوه ده‌بەن بپیار بدهن. لەو روانگه‌یه‌و پیویسته سنور بق دهستیوهردانی حیزبی له‌ژیانی سیاسه‌تى روشنبیرییدا دابنرى. هەر بۆیه ئەگەر حیزب و نووسه‌رە دەسەلەتداره‌کانی باشدورى كوردىستان هەلگرى ئىتىكى نەتەوايەتىي و جقاکىي بن، پیویسته چىتىر بەهای سیاسه‌تى روشنبیرىي وېران نەكەن. بق ئەوهى ریز و پايەي زمان و روشنبیرىي كوردى له‌کن كورد چىتىر بیزهور نەبى، دەبى رىگا بدرى خودى خەلک له‌زىرەوە نەك له‌سەرهە، بەنۇرە و بەشىوه‌هەكى بزو او رولى خۆيان له‌سیاسه‌تى روشنبیرىي كوردىستاندا بىبىن. بەمجۆرە بەهای روشنبیرىي دەكىي بىبىتە كردىيەكى كارى جقاکىي.

كۆتايى 11ى 2006 /سويد

ژیده‌ر و په‌راویزه‌کانی به‌شى يەكەم:

- ئەو سه‌رچاوانە کە له‌وتارى: پىكھاتەی پشتىنە و پرسى روشنبیرىي و رووناکبیر، سووديان لىيەرگىراوە:
- 1- رولان بارت، الفاعليه البنويه، تعريب كمال ابوديب.
 - 2- كمال ابوديب، بحث فى الشعرية، گۆڤارى: موافق، ژماره 18.
 - ژیده‌ر و تارى: نىشانە‌کانى وابه‌سته‌بۇون و گەپان له‌کۆدە‌کانى دىاللۆك
 - 1- زمان الفكر وجوده، مارتىن هايدگر، المحور الثقافى، جريدة الوقتية، عدد6، سنة1987
 - 2- فيلكس غوتارى وجيل دولوز، اودىب مززادا، ترجمة: مشروع مطاع ص فدى، مركز الانماء القومى.
 - 3- جبرا ابراهيم جبرا، الحرية او الطفان، بيروت1960.
 - 4- اشكاليات الفكر العربي المعاصر، محمد جابرى.

- لەکاتی کاتی پیشمه رگایه تیمدا، که دەبۇوه شەپ و دەنگى تەقە، رەوە كەوى سەر لۇوتىكە چىا دەكەوتتە چىرىنى قاسىپەي دلەفین، كە تۇوشى ھەستى تاسانيان دەكرىم. دواجار لەخەلکى گوندىشىيە كانە و زانىم، كە كەو، وەك سروشتىك لەبۇونىان، بەشەرە تەقە ھەراسان و سەرگەردان دەبن.

لىرەدا جىڭەي پرسىيارە، ويئرای ئەوهى كە كەو بەھىمای بۇونى كورد دەبىزى، كەچى من، بىيىگە لەچەند سرۇود و شىعىرى كوردى، ھىچ تىپامان و راقەي نۇوسراوەم نېبىتىيۇو لەجەم نۇوسەرى كورد.

ئۆتۆپپيا يادھوھرىي مروقە، لەگەپان بەدوايى مالۇدا

مىزۇو ئەو ئۆتۆپپيا يە كە مروقە ھەولەددات لەۋىيە يادھوھرىي خۆى بەرجەستە بکاتە وە. بەمەش مروقە دەخوازىت لەگەل كاتدا پەيوەندى بدۇزىتە وە. وەلىن ئەو پەيوەندىيە لەۋاقيعدا نىيە، يان نابىزىرتىت. پىشەت و دەقە نۇوسراوەكانى مىزۇو، كە مىزۇونۇووس دەيانزارىزىنە وە، ھەموو يان لەو مەيل و خەوانانى مروقە وە سەرچاوه ھەلەگرن، كاتى ئىيمە ئەو دەقانەي مىزۇو دەخويىنە وە ھەميشە لەدەرەوە ئەو پىشەتانە مىزۇوين و لە رىگاي خەيالاندەكانمانە وە ئاشناي ئەوانە دەبىن. دواجار ئىيمە ھەر بەخۆمان ئەو پىشەت و خەيالاندە لەگەل ئۆتۆپپيا كانمان بەراورد دەكەين و راقە و شىاندە كەينە وە، ھەر لەكاتە وە كە مروقە بەرەو بۇونەوەرىكى بەئاگا گەشەي كرد، دواجار لەسەر دارىتىانى مىزۇوە كەي

ئۆتۆپپيا
لەگەپان

سەرھەلگرنە بۆ مرۆی پۆستمۆدیرنیست، کیشەی نادیاری و هەودای تام و نوشکردنی مەيلە سەھگەردانەكانی رۆحە.

میژونوسان پییان وايە كە گۆرانکارييەكان لەزىيانى كۆچەرييەوە بۆ مالىشىن ھىمايەكە لەو ژيانەي كە پىيىدەلىيەن "شارشتانىيەت". وەلى ئەوانەي كە سەرتاپاي ژيانىيان لەدەرەوەي شار و دېھاتەكاندا بەسەربىردوووه ھەركىز گومانىان لەبوونى ژيارىي خۇيان نەبۈوه، بەلام لىرەدا كىشەكە پەيوەندى بەمالەوە ھەيە نەك ژيارىي، چونكە دلنىابى خەونەكانى مرۆف لەپەيوەندى بەشۈئەوە بەرجەستەدەبىتەوە، نەك چۈنىيەتى شوبىنن شىين. لەدایكبوونى كۆمەلگائى ژيارىي لەسەددى رابىردوورا جىهان گۆرانى فرەي بەخۆيەوە بىنیووھ و دەبىنى. دەكرى ئەو گۆرانکاريييانە بەزەمەنى كۆچەوەي خەلک ناودىپ بکەين. ئەمرۆكە مرۆقڭەل، بەزۆرەكى وەيان بەئازادى، لەولۇتىكەوە بۆ ولاتىكى تر، يان لەدېھاتەوە بۆ شار، وەك ئەوهى لەكوردىستان لەئارادا، لەكۆچدای، بەلام كۆچى كورد ھەميشه ھۆكارى راوهەدونانى سياسى بۈوه، نەك بازپى ئابۇورى: لەرۆزگارى ئەمرۆدا، ئەنفال و سیاسەتى سووتەمەرۆي خاک بەدەستى رژىيەمى سەددام، گەورەترین دىاردەي كۆچپىرىنى كورد بۈوه. بەدواي ئەمەشەوە، ئەگەر ئەنفالەكانى سەددام، بەمەبەستى قىركىن و كۆنترۆل، كوردى ناچار كردى، لەدېھاتەكانەوە بۆ ناو شارەكان كەلەكە بكا، كەچى شەپى "براکوژى"، وەك ھۆكارىكى خۆيەكى، بۈوه كارەساتاويرىن دىاردەي كۆچ و سەرگەردانى مرۆى كورد بۆ دەرەوەي زىدۇ مەوتەنەكەي، كە لەمیژۇوى كوردىدا فرەترین دىاردەي كۆچپەوېي. بەھەمەحال، ئەم كۆچەوېي، بەشىوھ جىهانىيەكەي، قۇولۇترين بنەماي سەرگەمى و ئەزمۇونى ئەمرۆيە، كە ئەمەش رەنگانەوەي ژيانى مىلۇنەها مرۆقە. لەپىشەوەي ئەم دىاردەي كۆچەوېيەدا تەرزە لۆزىكىك يان ناچار كردىنەك ئىشىدەكى، كە ئەمەش رەنگانەوەي بازارى سەرمایەدارى

لۇمەرجى مرۆقەكان و بهپىي ئەو سياسەت و بارودۇخە ئىدۇلۇگىيە مىژۇويان وىتنا كردوووه. بۆيە مىژۇونوسان پىشەتەكانيان بەجۇرىك شىكىردىتەوە كە لەگەل روانگەي سياسەتى دىيارىكراودا گونجاو بىت.

لېرەوە ھەولەدەم ئەوە جەخت بکەمەوە، كە ئەو ئۆتۈپىاھ لەيەكمە جارى كۆچىكىرىنى مرۆقەدا لەدایكبوووه كە گەرانىك بۈوه بەدواي مالىدا. ئەوهى كە گرىنگ و كۆلەگەيە بۆ مرۆف، دەكرى بىبىتە ئەو شىتەي كە بەمیژۇو ناوى دەبەين، بەلام ئەمرۆ ئەو پەرژوبلاۋى و ھەراسانى و ناثارامىيەي كە ژيانى مرۆقى تەنيوەتەوە، وايلىدەكتات بۆ مىژۇو بگەریتەوە، بۆ ئەوهى دلنىابىيەك لەجوانىيە لەدەستىراوهەكانى دەستەبەر يان زىندۇو بکاتەوە، كە لەقۇناغە جوداوازەكاندا روويانداوە. بۆ نموونە ئەمرۆ سويدىيەكان، بەدواي سۆراغى دلنىابىيەك، سالانە بەگور و جۆشەوە بەئاهەنگ يادى "سەرەدمى ۋىكىنگەكان" دەكەنەوە. كوردىگەلىك سەرگەرم و سەرفرازە بەوهى كە ئىمپراتۆرى "ماد" بىشىكەي يەكەمى خەونى ئىستىاي دەولەتى كوردى بۈوه، بۆيە ئەمرۆ دەبى زەردىشتايەتى بکەين ئايىنى خۆمان. ھەروەك ئەمرۆ عارەب بۆ زىندۇو كردىنەوەي سەرەدمى سەرەلەدانى ئىسلام خۆتەقاندىنەوە پەيرەو دەكتات. بەھەمەحال، دىاردەگەلىكى فرە لەجەم نەتەوەكان سەبارەت بەكىشە مىژۇو و خەونەكان دەبىنرى، كە ئاماژە كردى بەھەموويان حەوجە نىيە. ئەمانە ھەمووى واتاي بەدوا گەرانى شوينىك دەبەخشىن كە دەبىتە مالىك بۆ سىبۇورى دل و رۆح. ئەمرۆ لە رۆزگارى بەناو پۆستمۆدیرندا خالىكى ھاوبەش لەنىوان تاكەكەس و كۆچەرييەكاندا، ويپاى جوداوازىيەكان، ھەيە، گەر لەرۆزگارى كۆن و سەرەدمى شەپۇ شۇرە گەورەكانى وەك شەپى جىهانى يەكمە دووهەدا كۆچ و سەرەلگرنە بۆ گۆشە جىاوازەكانى جىهاندا، ھۆكارى ڙان و نائارامى مالى ژيان بۈوبى، كەچى ئەو كۆچ و

چهندان ویناکردنی تر، که کورد لەقسە نەستەق و هۆنراوهەکانیدا لێی ئاخفیو.

بۆیە بۆ مرۆڤ بیمآلی لهناخی واقیعاً هەرتەنیا بى لەمپەری و رووتەلەیی نیه، بەلکو لەدەرەوەی جیهاندا بى پشت و پەنايەکیش دەمیتەنیتەوە. بەواتایاکی تر مرۆڤ بۇونى نییە.

کاتی خۆی مال نیوەندی جیهان بۇو، چونکە هیلی جیهان و واقیعی پیکەوە شەقدەکرد. ئەو هیلە شاقوقولیەی کە لەنیوان ئاسمان و ژیر زھویدا، واى لەمرۆڤ دەکرد کە نزیک بیتەوە لەخواكانی ئاسمان و مودووەکانی ژیر خاک. هیلە ئاسوّبیەکەش وەک بەلەدیک وابۇو، رېنۋىنی بۆ مرۆڤ دەکرد کە بتوانى بۆ شوينەکانی تر بىروات. هەر بۆیە مال بۆ رېبوارىيی ھەم سەرەتا و، ھەمیش كۆتايى بۇو. ئەوە مالە کە ناسنامە و شوین بەمرۆڤ دەبەخشىت. لېرەوە مال ھەمیشە ھاواتاتى جیهانە.

كۆچکردن ھەرتەنیا بەجیھیشتنى شتەکان لەدواى خۆمان و ژیان بەسەر بىردىن نیيە لهناو بىگانان. مال جیھیشتن، رەنگە بەناچارى و امان لىبکات لەزىانىكى بىھوودەيى و سەرگەردا بىزىن، واتا تىكشىكاندى ئەو ھەمۇو لەمپەرانەيە کە جیهانىان بەمانا كەربوو، بەلام كۆچ خۆی لەخۆيدا وردوخاشىرىنى ناخى جیهان و سەفرەرەيە بەرەو حەسرەت و جیهانىكى سەرگەردا. بەمجۇرە بۆ مرۆڤ ھىچ توانايەك لەگۇرۇيدا نیيە بۆ بەدەستەتىنانى مالىتكى تازە. لەۋلاتىكى بىيانى بىنمىچەكەي باش سەرمان و چوار دیوارەكەش، تەنیا ئەوهەندەيە و بەس، ھەرگىز واتاي ئەو مالە نابەخشى کە مرۆ لەدلەيدا ھەلىگەرتووە. ئەو مال و جىهانەي کە مرۆ بۆ ھەمیشە لەدەستىداوە. ئەو بار و دۆخەش خۆی رەنگانەوەي ئەو بارە كۆمەلایەتى و سیاسى و ئابۇورىيەيە کە گەلیک لەئىمەي ناچار كەرددوو و دەكا لەۋلاتانى تر سۆراغى مالە تازەکان بکەين، بەلام لەو كۆمەلگا تازانەدا كۆمەلگە پەيوەندى كۆمەلایەتى و ئابۇورى ھەيە کە ئىمەي پەنابەر بەناچارى رووبەرۇوی دەبىنەوە. ئەوانە مەرجگەلىكىن دەبى ملىان

ىھ، وەك خودى خەونەكانى

ئاگايى، کە راپا و وەرچەرخاوه و ھاوكاتىش خەمینە. "بەگريکى كۆننинە و ھاوكاتىش "ھۆيم" و "ھۆم" بەزمانى گىرمەنی و ئىنگليزى 'komi' گۈركى كۆن ماناي گوند دەگەيەن، ھاوكاتىش بۆ دوو وىنا كەردىنەن جودا بەكار دەھىنرا. يەكەميان دلىنياپى و خاوهەندارى وىنا دەکرد، کە لەويىدا ڙىنىشى بەخۇوه دەگرت، دووھەميشيان کە بېرۋەكەي زىد، پەيوەندى گرىدانى نەتەوهەيى وىنادەكىد، کە مرۆ خۆى بۆ بەكوشت دەدا. وەلى ھاوكاتىش ھىچىك لەو ویناکردىنانە ناتوانى واتاي تەواوى مال بەرجەستە بکەنەوە. مال لەرچەلەكدا، واتا ناخى جیهان. مال ئەو شوينەيە کە مرۆ جیهان لەدەروربەرى خۆى دەڭەنەنەن و سەيرىدەكى. جىڭەي گوتنە مال لاي كوردى دېرىن ماناي رىزدارى و سەلامەتى دەگەيەننى، يان قسە نەستەقەكانى كورد سەبارەت بەمال تۈzin لەھىمای گرنگىيەتى مال، وەك: "بەرد لەجىڭەي خۆى بەسەنگە"، "ڙن مالى دەربەدەرەيە" و

لەپەنجاکانی سەدھى بیستەوە بزاڤی سیاسی و روشنبریی کورد، بەئیدیو‌لۆگۆی چەپرھوی، کە لەگیانبەخکردنیکی ئیدیالی وینا دهکرا، لەپەنناو "خەون" دەکەيدا بەخەباتی چەکداری و رووبەرووبونەوە سەرقاڭ بۇو، بەلام ھەلە نییە گەر بیزىن، پاش ھەرمىسی بلۆکى سۆقىيەت و بەتاپەتىش لەگەل بەدە نگۆبۇونى رووخاندىنى رېئىمى سەددام و پەرۋەزە (بە ديموکراتىكىرىنى خۆرھەلاتى نىيەرپاست) لەلايەن ئەمەرىكا و سەرۋەكەمى ج. بوش و سەرلەدۇونانى تىرۇریستان و چاوزەقىرىدىنەوە لەرژىمى ئىران و سوريا، کە ئەمروق كوردان لەھەموو كاتەكانى تر زىتر لەئاستى هزر و دەرروونىيەوە لەبەردەم ئەم (خەونە) دا سەرگەرداشتە. بۆيە رەنگە بشى گەر ئەم نۇوسىنە بەم پرسىارگەلە دەستپېتىكەت، ئەگەر يەكىك لىيمان بېرسىت: ئەوە چىيە كە كىشە ئەو (خەونە) وەھا ئالۇز كردووه/دەكا؟ يان: خەونى كورد/گوتارى نەتەوايەتى چىيە و چۆنە؛ چتو ئەو خەونە دەستتىشان دەكەي؟ ھەلبەت رەنگە ھەر يەك لەئىمە لەگەل خۆيدا بتوانىت بەچەندان روانگە بەرسقى ئەو پرسىگەلە باداتەوە، لى تا ئىستا نەمانتوانىو پرسى (خەونى كورد) بەتەرزىيکى تەواو بۇ خۆمان و ئەوانىتىرى بەرانبەر بەرجەستە بکەينەوە، يان وەلامىكى راشقاومان نىيە بۇ ئەوە لەسەرگەردانى و عاسى بۇون بەدەم ئەو خەونە بىدارمان بکاتەوە. ھەر بۆيە ئاخاوتى كوردان لەسەر خەونى كورد ھەميشە دەستەوەستان و خەمینە، يان زمان لەگوتارىكى نادىيار و ئالۇزكاودا دووبارە و داخراو وېل دەبىت، خۆي نمايشىدەكە. بەواتايەكى تر، ئاخىوەرى كورد، لەتەواوى گفتۇگۆكاندا، لەو زمانە و رەوانبىزىيە داخوازىكراوە لاوازە كە بتوانىت كۆي ئالۇزىيى، ھۆكار، بەلگە، رەگەز و سەرچاوهەكانى ئەم (خەونە) لەو زمانە قەتىسماوهە ئازاد و سەرفراز بکات. بەكورتى گەركەمە بلىم لەزمانى كورداندا، گوتارى سیاسى كورد گوتارىكە لەزمانىكى شېرەزە و راپادا خۆي وینا دەكا. لەم روانگەيەوە دەبىنەن گفتۇگۆكانى ئىمە ھەميشە بەنبەست دەگەن و گۈزىي و گەرلەلەزە دەبىتە ئاكامگىريي بۇ پرسى خەونى كورد.

2001-2004
سويد-ستوكهولم

قەدەرى خەونى كورد:
لەچەپرھوبييەوە بۇ راست - كۆنپارىزىي

دەروازەيەك:

هر لیزهدا دهبی بلیم به راستی ئیمه پیویستمان به ئه فراندنی زماننیکه که بتوانی به بیونیات و ریتاز و به لگه کی فرهوان کیشەکانی ئەم خەونەمان بۆ بخویننیتەو، چونکه بۆ نموونە کۆی کوردى هیشتا ناتوانی به ئاگاییه کی توکمەوە لە پەیوهندى کوردو ئەمریکا تىبگات. دواجار ئەمریکا بۆ کورد کراوەتە هیزیکی وەھمی، کە گوايە دەولەتی کورديمان بۆ دروستدەكات، يان بە پیچەوانەوە، کە پیویستى بە کورد نەما خيانەت دەکا. هەلبەت ئەم دوو جۆرە ھەستە لىكىذە سەبارەت بە پەیوهندى کورد و ئەمریکا، رۆزانە لە راگە ياندەكانى دوو هیزى جياوازى کوردىدا ھەميشە دوپاتە دەکرىنەوە. هەر يەك لە دوو روانگانە لە يەك زمانى بىر كردەنەوە سەرجاوه ھەلەگرن: يان بە پالەوانىكىرىنى ئەمریکايە، کە کورد رىزگار دەکا، يانىش دىزايەتىكىرىنى ئەمریکايە، کە داگىرکار و سەرمایەدار و دىزى ئىسلامە... گەر سەرنج بەدەين، تەواوى دەم راستى حىزبە بەناو ناسىونالىستە كانى کورد لەھەر چوار پارچە کوردىستاندا، ھەميشە بە زماننیکى لواز و ساوىلکانە لە بەرانبەر سەرۆکە كانى ئەمریکا دەئاخفن. سوپاس و پېرۇزبایيە كان بۆ ئەمریکا ھەميشە ھەستىكى بە زەييانە و بىھىزانە بە رەجەستە دەكەنەوە. هەر دەلەتى كورد قەرزبارى ئەمریکايە. نموونە ئەو تەرزە رەوانبىزىيە لاوازەش: هەر لە نامەكە مام جەلال و كاك مەسعودەوە بگەرە تا بە حىزبەكانى کوردى ژىير دەستى سورىا تىدەپەرى و تا دەگاتە نامەي پېرۇزبایي سکرتىرى حىزبى ديموکوراتى كوردىستانى ئىران، کە کۆي ئەمانەش ويستى سیاسەتمەدارى کورد دەستنىشاندەكەت.

هاوكاتىش لەپال چەند گروپ و حىزبى جياوازى مەيلە و كۆمۈنىستى تازە بابەت و گروپى ئىسلامى کوردى میراتگرى سلاحدىنى ئەيوبي، بېرىك رووناکبىرى بىلايەن و ئاکادىمىي کورديمان ھەيە، لە ژىير چەترى ئاگايى و رەخنەگرتن لە ئەقلى بوش و رۆزئاوا، تا سەر ئىسقان دىزايەتى سیاسەتى شەپىرى رەزىمىي ئەمریکا بە دىزى عىراق و تىرۋەریزم دەکا. يەكىك لە رووناکبىرائە، كاك فاروق رەفيقە، کە دىزايەتى كردە ئەمریکا ھانىدەدا

نەبوونى گوتارى زماننیکى توکمە و رەوانبىزىيە كى بە دەمار لە جەم مەرۆى كورد، رەنگە بگەریتەوە بۆ ئەو هىزە دەركىيە كە ھەميشە، وەك قەدرىك بېرىاردەر بوبوھ لە سەر جلە و كەردىنى ئاگايى كوردىدا. بۆيە من وەك گريمانىيەك لەم نووسىنەدا، ئەو هىزە دەركىيە لە دوو هىزدا بە رەجەستە دەكەمەوە: چەپرە - سۆسيالىزم) و (راستە - كۆنپارىزى). ئەوهى يە كە ميان، دواي شەپى جىهانى دووھم و دابەشكەردىنى نەخشە كان بە سەر دوو بلۇكى ئىمپریالزم و سۆسيالىزم، ئىتىر بەھۆى چە وسانە وەتى توندى نەتە وەوايەتى و تەنگانە ئۆمەلایەتى، ئابورىي ... هەتى، لە جىهانى لاي ئىمەدا بەھەرمىن دەبىت. لە ئاكامى ئەو دەدا ئاۋەز و ئاگايى مەرۆى كوردى جلە و كرد. ئەوهى دووھميشيان، بە دىاريکىردن، لەپاش رمانى بلۇكى سۆسيالىزم و قۇناغى دواي راپەرینى كوردىستانى باشۇور و دىلىبۇونى ئۆچەلان و سىست بۇونى شەپى پېشىمەرگەيى لە كوردىستانى رۆزھەلات، بەلام دواي بېرىاردانى ئەمریکا بە رەمانىنى رەزىمى سەددام ئىتىر خەونى كورد بە يە كجاري لە بەرھى راستە - كۆنپارىزىدا مارە دەكرىت. لىزەدا دەبى ئەو جەخت بکەمەوە كە "راستە" و "كۆنپارىزى"، لە زۇر لايەنى ئىدىلۇگىيە وە لىكتىر جودان، بەلام، لاي توپىزى سىاسى و رووناکبىرىي كوردىدا ئەو دوو ئىدىلۇگىيە، وېرائى ئىدىلۇگى ليبرالىزم، وەك يەك تە ماشا دەكرىن. بە گىشتى بۆ ئەو توپىزە، ماناي ئەو ئىدىلۇگىيانە لە ئازادى تاكە كەس و ديموکراتى و قىسەگە لىتكى وادا دەناسرىيەنەوە. بۆيە لەم نووسىنەدا بە كارھىنانى هەر يەك لەو ئىدىلۇگىيانە مە بەست ئاماژە كردنە بەو تىگە يىشتنە ئەو توپىزە سىاسى و رووناکبىرىيە.

لەم روانگە يەوە بەندە ھە ولەدەت لە درېزە ئەم نووسىنەدا كارىگەريي و ورده كارىيەكانى ئەو دوو هىزە دەركىيە لە سەر (قەدرى خەونى كورد) رافە بکات.

به قهربانی دانانی لە بەرانبەر ئەمریکا، ویستی خۆی و یاده‌وھری خۆی
بە یاد بپێنریتەوە... هەتا.

لەم روانگەیەوە ئەم دوو زمانە بە ئاواز جودا و بە ئاراستە ویکچووە
بەرانبەر بە دەسەلاتى ئەمروقى ئەمریکا، تەنیا بار قورسکردنی زمانی
کوردییە، کە ھیچیکیان ناتوانن وزە و ھەنگاویکی چاوه‌روانکراو
بە ئاراستە کانی ھزرکردنی کورد ببەخشن. ئەنجامى ئەو دوو تەرزە
ھزرکردنە لای کۆی کوردى لە شەرە قسە و رقە لە لەشتن دەچەقیت.
بەواتایەکیت، ئەو تەرزە بیرکردنەوە قالبگرتووھى کوردى، زمانی کوردى
تووشى ریگایەک کردووھ، تەنیا بۇ قسە کردنە. بۆیە زمان لە گەل خۆیدا
دەپەیقى نەک لە گەل مروق، کە ئەم جۆرە قسە کردنەش نە کۆتاپى ھەيە و
نە سەرهەتا. ئەمەش واى لە زمانی کوردى کردووھ لە وتنەوھى ئەزمۇون و
زانیارى و روانگە وەستاوه کاندا شپرژە بىت. دواجار ئەو تەرزە زمانە، کە
لە پەش و سپیدا دەدوى، توانايەکى نېيە بۇ بە رجەستە کردنەوھى ئەو
روانگە و ئەلتەرناتىقە ھزريانە کە بىتوانى ئاسۇ تازە کانمان بۇ ئاوه لە
بەكتەوە: ئەفراندىنى پالەوانى خورافى يان دۆراوی نموونەييە. لىرەدا
بۇنياتى بیرکردنەوھى کوردى دەكە وېتە ژىير پرسىارەوە: پالەوانە کان
پالەوانى بىکردارن. سەرۆک واتاي بچووکردنەوھى ناسەرۆکە. دۆست و
دۇزمۇن خاسلەتە کانيان بىبىنە مايە. روونتر بىزىم: لە لايەك ئەمریکا دۆستى
کورد و دەولەتى کوردىيەمان بۇ دادامەز زەنگىت، يان دۇزمۇنى کوردە،
سەرمایەدار و بەرژەوەندىخوازە... هەتا. لىرەوە لە بەردەم زمانی کوردىدا
بوارى دەربىرىنىكى تر نېيە. دواجار زمانى کوردى لە بە رجەستە کردنەوھى
خەونى کوردىدا شەكەت بۇوە.

بەھەمەحال، دواى رونکردنەوھى بىرۆکەی ناوى ئەم با بهتە، هە ولدەدەم
چەمکە بىرلىکراوهەكان بخەمە روو. چەمکى "قەدەر" لای کورد بەستراوهەوە
بە كىشەى بە دەستەتەنائى رزگارى کورد لە دەستدا گىرکاران. بۆيە قەدەر

پەنا بباتە بەر (چۆمسکى).^(*) لىرەدا بەھەلەي دەزانم، گەر ئەو بۆچۈونەي
من لە سەر فاروق رەفیق بخريتە بۇتەي ھەمان ئەو بۆچۈونانەي کە پاش
كتىبەكەي، "مالىكى ويئان و ويئىدانىكى زامدار..." خرانە پال ئەو، ھە روا
مە بەستم ئەو نېيە کە فاروق مافى نېيە دىزايەتى ئەمریکا و ئەقلى
رژىمەكە بوش بکات، بەلكو مە بەستى من كىشەى لېكچۈونى روانگە كانە
لە دىزايەتى و دۆستايەتىدا، كىشەى داۋىنگىرى ئەو پەنابىردىنى كوردە بۇ
ئىدىيەلى دەرەكى. ئىمە دەزانىن چۆمسکى لە بوارى زانسىتى زمان و
رەخنە كانى بە دىزى رژىمى بوش و ئىسراييل ناسراوه، بەلام ئەمروق
لە رۆزئاوا تەنیا كۆمۇنىست و بەشىك لە چەپە تووندرەوە كان، گىرەنگى
بە نۇوسىنە كانى چۆمسکى دەدەن، چونكە ئەوان ئەمریکا بە سەرمایەدار و
دەزە سۆسيالىزم دەناسن. بۇ نموونە، لە ولاتى سويد لەو سالانە دوايى
چاپخانەيە كى كۆمۇنىستە كان بەشىك لە كىتىبە سىايسىيە كانى چۆمسكىان
وەرگىرە و چاپكىرە، بۆيە چۆمسکى لەو ناوهندە چەپەش دەخويىنریتەوە.
گەرە كەمە بلىم، فاروق رەفیق رووناكىرىكى، لە كىتىبە كەمە خۆيدا پېستىگىرى
ھزر و كولتورى (كۆنسىرفاتىف) دەكا، چونكە بەرھەمەنەری ھزر و
فەلسەفەي رەسەنى رۆزئاوايە... هەتا. ئەوھى من دەمەمۇي بلىم، لايەنگىرى
ھىزبى کوردى بۇ ئەمریکا و روانگەي رووناكىرى وەك فاروق رەفیق و
كۆمۇنىست و ئىسلامىيە كانى کوردى، لە ئاكامدا بەيەك ئاراستەدا دەرۇن.
ئەوھى کە لىكىيان جيادە كاتەوە شىۋاواز نەك ناورۆك و جىهانبىنى. بە برواي
من ئەمروق كورد پىويسىتى بە ھەنگاپەنە كە رووناكىرى و سىايسە تەمەدار پىلى بلى
ئەمریکا پالەوانە يان فاشيل و داگىركار و ئەقلى سەقەتە، بەلكو كىشەى
كورد ئەوھى چۆن زمانىكى تىگە يىشتن فير بىت و بە كار بىنلى
لە پەيوەندىكىرىنى لە گەل ئەمریکادا. ھە روا كىشەى كورد ئەوھى کە چۆن لەم
وەھەمە رزگار بىت کە ئەمریکا خوايەك نېيە دوا بىريار لە سەر خەونى كورد
لای ئەو دەدرىت. دواجارىش كىشەى كورد ئەوھى چۆن لە جىاتى خۆ

هەستى خۆ بەقوربانى دانان، خود سپىنەوه و خو گرتن بەراستىيەكى رەھاگەرايىه. بۆيە رۆحى كوردى هەميشە بەچاوى دەرەكى ناسنامە و ويناي خۆى بىنىووه. لەئاكامى ئەو چەپرەوهىيە كورد ئامىزەوه، بۇونى كورد وينايەكى خەيالى وەردەگرىت، كە زياتر لەجيھانبىنى ئايىنى نزىك دەبىتەوه تا ئاوهوزگەرايى. لەكتىكدا ئەوهمان لەياد بى، كە چەپرەوهى لەبنەپەتدا بەرھەمى پروژەمى مۇددەرنىتى و ئاوزگەرايى روژئاوايىه.

بەلام دواي ھەرسى سۆقىيەت و كۆتايى هاتنى شەپى سارد و بەدواهاتنى شەپۇلى جىھانگىرى و ھەلۋەشانەوهى روانگە ئىدۇلۇگىيە بالايدىستەكان، يان بەواتاي ھزرقانى پۆستمۇدېرىنىستى فەرەنسى، لېوتار كۆتايى هاتنى داستانە مەزنەكان" و لېدانى ئاوازە تازەكان و دواجاريش بالايدىستى ئەمرىكا وەك تاكە دەسەلاتىكى سىاسى و راستى...هەندى، ئىتىرىتىمى روژىنېرىي و سىاسى كوردى تۈوشى لەنگى دەبى. لەبەرەدەوامى ئەو پروفسەرى گۆرانىدا، لېدانى رېزىمى سەددام بەدەستى دەسەلاتدارى ئەمرىكا و بەدوا داھاتنى روخانى سەددام، دۆخىكى تازە لەپوانگەيى مەرقى دەمپراسىتى سىاسى و رووناکبىرى كورد دېننەتە ئاراوه و خەونى كوردىش دەكەۋىتە دەست قەدرىيەكى تر كە ناوى راستەوهى/كۆنسىرقاتىزمە. كە ھېشتا دەستەوازەي "سۆسيالىزم" وەك دوا ئامانج، لەپەپەرەو پروگرامى حىزبە بەناو ناسىيونالىست و مەيلەو چەپرەوهەكان نەسپرەۋەتەوه، كەچى جۆرج بۇش و ئىدۇلۇگىيە راستەوهەكەى دەبىتە سەرچاوه و قەدرى خەونى كورد. جىڭى ئاماڙەيە، كەر دويىنى لەزىئى بېرەوی چەپرەویدا چىنى كريكار و رووتەلە، پالنەرى بېركىدەوهى سىاسىي و ئەخلاقى كوردى بۇو، كەچى ئەمەز حىزبە كۆنپارىزەكەى بۇش دەبىتە ئەو پالنەرە، كە بۇرۇزا و پارەدار لەپشتەوهى ئاماڻەنە. لەكتىكدا كۆمەلگاى كوردى، دواي ئەو وېرانكارىيە ھېشتا خۆى بۆ ئەو تەرزە ئىدۇلۇگىيە ئاماڻە نەكىدۇوه.

لەزمانى كوردىدا ھەميشە ئاماڙە بەھېزىيەك دەكاكە لەدەرەوهى تواناي كورده. چەمكى "خەون" لەدەربرىنى كوردىدا ھەرتەنيا واتاي ئەو چالاكييە نائاكايىيە مەرق نىيە لەكتى خەوتىدا، بەلکو بەرچەستە كردنەوهى پايه و پرسىيارى ھەزار سالەمى كورده. بەواتايەكىت، كۆستىكە و كوردى سىخناناخ كردووه. ھاوكاتىش واتاي بەواقيعىكردى بۇونى كوردى ھەبپىار و دىيارىكىرىنى سەرۇوهرىيەكە.

دەستەوازەي "چەپرەو راستەوه" ھېيمى ئەو ھېزىيە كە بېيار لەسەر خەونى كورد دەدات. "پېشكەوتتخوازى"، "پاشكەوتتخوازى" و "كۆنەپەرسى" ...هەندى، چەمكزاي ئەو چەپرەوەيەن و مالى كوردىان پې كىدۇتەوه.

ھەلبەت، بەدەست پېوهەگرتەوه دەلىم، ناكى ئەو نووسىينە وەك بانگەشەيەك بۆ پالنەوتتخوازى و لېزانى من لېكىدىتەوه، يان ورتر بلىم، ھەلەيە ئەگەر خويىنەر وا تىيگات كە من بەپوانگەيەكى رەھا بەلۇنى ئەو حزب و ئەم حزب؛ ئەو روانگە يان ئەويتىر وەستاوم. ھاوكات كە لەچەپ/راستەواه دەدويىم، وەك دوو ھېزىي وەھمى لەھەلسۇوراندى خەون و ويسىتى كورد، مەبەستم ئەو نىيە كە ئەمەيان لەئەويتى بەباشتىر بىزانم. بەلکو ھەولى ئەم نووسىينە ھەلۋەستە كردنە لەسەر ئەو جۆرە زمانەي كورد كە خۆى لەدوو زمانى دىزى تەواوكارى يەكتىر نمايشىدەكان، دواجاريش ھەولى ئەم نووسىينە ئاماڙەكىدەن بەپاشخان و ھۆكار و ھاندەرانەي كە ج رولىكىيان بىنىيۇوه لەسەر ئەو "خەونە بەكۆمەللىيە كورد". بەواتاياكى سادەتىر، ئەم نووسىينە بەدوا گەرانى سەرچەمى بېرۆكەكان و جۆرىك لەخويىندەوهىانە، نەك لايەنگىرى يان دىزايەتى بېرۆكەكان.

ھاوكاتىش دەمەۋى بىيۇم، كە چۆن "چەپرەوهى" وەك ئىدۇلۇگىيەكى زال لەمېشۇویيەكى دىاريڪراودا، توانى بىيىتە ھېزىكى وەھمى دەركى، روانگەيەكى سەرتاپاپىي بۆ سەرچەم ئاوهزى كوردى، ئەمەش توانى خاسلىت و نىشانەي خۆى لەسەر وينەي سىاسىي و رووناکبىرىي كوردى بەجىبىلىت، ئەويسىن:

بنه‌مای ئابوری - سیاسی مارکسیزم. لە روانگەی سیاسییە و دەبى
ھەموو خەلک يەكسان بن و لە ماھە کاندا يەك پايدە و نرخیان ھەبیت. لەم
روانگە كۆلىكتیفە و تاكە كەس ئازاد و يەكسان دەبیت. مولکدارى تاكە كەسی
جيگە لە بېزىئىكى چەپرەوی نابىتەوە.

سوسىال ديموکراتە كان يان سوسىال لىبرالىيە كان وەك نموونە يەك
لەچەپ توانىان دىدى ئابورىيلىبرالىيانە تىكەلاۋى تىزى ئابورىي -
سياسى مارکسیزم بىكەن. لەو روانگە يەوە كە دەبىھەمموو كۆمەل باجبدات
بە دولەت، بەلام سوسىال ديموکراتە كان ئەو سەرچاوه ئابورىيە بەسەر
ئورگان و فايرىكە جىاوازەكانى دەرەھە دەولەت دابەشىدەكەن. لەو
سيستەدا ئەركى دەولەت جىبەجىكىنى پىداويىتىيە بەنەرەتىيە كانى كۆمەلە
، بەلام لەئاست بۇزانە وەي ئابورىيدا بېرۇكە لىبرالىزم پىادە دەكەن.
لە ويىدا تاكە كەس دەتوانى لە كىيەركى و كارى ئابورىيدا ئازاد بىت. واتا
جىاوازى توانى تاكە كەسە كان نابىتە كىشەي كۆلىكتىف. بەلای سوسىال
ديموکراتە كانە و تاكە كەس لە رووی گەشەي ئابورىيە و دەتوانى
لە دەرەھە كۆلىكتىف گەشە بىكەن، كە ئەمەش زىاتر دىدىكى لىبرالىيە تا
مارکسیزم.

بەلام چەپرەوەي كوردى بە دەربىنېكى سادە، بە حىزب و تاكە كەسى
رووناکبىرەوە، هەلگرى ستالينزم. بۆيە بە گشتى بە روانگەي حىزب و
رووناکبىرى كوردى سەر بەچەپ گەر لايەنگىرى نەبىت، ئەو دەبىيە
دۇزمنى، ئەمەش دىدىكى سەركوتەرانەيە و نيو سەدە پانتايى سیاسى و
رۇشنبىريي كوردى گوشىكەد. بۆيە لە جىهانى سیاسى و رۇشنبىريي كوردىدا
ھەموو جىاوازىيەك مانانى دىز وەردەگىرىت. وېرائى ئەمەش دواي ھەرسى
بلۇكى سوۋقىيەت چەپرەوی كوردى، لە جىياتى چاكسازىي خۆى، زىاتر
بەرەو گروپىكى داخراوى فۇندىمىنتال روېشت.

روانگە بەنەرەتىيە كانى راستەھە - كۆنپارىزىي

بەلام بۇ ئەوهى كەمىك بەوردى لەم بەستى ئەم نووسىنە تىبگەين،
دەبى بە كورتى بېرۇكەي تىزى "چەپرەوی - سوسىالىزم" و "راستەھە -
كۆنپارىزى" نمايش بکرىن.

روانگە بەنەرەتىيە كانى چەپرەوی

واتا چەپرەوی لەم نووسىنەدا باسکەرنى مىزۇووی دىدە جوداكانى
نىيە، بەلکو مەبەست لەو ئىدىيۇلۇكىيە كە وەك بروايەكى مىتافىزىكى بۇ
ماوهى نيو سەدە بەسەر ئاوازى كورد زۆرەنەي ھىزى سیاسى و رۇشنبىريي
كورد بالا دەست بۇو. داستانى ئەو دەستەوازەيە لە جەم ئەو ھىزەي كورد
گرىنگىيە كى نەبۇوە، بەلام ئەو دەستەوازەيە لەسەر بەندى شۇرۇشى
فەرەنسىيە و سەرييەلدا و دواجارىش لەكارل ماركسەوە تا لىتىن
روانگەيە كى ترى وەرگرت. لە كاتى شۇرۇشى فەرەنسىدا بەو كەسانە دەگوترا
كە لەپارلەماندا لە دەستە چەپ دادەنىشتن و لايەنگىرى پەرلەمەنتارى
بۇون، بەلام لە ئاستى تىزى و بەلای چەپرەوی سەر بە مارکسیزم،
سەرچاوه ئابورىي دەبى بچىتە كىرفانى دەولەت و دواجار دەولەت خۆى
ئەو سەرچاوه ئابورىي بەسەر ھاولاتىاندا دابەشىدەكە، كە ئەمەش

لەسیستمی کۆنپاریزیدا بەربەرە کانیتی دەستیوھەردانى دەولەت دەکات، كە ئەمەش بوزانھەوە دەولەتە. دواجار لە روانگەی کۆنپاریزە کانەوە لەکۆمەلگادا هىچ ھاوئاھەنگىيەكى نموونەيى يان دادپەرەنامەي رەھا لەگۇرپىدا نىيە. ئامانجى سیاسى کۆنپاریزە کان زەمینە خۆشکەدنى ژيانى ھاواولاتىيانە، نەك بىگەرد كەردى ژيان. بۇيە ئەوان يەكسانى و پاكى بەمەحال دەبىين، بەلام لاي کۆنپارىز، نەتەوە كاڭلەي كۆمەلە. لېرەوە بەرگىرى كەردى لەنەتەوە دەكەۋىتە پېش ھەممۇ شتىك، ھەروك ئەو دىدە لەئاخاوتىنەكانى جۈرج بوش و حىزبەكەي بەراشكاوى بەرجەستە دەكىيەتەوە. بۇيە تەواوى کۆنپارىز-راستىرەوە کان لەسەر ئەو سوورن كە دەبىن بەرگىيەكى سەربازى توكمە و گەورە ھەبىت تا بتوانىت كۆمەلگا يان دەولەتى نەتەوەيى بىپارىزىت. ئەمەش لەدەسەلاتى ئەمرىكاي ئەمۇرۇدا بەرچاوه.

چەپرەوى و قەدەرى خەونى كورد

ھەر لەناواھەراستى سەددى بىستەوە، يان زياتر لەحەفتاكانەوە، چەپرەوى يان سۆسيالىزم دەبىتە ئايىنېك كورد بەخۇيەوە سەرمەست دەكا. سۆسيالىزم وەك سەرچاوهى ھىزىيەكى بالا دەست، كە گوايە رىزگارىكارى گەلانى بىندەستە و بەگشتىش كىشە چەسەنەنەوەي چىنى ھەڙاز و كريكار جەختىدەكتەوە، دەبىتە بزوئىنەرى رۆحى كورد. دواجار ئەو ئىدۇلۇگىيە وەك ھىزىيەكى مىتافىزىكى سېركار، توانى ويىتى ناواھە كورد فەرامۆشىكا و خەونى خۇى بىداتە دەست قەدەرىكى دەرەكى. ئەمەش ھەرتەنبا كىشەيەك نەبۈو كە كورد دەرگىرى بىت، بەلكو زۇرىنەيى بىزاقى سیاسى و رۆشنېرىلى و لاتانى ئەفرىكى و لاتىن ئەمرىكى و دونىاي ئىسلامى بۇون بەوابەستە بلىوکى سۆسيالىزم، بەلام رەنگە ئەو ئىدۇلۇگىيە چەپرەوەيە لەھەر ناواچەيەك، بەگۇرەي پىكھاتى كولتوري و كۆمەلايەتى ناواچەكان، رەنگى

كۆنسىرۋاتىزم يان كۆنپارىزىي واتاي پاراستن يان ھېشتىنەوە دەگەيەنیت. ئەدمۇن بوركى ئىنگلiz لەسەدەي حەقەددا، ھەلگرى بىرۇكەي ئەو ئىدىيۇلۇگىيە بۇو. ئەو پىاوه دېزى روانگەكانى شۇپاشى فەرەنسى بۇو. لەسالى 1790 بۇرك پىتى لەسەر دابونەريتى كۆنلى فەرەنسى داگرت. بورك پىيى وابۇو خوا و پاشا بىيارىانداوھ كە مرۆڤەكان دەبى بىنە خاوهەنلى دەولەت.

لە روانگەي كۆنپارىزە كانەوە ئەركى سەرەكى مەرۇف نواندى دىلسۆزىيە بەرانبەر بەدەولەت، دەبى دەولەت بەھى خۆى بىزانىت. بۇيە ئەوان دەولەت بەخۇدى جەستەي مەرۇف دەچۈۋىتنىن، چونكە لە دەولەتەدا ھەر كەسەو ئەركىيەتى خۆى ھەيە. لەرژىمەتكى كۆنپارىزدا ھەبوونى ھەراركىيەكى كۆمەلايەتى، گىرينگى خۆى ھەيە. لەۋىدا توپۇزىكى لەكۆمەل دەبى بالا دەست بىت. ھاوكاتىش كلىسە رۆلىكى گىرينگ دەبىنى لەفيئەرەنەنەن چاڭدەدا. بۇيە لەسیستمی كۆنپارىزدا، ھەروك دەبىننەن كە كلىسە لەئەمرىكادا رۆلى پاشتىوانى دەولەت و حىزبى كۆمارى دەگىرېت.

بە شىۋىھەكى گشتىي دىدى كۆنپارىزى نۇئى، لەپرۇسەي حوكىدا: جەخت لەسەر بەردهوامى، نەگۇرى دابونەريت، سیستمى دادوھرى، مولڭايەتى، تاكايەتى و گروب لەبەرانبەر دەسەلاتدا دەكتەوە. بەرای ئەو كۆنپارىزە نوييەوە كە حوكىمانى سیاسى دەبىت بەباشى پابەند بى بەدەدوھرى گشتىيەوە، وەك ئەوھى لەلەتە يەكگەرتووھەكانى ئەمرىكىا پەيپەو دەكىرى. لەو سیستمەدا دادگائى بىلا دەتوانىت بىريارى سیاسى ھەلۇمەشىنەتتەوە، لەۋىدا گەر دادگائى بىلا بىزانىت ئەو بىريارە لەگەل دادوھرى ناكۆكە دەتوانىت رەتىبەكتەوە. بۇيە لەئەمرىكادا دادگائى بىلا بەجيڭىيەكى لەبارى پاشايەتى دادەنرېت. زۆرىك پېتىان وايە ئەو جۆرە دادگايى، وەك ھىمايەك لەجيڭەي پاشا رۆلى يەكگەرنى نەتەوە دەگىرېت. ھاوكاتىش خىزان بەلاي كۆنپارىزە كانەوە پىكھەتنەرەي بىنەماي كۆمەلگايە. بازارى ئابۇورىي

تا ئىستاش ئەو حىزبە بەرانبەر بەكورد يەكىكە لەشۇقىنلىرىن حىزبە چەپپەوهەكانى ئەو ناوجەيە. هەلۋىستى ئەو حىزبە لەسەرەلەدانى بەهارى ئەمسالى كوردى ئەو بەشە، تەنانەت لەحىزبى بەعسى دەسەلەتدار شۇقىنلىرى بۇو. قەدەرى باکوورى كوردىستان ھەمان ويىنە لەتكانى كوردىستانى بەخۆيەو بىنىيەوە.

وبىرى ئەمەش، لەئيراندا، تەواوى چەپ، تا ئەمروقش، بەئىدولۇگى شۇقىنلەنەي ئىرانى جلەوي كوردى كردۇوە. جىڭەسى سەرنجە، لە روانگەيە ويىناي كۆمۈنىستى خۆبەختكار، لەبرادەرىكى كۆمەلەي ئىرانم بىست، كاتى مەنسۇر حىكمەت لەدەرەوە چوو بۇو بۇز كوردىستان، پۇتنىھە كەيکارى و شىۋەي جل و بەرگەكەي، ئەندامانى كوردى حىزبى كۆمەلەي شاگەشكە و بۇوراند بۇوە. بەلای ئەوانەوە مەنسۇر وەك فارسيك لەئەكتەرىكى خەباتگىر و چۈن واسادە و ساكارە. واتا مەنسۇر وەك ئەكتەرىكى خەباتگىر و كۆمۈنىست دەبىتە باوكىكى روچى مرۇي كوردى كۆمۈنىستى خەيالپلاو.

لېرەوە دەبىنин، خەونى كورد لەقۇناغى چەپپەویدا، قەدەرىكى دەرەكى، بەناوى نىونەتەوەيى و برايەتى و لەخۆ بۇوردووپى ئاوهز و گيانى سافىلەكى خەتكە دەدات. ئەمەش بۇو بەفەرامۇشكەدنى ويسىتى كورد، دواجار ئەو تەرزە ئىدولۇگىيە بەگوشەيەك لەو بەھەشتە میواندارى كوردى نەكىد، تاوهەكى لەچاودەپوانى ئەو خەونە شەكەتەي سەرفرازى بكا. بۇيە ويىناي ئەو بەھەشتە، پاش كالبۇونەوە و رمانى سۆقىيەت و هاتنى ئەمرىكىا، كە لاي زۆرينەي هيىزى سىاسى و رووناكسىرى كورد، بەئىمپېرالىزم دادەنرا، بۇو بەئەو بەھەشتە بەراداندراوەي، كە ئىستا سەرگەرمى كردۇوين.

لېرەوە ئەوەمان بۇ دەرەكەوى كە بزاڭى سىاسى كورد ھەميشە دەقى بەوه گرتۇوە، هەرودەك بەخت ئەوهى كردىت، كە قەدەرى خەونەكەي، نۇوشتى و تىكشىكانەكانى لە هيىزە دەرەكىيەكان مارە بکات. هەر بۇيە لەئاخاوتىن، يان زمان-گوتارى كوردىدا تەواوى كىشەكان دەخريتە سەر شانى هوڭكارە دەرەكىيەكان. بەواتايەكىتەر لەپاش پەيمانى سىقەر و لۆزانەوە، كە دوو پەيماننامە دواى ھەردوو شەرى جىهانى بۇو، بزاڭى

خۆي وەرگرتىتىت، بەلام لەرۇزەلەت بەگشتى و لەكوردستان بەتاپىتە، جىڭەي بىروا و ئايىنى ئىسلامى گىرتەوە، يان لەسەر ئەو روانگەيەكى خورافى قالىپىز بۇو، چونكە دۆخى ھەزارى و رېزەمى زۇرى نەخويىندهوارى لەجيھانى ئىسلامى و كوردى بەتاپىتە، زەمینە خۆشكەرى ئەو ئىدولۇگىيە بۇو. قىسەگە لىكى وەك: يەكسانى، برايەتى و پەسندانى چىنى ھەزار، زىاتر لەئاوازى خوتىپە ئايىنى نزىكە تا واقىعىيەتى ژيان و چارەسەرپىيە كۈنكرىتەكان. بەكورتى پىكەتات و بونياتى ئابورپىي و ئاگايى سىاسى كۆمەلگەي كورد لەھەموو بەشەكانى جەستەي كوردىستان، جىڭەي ئىسلامى گىرتەوە، كە وەك هيىزىكى قەدەرەلگەر، خەونەكانى خۆي بۇ مەيسەر دەكە. هەر بۇيە سەرچاوهى سۆسيالىزم بۇ تەواوى بزاڭى كورد بۇو بەئامانجى كۆتايى. رەنگە جىڭەي ئاماڭە بى، كە لەزىزىر كايەتى ئەو ئىدولۇگىيە ئۆتۈپىيەدا، مرۇي سىاسى و رووناكسىرى كوردى دەبۇو گيانفييداكار بىت. واتا خاسلەتى خۆبەختىرىن و فەرامۇشكەرنى خود و بەرژەوەندىيەكانى خۆي...هەندى، بۇو بەويىنائى ئىدىيالى مرۇي سىاسەتمەدار و رووناكسىرى بەراسلى.

لە سەرمەستى ئەو ئىدولۇگىيەدا نەوهى حەفتا و نىوهى ھەشتاكانى كورد، بەپىچەوانەي نەوهى دواى ھەرەسى بلۇكى چەپپەوى، ھەموو خەونە تاپىتىيەكانى كرد بەقوربانى خەباتى چەكدارى و ونبۇون لەچاودەپوانىيە خەياللىيەكان. ھاواكتاش لەھەر چوار لەتى كوردىستاندا، كوردى كۆمۈنىست بەھۆي ئەو خەيالپلاوېي، لەعارف و فارس و تورك زىدەت سەرگەم بۇو بەبرايەتى و نىونەتەوەيى و پاراستنى چوارچىوھى ئەو ولاتە داگىرەرانە، بى ئەوهى لەرەنەنەكانى ئەو بانگەشانە بەئاگا بىت. هەر بۇيە بەشىكى فەرى كورد لەبەر ئەو سەرمەستىيە، تا ئەمروقش بېبەرپىيە لەزمان و مېزۇو و كولتورى كوردى، گوایە ئەوه پاشكەوتخوازى و نەتەوەپەرسىتىيە، كەچى نەتەوەي بالا دەست ئەو رۆحە سافىلەكەيەپى كەلەتەر لەرۇزى شۇقىنلىيەتى خۆي .

بۇ نمۇونە تا ئەمروقش حىزبى شىوعى سورىا، كە لەويىدا لەھەموو مافىك بىبەشە، كەچى كورد چالاكتىرىن توپىزى هيىزى ئەو حىزبەيە. كەچى

نیتشه "خوا مراندن" ، مه بهست له گه رانه و هی مرؤف بی بۆ ویستی خۆی و پیاده کردنی هیز ، که چی بۆ کورد گه رانه به دوای خوا یه کی تر که له ده ره ویستی خۆی و هیزی ناوه کی خۆیه تی . دوا جار ئیشی کورد خۆ فریدانه له باوه شی خوا یه کی مردو ووه بۆ باوه شی خوا یه کی تازه؛ به پا لەوانکردنی هیزی راسته وی ئە مریکا و فەراموشکردنی ئەزم وونی تیکشکاوی چەپرەوییه .

کیشی کورد له هەلبژاردنی هیز ده ره کیه کان هەمیشە کەژو هەوا یه کی جیهانی له پشت و بود . گەر له سەر دەمی چەپرەویدا سو سیالیزم و سو قیهت وینای پشتیوانی گەلانی زۆر لیکراو و کۆلەواران بود، ئیستا به فره بوبونی بازار و کالا و خود پەرسنی و تاکگە رايی مرؤفە کان وینای مرؤفی سەرکە و توووه ... هتد .

ئە مرؤ ماددە و به سیئنەربوبونی خۆ ویستی مرؤف و هە دا بوبون به دوای کەل و پەل ، دوا ئامانجی ژیانی کۆمە لگا کانه . ئە و ماشینە کە به ناوی به جیهان ببوبون - گۆلوبالیزم ژیان و روانگە کانی مرؤف داده هینیت ، ئیتر نه بیرۆکە کان و نه خودی مرؤ فیش له توانای نە ماوه خاوه ن بنە مایه کی دیاریکراو بن . ئا کامی ئە و دیار دەیەش شپر زه بوبونی بونیاتی مرؤف و ژیانه ، کە به مەرجە کانی ئە و هە موو گۆرانه رانگات . گەرچى رەنگە هیشە کە ماشینە بەناو گۆلوبالیزم بە توره لیکچرزاوه کانی ناخی کۆمە لگا کی کوردى داگیر نه کرد بیت ، به لام لە باری دەررونى ، ئاگایي و خواستى پە يوهندیيە کان توانیویه تی مرؤی کور دیش بە مۆدە کانی و مەرجە کانی سە داسەر بکات . لە ئا کامی ئە مە شدا تۆوی بونیاتی کی خودویستانەی لە کۆمە لگا کی کور دیدا چان دووه ، کە لە مەيلی کەرسە و مۆدە و فۆرم پەرسنی ... هتد ، دەسکە و تی ئابووریدا زەقدە بیت و . ئە و پرۆسە تازه یه ش نە کەر بپیار لە سەر تاکی کوردى دە دات ، بە لکو بە کاریگە ریيە کانی پیکھاتی کوردى کردو و بە خولیا یەک بۆ بوبونه ئامراز لە پیشان او تیکردنی خود . هە لبەت له روانگە تیوریيە و له نیوان بە جیهان ببوبون و جیهان گیریدا جیاوازیيە کی

کوردى بۆ دەست نیشان کردنی مافە کانی بی بەری بوبو له ویستی بپیاری ناوه کی خۆی . هۆی خۆیە تی ئە مەش دە گەریتە و بۆ بەنە مای ئە و بپواداریيە کە کور د بە شیو یه کی خۆش باوه پ ، ئیدۆلۆگی چەپرەوی و ویستی ده رکی پیاده دە کات ، بی ئە و هیزه ناوه کیيە کانی خۆی وە فادار بیت . لە ئا کامی ئە مەدا ، کە ئیستا چەپرەوی بۆ کور د وینای ئەزم وونی کی دزیوی وەرگرت ووه ، يان بۆ رەوتیک وینای بە پیرۆز کردن .

هەر بۆیە ئیستا بزاڤی کوردى و دە مراسته رووناک بیرە کەی لە هە مە وو لە تە کانی کور دستاندا بە هەمان روانگە چەپرەوی کەی پیش ووی ، قە دە ری خەونی کور دیان دە قە بەر راسته وی و ئە مریکا بۆش کردو و .

گەرایدا BUSH خەونی کور د له چاوه روانی راسته وی يان

ئە گەر لە سەر ئاوازی ئە و و تە یە نیتشە : "خوا مرد" ، ئیتمەش بلیین ، چەپرەوی کوردى مرد ، بە لام راسته و بۆشگە رايی جیگەی ئە و خوا یه چەپرەوی کوردى گرتە و کە خەونی کوردى بە دینه هینا . لەم روانگە یە و و ئیتر هەر لە دوای مردنی خوا ی قە دە ری کۆننیه کور د ، بە جۆریک لە جۆرە کان کۆی بزاڤی کوردى له چاوه روانی ئە و خوا یه بەناو کۆنپاریزی يان راسته وی دایه ، کە ئە مرؤ بی يان سبەی ئە مریکا ئە و خەونی سیاسیيە کور دمان بۆ دابین دە کات . هە لبەت لە برووی ئیدیو لۆگیيە و " راسته وی " و " چەپرەوی " زۆر جیاواز يان لە گەل یە کتردا هە يه ، بە لام لە تويزی سیاسی و رووناک بیرى ئە مرؤی کور دیدا ، ئە و هندی من بزانم ، يە ک واتا و وەرگرت ووه . وە ک گوتمان بۆ نیو سە د سو قیه تی گۆرین بۆی مەيسەر نە کر دین . کە واتە کور د تە نیا خوا کانی گۆریيە و . ئە گەر لە دیدى

زار قه‌له بالعی ئەمروقی کورد، ده‌رکه وتن و جیگه خوشکردنه لەکەنال
نیوچندە گهوره کانی دەسەلات... هتد. بەواتایە کی تر، لە روانگەی ئە و
پشتنیه جیهانگیریی و "بوش" گه راییی کە پیشتر ئاماژەم بۆ کرد، زاراوه
سیلاک بووه کانی وەک ئازادی تاکەکەس، دیمۆکراتی، کۆمەلگای مەدەنی،
فیمینیزم و قسەگەلیکی لەم تەرزانە بۆتە ریگە خوشکەر بۆ ھەموو مەیل و
کرده يە کی ناپەوا. ئەمەش سەرەتاي کولتور و نەريتىکە کە بوودەلەيى و
كولتورى جەلەبى، يان گەرەلاۋە خودويستى لەپشتەوەيە، نەك
وەرچەرخان و گەشەي ئاواز و مەعرىفە. بەرھەمى ئە و مۇدە
بەجیهانیبۇونە و "بوش" گه راییه نویباوهى کورد، بەھاي فەرامۆشکردنى
ویستى سەرەبە خۆبى و بەپەراویزکردن، يان بەكەرسە و فۇرمەركىدى
"خەونى کورد" ھ، نەك گۆرانىتىکى بونىادى لەئەزمۇونى تالى کوردىدا. ئە و
دیارده نویباوهى کورد بە بیانوی ئەوهى کە دونیا گۆراوه، يان گوايە
"سەردەمى گۆلوبال، تاگگەرایى، پىداویستى تازە و... هتد، بۆيە دەبى
کوردىش واز لە داواي خەبات بۆ خەونى کورد بىنېت و خەریکى گوتنه وھى
ئە و دەستەوازە و قسەگەلە بىت کە ماشىنى بەجیهانبۇون و بازارى
سە، مایەدارى، و لىبرالىزم، نوئى بە، ھواحى، كە دۇوھە مەحال.

به لام ئەگەر ئە و روانگە يە بەرهەمى ليبراليزم و كۆنسىرڤەتىقى نوى بىت؛ پۇستىمۇدىرنىزىم وەك بىنەمايىھە كى هزر لەپىشته وەي بىت، كە بەرهەمى كۆنتىكىستى ئە و قۇناغە هەمە جۇرانە رۆژئاوان. كەچى ئە و روانگە لەگەل ئامادە بۇونى بەزىن و بالاى سەربازەكانى ئەمرىكا لەعيراقدا، لەھىكرا پەنگەدەتەوە و رۆحى كورد لەگەل خۆيدا رادەپېچىت، بىئە وەي بۇونى كورد لۆزىكىكى بۆ ئە و روانگە تازەيە ھەبىت. لەكاتىكدا، ئەگەر ئە و روانگە تازانە ئاماڙەيان پىكرا، لەئەورۇپا بەلۆزىكى ليبراليزمى نوى بناسرىن، كەچى جۆرج بۇش لەسەرچاوهە كى مەسيحگە رايىيە وە پىادەي ئە و روانگە تازانە و سىاسەتى دەرەكى كە دەكى. جىڭگەي سەرنجە، ئە و روانگە و مانىيانە

هه يه، که دهبي بيري لييکهينه وه: لهم نووسينه دا به جيها نيوون، دياردهي بالآدھستي بازار و لييکانه وه نيگه تيقه کان ده گريته وه، چونکه جيها نگيرى- گولوباليت له ئاستي تيوريدا روانگه هزرى، كۆمه لايه تى كولتورىيە کان به گشتى ده گريته وه، لييره وه گه ر دويينى، لە ژير كاريگەريي چەپره ويда كورد دوور له ويستى خود و خوليايى كەرسە خۆي به گيانىكى به كۆمهلى مرۆئ ئيدىالي پەرەوەردە دەكرد، كەچى ئەمرۇ بەپېچەوانە وه، خود و بەرژە وەندى، بگە لەكارى سياسيشدا، بۇتە ئيدىيال و پالەوانى مرۆئ كورد. بەواتايەكى تر، گەر دويينى كورد سەرقاڭ بۇوبى بەچالاكى سياسي و رۇشنېرىيى، وەك ئەركىكى نەتە وەيى و ئەخلاقى... هتد، كەچى ئەمرۇ توپقى سياسي و روونا كېرىيى كوردى، لە پىناو بەسىننەر كردنى خود و خواستە دەسە لاتخوازە كەمى، حەوداڭ بەدواي خۇ گونجاندن لەگەل دەسە لاتى خاونە مادده و هيىزى باو.

دواجار خه مى ئەمەرۆی تویىزەكان، بەسياسى، رووناكبير و كۆي كۆمهل، بهدەراویتەكردنى دەگەمنىك لەو تویىزانە، بۇ نموونە، بۇ لاوى كوردى تازە باپەت، "پالەوان"ى لەوهەدا دەبىنېتەوە كە بېيىتە گۇرانىبىتىكى مەيلە و ئەوروپى و لە"كلىپ"يڭدا، وەك گۇرانىبىتىزە رۆزئاوايىھەكان، بەويىنەي ئۆتۈمبىل و كىزىكى قىڭكارلەوە، يان بەئاوازى لەنچە و لارى كە گۇرانىبىتىزە Rock pop كان لەشاشەمى تەلەفزيون پىشانبدىرى، تاكو كىز و كورپى كورد لەناوهەوە دەرهەوەدا بەخۇيەوە سەر سام بکات. ھاوكاتىش لەئاستى كۆمەلدا، ئۆتۈمبىل و تەلەفۇن مۆبايل و خانۇو؛ دەسکەوتە فۆرماليتىيەكان، ئاواتى سەرەكى پىكىدىنېت. يان بەواتاي ئەمەرۆي كورد گەر دوا مۇدىلى ماشىنت لەزىز ئەبى كەس بە "پىباو"ت دانانىت.

ئەمپۇ كەسيتىكى رۇوناکبىر و لېزان لاي كورد، پايىھى تىيگە يىشتن نىيە
لەئاستى زانىن و ئاوازەز؛ چالاک بۇون لەبوارىتىكى سىياسى كۆمەلایەتى،
سىياسى و روْشنبىرىي، وىتتىنى كەسى سەركەتتو نىيە، بەلكو دەولەمەندى و
ئامانجى خود كىردىنە نىيۇهند و مولۇڭدارىي تايىبەتى، يان خەمى رۇوناکبىرى

بلاوکراوه پان و پوره کانی کوردیدا، دهسته واژه و تیوریه کان لەشیوازیکی
بی ئاراسته و بی پرۆژه و بی ئاکامگیری، ئاپوره دهکرین.

ئاکام و راما نیک بۆ گەپان بەدوای سەرچاوه کانی کورد

ھەلبەت چەپرەوی لەنیو سەددا، نەک ھەر خەونی کوردى روشن
نەکردهو، بەلکو ھەستى خۆ بە قوربانیدان و تاوانبارکردنی ھیزى دەركى
کرد بە روانگەيەك بۆ كورد، بۆ ئەوهى سەبوروی دۆرانە کانى باتاھەوە.
ئاکامى ئەمەش بwoo بە بنە مايەك كە ئەمرو ھیزى دەمراضتى سیاسى و
رووناکبىرى كورد وينايى راستەرەوەي و "بوش" گەرايى بکات بەئەو ھېزە
رزگاركەرهى خەونى كورد. لىرەوە ئەو گۆرانە لە روانگەي كورد، گۆرانىكى
بۇنىياتيانە نىيە، بەلکو گۆرانىكە لەئاستى فۆرم و ناوه کان؛ گۆنپارىزى و
"بوش" گەرايى، جىگەي چەپرەوەي و سۆقىتىگەرايى دەگرىتەوە؛ خودگەرايى و
بەرژەوەندى تاكە دەسە لاتدارەكان و ئامانجى ئابوروبي، لە جياتى روانگەي
بە كۆمەللى و خۆ بە فيدا كردن و خود فەراموشى كردن، دەبىتە ئىدىيالى مروى
كورد... هەتە.

لای ئىيمە دەبنە باو و مۆدەي دەثۆكى، بىئەوهى پرسىيار بکەين ئىيمە لە كويىن
و بەچى و چۈن لەگەل ئەو دىياردانە مامەلە بکەين!

و يېرى ئەمانەش، لە بىرمان نەچىت پاش هاتنى ھىزى ئەمرىكا بۆ
عيراق، هەموو بەھايە ئەخلاقى و ئىدۇلۇگى كۆنپارىزى بوش، كە بۆرۇزا و
سەرمایەدارەكانى ئەمرىكا بە خۆيەوە دەگرىتەوە، ئەمەش، بى ئەوهى ئىيمە
ئاگامان لىبىت، ئەخلاقى خۆويستى بە خشى بە توپىزى سیاسى و
رووناکبىرى كورد.

كەچى چەپرەوی پېشىووی كورد، چونكە روانگەي دژە مولىدارى
تاكە كەسى ئىدىيالى بwoo، ئەمەش مىنتالىكى قوربانى و خود فەراموشى كردن و
وەھمى مروى ئىدىيالى گۆشكىد. بۇيە كارى بە كۆمەللى و گيانفيدا كارى و
خۆبەختىردىن لەپىناو كۆمەل... هەتە، جىگەي پايەدارى و نموونەي مروى
چاکە بwoo بۆ كورد. ئەمەش بwoo بە وينايىك بۆ مروى سیاسى و رووناکبىر،
كە پر بwoo لە دووانە يى؛ بە رۇووكەش ئازادىخواز و خەباتگىر بwoo،
بەناوەرۆكىشە لېپەرست و ساختە بwoo، بەلام دواجار ئەو رۇووكەشىيە
ويناي ئىدىيالى بwoo بۆ نموونەي مروى رووناکبىر و سیاسى. كەواتە خەونى
كورد لە گيانى مەيلەو ئىدىيالى و ئايىنى بە رەجەستە دەكرايەوە.

لىرەوە ئەركى رووناکبىرى جياوازى كورد، گەپانەوهى بۆ مالى
رۇشىنېرىيى كوردى بۆ ئەوهى بتوانىت سەرچاوه يەكى رۇشىنېرىيى كوردى
دەستە بەر بکا بۆ خويىندەوهى روانگە رۇشىنېرىيەكاني "ئەويتر". دەگەمنى
ئەو زمانە جياوازە لە پانتايى رووناکبىرى كوردى ئەمرودا، يەكىكە لەو
كىشە رۇشىنېرىيە خەمەننەرەي ژيانى كورد. ھەلبەت هيچ كۆمەل و
كولتوريك بى بۇونى گەپانەوهىك بۆ سەرچاوه كانى خۆي ناتوانى خاونەن
گوتار و روانگەيەكى رۇشىنېرىيى، تۆنۈكى تايىبەتمەندى كوردى، خۆي بىت.
لە ئاکامى فەراموشى كردنى ئەو سەرچاوه رۇشىنېرىيە ئەمروى كورد،
پانتايى رۇشىنېرىي كورد ھەلگرى مىتود و روانگەيەك نىيە كە بتوانى زمانى
خويىندەوه و ھەلۋەشاندەوه يەك بۆ خودى خۆي بە رەھم بىتت. لە پانتايى

له پانتایی رۆشنبیری کوردیدا، ئەو دیاردهیه ئامادهیی هەیه. ئەمەش لە تۆیزیک لە رۆوناکبیری شەستەکان و حەفتاکاندا راشکاوتر بەرچەستە دەبىتەوە، كە دەکرى وەك بەردەوامىيەك راڭەي بکەين. لىرەدا بە يادھىنانەوهى، ئەمین زەكى بەگ، مەسعود موحەمەد، عەلائەدین سوجادى، شاکر فەتاح، دوا بەرھەمەكانى كەمال مەزھەر و چەندان نمۇونەتى، دەکرى بەسەرچاوهى رەسەننیترى جىهانبىنى روانگە رۆشنبیرى و ھزرىيەكانى كورد بخويىزىنەوهە. لە بەرھەمە رۆشنبىرىيە ھزرىيەكانى ئەو رۆوناکبىرانەدا، مىزۇوى كورد و تايىەتمەندىي و جياوازى و كىشەكانى بۇونى كورد ئامادەيىان هەيە، كە ئەمەش يەكىنە لەئەرك و پرسىارەكانى تەواوى رۆوناکبىره جىهاننېكان. لىرەدا دەبى بىزانىن، تەواوى گفتۇگۆكانى ھزرفان و فەيلەسۇفى رۆژئاوا، خويىندەوهە و دامەزاراندەوهى مىزۇوى پانتايىيە ھزرىي و رۆشنبىرىيەكانى سەرچاوهەكانى خۆيەتى. كەواتە بەواتاي نىتشە، گەر ئەركى فەيلەسۇفى تازە ھاوىيىتى ئەو رەمە بىت كە فەيلەسۇفانى پىشىر ئەنجامىان دابىت، ئەو و ئەركى رۆوناکبىرى تازە باۋى جودا، ئەفراندىن و دامەزاراندەوهى ئەو ئاراستە رۆشنبىرىيە رەسەنەي كوردىيە، كە بەرھەمى تىراماندىن مالى كوردىيە، بەلام ئەو روانىنە رەسەنە لە جەم رۆوناکبىرى بالادەستى ئەمروٽ و دوينىيى كورد، يان بەواتاي مەسعود موحەمەد، بۇ ئەو "رۆوناکبىره زار قەلە بالغە" ئىستاي كورد، سەرچاوهەكانى رۆشنبىرىي کوردى لەمەعرىفە بەدەرە و دەبىن فەراموشىكىرىن.

بەھەمەحال، جىڭەي سەرنجە، هەر لە گەل زالبۇونى بېرۈكەي چەپرەھى و سۆسىالىزم، ئەو دیارده رۆشنبىرىيە رەسەنە، يان كۆنسىرەقەتىقەي كورد، كە ئامازەم پىكىرد، بەمۇرى "كۆنەپەرسىتى" و "نامۇدىرىن" ئىشەگىركران لە پانتايىي رۆشنبىرىي کوردیدا. ئەوهندە بەسە، بۇ نمۇونە ئامازە بەرھەمەكانى مەسعود موحەمەد بکەين، كە پى بايەخترىن سەرچاوهى کوردىن، كە چى ئەمروٽ ئەو رۆوناکبىره زار قەلە بالغەي کوردى،

لە كاتىكدا گەر بېرۈكەي كۆنسىرەقەتىقى، لە دواي كالبۇونەوهى چەپرەھى كوردى هاتنى ئەمرىكا، وەك روانگەي تازە دەبىتە مۆدەي كورد، كەچى ئەو كۆنسىرەقەتىقە لە بىستەكانى سەدەي بىستەم، بە تايىەتى لە رۆژگارى دەسەلەتى ئىنگلەيزەكان لە عىراق، وەك بېرۈكەيەكى خۆمالى لە ئاستى رۆوناکبىرىي و سىاسىدا چالاک بۇو. لېرەوە دەكىرى ئامازە بە تۆيىزىك لە رۆوناکبىرىي كوردى بکەين، كە نەك هەر لە ئاستى چالاکى رۆشنبىرىيدا خەمخۇر، يان ھەلگرى پرۆژەيەكى رۆشنبىرىي سىاسى گۇرانى بۇنياتى كوردى بۇون، بەلكو لە ئاستى سىاسى و كۆمەلەتىش ئامادە بۇون. بېرۈكەي ئەو پانتايىيە رۆشنبىرىي و سىاسىيە لە رەوتى "كۆمەلەي سەربەخۆي كوردىستان" بەرچەستە دەبىتەوە. لە ويىدا كۆمەلەتكى رۆوناکبىرىي رەسەنلى كوردى وەك: "حەمدى بەگ، جەمیل سائىب، ئەحمدە مۇختار جاف، مۇستەفا بەگى ساحىيەقىران، رەفيق حىلىمى و چەندان رۆوناکبىرىي تر و ئىنلى ئاكايى كورد بۇون، يان دەكىرى بەمیراتگرى دەنگى خۆرسكى شاعيرى رەوح بەرزا حاجى قادرى كۆيى بناسىن. ھاوكاتىش شۇرۇشى شىيخ سەعىد و شىيخ مەحمۇودى نەمر و شىيخ نەھرى و بىگە سەرۋوكى كۆمارى مەھاباد، قازى موحەمەدى نەمر، دواجاپىش بىزاقى "زىكاف" لەم روانگە راستەرەوەدا بەرچەستە دەبنەوە. ئامانجى ئەو رۆوناکبىر و بىزاقە كوردىيانە، لە روانگەي وشىاركەرنەوە و دامەزاراندىن رۆحىيەتى كوردى رەسەن بۇو، نەك وابەستە بۇون بە روانگەيەكى دەرەكى و لاسىكىرىنەوە، كە ئىستا لە تاردايە. بە بېرۋاي من، بۇ ئەوهى يادەوەرى كوردى خاودەن ئاكايىيەكى خۆي بىت، ئەركى زمانى تازەي رۆوناکبىرىي كوردى ئەمروٽ، خويىندەوهە و بەرھەمەيىنانەوە و بەردىھەوامى ئەو سەرچاوهە رۆشنبىرىيە و سىاسىيە كوردىيە. ئەمەش ماناي دەرگا لە سەر خود داخستنى كورد نىيە، بەلكو ئامادە كردىنى زمانى كوردى، ئاكايىيەكى كوردىيە لە جىهانى رۆشنبىرىيدا. بەواتايىكى تر، بەشداربۇونى كوردىيە بە گفتۇگۆ كردىنى خودى خۆي لە گەل "ئەويىر" دا.

نهک هەر نایناسیت، بەلکو ئەو رووناکبیرو دەسەلاتە سیاسییەی ئەمۇ، وېرای ئەو ھەموو "بۇنە" ، "فیستیقال" و "خەلات" بەخشىنە، كە بۇ مەبەست و ملکەچىرىنى رووناکبىرە زار قەلە بالغەكان و پرسىيارىكى بى نمۇودى رۆشنېرىيى و كولتۇرلى تەرخانى دەكەن، بەيادى نىيە بوارىك بۇ بەرھەمە رىزىدارەكانى ئەو تەرزە رووناکبىرە كورد بېرىخسىنى. لېرەوە ھۆكاري ئەو فەرامۇشكارىيە رۆشنېرىيە ئەو دەسەلاتە سیاسى و رۆشنېرىيە ئەمۇنى كورد، بەتاپىتى لەباشۇورى كوردىستاندا دەردەكەۋىت، كە بەنيازى گەورەكىرىنى حىزبەكانىيان رووناکبىر و كولتۇرلى رووكەش قوتەكەنەوە.

لېرەوە دەبى بگەرىتىنەوە لاي رەفيق حىلىمى، كە وەك نمۇونەي رووناکبىرى وريا، لەيادداشتىمامەكەيدا جەخت لەسەر خودويىستى و ساولىكەيى كورد دەكاتەوە، بەلام رەفيق حىلىمى لەپىتناوى خەونە كوردىيەكەي لەكارەكەي دەردەكەرە و بۇ بەسەربرىنى ژيان "زېر و زىوى ژنەكەي دەفرۆشىت".

كەواتە ئەگەر ئەمۇ دەمراستى سیاسى و رۆشنېرىيى كورد، بەھەموو خۇ بەجودا دانانەكانىيەوە، بەبەرژەنەندخواز و گەندەل بناسرىتىنەوە، كەچى ئەو تەرزە رووناکبىرە كە ناومان بىردى، لەنمۇونە ئىدىيالى واقىعىدا بەرجەستە دەبنەوە.

دواجار بۇ ئەوهى ئاراستە مىزۇوبىيەكانى كورد لە زمان و رەوانبىيە شېرە باڭدەستەي كورد سەرتەتاي دابرانىك بگىتىتەبەر، ئەركى رووناکبىر و سیاسەتمەدارى كورد، راقەكىرىن و پرسىيارىكىنە لەبۇنىياتى ئاوهزى كوردى و دامەززانىنەوە سەرچاواه كۆنинەكانى مائى كوردىيە.

زستانى 2004
ستۆكھۆلم-سويد

گەران بەدواى خودىيکى رەسەن لە ناو مىگەلاندى ئاپۇرەدا

ئەمۇ لەدۇخىكىدا دەزىن كە گەران بەدواى ھەلبىزاردەن خودىيکى رەسەن دەبىتە مايمە دۆستايەتى بۇونىكى حوزنبارو ھەلبىزاردەن رامانىكى

له راستیدا ئەمرو لەکوردستاندا ئەو نهینییە کە له پشتە وەی چالاکییە کولتوري، سیاسى و... هەت، خۆى شاردوتوهە، دەربىرینى مەيلەکى چالاک و ئىستننیتىكىيانە نىيە، بەلكو رەنگە بەشىكى فەرهى ئەو چالاکييانە بەرتەكىكى تەقەھەقى دەرروونى و دردونگىيە کى رۆحى دەسەلاتى كولتوري و سیاسى بەناو دەمپاستى كورد بىت له بەرانبەر ئەويىتردا، چونكە ئاكامى بەشىكى فەرى ئەو چالاکييانە، ھەم لەئاستى ناوهكىي خودى كورد و ھەميش لەئاستى دەرەكىدا، ھەميشە بۆشايى و دووتاكردن بۇوه. لېرەمە رەنگە بەھەلەدا نەچىن گەر بلېتىن لەزۆر دىيودا ئەو ئاھەنگ و فيستيقاڭ يەك تەرز و لەنگانە کە لەشەقامى ئەمرو لەکوردىدا بەناوى شادمانىيە و نمايش دەكرييەن، گەر بەمەبەستى و رووژاندن و بىزازىركەننى "ئەوانىتىر" نەكرين، ئەوە لەدواجاردا ماناي بەمېگە لەركەنلىپەرە خەلک دەگەيەنەت. چونكە ئەو چالاکييانە ھەميشە لەئىر دروشمىكى ئىدىيۈلۈزىكى حىزبىدا خۇيان بۇ "ئەوانىتىر" نىشاندەدەن. ئەمەش نابىتە وىنە ئەو ئاھەنگ و چالاکييە كولتوري و ھونھەرييائە کە بۇ نموونە لە رۆزى نەورۇز و جەۋنە ئايىننیيەكاندا ھەستى پىددەكەين.

بەھەمەحال، ئەم نووسىنە باڭەشە بۇ رۆشنەركەنە وەي ھەممو ئالۆزىيەكانى ئەو دۆخە ناکات کە بۇونى كورد بەخەن و خەمگەلىكى ناھاۋئاھەنگ بەرەو ئاسوئىيەكانى شەپۆلدەدا. ئەو مەيلە سنۇوردارە کە ئەم نووسىنە گەرەكىيەتى بىرىتىيە لە: ئايا مەبەستمان چىيە لەبىرۇكەي خودىكى رەسىن؟ ئايا دەكىرى بەخۆگۈنچاندن لەگەل مەرج و داوايە باوەكانى ئاپۇرە خەلک، ئەو تەرزە خودە رەسىن و راستىنە يە بخەملىكىن؟ بەواتايەكى تر، ئايا دەكىرى لەم رۆزگارە بىبىنەما ھىزى و رەوشت كالبۇونە وەيدا، بىبىن بەخاۋەنلى دەربىرینى خواست و ويستى ناوهكىي خۆمان؟ رەنگە راۋەكىن و خەملانى دەستبەرداربىت لەمافيك کە ناسنامە يادەوەرەيىكەتە. دواجارىش لەئىر بەرتەكە رەقەكانى دەسەلات و مۇرەمى دەمپاستانى كوردىايەتى و رۆشنېرىيدا، ناچار دەكىرىت لەگەل خودى خۆت، ناسنامە كەت، زىدە كەت و ماناي بۇونايەتىيە كەت بەھەنگىنە ئاخاوتىنە خەمینەكان. بەمجۇرە لە داوىنگىر بۇونە بەرق بارگاۋىكراوهدا، گىرۇدەي بەرەي رقلېبو كان دەبىت.

خويىنتالى. ئەو ئاستەنگىكى نىيە کە مەرۆف ھەر لەکوردستاندا گىرۇدەي دەبىت، بەلكو ئەو وە كېشەيە كە لە رۆژئاواشدا، بەلام لەئاستىكى جياوازدا، مەرۆفى سىخناخ كردۇوە. لەرۆژئاوادا بۆئەوەي بتوانىت وەك كەسيك لەبەرچاۋى ئاپۇرە خەلک و سىستىمى بالادەستى سەرمایەدارىدا بەختە وەر بىت و لەخواستە رووکەش و خۆويىستە كانىدا سەرەتكەوتىن تۆمار بىت، دەبىت ماوهەيە كى زۆر پەنا بۇ دكتۆرى چارەي دەرروونى tarapeft بېبەيت، كە وەك بازارىكى بەھەرمىن، خودى سىستىمى سەرمایەدارى بەرەمەيى هىنارە.

كەچى ئەمرو لەکوردستاندا ئەگەر كەسيك و بىگەر كۆي كەسەكانىش، بۆئەوەي بتوانىت خاوهەنلى ئەو خودە خۆويىستە خۆتىركەر و سەرەتكەوتۇوە رووکەشە بىت/بن، لەبرى دكتۆرى چارەي دەرروونى، دەبىي بەلىزانى لەئاھەنگى يادە مىزۇوپەيەكانى حىزب، سەرۆك، سەرەتكەوتىنە ھەستەكىيەكان، خەلات دابەشكىن و بۇنە چەپلە رېزانەكاندا بەگەرمى ئاماھەبىت و ھاوكاتىش بەبەكارھەيتانى دەستەوازەكانى ئازادىي، دىمۇكراسى، مەدەنلى و ھاۋئاوازىيەكانى خۆي بېازىننەتەوە.

لېرەوە لەكۆمەلگاي ئەمرو لەکوردىشا، ئاكامى ھەلېزاردەنى بېرۇكەي گەران بەدواي خودىكى رەسىن و راستىنە بۇ تاکە كەسەكان دەبىتە مايەي بىبەشبوون لەمافى كوردىايەتى و ۋىيانىكى ليوانلىق لەخويىنتالى. ھەربۆيە مەرۆفى كورد لەدوو ھەلېزاردەن زىياتر ھىچىتى بۇ نامىننەتەوە: بۆئەوەي وەك كەسيك بېتە رېزى ئەو پەسندان و ھەلپەرېنەوە. ھىچ گومانىك بېتە رېزى ئەو پەسندان و ھەلپەرېنەوە.

ئەگەريش تو وەك كەسيك کە دەتەۋىت ناخت سەرەورەت بىت بەمەيلى ناوهكىيە رەسىنە كەت رەفتار بىت و خۆت دەربېرىت، ئەوە دەبىت دەستبەرداربىت لەمافيك کە ناسنامە يادەوەرەيىكەتە. دواجارىش لەئىر بەرتەكە رەقەكانى دەسەلات و مۇرەمى دەمپاستانى كوردىايەتى و رۆشنېرىيدا، ناچار دەكىرىت لەگەل خودى خۆت، ناسنامە كەت، زىدە كەت و ماناي بۇونايەتىيە كەت بەھەنگىنە ئاخاوتىنە خەمینەكان. بەمجۇرە لە داوىنگىر بۇونە بەرق بارگاۋىكراوهدا، گىرۇدەي بەرەي رقلېبو كان دەبىت.

تیگهیشتنيکي قوولدا ناكهين، بهلکو ئىمە ئەوه دەكەين وەك ئەوهى كە ئەو "پیاو"ە دەيکات. واتا ئەوه ئەو "پیاو"دىي پیمان دەلىت كە دەبى وابكەين، ئەگەر نا ئەوه ئىمە تەواو نىن، واتا بەبىنىنى گشتگەر وەك گشت نەكەين لېمان تىكچووه. جا ئەو رەفتار و قىسەكىرىنانە هەر شتىك بن، سەبارەت بەكار، سىاسەت، سەرۆكايەتى و مۆلەقۇون بەدیار گورانىبىز و پروگرامە ناسراوهەكانەوە. ئەو دىدو رەخنەيە كە ھايىدگەر لەمەر ژيانى رووكەشى و خواستى گشتى و جەماوهەر و دىكتاتورىيەت و ... هەت، باسى دەكا، ئەمرو لەرۇۋئاوا لەگەل بالاڭىدى ژيانى خوشگوزەرانى و ئاسۇ فەركانىدا لەپەرسەندندايە، كە ئىمە دەبىت لەپېنناوى ژياندا بىبىنە كۆيلە. راستگۆبۇون لەگەل خودى خوت و ھاۋئاھەنگبۇون لەگەل بىنەماي ھاوارەكانى ناخت، ئەوه تايىبەتمەندىيەكە كە دەبىتە بارگارانىيەك لەپەيوەندى لەگەل ئاكارە باوهەكانى وەك مافپەرەرى، ھاۋىرىيەتى، سەرپاستى، زرينگى و ھەستپىكىن. لىرەدا دەركەوتىن و بەرەواجىوونى چارەي دەرروونى "پسىكۆتەرپى" رۇلىكى گرینگى ھەيە بۇ تىگەيىشتن لەگرینگى راستىنە خود.

ئەمرو رەسەنایەتى سۈوەمەندىيەكى ئابوروئى و فابريكيكى سەرنجكىشى ھەيە: چارەكىدىن بۇ دەستەبەركىدىن دەرروونىكى رەسەنە خود، فەن، بەلام لەشىوەكانىاندا ھەميشە بەدواى لەخۇرمازىبۇونە ئاسانەكاندا بۇونيات نراوه. ئەو بەرنامانەي كە بۇ يارمەتىدانى خۇچارەكىدىن ئامادەكراون، تاكو بىنە بازار و لەئائىتى خۇرمازىكىدىن بفرۇشىرىن.

لىرەدا لەپەيوەندى بەئامازە زووهەكانى ھايىدگەر سەبارەت بەشىوەرى رەسەنایەتى و نارەسەنایەتى بۇون، دەكىرى بلىيەن كە گوتارى / دىسکۆرسى راستىنەي ئىستا لەچەند شىوەدا گۇرانى بەخۇيەوە بىنیوھ. ئەو شىوانەش: شىوەرى يەكەميان ئەوهى كە ئىستا ئاخاوتىن سەبارەت بەرەستىنە خود بۇتە ئاخاوتىنى بەتال، يان بىمانا، بەمجۇرە ئەو "پیاو"دى كە رۇزانە پیمان دەلى دەبى و رەفتار بکەين و وابىن، ئەو خودە راستىنەيە داگىركردووين. بۇون بەخوت بۇتە ئەو شتەي كە "پیاو دەيكا"، دەبى بەھەرشىوەيەك بىت بەھۆي ئەو گويگەرنەوە لەخەلک، بەدواى چارەكىدىن

دەكەت، بەچرى ئەو بىرۇكە راڭە بکەم. دەكىرى بەكوردى بە"رەسەنایەتى و نارەسەنایەتى" راستىنەو نارەستىنە وەرىيگەرلەرنى.

وەك دەزانىن مارتىن ھايىدگەر، فەيلەسۈوفى بۇونگەرايى ئەلمانى، لەكارە سەرەتكىيەكەيدا، "بۇون و كات" ، كە لە1927دا چاپكراوه، بەدۇو شىۋازى جودا لەمروق دەرۋانىت و بەمەش بۇونايەتىيەكەي نمايش دەكا. ئەوانىش: كە بەسويدىيەكەي پىسى دەگوتلى "egentlighet" و "oegentlighet" ، يان "ئاوتىننىسىنەت" ، كە ھايىدگەر بەئەلمانى بەئايگىنلىشەت Eigentlichkeit بىناسەتى دەكەت.. وەك گوتمان دەكىرى لەكۆردىدا بە"رەسەنایەتى" و "نارەسەنایەتى" ، يان "راستىنە" و "نارەستىنە" وەرىيابنگەرلەرنى. ھەرچەندە بەو وەرگىرانە بەشىك لەو واتايە ون دەكەين كە ھايىدگەر بەھەلبىزاردەن دەستەوازەكانى دەيەۋەيت جەغتىان لەسەر بکاتەوە. ھەلبەت بۇئەوهى مەبەستى ھايىدگەر رۇون بکەينەوە، لىرەدا ئەوهەش بلىيەن كە ھايىدگەر مەبەستى لەدەستەوازەرى "رەسەنایەتى" و "نارەسەنایەتى" ئەو شتە رەسەنە، يان بىكەردەيە كە وەك خۆيەتى، واتا ساختە نىيە، بەلام ئەوهى ھايىدگەر دەخوازى باسى بکا بەھەلبىزاردەن دەستەوازەكانى خۆي زىاتر بەرجەستە دەبنەوە.

لە راستىدا بىنەماي بىرۇكەي ھايىدگەر ئەوهى كە ژيانى مروققايەتى ھەميشە بەتاڭەرايى كراوه، بەلام ھاوكاتىش مروق لەزىيانى ھاوبەشىدا لەگەل خەلکى تر لەنادىيارىدا ژيانى لەگشتگەرايىدا دەتۈنرەتەو، كە ھايىدگەر ئەو ژيانە گشتىيە بە"مروق" ، يان پیاو، بەئەلمانى "Das man" ناودىرى دەكا. واتا ئىمە لەبرى ئەوهى خۆمان تەرخان بکەين بۇ ئەو توانىيانە كە خۆمان سەربەخۇيانە تىيىدەگەين و ھەمانە، كەچى قسە دەكەين و رەفتار دەكەين وەك ئەوهى كە ئەو "پیاو، مروق" دەستە دەكاو رەفتار دەكا. بەدېدى ھايىدگەر ئىمە خۆمان دەزىيەوە لەو بۇچۇونە بىمآل و ترسناكائە، دواجارىش دەبى ئىمە لەزىيانماندا بۇ ئەو شتە مەردوخ و رووكەش و بودەلانە مانايمەكى باش دابەتىن، بۇئەوهى بەو مانايانە بتوانىن بۇ ساتىك خۆمان ھىمن و رازى بکەين، بەلام ئەو كارە لەپېنناو

به دهست بهینیته وه. بۆ نمۇونە لای رۆمانتیکە کان ئەو خودە شیکردنە وەی ناوهوھى سروشت بwoo، بابەتى سەرەکى لای ئەوان دەبەسترىتە وە به دەربىرپىنى خود، واتا هەولدان نەبwoo بۆ گەران بەدواى دیوی ناوهكى سروشدا، بەلکو ئەو گەرانە واتايى كرده يەكى ھونەرييانەش بwoo، كە لهوپىدا داهىنان ئەو ناوهكىيە وەك بەرهەمېك بۆ دەرەوە دەرەبىر، كە ئەمەش ماناى خولقاندى ئەو كەسايەتىيانە بwoo. بەم چەشىنە بۇونە مروق، بۇونە بەخوت، كارىكە كە ناوهوھى خوت بۆ دەرەوە دەرەبىر، يان ئەو ناوهكىيە لەدەرەكىيەكە تدا بەرجەستە بکەيتە وە. جودا كردنە وە ناوهكى و دەركى تەنیا بۇونى بىرۆكەيەك ناگەيەت لەمەر رەسەنایەتى خود، بەلکو بىرۆكەيەك كە واتاي ژيانىك و بۇونى خودىك "منىكىش" بەرجەستە دەكاتە وە. ئىمە بۇونىكى دەرەكىمان هەيە، كە نەك تەنیا هەر بۆ خودى ئەو منهى خۆمان بىنراوه، بەلکو بەشىكى بۆ ئەوانى ترىش بىنراوه، هەروەها ناوهكىيەكى قوول و راستەقىنە تەرەيە، كە دەكرى تەنیا بەھونەر و وردهكارىيەكى تايىبەت دەستە بەر بکرىت.

تىۆرىيى فرۆيد لەمەر پېيشكى نائاكىيى لەزىر ئاكايىدا جەغت لەسەر بەدواگەرانى رەسەنایەتى دەكاتە وە. نائاكىيى ئەو ناوهكىيە، كە غەريزە مەستە كان لە خۆدەگرىت، بەلام ھاواكتىش لىوانپىزە لەشته قەدەغە كراو و ترسناكە كانىش.

بۇونگەرايىيە "ئىگزىستېنسىالىست" دەكان، لەوانە سارتەرىش، بىرۆكەي رەسەنایەتى خود ناخەنە ژىر پېسياھوھ، بەلام ھەلبەتە لای ئەو بىرکردنە وە لە سروشتى ناوهكىيەت دەكرىت بەشىوھى ئەركۈزۈكەيە كى كەسايەتىيانە شى بکرىتە وە. ئەو منه رەسەنایەتىيە لای ئەوان، بەتايىبەتى لای سارتەر، بەرىگاى ئازادىيى دەخولقىنرىت، كە بەمەش ئەو منه رەسەنە خۆى لە كۈنتراتكى كۆمەلایەتى و بىروراي سىستەمە ساختە كان بە دوور دەگرىت و لەبىرى ئەو گەرينگى بە خودى خۆى دەدات، بەلام ئەو گەرينگىپىدانە بە جۆرىكە لە جۆرە كان تەواو لە مانا بەتالە. ئەو بەتالىيەش كە دەبى بەمانى تايىبەتى ئەو منه پې بکرىتە وە.

و گونجاندى جەستە و رۆحماندا سەرقالبىن، شىوھى دووھە ميان ئەۋەھى كە هەولدان بۆ ژيانىكى رەسەن يان راستىنەي سەرەبەخۆ بە جۆرىك دەبىتە خۆپەرسى و خۆويستى. بەو مانا يەيى كە من دەبىت خۆم بەزۆرمە وە بەر لەھە خەم لە يەكىكى تە بخۆم. شىوھى سىيەھە ميان ئەمپۇ وېدەچى رەسەنایەتى و بىگەردىي چىتەر وەك ئامانجىك ماناى نە ماپىتە وە، بەلکو بەر جەستە كردنە وە رەسەنایەتى خود تەنیا رىگا يە كە بۆ سەرەكە و تىنەكى هەمېشە يى، لە رۆزئاوا دا رولى گەرينگى بە رەواجبوونى "چارە كردنى دەرروونى، تەرەپى" هەلگرى ئەو ئامانجە يە كە خەلک بتوانن ئەو سەرەكە وتنە بە خۆگونجاندىن لە گەل رەفتار و كرده كانى "پىاو" دا بە دەست بىيىن، بەلام لە كوردىستاندا رەنگە ئەو رىگا يە بۆ بە دەستە تەنیانى ئەو سەرەكە وتنە خۆكىدىنە بە مشە خۆر، واتا شىوھى خۆ بە مشە خۆر كردى لەرىگاى كەنالە كانى حىزب، وەك ئەو خەلات و ئاھەنگ و ياكىدىنە وە و فىستىقال و ئەو كەنالە كۆمە كىكارانە تەر، جۆرىك بىت لەو تەرىپىي رۆزئاوا. مەبەست لەو پېشە كىيە سەبارەت بە قىسە كردىن لەسەر رەسەنایەتى "لای ھايدىگەر، ماناى ئەو نېيە كە كىتىبى "بۇون و كات" دەكەي ئەو تەنیا هەلگرى چارە كردىنە ئەو كېشە يە بىت. رەنگە پىادە كردىنى پرۆزە يە كى لە مجۇرە خەمى ھايدىگەر نەبwoo، بەلام دەكىرى بېرسىن ئايَا ئەمپۇ راستىنە خود وەك چەمكىك واتايىكى ماوھ لەھىزىدا؟ دواجارىش ئايَا ئەمپۇ كارىكى رەوايە كە لەپىتىا و رەسەنایەتى خودى خۆماندا هەولبىدەن، هەرچەندە بەو كارەشمان خەلکانى ترى دەورو بەرمان داما و مافخۇر او ترىش بن؟

لېرىھدا دەبى ئامازە بەو بکەين كە مەبەستمان لە رەسەنایەتى خود ئەو لېكترا زانە نىوان ناوهكى و دەرەكىي خودى مروقە كە لەم رۆزگارەدا ئەو مانا يەيى لە دەستدا وە كە پېشەر لەرىگاى هيىزىكى باڭلى وەك خوا و روانگە يە كى شۇرۇشكىرانە ئىدىيالىيە و دەبىخىشى، بەواتايىكى تەر لە ئاسىتى مىزۇووی هىزىدا رۆسۇ وەك ئاگۇستېنۇس لە دەلەوە بە دواي خوا و سەرقالنە بwoo، بەلکو رۆسۇ بە دواي سروشتىكى لە دەستچوودا سەرقالبۇو كە واتاكەي ئەو نەبwoo كە ئەو سروشتە بە ئەزمۇونگە رىيە كانى زانستزانىك

به لکو مانای رهفتار و هه‌لؤیست و هرگرتن ده‌گه‌یه‌نیت: تو به‌وهی که ده‌یکه‌یت ده‌بیت به‌خودی خوت. ئه و که‌سایه‌تییه‌ش به‌رهفتارکردن له‌گه‌ل ئه‌وانیتردا شیوه راستینه‌ییه‌که‌ی خوی به‌رجه‌سته ده‌کاته‌وه. ئه و چه‌شنه خونواندن له‌مامه‌ل‌کردندا ناومروکه‌که‌ی پیشکه‌ش به‌ئیمه ده‌کات: تو به‌شیوه‌یه‌کی رهسه‌ن به‌شیگای گه‌شندان به‌میزرووه‌که‌ی خودی خوت وینا ده‌که‌ی، که ده‌بیت به‌شیوه‌یه‌ک له‌گه‌ل میزرووه‌که‌ی خوتدا هاوئاهنگ بیت.

هه‌ستی ژیان ده‌بیت به‌بنه‌مای هزریکه‌وه گریدراو بیت و له ژیاندا ئه و رهسه‌نایه‌تییه واتاکه‌ی به‌رجه‌سته بکاته‌وه. بـهـهـای ئـهـمـهـش تـهـنـیـا لهـپـهـیـوـهـنـدـیـ لـهـگـهـلـ ئـهـوانـیـترـداـ دـهـنـاسـرـیـتـهـوهـ،ـ چـونـکـهـ ئـهـوـهـ بـهـسـتـراـوـهـتـهـوهـ بهـوـ ژـیـانـهـ پـیـکـهـوـهـیـیـ کـهـ لـهـگـهـلـ ئـهـوانـیـترـداـ کـوـمـانـدـهـکـاتـهـوهـ.ـ لـیـرـهـداـ بـوـونـیـ رـهـسـهـنـایـهـتـیـ هـهـرـ تـهـنـیـاـ نـابـیـتـهـ جـوـرـهـ کـهـسـایـهـتـیـهـکـ،ـ بـهـ لـکـوـ دـهـبـیـتـهـ بـهـرـپـیـسـیـارـیـتـیـیـکـیـ چـاـکـیـشـ،ـ ئـهـمـهـشـ پـرـسـیـ بـهـدـیـهـنـانـیـ خـوـدـیـ خـوـمـانـهـ،ـ بـهـ لـامـ مـرـوـقـ دـهـبـیـتـ لـهـپـهـیـوـهـنـدـیـیـکـیـ کـوـمـهـلـاـیـهـتـیـدـاـ ئـهـوـهـ بـهـدـهـسـتـ بـیـنـیـتـ.

به‌مجوهره ئه م باسه به‌هه‌لؤهسته‌کردنیک له‌م‌ه‌ر کیشی رهسه‌نایه‌تی بـوـونـیـ ئـهـ وـ کـوـیـ تـاـکـانـهـیـ کـهـ وـهـکـ پـیـداـوـیـسـتـیـیـهـکـیـ کـوـمـهـلـاـیـهـتـیـ پـیـکـهـوـهـ هـاـوـزـیـانـ،ـ بـهـنـمـایـشـکـرـدـنـیـ کـاـکـلـهـیـ بـیـرـوـکـهـ کـانـ دـهـگـاتـ.ـ هـهـلـبـهـتـهـ ژـیـانـیـکـیـ رـهـسـهـنـ وـ رـاـسـتـیـنـیـیـیـ بـوـ هـهـمـوـوـانـ گـرـیـنـگـیـ هـهـیـ،ـ بـهـ لـامـ ئـهـوـهـ تـهـرـزـهـ ژـیـانـهـ بـهـوـهـ دـهـسـتـهـبـهـرـ دـهـبـیـتـ کـهـ منـ دـهـسـتـنـیـشـانـیـ ئـهـوـهـ بـکـهـمـ کـهـ منـ کـامـ بـهـهـاـ،ـ رـاـسـتـیـ،ـ دـوـسـتـایـتـیـ،ـ بـرـوـادـارـیـ،ـ زـیـرـهـکـیـ،ـ هـهـلـؤـیـسـتـ وـ....ـ هـتـدـ،ـ هـهـلـدـهـبـیـتـیـمـ.ـ بـوـیـهـ ئـهـمـرـوـقـ مـرـوـقـیـ کـورـدـ بـهـگـشـتـیـ وـ بـهـتـایـبـهـتـیـیـشـ نـوـوـسـهـرـانـ (ـلـیـرـهـداـ بـوـ خـوـ رـزـگـارـکـرـدـنـ لـهـئـاـسـتـنـگـهـ کـانـیـ پـیـنـاسـهـکـهـ،ـ خـوـمـانـ لـهـ دـهـسـتـهـواـزـهـیـ روـوـنـاـکـبـیـرـ دـهـزـیـنـهـوهـ).ـ پـیـوـیـسـتـهـ خـوـیـ بـکـاتـهـ خـاوـهـنـ رـوـانـگـهـیـهـکـ،ـ رـاـمـانـیـکـیـ سـهـرـبـهـخـوـ،ـ بـوـ ئـهـوـهـ بـتوـانـیـتـ وـینـاـ نـاوـهـکـیـهـ رـهـسـهـنـهـکـیـ دـهـبـیـرـیـتـ،ـ چـونـکـهـ ئـهـمـرـقـ دـیـارـدـهـیـهـکـ بـهـهـرمـنـهـ،ـ کـهـ ئـهـگـهـرـ توـ کـهـسـیـکـیـ ئـاـوـقـاتـ وـ دـهـسـتـرـهـنـگـینـ نـهـبـیـتـ لـهـ دـهـسـتـ بـهـسـهـرـدـاـگـرـتـنـیـ ئـهـوـ بـهـخـشـیـشـ وـ خـیـرـپـیـکـرـدـنـهـ لـهـ لـایـهـنـ دـهـسـهـلـاـتـهـوهـ،ـ هـهـرـوـهـاـ ئـهـوـ چـهـپـلـهـ رـیـزانـ وـ پـهـسـنـانـهـ دـوـورـ لـهـ دـهـسـتـپـیـوـهـ گـرـتـنـانـهـ کـهـ لـهـ زـارـ وـ دـهـسـتـیـ ئـاـپـوـرـهـیـ خـهـلـکـ وـ

لـیـرـهـداـ يـهـکـلـاـکـرـدـنـهـوـهـیـ بـیـرـوـکـهـیـ سـرـوـشـتـیـ نـاوـهـکـیـ لـهـسـهـرـ حـیـسـابـیـ هـهـمـوـوـ رـیـگـاـ کـارـایـهـکـانـیـ ژـیـانـیـکـیـ رـهـسـهـنـ دـیـتـهـ ئـارـاـوـهـ.ـ هـهـسـتـیـ بـوـونـهـ نـوـوـسـهـرـیـکـیـ مـشـهـخـوـرـ،ـ شـاعـیرـیـکـیـ یـاخـیـ،ـ پـولـیـسـیـکـیـ بـهـئـاـگـاـ،ـ یـانـ هـهـرـ جـوـرـهـ کـارـ وـ پـیـشـهـیـهـکـ،ـ دـهـبـیـتـهـ تـاـکـهـ گـوـچـانـیـکـ کـهـ خـوـتـیـ پـیـوـهـبـگـرـیـتـ.ـ رـهـسـهـنـایـهـتـیـ سـارـتـهـرـ رـیـیـانـهـ،ـ کـهـ دـهـکـرـیـ وـهـکـ بـهـرـدـوـامـیـیـهـکـ لـهـجـهـمـکـیـ رـهـسـهـنـایـهـتـیـ هـاـیـدـگـهـرـ سـهـیـرـیـ بـکـهـینـ،ـ لـهـسـهـرـ بـنـهـمـایـ ئـهـ وـ چـهـنـدـ خـالـهـیـ کـهـ پـیـشـتـرـ ئـامـاـژـهـمـ پـیـکـرـنـ وـهـسـتاـوـنـ،ـ وـاتـاـ رـیـکـهـوـتـنـ لـهـگـهـلـ دـاـخـواـزـیـیـهـ بـاـوـهـکـانـ،ـ ئـایـنـدارـیـ.ـ خـوـوـیـسـتـیـ یـانـ خـوـپـهـرـسـتـیـ وـ گـهـرـانـ بـهـدـوـاـیـ سـهـرـکـهـوـتـنـداـ.ـ لـیـرـهـداـ دـهـکـرـیـ ئـامـاـژـهـ بـهـوـهـ بـکـهـینـ لـهـ وـ سـهـرـدـهـمـهـیـ کـهـ لـهـرـوـزـئـاـوـاـدـاـ بـهـپـوـسـتـمـوـدـیـرـنـیـزـمـ نـاوـ دـهـبـرـدـیـتـ،ـ لـهـسـارـتـهـرـ زـیـاتـرـ رـهـخـنـهـ دـهـگـیرـیـتـ لـهـسـهـرـ سـوـبـیـکـتـیـقـیـهـتـ/ـ خـودـگـرـایـیـ،ـ بـهـ لـامـ ئـهـوـهـ لـهـ ئـاـسـتـیـ ئـاـکـامـگـیـرـیـ رـهـوـشـتـیـیـهـوـ فـرـهـ ئـاقـارـهـ.ـ پـوـسـتـمـوـدـیـرـنـیـسـتـگـهـلـیـکـیـ وـهـکـ دـوـلـوـزـ،ـ فـوـکـوـ،ـ دـیـرـیدـاـ وـ ئـهـوـانـیـ تـرـ لـهـبـرـیـ بـنـهـمـایـهـکـیـ جـیـگـیرـ ئـامـاـژـهـ بـهـ دـزـیـ دـارـیـزـانـهـوـهـ خـودـ وـهـ شـوـتـنـیـ یـارـیـیـهـکـ دـهـکـنـ.

بـهـ لـامـ ئـهـمـهـ بـهـوـهـ وـ اـتـایـهـ نـیـیـهـ کـهـ ئـهـوـانـ بـهـوـهـ لـهـسـهـرـ بـنـهـمـایـ ئـهـ وـ شـیـوـانـهـ خـودـیـ خـوـیـانـ درـوـسـتـکـرـدـیـتـ.ـ مـرـوـقـ دـهـتـوـانـیـ سـهـبـارـهـتـ بـهـوـهـ یـهـخـهـیـ ئـهـوـ بـیـرـوـکـهـ پـوـسـتـمـوـدـیـرـنـهـیـ بـهـ گـرـیـتـ،ـ چـونـکـهـ ئـهـوـهـ هـهـمـیـشـهـ سـوـبـزـهـ،ـ منـیـکـهـ کـهـ رـهـفـتـارـ دـهـکـاـوـ قـسـهـ دـهـکـاـ.

بـهـ لـامـ ئـهـمـرـوـ لـهـ وـ کـاتـهـیـ کـهـ رـهـسـهـنـایـهـتـیـ خـودـ بـهـرـوـوـکـهـشـ دـهـکـرـیـتـ وـ لـهـدـیـارـدـهـیـ خـوـهـلـوـاسـینـ وـ وـابـهـسـتـهـیـیـ بـهـ گـرـوـوـپـدـاـ دـهـبـیـنـرـیـتـ،ـ چـونـ چـهـمـکـیـ رـاـسـتـیـنـهـیـیـ دـهـتـوـانـیـتـ جـهـوـهـهـرـیـکـیـ رـهـسـهـنـ بـهـرـجـهـسـتـ بـکـاتـهـوهـ؟ـ دـهـکـرـیـ بـلـیـیـنـ رـهـسـهـنـایـهـتـیـ بـوـونـ "ـنـاوـتـیـنـسـیـتـیـتـ"ـ بـهـبـرـیـارـدـانـ بـهـ دـهـسـتـ خـوـتـهـوهـ بـهـسـتـراـوـهـهـوهـ،ـ یـانـ بـهـ خـوـکـرـدـنـهـ سـهـرـوـکـ لـهـسـهـرـ خـوـتـدـاـ:ـ وـاتـاـ گـوزـازـهـ کـرـدـنـ لـهـ خـوـتـ،ـ بـهـرـجـهـسـتـ دـهـبـیـتـهـوهـ،ـ کـهـ ئـهـمـهـشـ لـهـدـاـهـیـنـانـیـکـیـ رـوـمـانـتـیـکـیـیـانـهـداـ دـهـخـهـمـلـیـتـ.ـ ئـهـوـ گـوزـازـهـ لـهـ خـوـکـرـدـنـهـشـ تـهـنـیـاـ لـهـسـنـوـرـیـ بـهـرـهـمـیـکـیـ هـوـنـهـرـیـ یـانـ ئـهـدـهـبـیـدـاـ تـهـسـکـ نـابـیـتـهـوهـ،ـ بـهـ لـکـوـ سـهـرـتـاـپـاـیـ ئـهـ وـ ژـیـانـهـ بـهـ خـوـوـهـ دـهـگـرـیـتـ کـهـ کـهـسـیـکـهـ لـهـ رـیـگـایـ رـهـفـتـارـهـکـانـیـهـوـهـ نـاسـتـانـمـهـکـیـ بـهـ بـوـنـیـاتـ دـهـتـیـتـ.ـ لـیـرـهـداـ رـهـسـهـنـایـهـتـیـ وـ رـاـسـتـیـنـهـیـیـ بـوـونـیـکـ تـهـنـیـاـ مـانـایـ رـاـمـانـیـکـیـ نـاوـهـکـیـ نـیـیـهـ،ـ

بوهستين، هاوكات دهبي بهوردى و هوشيارانه بگهريينه وه بو سه رچاو و هۆكار و هاندەرەكانى ئەم پرسياوه، كە چۈن و چى بۇو زەمينەي خۆشكىد بۇ ئەو ئەقلېيەتە رووخىنەرەي كوردى. ئەو ئەقلېيەتە بالادەست و رەگېيىھى ، كە ئەزمۇون بەدواى ئەزمۇون و قۇنانخ بەدواى قۇنانخ ئومىد و ئامانجى خەونەكانى كۆي كوردى هەناسە سارد دەكا.

بەتاپەتى لەم ئەزمۇونەي ئىستانى كوردى باشۇوردا، كە سەرتاسەرى كورد؛ هەر چوار لەتە زامدارەكانى جەستەي كوردىستان، بەگىانىكى پەلەگۈر و گومانىكى ئامادەوه، چاوهپوانى سەركەوتىنىكى يەكلاكارە دەكەن. كە چى نويىنەرى سىاسيى ئەم بەشەي باشۇور لەھەر راگەياندن و كىدارىك كە دەيىكەن، ئەم ترسە لەرۇحى كورد ئامادە دەكەن. وېرائى نەبۇونى گوتارىكى ئاشكرای داواكراو، بېيەك نەكىدى ئەم دوو حوكومەتەي، كە شەپى خۆكۈزى لەيەك پارچەي ئەم جەستەيەي كوردىستان بەرھەمى هيئا، بۇتە ترسناكتىرين ئەو چاوهپوانىيە، كە كۆي كوردى دەخوازى بەرى لېيگىرى.

لىرەدا وا ئىيمە لەنەبۇونى گوتارىكى سىاسيى دەتلىيەنەوە، كە دەببۇو ئەم ئەزمۇونەي باشۇور رايىگەندبایا. پېشەتى ئەم ئەزمۇونەي باشۇور وەرچەرخانىك بۇو، كە دەببۇو نويىنەرى سىاسيى ئەم بەشە بېتوانىبایا ئەزمۇونەكان بکاتە هيىزىك بۇ گەرانەوه و راگەياندى ئەو بۇونە كوردىيە، كە لايەقى سەربەخۆبۇونە.

كارەسات لەودايىه، كە ئىيمە دەزانىن دىياردەي دووبەرەكى، بەتاپەتى لەئاستى سىاسيىدا، هەميشە ئاكامىكى دۆراوى لى چاوهپى دەكىرى، كە ئەمەش گرفتىكى ئازاردەر لەمیزۈوو سىاسيى ئىيمەدا.

لىرەوە ئىيمە قوربانى ئەو پەرورە سايکۆلۆجييەين، كە داگىركەر بەم رىيگايە توانىيويتى تۆۋى ئەم ليكترازان و رق لەخۇ بۇونەيە لەرۇحى كوردىدا بچىنى. يەكىك لەئاكامەكانى ئەم پەرورە سايکۆلۆزىيە ئەوەيە، كە داگىركەر بىتوانى خودى كورد بکاتە دوژمنى خۇي و، لەوەختە

قەلەم بەدەستانى شەپۇلدەدەن، ئەو لەبرى رەچاوكىرىنى مافى هەلبىزادەنەكى ژيانى رسەن و راستىنە، وەك كەسىكى، يان تاكىكى خويىتىڭ، گومانلىكراو و سەرنەكەوتۇو پېناسە دەكرييەت و ناسنامەي كوردايەتتى بىرەواج دەكرييەت.

2005

ستۇكھۆلەم / سويد

كاتى ليكترازان دەبىتە گوتارى سىاسيى كورد

1

پرسيارى گوتارى ليكترازانى سىاسيييانەي كوردى، ژانىكە كە لەخۇدى قەدەرى كورد دەچى. بۇيە ئىيمە كە دەمانەوى لەسەر ئەم پرسيارار گرىچەنە

بۆیه کردارهکانی ئەم دوو هیزه، خۆئامادهکردنە دژی حزبهکەی ترى برا، نەک پیلان و نەخشەی داگیرکاران. کاتى ستراتىئى حزبى کوردىش خۆي وينەى لەدژى حزبهکەي ترى بەرانبەر بەرجەستە دەكتەوه؛ نەک دوزمنەکانى، ئەوكات تواناينەكاني ئەم حزبە و وينەى نەتەوه ناتوانى جياوازى خۆي لەبەرانبەر ئەويترى دژ بخاته کار. دواجار دەبىنин پرسىارى كورد و چارەنۇوسىكەي لاي ئەم دوو حزبە ئامانجىك نىيە، بەلكو گەمەيەكە بۆ فريودانى ئەم هېزەي كوردى لەخزمەتى خودى حزبدا. ئەمەش ئەو کارەساتەيە، كە ئەمروٽ كورد و گوتارە سىاسييەكەي پىيدا تىدەپەرى. ئاكامى ئەمەش دەبىنин، كە چۈن دەسەلاتى ئەمرىكا كوردىستان لەوينەى "باكورى عىراق" كورت دەكتەوه و قوربانىيەكاني كورد دەخاته ڙىر ركىفى مەرامە سىاسييەكاني خۆي و... تاد. كەچى لەملاشەوه نوينەرە سىاسييەكاني ئەم دوو حزبە و مىدىاكانيان لەدېمىەنىكى سۆزايدا سەركەوتتەكاني ئەمرىكا و هاوکارى خۆيان پىشاندەدەن؛ تاوهكو قەربۇۋى دۇرپانەكان بکەنەوه.

2

ئەمروٽ سەرتاسەرى هەلۋىستى كوردى و گوتارى سىاسي دەسەلاتى سىاسييەكەي، ويئارى قۇولايى و قورسايى بۇونى كوردى، لەسۆزدا تەواو دەبى. هۆكارى ئەم سۆزئامىزەي گوتارى كوردى، لەلايەك دەگەريتەوه بۆ دۆخى سۆزاوى لەتماشاكردن و هەلۋىست وەرگەتنى رووداوه ئالۇزو دژوارەكانى جىهانى و ئاستى بزاوى بەرهەلسىتكارى جىهان، كە خۆي لەساتەوەختىكى سۆزايدا بەسەر دەبات. بەرتەك و کردارەكانى بەرهەلسىتكارى جىهانى سەبارەت بە 11 ي سىپتەمبەر و شەپى عىراق و ئەمرىكا و كىشەى تىرۇرۇزم... هەندى، هەرمۇوى لەسۆزدا خۆي دەنوينى: رووداوهكان لەوينەى مندالى كۈزراوو ڙىنى گىياوو قىسى ئايىنيانه... هەندى، پىشان دەدرىئىن.

بەرھەستىيەكاندا تووشى رووبەرپۇبونەوهى يەكترى بکاتەوه. بەمەش بتوانى ويستى خودى كورد ئىفلىج بکاو لەيەكىتلەن و لەئاگايىبۇون بۆ گوتارىيەكى سىياسى، دەستەوەستانمان بکات. ئەمچۈرە پەروھەدىيە لەمېزۇوى داگيرکاراندا ئاشكرایە.

ئىمە ئاگامان لەوهى، كە داگيرکارانى كورد لەقۇناغە جياوازەكان و بەتايبەتىش لەم دوازە سالەي رابردووی كوردىستان باشۇوردا، توانىان بەرىيگەي جياواز، چ بەسيخوركىدىنى لىپرسراوانى ناو خودى حزبى کوردى و، چ بەرىگاي تر، سوود لەبناغەي ئەم دووبەرەكىيە ئىوان ئەم دوو حزبە كوردىيە باشۇور و بەشكەكانى تر وەرگىرى و دواجار رووبەرپۇوي يەكتريان بکاتەوه.

لىزەوه داگيركەرى كورد بەم رىگايە ھەميشە توانىويەتى، لە رىگاي خالە لاوازەكانى نوينەرە سىاسي كورد كارى خۆي ئەنجامبىدا. ئاكامى ئەمەشە كە ئەمروٽ ئەزمۇونى ئەم دوو حزبە لەباشۇورى كوردىستان ، بەھۆى شەرى ناوخۇ، گوتارى سىاسي لەئاستى دوو خىل، دوو دەقەر پىشانبدات.

بۆيە توركىيا و رېزىمى عىراق و ئىران و سوريا، ھەميشە لەچوارچىوەي ئەم خالە كەنەفتەي حزبى کوردى توانىويانە ئەم دوو حزبە دەستەمۇ بکەن . دەسکەوتى ئەو دوو حزبەش لەپېتەخشىنى بېرىك پارەو تەقەمنى ھىچىتەن نەبووه ، كەچى دەسکەوتى ئەم داگيركەرانە سووكىرىن و ئىفلىجكىدىنى ئەم گوتارە سىاسييەي كوردى بۇوه، كە بەھەولى خەونەكانى كۆي كوردىيە . جا ئەمەش بۇوه ئەوهى ، خودى ئەم گەمە ھەرسەھىنەرە دووسەرکردەي كوردى، لەئەزمۇونىكى وەك ئىستادا، ئەم دوو حزبە كوردىيە باشۇورى كوردىستان گەماروٽ بدا لەدروشمى دژبەيەك نەك كورد و ناسنامە رەوايەكەي.

بۆیە من بەردەوامی ئەم نووسینە لەسەر ئەم کیشەیە تەرخان دەکەم، تاوهکو بتوانم تیریزیک بۆ رونوکردنەوەی ئەو تاریکییە میژووی ئىتمە بدۆزمەوە.

3

بەلام ئەو میژووە ئاستەنگیکە کە هەمیشە لەمیژووی کوردیدا دووباتە بوویتەوە. ئیستاش ئىتمە پاش زیاتر لەچوارسەد سال شاعیر و رووناکبیری کورد سەیدا ئەحمدە خانى باسى ئەم کیشەیە دەکەینەوە. بۆ ئەوەی لەسەرچاوه کوردییە کانەوە ئەم پرسە رافە بکەین. با سەرنجى ھۆزانە کانى خانى بدهین، کە وەک ئەوەی ئەمروز بى لەجیاتى ئىتمە ئەم پرسیارە بکات.

خانى دەبیزى:

دئینانە دەرى ڙەست لەئیمان	غەمخارى دکر لەم بەتیمان
نەدبوونە خەرابەيىن دەھەست بۇوم	غالب نەدبو لسەر مەئەف روم
مەغلۇوب و مۇضىعۇ تۈرك و تاجىك	مەحکوم عەلەيھو سەعالىك
ئەف رۆم و عەجمە ل سەر مە راکر	ئەمما ڙەزەل خۇدى ئۇساڭر

بەلام خانى بەدېزى ئەم ئەم ئەزەلە رادەوەستى و دەبیزى:

فېکرا بکرا مە ئىنقيادەك	"گەر دى هەبۈويا مە ئىتفاقەك"
ھەمیان ۋ مەرا دکر غەلامى	رۆم و عەربەب و عەجمە تەمامى
تەكمىل دکر مە دین و دەولەت	تۆحسىل دکر مە عىلەم و حىكمەت"

هاوکات بەواتايەکى روننتر، شەرەخانى بەدلەسى لەشەرەخانەکەيدا، کە گرنگترین سەرچاوهی بوونى کوردە، ئەو بەمجۆرە خاسەتى کورد باسەدەکات و دەلى: "کورد ئەگەر ئاکارىيکى ناپەسەندىيان ھەبى، ھەرئەوەندەيە کە سیان سەر بۆ كەسیان ناچەمەنى، بۆ يەكتىر نايەنە

رەنگە بەجۆریک لەجۆرەكان ئەم دۆخە سۆزاویەی بەرھەلسەتكارى جىهانى، کە ئاماژەم بۆ کرد، کارىگەرى ھەبى لەسەر ھېزى سىاسىي كوردىدا.

لەلايەكى تىشەوە، تا ئەمپۇش كۆى كوردى بەسۆز گەمارو دراوە. زۆربەي کردارو بەرنگارىيەكاني كوردى سۆز دەبىتە ھاندەرە سەرەكىيەكەي. ئاپۇرەبۇونى كوردگەلىكى زۆر لەكاتى گرتى ئۆجهلان و خۆسۇتاندىنى چەندان كچ و تەماشاكىردىنى ئەمرىكا وەك ھېزىكى كورد دۆست و ھەلۋىستەكانى ھەردو سەرکرەدى كورد سەبارەت يەكىتى خاکى عيراق ... هەندى، ھەر ھەموو سۆز لەپىشەوەيان ئامادەيە. بۆيە مەعرىفەيەكى سىاسىي و ھېزىكى بەھەزى ئامادەكراوى كوردى بەرھەم نەھيتا.

وېرای ئەمەش سەرتاپاى قىسەكانى رووناکبیرى كوردى لەسۆزدا دەستىپىدەكە و بەسۆزىش كۆتاىيى دى. ئىتمە دەبىنин کە چۆن ماوەيەك چەند ناويىكى رووناکبیرى كورد ڈازايەتى ئەو حزب و ئەو حزب دەكا، كەچى لەھېكىپا ھەمان رووناکبیر دەبىتە لايەنگىری ھەمان حزب. ھاندەرى وەرگرتى ھەلۋىست و پەشىمانبۇونەوەكان، سۆز بۇوه، نەك بىرکەرنەوەيەكى خەملىوی سىاسىي. ئەگىنا ئەو رۆشتېرانە چى وايان لىدەكە، لەماوەيەكى كورت و بىكۆپانىكى بىنەرەتلى لەم حزب و ئەو حزب دا، لەقسەكانىيان پەشىمان بىنەوه و بىنە لايەنگانى سەرسەختى ئەم حزبانە؟

بەھەر حال، بەلام پرسیاري ئىتمە، کیشەي ئەم لىكداپان و دووبەرەكىيە روخيپەرەي کوردىيە، کە لەۋىنە سىاسىيەكەيدا بەردەوام دووباتە دەبىتەوە. وەك گوتمان، كاتى ئەم دووبەرەكى و لىكترازانە، لەساتەوەختى ئەمروزى كوريدا دەبىتە پرسیارييکى چارەنۇسى، ئەمەش دەخوازى كە سەرتاكانى ئەم کیشەيە بخويىننەوە، کە بەرھەمەننەرەي ئەم ئازارەي ئىستامانە.

چونکه جیاوازی خالی و هرچه رخینه‌ر و یه کلاکه‌ره‌وهی ناسنامه و بوونی تؤیه به رانبه‌ر ئه‌ویتری دوست و دوژمن.
 که تو توانیت جیاوازی خوت به رهه‌مبهینى و ئاگاییت بۆ په‌یدا بwoo ، ئه‌وه ئیتر ناوچه‌گری و حزبخوازی و..... قبول ناکه‌ی . جیاوازبوونی تو ده‌بیته گوتاریکی سه‌رسه‌خت بۆ به‌رانبه‌ر. که تو به‌یانی ناسنامه جیاوازه‌که‌ی خوت کرد، ئه‌وه کوردی ئه‌م شار و کوردی ئه‌م به‌شە و...هتد، جیگه‌ی نابیت‌وه له‌میشکی کورددا ، چونکه جیاوازی ریگه نادات تو یه‌کیتی، پارتی، پ ک ک و دیموکرات و رزگاری و هه‌روه‌ها هه‌ولیری، سلیمانی و... هند بیت. گه‌ر حزب‌هکانی کوردی له‌باشور توانای هه‌لگرنى گوتاری جیاوازی کوردیان له‌میشک و ده‌رووندا هه‌بووایه، ئیستا به‌هیزه‌وه ده‌یانتوانی کیشە‌ی کورد له‌باکوورو و هشییه‌تی تورکیا به‌رانبه‌ر سه‌رکرده‌یه‌کی کورد له‌وی ، بکه‌نه باشترين به‌لگه بۆ تاوانبارکرنی ده‌وله‌تی تورک. هاوكات ئیستا تورکیا نه‌ده‌بوبه ئه‌و کابوسه، که هه‌موو روژئ قورگمان بگری بۆ هاتنه کوردستان و هاندانی تورکمان دژ به‌خه‌لکی کورد.
 له راستیدا کورد وهک بوون و ناسنامه هه‌لگری ئه‌و جیاوازییه‌یه، لى سه‌رکرده‌ی ئیمه جورئه‌تی راگه‌یاندنی ئه‌م جیاوازییه‌ی نییه و ده‌یه‌وی فه‌راموشی بکات.

ئه‌مه به‌شیک له‌م کیشە‌یه که کورد یه‌کگرتواونه داکۆکی له‌سه‌ری ناکات، که‌چی تورکیا تورکمان به‌برای خۆی ده‌زانی.
 به‌لام دیسان بۆ سه‌رکرده‌ی کورد داکۆکی کردن له‌کوردی به‌شەکانی تر به‌ئه‌رکی خۆی نازانی، یان بیّدهنگه لیی؟ هۆکاری ئه‌م زۆره، ره‌نگه ئالۆزی و دژواری ئه‌مرۆزی سیاسی عیراق هۆکاریک بیت، یان بۆ بەرژه‌وه‌ندی ئه‌و به‌شە نایه‌وی ده‌وله‌تی تورک و سوریا له‌خۆی توووه بکات و هۆگه‌لیکی تر، ئه‌من لیئه ئه‌وانه‌م مه‌بەست نییه.

به‌ركه‌مند و هه‌روه‌ک تاکه تاکه هه‌ركه‌سه بیر له‌سه‌ربه‌رزی خۆی ده‌کات‌وه. به‌تیکرايی بیر له‌سه‌ربلندی تیکرايی ناکه‌ن و پشتنی یه‌کتر ناگون و نابنے‌یه‌ک."

جینگه‌ی سه‌رنجه، شه‌ره‌فخان به‌پالپشتی خواجه تاج الدین که دانه‌ری "تاج التواریخ" و به‌خواجه تاریخی به‌ناوابانگه ده‌لئی: "ئه‌گه‌ر سه‌رنج بدھینه باری یه‌کدیگیری و هاوبیری و هاوكاربیانه‌وه ته‌نیا له‌شاده و ئیمان هیناندا نه‌بی له‌هیچ شتی تردا یه‌کترناگرنه‌وه"
 شایه‌نی ئه‌وه‌یه دیسان ده‌رفه‌ت بدھین خانی له‌سه‌ر ئه‌و یه‌کنہ‌گرتنه‌ی کورد بپه‌یقن:
 "هیندھی که به‌جه‌رگ و دورره ترسن / که‌متر له‌بەیهک گه‌بین ده‌پرسن که‌س بۆ که‌س نابن چاوده‌بەربی / هه‌ركه‌س ده‌یه‌وی ول و له‌سه‌ربی له‌م سه‌ررەقییه و ده‌ماری زلیان / بیگانه ده‌بن سواری مليان."
 به‌لئی بۆ ئه‌وه‌یه بنه‌ماو پیشینه‌ی ئه‌م ژانه‌ی کوردمان بۆ فره‌تر دیار بی، با گوی له‌شاعیری ئیماره‌تی بابان را بگرین:
 چونکه "نالی" له‌سه‌ر ئه‌م ئه‌رزه غه‌ربیی و هتنه‌نی
 هه‌سته باری مه‌دهنی به، مه‌دهنی به، مه‌دهنی"

4

ئیئرە ده‌رفه‌ت ئه‌وه‌ندە نادا مرۆڤ فراوانتر باسی ئه‌و سه‌رچاوانه بکات که رۆشنبیرانی ئیمه له‌تەواوی میزوودا، که چون له‌خه‌می به‌دژ یه‌کتربوون و نه‌بوونی یه‌کگرتنه‌ی کورد جه‌ختیان کردۇتەوه.
 به‌هه‌رحال، لیئه‌دا خویندنه‌وه‌وهی من بۆ کیشە‌ی ئه‌م ئاسته‌نگه‌ی که واده‌کات کورد تا ئیستا سه‌رسه‌ختانه براکه‌ی خۆی، حزب‌ه دژه‌که‌ی تر، که هاومه‌بەستن، به‌لام رازی نابن لیی ببوروی، بۆ چەندەک هۆکار دەگەرینه‌وه، له‌وانه مه‌سەله‌ی کاملنە‌بوونی جیاوازبوونی ناسنامه‌ی کوردییه.

بەم رقهش تولە لەخودى خۆى بکاتەوە، ئەم نەخۆشىيەش لەكۆى حزبەكان و رووناکبىرانى كورد دەبىنرى.

5

د.خالد يونس ، لەزنجىرە وتارىكدا ، (مەسىلەي كورد لەهاوكتىشەكانى نىيۇدەولەتى و رۆلى لەئايىندەي خۆرھەلاتدا - بەشى يەكم، 6ى 2003، كە لەسايىتى عەربى elaph.com دا بلاوكراوەتەوە، سەبارەت بەپرسىيارى دروستبۇونى دەولەتى كوردى، باسى بۆچۈونى مامۆستا سويدىيەكەي لەزانكۆى ئۆپسالامان بۆ دەكاو دەلتى:

" سەركىزەكانى كورد ناتوانى روبەرى پىشەتەكان بىنەوە، كوردىش توانى دروستىكىنى دەولەتى كوردى نىيە، چونكە حزبەكانى لەنهىنيەكانى سىستىمى پەيوەندىيە نىيۇدەولەتىيەكان بىئاكان. هەروا كوردىش خۆى نازانى سوود لەنەزانى و بىئاكايىيەكانى ئەو رېيماڭە وەربىرى، كە حۆكمى كوردىستان دەكەن."

پرسىيار ئەوهىيە ، ئايا ئىيمەي كورد بەوردى بىرمان لەم بۆچۈونەي ئەم مامۆستا سويدىيە كردۇتەوە؟
ھېيشتا سەركىزەكانى كورد نەيانتوانيو بەقۇولى و زىرەكانە سوود لەلايەنە لاوازەكانى رېيەمە داگىرکەرەكان بىيىن.

هاوکات دەسەلەتى سىياسى ئىيمە دەستكىرته لەسەرنجراكىشانى دەسەلەتى نىيۇدەولەتى بۆ مەسىلەي كورد.

ئىيمە دەبى لەوە تىيگەين، كە رۆژئاوا و ئەمرىكا ھەرگىز پشتىوانى لەكورد ناكلات، يان دانى پىدانانى، ئەگەر خودى كورد نەتوانى يارمەتى خۆى بدت و مالەكەي خۆى يەكىرتۇو پىشان نەدات.

بۆيە رېڭاچارە لەخۆگەيىشتى كورد، بەستراتيئىكىرىدىنى گوتارى سىياسىيە. گەر ئەمۇ سەركىزە سىياسىي كورد بىتوانى سىياسىيانە جەخت لەسەر شەرخوازى و بەربەريەتى رېيىمە تۈركىا بکاتەوە، ئەو كات كورد دەتوانى شەرى سىياسى خۆى بۆ تەواوى دنیا روون بکاتەوە.

بەلام من پىم وايە پىكھاتنى ئەو حزبانە لەسەر بىنەماي خىزان، خىل، دەقەر و... هەت، دروستكراون. ئەمەش خۆى دوورە لەناوى نەتەوە، بەلكو كىيىشەيەكى لۆكالىيە، مەبەستىم ئەوهىيە ئەو بىنەمايە لەسەر "ناسىيون" دانەمەزراوە، بەلكو "ئىتتىنىسىتىت". ئەوهىش واتا تو خۆت دەبەستىتەوە بەشار و دەفەر بەرانبەر دەقەرىكى تر، نەك جياوازى تو لەگەل ناسىيونىكى تر. بۆيە حزبەكانى ئىيمە ئىستا بەشارو ناواچە دەناسرىنەوە: پارتى بادىنان و بارزان و، يەكىتىش سلىمانى و بەكرەجۇ.

ئەمە بەكورتى هوئىيەكە لەو هوئىانەي كە شايەنى باسکردنە، بەلام شەپى براکوئى لەنیوان ئەم حزبانە تۆۋى ئەم لۆكالچىيەتىيانە قۇولۇر كردىوە. ئەمۇ ئىيمە دەبىنин پارتى و يەكىتى، نەك تەنیا بىيەنگەن لەدرەندەيى تۈركىا و ئىران و سورىيا، بەلكو يەكىرتى دوو حۆكمەت و دوو شار بۆتە گرفتىك كە لەداھاتووى عىراق دەچى.

باشه لەوەدا پ.ك.ك و هەلەكانى ئۆجه لان لەبىرناكرين. ئۆجه لانىش لەھەستدارلىرىن كاتدا پىيى وا بۇو چارەنۇوسى حۆكمەتى كوردى لەباشۇور دەبى بەرەزامەندى ئەو بىي. ئەوانە ھەموويان گرىيى ئەو بىيەنگى و برىيەنە گەورانەي جەستەي كوردىن كە وادەكەت حىزبى كوردى لەباشۇور نەتوانى بەتۈركىا بلى تۆ تاوانبارى بەرانبەر بەكوردى باكۇر. دواجار ئىيمە وەك قىسەكانى خانى و شەرەفخان و حاجى قادر لىرە دووبارە بىكەينەوە، كە كوردى لەبراي نابۇورى و يەكىرتۇو نابى.

بۆيە ئەو كىشانە لەناو كۆمەللى كوردىدا، حىزبى بەرچاوتەنگ و ناديمۇكراطى دەخولقىنى، كە نەتوانى بىر لەگوتارى يەكىرتۇوى كوردى بکاتەوە. دواجار ئەمەش بارىكى دەرروونى نەخۆش لەزىيانى گشتىي كوردىدا دروستكىردووە، كە دەكىرى لەنەخۆشى تۆلەكىرنەوە نزىك بىت.

ئاكامى ئەمەش، كوردىستەكە كە ناتوانى خۆى خۆش بۇي، حەزىش دەكاجىهان خۆشى بۇي. ئەمەش واي لىتەكە زىاتر رقى لەخۆى بېيتەوە و

جوشیدهن، تاوهکو بتوانی لەم دەرفەتەی کە داگیرکاران، دەسەلاتى توركىا، ئىران و سوريا، رووبەرروو ئەو ئازاوهەيەي ئەمرىكا بۇنەتەوە، ناچارىن مافى كوردىيان لى وەربگەنەوە.

بەلام ئىئىمە دەبىينىن رېزىمەكى وەك توركىا بەھەموو شىۋەيەك ھەولددادا بەشدارى بىڭىرى بەشدارى بىڭىرى ئازادبىونى كورد بگرى. هاوكتىش لەناو ئەم ئازاوهەيەدا لەھەموو ئەگەرى ئازادبىونى كورد بگرى. هاوكتىش لەناو ئەم ئازاوهەيەدا پەرە بەسياسەتى ملھورانەي خۆى بەدېنى كوردى باشورو تەواوى كوردىستان بىدات.

ئەمپۇرەركى كورد فەرەلايەنە: ھەم بەئاگابىن لەئازاوهەكانى ئەمرىكا و توركىا، ھەميش بەئاگا بىن لەحزبخوازى سەركىرەكانى خۆمان، كە دواجار رەنگ يارمەتىدەربى بۇ بۇونە قوربانى كورد لەناو ئەم ئازاوهەيەدا.

ڙىدەر و پەراوىزى بەشى سىيەم:

پەروىز و ڙىدەر و تارى: قەدەرى خەونى كورد: لەچەپەرەويىھە بۇ راست -**كونپارىزىي**

پەراوىزى و تارى: ئۇقۇپىا يادەورىيى مرۆفە، لەگەپان بەدواى مالدا (#) ئەم نۇوسىنە لەبنەرەتدا وەك ئەركىك لەزانكۇدا سەبارەت بەبىرۇكەي مىشۇو پېشىكەشم كردووە. لېرە لەم نۇوسىنەدا پۇختەي بىرۇكەكەم داراشتۇتهوە .

هاوكتىش دەبىن سوپاسى جۇن بىرگەر بىكەم، كە وتارە ناسكەكەي بەناوى "كۆچ" بزوئىنەر ئەو بىریيۆكەي بۇو، كە بەگشتى باس لەكىشەي كۆچ دەكى.

هاوكتىش بەرىگەي ئەوەوە دەمانتوانى گوتارى نەتەوەيى سىياسى بۇ جىيان نىشان بىدەين.

لىزەدا گەر نەتەوەيەك خۆى وا پېشاندا، كە سوودى بۇ خودى مالى خۆى نىيە، ئەوە ناتوانى سوودى پېتۈست و چاوهەنكراوىشى بۇ جىيانى دەرەوەي خۆشى ھەبى.

بۇيە ناچارىن جەخت لەسەر ئەوەبکەينەوە، كە تا ناوهەرۆكى گوتارى سىياسى كوردى لەم ئاستە لېكترازاوو دۇز بەكۈردىبۇونەي بى، بېبۇدەبىيە گەر ئەو سوودەي كە ئەمپۇرە كورد ھەيەتى بۇ ئەمرىكا، تەنبا سوودىكى كاتىيە و نابىتە ستراتىيەزى، چونكە ئەگەر پېكەتاتى ناوهەكى كورد دەسەلاتىي يەكىرىتوو نمايش نەكى. وا لەئەمرىكا دەك كورد وەك ھىزىكى ستراتىيە تەماشا نەكەت.

ئىئىمە دەبى لەوە تىبىگەين، كە بەلاي ئەمرىكا وە دەستەتەنەن ئاشتى، خۆى لەسەر كەوتەن بەسەر شەر و زەبرە، چونكە لەگوتارى سىياسىي ئەمرىكادا، خودى شەر سىياسەتە، نەك جۆرييەك لەبەردەۋامى سىياسەت. واتا شەر لاي ئەمرىكا ئامانجە.

ئەم سىياسەتى شەرەش، بەتاپىبەتى لەسىياسەتى دەرەوەي ئەمرىكادا بەرچاوه. ئەمرىكا مەبەستى ئەوەيە، ئازاوهەيەكى رېكخراو پېرەو بىكا، يان دەيىكا. بەمجۇرە دەيەۋى ئەو ناوجە و لەتانەي گومانى لىدەكى، يان بەدېنى خۆى دەبىنلى، بەئازاوهە بىكا، تاوهکو بالادەستى خۆى بەسەر ياندا بىسەپىتنى.

ئەمرىكا ئەو ئازاوهەيە "بە شىۋەيەكى ھونەر يىيانە پېرەو دەكى، كە خۆى لەپەيامى "ئاشتىيائىنە ئايىنى مەسىحيانە" دا پېشاندەدا.

ئىئىمە دەبىينى راگەياندە كانى جۈرج بوش ھەر ھەموو بەشىۋەيەكى ئاشتىخوازانە دەرازىنەوە. بەمەش ئەمرىكا دەيەۋى بەمەرۆفە كان بلېت، كە دونىايەكى شەرخواز و تارىك ھەيە، كە ئەمەش ئەركى ئىئىمە ئاشتىخواز و رۆشىنگەرە زالىبىن بەسەر ئەو ھىزەدا.

بۇيە لەم دەرفەتە "ئازاوهەگىرەي" ئىستادا، كورد دەبى جەخت لەسەر توواناكانى خۆى بىاتەوە، تاوهکو بتوانى سوودىك لەوەدا وەربگى. دواجار ئەركى سەركىرەكانى كوردى كە بتوانن شەقامى كوردى، لەناوهەوە دەرەوە

- بۆ زیاتر زانین سەبارەت بەچەپرەوی راستەھوی-کونپاریزی،
کتیبی: رەیدار لاشۇن، گەلە ئايدىيەلۇرىيای سیاسى ھاۋچەرخ، وەرگىزىنى بۆ
كوردى، ئاسووس كەمال، يارمەتىدەر بۇو.

(*) ئەو وتارەی کاک فاروق رەفیق لەيەكىك لەزمارەكانى مانگى 11
2004، لەھاوللاتى بلاوكراوەتەوە. لەۋىدا چۆمسكى ويناي ھزرقانىكى ئەمەرىكى
زىدە لەپىويسەت وەردەگریت. ھەلبەت من نىازىم نىيە ئاستى لايەنى زانستى
زمانناسى چۆمسكى رەتكەمەوە، بەلام پېمואيە ئەو شىوازە بەفسانە كىرىنە،
جىڭە پرسىيارە.

بۆ زیاتر زانىارى سەبارەت بەرووناكىبىر و بىرۇكەي كونپارىزىي خۇمالى
كوردى، كتىبى: رەفیق حىلىمى، يادداشت ھەرسى بەرگ.

سەبارەت بەروانگە ھزرىيەكانى مەساعود مەممەد بىروانە: مەرۇف و
دەوروبەر، دوو بەرگ. لەپەرۇشىيەكانى ژيان. حاجى قادرى كۈمىي. چەپكىك
لەگۈلزارى نالى. زاراوەسازى پىوانە، و تارگەلىكى تر.

پرسى روْشنبىير و قەيرانى روْشنبىيرىي (*)

سازادانى گفتوكۇ: جەمال پىرە

پىاوىنلىكى هيمن، پىر لەئىحساس و ياخى، مەرۇقىك بەردهوام يادەوام ھەلگىر وەركىر
دەكتات و پەرە لەپرسىيارى ناوازەو گەلەتكى باس و خواسى ھزىرى كە بەردهوام لەدەمەتەقى
لەگەل تاراواگەدا شۇققىيان دەكتات، لەخەمى كوردانىنى تىۋەرە ھزرىيە ھاۋچەرخە كاندایەو
دىيەوى بەكەمترىن دەرىپىن زۆرتىرىن مانا بىدا بەفرەيىزە فيكىرىي و مەعرىفييەكان
لەھەمانكاتدا پەيوهندىيە نەپچراوهەكانى فيكروشىعە زىندۇوتەر نىشانبدات.

كەلەكەلىنىڭ

كەنەنەكەنە

به کاره‌هینانیکی جیگر، چونکه جیاکردن‌هه و هی له روش‌نبیری بی ئاسانتر ده کا.
زور جار له کاتی به کاره‌هیناندا، ئه و دوو دهسته و اژه‌هیه تیکه‌لاؤ دهبن. ویرای
ئه‌مه‌ش، که باسی "نوسه‌ر و روش‌نبیره خراپنوس و جیدییه کان"
دهکه‌ین، مه به ستمان له کامه خراپنوس و کامه جیدینوسه؟ به‌راست ئه و
پیوانه کوردییانه چین و کین ئه‌وانه‌ی که بـیرا ددهن ئه و "نوسه‌ر و
روش‌نبیره"، "خراپنوسن" یا ن "جیدین"؟ من که ئه و پرسیارانه دهکه‌م،
چونکه به‌راستی نازانم پیوانه روش‌نبیری بیه کانی ئیمه چین بو نووسینی باش
و خراب! تو وره ناوی چهند و تار و کتیبکی می‌تؤدیکی، تیوری و
ئاکامگر انه، کو دید بـیلیه که بـاس له و بـتناسانه دهکه‌ز؟

هاوکاتیش له هیچ شوینیکی ئەم جیهانهدا، روشنبیرییەکی بیقهیران نییە. روشنبیرییەکی بیقهیران مردووه، چونکە ئەوه قەیرانه ناچارمان دەکا بھزرین و بجولین، بۆ ئەوهی ئاسو تازەكان بدۇزىنەوه، بەلام بەراستى ئەوه قەیرانەی کە تو لە روشنبیریي كوردىدا ئاماژە پىدەكەي، ئەفرىنەره بان قەتسىماو؟

ههچونیک بیت، بهرای من دوای راپه‌رینی سالی 1991 دیاردهیه کی نوی لهناسوی روشنبیری کوردیدا هاته ئاراوه، ئه ویش ئاوه‌لابونی نووسه‌ری کورد بwoo لهو سنورانه که پیشتر رژیمی سه‌دادام له‌ماوه‌هیه کی زوردا به‌سەر بواری نووسه‌ری کوردیدا سه‌پاندبووی. هاوكات بزاھی چەکدارانه حیزبە کوردییە کانیش به‌گوییرە ئەو هەلومەرچە سیاسییە کە کورد دووچاری ببوو، داهیتانی کوردى له‌شیوازیکی حەمامسی سیاسییدا دەبىنى، به‌لام دوای هەلگىرسانی شەری حیزبە کان ئەو ئاسو نوییە نووسینی کوردى، لەبرى ئەوهی ببیته وزەیه ک بو ریگەگرتن لهو قەیرانە، کەچى بwoo به‌سوتەمەروی ئەو شەرە خۆکۈزىيە. گەر پیش ئەو شەرە خۆکۈزىيە نووسەران به‌جۇشەوە، دوور لەھاندان و ئاراستە‌کردنى حیزبە کان، لەروانگەیە کی ئەفرینەرانە لەسەر سوکەلە پرۇزەیەک، کە ئەو دیاردهیه لەزور ئاستدا به‌رجاو بwoo، لەیەكتىر كۆدەبۈونەوەو لەگۆفارىكدا

(ههندرين) نه و كه سه ي كه له حه قده سالييه و هه وليرو قه لا و مناره كه ي ده كاته ياده دهري و هه شت سال له نيو زبروزه نگو ئاگر و ئاسندا ده بى به يه كى له و ياخيانه ي كه به دواي شوناسي راسته قينه ي خوي و مرؤفاهي تيدا ده كه بى، و هختي ئيراده ته سليم بعون به درنه ي يه خه ي زوري نه ده كرئ نه و به سه رئ ميشدا زالد هييت و رىگه ي كى دوور تر ده كرئ ته به رو به چهند قوغايىك پير له ئازارو زيندانى و كريكارى له ستوكولمى مەنفادا داده به زيت و له وئوه سەفەره زىزىيە كانى خوي پته و تر ده كات و وک را وچىيە كى كتىب له دهورى كىيچخانە كاندا خولده خواتە و و تا دىگا به لىسانسى فەلسەفە و له دوايشدا ماستەرى مىزۇوی هزر، له دەرفەتىكدا له بۆتەي رەھەندو مانا و مەغزا و كىشە قوولە كانى روشنى بىرو قەبرانى روشنى بىرى كوردىدا كەوتەم دواندى.

جهه مال: من پیموایه ئیمه فەزای رۆشنبیری کوردى لە قەیراندایە، بە و
مانا ناچى ئەنەنە سەر لىشواوانە لىكە و تۆتە وە، لە راستىدا حالتە كە
بەشىوە كە كە نەك تەنها نۇو سەر و رۆشنبىرە خراپىن و سەكانى خستوتە
كىيىزا و يېك بىگە دەنگە ئەفرىنەر و جىدييە كانىشى و نىكىدووه، كەوايە دەپرسىم
بۇ حە ئەم حالتە و بە، اى، تە حىكىمەن تا بىوانىن دە، باز بىن؟

بُوچی ئەم حالەتە و بەرای توچىپەكەين تا بتوانىن دەرباز بىن؟
 هەندىرىن: لەسەرەتا پىيوىستە ئاماژە بەھەم، كە لەدۇوتۇرى ئەو
 پرسىارەدا رووبەررووئى ئەركىكى قورپىس دەبىنەوە. لەدەرفەتىكى وادا
 راپەراندىنى ئەو ئەركە بەشىتەيەكى خەملىي ئاسان نىيە، چونكە ھەر
 كۆپلەيەك لەپرسىارەكەتدا پىيوىستى بەرروونكىرىدەن وەھەيە: بۇ نەمۇنە
 لەكەيەوە "رۆشنېرىيى كوردى لەقەيراندايە؟" كەي رۆشنېرىيى ئىيمە لە
 قەيراندا نەبووه؟! پاشان لىرەدا دەستەوازىھى رۆشنېرىيى ھەم وەك
 تىرمىنۇلۇگى و، ھەميشە وەك پىناسە، لەزمانى كوردىدا رۇون نىيە.
 ھەندىكمان دەنۋووسىن "رۆشنېرىيى" و ھەندىكىش "رۇوناكىبىر". تا ئىستا
 لە "قەيران" يى بەستانداركىدىنى ئەو دەستەوازىھى، كە خۇي سەرەتايەكە بۇ
 چارەكىدىنى ئەو قەيرانە، رىزگارمان نەبووه. بۇيە وەك من دەيىبىن،
 رۇونتەرە ئەگەر لەجىاتى وشەي "رۆشنېرىيى"، "رۇوناكىبىر" بکەينە

"نووسه‌های خراپنوس" دهیته "نووسه‌های جدینوس". ئا ئەمە يە پیوانەی رۆشنبیری و داهینانى ئىستايى كوردى. تو سەيركە، لەزىيانى ئەمرۇرى رۆشنبیرىي كوردىيدا، هېيچ بلاقۇك و بىنكەيەكى سەربەخوت نىيە كە حىزب خاوهنى نەبىت! ئاخىر داهىنان كە مەرامى حىزب و ئايىدۇلۇگى سەرپەرشتى سەرەكى بىكەت، چۈن زمان دەتوانىت لەگەل دەوروبەرىكى جىاواز گفتۇگۇ بىكەت؟ كاتىك زمان سىنورداشىكرا، شىتىك نىيە بەناوى ئامادەبۇونى زمانى گفتۇگۇ و فەرەنگى.

به لای منهوه هۆکاری ئەو قەیرانەی کە تۆ مەبەستتە لەو سەرنجە
چپانەدا کۆدەبنەوه کە ئاماژەم پىکىردن.
بەلام "چىبىكەين تا بتوانىن لەو حاالتە رىزگار بىن"، رىيگە چارەي،
بەزمانى دەرىپىن، ھەم ئاسانە و ھەميش ئالۆزە، ھەمەلايەنە. ھەتا
ئەوكاتەيى کە دۆزى كورد بەمجۇرە ئالۆز بىت، كورد بۇ ويناكىدىنى خۆى
بەرانبەر ئەويتىر، عارەب، فارس و تورك، گوتارىكى فۇرمۇلە كىرىدىنى
راشكاوى نەبىت "ھەروا بۇ خودى كۆمەلگاڭاھى خۆى سىياسەتىكى
كولتوورى سىياسى بەرجەستە كراوى نەبىت، ھەتا حىزبىي كورد بەمجۇرە
يارى رووکەشانە بەزاراوهى نەتەوەيى خۆى، ئازادىخوازىي، كۆمەلگاى
مەدەنى، ديموكراسى و ... ھەتكەن بىت، چارە كىرىدىنى ئەو "قەيران" د
رۇشنبىرييە ھەر قۇولۇت دەبىتەوه، چونكە لەكۆمەلگايدەكى گرزا، رارا،
ناسەقامىگىر و لېكىدارپا، كە مجگىز و خواستى حىزبى بەرتەسک بىياردەرى
بىت، شتىك بەناوى داهىنانى رۇشنبىريي و فەرەدەنگى لەگۈرپىدانىيە.
كۆمەلگاى حىزبگە رايى، ئەوهندە خەرىكى بەۋىرانكىرىدى مال، خىزان،
دۆستايەتى و خەونەكانە، ھىننە خەرىكى گەورە كىرىدىنى ئەو مالە و
هاۋئاھەنگىرىدىنى ئەو پەيوەندى و ئاسۇيانەي كۆمەلگاڭاھى نىيە. لېرەدا
رۇشنبىريي كوردى بەشداربىيە كە رىيکى بىنەرەتى ئەو وېرانكارىيە يە. ئەگەر
ئىمە حەزمان لەوه بىت، كە رۇشنبىريي كوردى لەو قەيرانەي کە ھەيەتى
دەرباز بىت، دەبىت بىر لەبە جىھەشتنى بە حىزبىكىرىدى خودى نووسەر

برجهسته یان دهکرد ووه، که چی دوای په ره سه ندنی ئه و شهه نا خو ییه، ئه و دیارده یه روشن بیریه نوییه کال بیوه و نووسه ران بوون به دهستکه لای ئه و حیزبانه. حیزبه کان له ریگای پاره و فشاره ووه دهستیانکرد به راکیشانی نووسه ران و سه پادنی پیوانه حیزبیه کان به سه ر نووسه ر و نووسیندا. له بلاوکراوه کانی ئه و حیزبانه دا، وتاری حاماسی، راپورت هله استن، جنیودانی حیزبی دژ به حیزبیکی تر و په سندانی سه روک و به رپرسه سه ر بازیه کان بوون به پیوانه نووسین و هله کیشانی نووسه ران. ئیتر بهره بهره سه رت اپای نووسینی کوردی بوو به یارییه کی دزیوی حیزبی و که ره سه یه کی ئیدیولوگی و خیله کی. وه ک ئاشکرا یه گو چار ده کردن و کردن وهی بنکه بنه ناو روشن بیری لای هه ردو حیزبی بالا دهست و بگره بچوکه کانیش بوو به پیشبرکی. له و دو خه دا ئاسو یه ک بو خه می روشن بیری و بیرکردن وهی کی داهینه رانه نه ما یه وه. به مجوره نووسه ره ناسراوه کان بوونه مشه خو یی بلاوکراوه کانی ئه و حیزبانه، له جیاتی بیرکردن وه له دوزینه وهی پرسیاره نوییه کانی ئه فراندن و سنور دانان بو ئه و شهه ره ویران کاره، بوون به هه له پاسی ته زکیه و راکیشانی نووسه ران بو ناو ئه و حیزبانه. ئیمه نموونه ئه و نووسه ره خو سه پینه رانه ی، که هه میشه له سه ر شانو یی روشن بیری کور دیدا دیارن له به رچاومانه، که چون لهم حیزب وه بو ئه و حیزب کو زه یان ده کرد / ده که ن.

به مجبوره ئە و قەيرانەي کە تو باسیدەكەي هەر لەگەل شەرى گەرمى خۆکۈزى دەستىپىكىد و ھەتا ئىستاش كە ئە و شەرە لەئاستى شەپى ساردا لە ئارادا يە قۇولۇت دەبىتەوە. كەواتە ئە و قەيرانە رۇشتبىرييە خۇي لە بە حىزبىكىدن و ركەبەرايەتى ئىدىيۇلۇگىيەكى دەقەريانەي خىلەكى ژيانى كوردى دەبىنېتەوە. رۇشنبىرىيى حىزبى و پیوانەيى حىزبى ھەمۇو كەنالەكانى ژيانى كوردى تەننۈوهتەوە. كۆمەلگايەكىش ئە و ژيانى بىت، ناتوانىت لەئاستى هزر، ئەدەب و ھونەر داهىتىنەر بىت. لە و كۆمەلگايەدا يەسندان و لايەنگىرىيى حىزبى دەبىتە بیوانەي نۇرسەرىي بالا و داهىتىنەر؛ واتا

فەزا و كەشىكى نالەبارىشى لەگەلدايىن، پېتىوايە بەج ئاقارىيىكدا راستىر و تۈكەمتر لەكەينە چارمسەر؟

هەندىرىن: هەلبەتە ئەو دياردەيەى كە تو ئامازەتى پىتەكەى، كىشەيەكى بەرچاوه لەپانتايى ئەمروقى رۆشنېرىيى كوردىدا. ئەمەش رەنگە بەشىك بىت لەو قەيرانە كە ئامازەمان پىكىرد، يان خودى ئەو قەيرانە بەرھەمەنەرەي بىت. من لەچەند دەرفەتى جودا و وتارى جودا ئامازەم بۇ ئەو "گرفتە" كە تو باسىدەكەى كردووه. پېتموايە دواي راپەرین، ئەو گرفتە لەھەمۇو كاتىكى تر زىاتر، لەپانتايى رۆشنېرىيى كوردىدا ئامادەبىي هەيە. ئەمروق سەرتاپاي گۇۋار و بلاقۇكە ئەدەبى، سىاسى، كۆمەلایەتى و بىگە زمانحالى حىزبىيەكانىش بەو "چەمك و پىناسە فيكىرييە باوه جىهانيانە" بارگاوىكراون. ئىيمە دەبى بىزانىن لەبنەرەتدا سەرتاپاي ئەو چەمك و پىناسە فيكىرييانە، بەرھەمى كۆنتىكىت/ناوكۇيەكى خۆيانىن؛ واتا ھەر يەككى لەو چەمکانە بەرھەمى قۇناغىكى ديارىكراو و كولتوورە جودايدەكانى رۆژئاوان. سەرتاپاي ئەو چەمکانەش كە ئەمروق. بى دەستپىتەگرن و بى رەچاوكىنى بنەماو پاشخانەكانىيان، لەپانتايى رۆشنېرىيى كوردىدا فەریدەرەن، لەشارستانىيەتى گرىكى كۆنەو سەرچاوه ھەلەگرن و پاشان ھەر يەك لەقۇناغە مىزۈووپەكىنى رۆژئاوا، لەسەرەدەمى رۆمەوە بىگە تا بەسەدەي ناوارەپاست، شۇرۇشى فەرەنسى، رېنسانس و قۇناغى رۆشنەكىرىي، مۇدىئىنیزم، شۇرۇشى پىشەسازى تىتەپەرى و تا دەگاتە سەدەي بىست، كۆمەلگائى مەدەنى، كۆمەلگائى زانىيارى و تەكىنەك... بەشىوھ و ئاستى جودا دووبارە و چەند بارە خەملاندۇوھ و دارىشتۇتھو. ھاوكاتىش ئەو چەمکانە، ھەر لەئاستى قسەكىدن و ئاسۇي كىتىبەكاندا نەوتراون، بەلکو دواي ھەر وەرچارخانىك لەو قۇناغانە رۆژئاوادا، لەزىيانى كۆمەلگادا بەكارھاتۇون و بۇونەتە سەرچاوهى بۇنياتانى كۆمەلگائى رۆژئاوا. قسەكىردىن لەسەر پاشخان و وردهكارىيەكانى ئەو چەمکانە لەسەرچاوه كانى خۆيانەوە؛ واتا

بىاتەوە. بەواتايەكى تر، دەبىت بوارىك دروستىتىت، كە نۇوسەرى دەمەستى حىزبەكان و مەرچە حىزبىيەكان نەبنە بىنەماي پىكەتىنانى سەكۆ ئەدەبى و رۆشنېرىيەكان. ئەوكاتە ئەو قەيرانە شىلدەبىتەوە، كە چىتە رۇوناكىبران وابەستە ئەو مىڭەلاندە نەبن؛ واتا چىتە نەبنە كارمەندانى تەمبەل و مشەخۇرى حىزبەكان. ئەوكاتە رۆشنېرىيى دەكەۋىتە ژىر بېوانە ئىدىيۇلۇكىيە حىزبىيەكان، ئەوكات رۆشنېرىيى ئاراستەيەكى داخراو پېرۇ دەك، كە ئەمەش پەيامى رۆشنېرىيەكى ئازاد نىيە. رۆشنېرىيەكى زىندۇو بۇ ئەوهى ليوانېرېز بىت لەۋەزە و چالاکى گەران بەدواي دۆزىنەوە ئاسۇ نادىار و نوييەكان، دەبىت خاونەن روانگە فەرەدەنگ و رىكەبەرەتىيە ھارمۇنىكراوهەكان بىت. ئەوكاتە بېوانە حازر بەدەست و ئەرك و بەرژەوەندىيەكانى حىزبى نابنە خەمى زىمانى داهىتىن و گفتۇكۆ فەرەدەنگەكانى نۇوسەر. كەواتە ئىيمە ئەوكاتە دەتوانىن ئەو قەيرانە چارە بکەين، كە وەرچەرخانىك لەو دۆخە رۆشنېرىي كوردى رووبەتات. ئەو وەرچەرخانەش بەكۆبوونەوە كۆمەلېك وزە و تواناي نۇوسەرى كورد دىتە ئاراوه، كە بتوانن لەئاست و رەوتىكى ئازادانەدا ئەركى داهىتىن بکەنە پرۆزەي ژيانيان. دواجارىش گەر لەزىيانى كوردىدا، زمان و رۆشنېرىيەكى قوول و جوداخواز نەبنە پىينىسيپەك لەزىيانى رۇوناكىبران، ھەرنا گروپىكى چالاک، ئەوكات ئومىدەواربۇون بۇ جولاندى ئەو قەيرانە لەمەحال دەچىت، چونكە ئەو تەرزە رۇوناكىبرە تەنبا ئامازىكە بۇ راپەرەندەن و رازاندەنەمىي مەرام و داخوازىيەكانى حىزب و دروشەمە ساختەكان...

جەمال: يەككى لەو گرفتە رۆژانەيىانە رۇوبەرۇوی رۆشنېرىيى كۈورە دەبىتەوە بەرچەستەكىدىن و تىكەلگەنى چەمك و پىناسە فيكىرييە باوه جىهانىيەكانە لەگەل واقعىي كولتوريي و كۆمەلایەتى كۆمەلگائى كوردىدا، حالەتىكە دەكىرى لەتىيەوە لەداھاتۇودا وىنەي سىستېرەنلىكىرىپەن و

ئاستی خویندینیان له و بوارانهدا له پله‌ی دکتۆرا که متر نییه، پسپورن له و بوارانهدا.

به کورتی ئه و چەمک و پیناسه فەلسەفی، هزریی، تیۆریبیانه بەرهەمی ئىنسىتوشۇنەكانى زانكۇن، نەک مۆدە و لاسايىكىردىنەوە. له رۆزئاوادا زۇرن ئەونەی له ئاستى جودا له بەشى زانستە مرۇقايەتىيەكان خویندوپيانە و دخويىن، كەچى دواى تەواوكىنى خویندن، بەشىكى دىيارىكراو له و خویندكارانه قىسە كردن له و چەمکانه دەكەنە پېشە. واتا ھەركەسە و لە خۆيەوه، وەك ئەوهى لە رووبەرى نووسىنى كوردىدا باوه، خۆيان به و چەمکانه ھەلناواسن.

ئاخىر بۇ نموونە، ئىيمە كە لە سىگمۇند فرۇيد دەدۇين، دەبى ئەوه بىزانىن كە تىز و گرىمانە دەرۇونناسىيەكانى ئە و بەناوکۆپىيەكى هزریی، فەلسەفی و زانستىيەكانى ئە و قۇناغەي رۆزئاواوه پەيوەستن. ئەوكاتەي فرۇيد لە كۆتايى سەدەي نۆزىدەدا، كىشەي "ئاگايى"، "نائاگايى"، "ئۆدىپۇس" و "سېكىس" ... دەكاتە بنەماي شرۇقەكارىيەكان بۇ مەرقۇ، ئەوه بەندن به و ئازادىيە سېكىس و بە تاكىگە رايىيە مەرقۇي رۆزئاوا و تاقىكىردىنەوە زانستىيەكان... هت. كاتىك ھىگل باس لە كۆمەلگايى مەدەنلىكى و ئەركى تاكەكەس ... دەكات، ئەوه بەندە به و كۆمەلگا مۆدىرنەي، كە لە دايىكبوو بۇو... كاتىك ژاڭ دېرىدا باسى "جيماوازى" و "فرە دەنگى دەق و بىركرىدەوە دەكات، بەندە به و پاشاخانە هزريانە پېشۈرى خۆي و رىزىك پرسىيارى هەمەلايمەن و ئاكامە ھەنۇو كەپەيەكانى ئە و كۆمەلگاييانە رۆزئاوا... هت. لە راستىدا نووسەرى كورد لە پېداويسىتىيەكى هزرىي ئە و چەمک و پیناسە هزريانە ئە دۆزىتەوه، بەلکو، لە لايمەك، وابەستە زمانىكە، عارەبى و فارسى، كە خۆي لە و گرفتهدا دەتلىتەوه، لە لايمەكى ترىشەوه، ئە و دۆخەي كە كورد پېيدا تىدەپەرىت، بۇ نووسەرى كورد ئالۆزە و راقەيەكى خۇمالى بۇ نىيە. ھاوكتىش ئە و تەموممىزىيەكى ناسنامەي كوردى و ئىنا دەكات، چەقبەستى گوتارى سىاسى كورد و

رۆزئاوا، باسىك نىيە لېرە بوارى ھەبىت، ھەروا رووناکبىرى كوردىيىش دەبىت ئاگايى له و پاشخانە ئاماژە بۆكراوانە ھەبىت، بۆيە روونكىرىدە وەيان لەوه زىياتر بەپىوپىست نازانم. لەم روانگەيەوە لەپانتايى ئە و دۆخ و ئاسۇ رۆشنبىرىيە كوردىيىه كە ئىيمە لە وەلامى پرسىيارى يە كەمدا ئاماژەمان پېكىد، بەمۆدەكىرىنى ئە و چەمکانه بەو چەشىنەي كە دەيىينىن، شتىكە جىڭەي بەزەيىه.

من پىمۇايە گرفتى بەمۆدەكىرىنى ئە و چەمک و پیناسە فيكىرييانە لەوەدا كۆددەبىنەوە، كە وەك دەخوازىت لە ئاستى پسپۇرپىيدا بەكارناھىزىرىن و پىادەناكىرىن. لە دەستپېكىدا ئەوانەي ئە و چەمک و پیناسانەيان گواستەوە و كەرىدىانە مۆدەي "نوېگەربىي و دىاردەيەكى نۇئى"، ئە و نووسەرانە بۇون كە لە رېڭىاي چەند گۆڤار و كىتىبىكى عارەبى و فارسى خويندبوپيانەوە. ھەروا ھېچىك لەو نووسەرانە، نووسەرى ئاكادىمېي نەبۇونە و نىن. لە بىنەرەتدا ئە و چەمکانه بەرەمەي بوارە ئە كادىمېيەكان، نەك رۆزىنامەوانى و مۆدەي پېيشېرىكى. لى ئەوه ماناي ئەوه نىيە كە ھەموو ئە كادىمېستىك، دەتowanى بىنە پسپۇرى ئە و چەمکانه، بەلام من لېرە مەبەستىم قۇولىبۇونەوە و لېزانى ئە و بوارەيە.

تۆ سەيرى رۆزئاوا بکە، ھەرچەندە ئە و چەمک و پیناسە هزرىييانە بەرەمەي خۆيانە و بەشىۋەيەكى ئە كادىمېش دەي�ۇين، كەچى وەك ئەوهى لاي ئىيمە باوه، ھەركەسە و دوو كېتىپ و چەند و تارى لەم بوارانەدا بخويىنەتىمە، نابنە پسپۇرى ئە و باسانە. بۇ نموونە لە ولاتى سويدا ئە و گۆڤار و گروپە رۆشنبىرىييانە كە سەرقالى بوارى فەلسەفە و ئە و چەمكە هزرىييانەن، لەسى ھەتا پېنج گۆڤار و چەند رووناکبىرىي ئە كادىمې تىنالاپەن، ئە و گۆڤارانەي كە سەرقالى ئە و بوارە هزرىي و فەلسەفييانەن برىيتىن لە: "رېس پۆبلىكە، گلەنتە، گۆڤارى فەلسەفى، گۆڤارى پولىتىك" و چەند گۆڤارى تر كە هي ئىنسىتوشۇنەكانى ئە و بوارانەن. ئەوانەي سەپەرشتى ئە و گۆڤار و بىنکە هزرى و فەلسەفيانەش دەكەن، ھەموويان

دابه‌شبکات، ئەوکات ئەو گرفته‌ش چاره‌سەر دەبىت. ئەوکاتە گرفتى بەمۇدەكىدىن و بەخۇرا فېرىداني ئەو چەمك و پىناسە هزرىيى، فەلسەفى، كۆمەلناسى و ... هەندى چاره‌سەر دەبىت، كە زانكۆكانى كوردى لەبوونە مۇلگەي مامۆستا مشەخۆرەكان و پیوانەي حىزبى و خزمایەتى ئازاد دەبن. ئەوکاتە ئەو گرفته چاره‌سەر دەبىت، كە "زارقەلە بالغى" نەبىتە پیوانەي روشنېرىيەتى و نويگەريي نووسەر. كاتىك خويىنەر و نووسەرى كوردى لەو گرفته رزگار دەبىت، كە ھاوشاپارىي، وابەستەيى گروپەكان، يارىيە رووكەشه دىپلۆماسىيەكان، نەبوونە پیوانە بۇ پەرسىن و بەپالەوانكىدىنى نووسەر، چونكە ئەمروٽ وەك چۈن لەئاستى حىزب و ئايىندا ھەندىك كەسى سىياسى و ئايىنى پېرۋىز و نابىت رەخنەيان لىتېگىرىت، بەھەمان شىۋوش زۆرىنەيەك لەنووسەر و خويىنەرى ئەمروٽ كوردى، وەك شتىكى پېرۋىز دوو سى نووسەر دەپەرسىن. ئەو ئەتمۆسفيتەرى كە ئەمروٽ لەپانتايى روشنېرىيى كوردىدا قۇوتكرادەتەوە، لەدیوهخان و پەرسىنگا و بارەگاي حىزبى دەچىت، نەك ژيانىكى وەرچەرخا و گۆرپاوى روشنېرىيى، كە ئەگەر بپوامان بەو پىناسەيە بىت، كە خودى روشنېرىي و رووناكىبىر ھەلگرى پرۇزەيەكى بزۇك و ئاوهلايە.

جەمال: ئەوھى لەنئيو كايىھى روشنېرىيى كوردىدا زۇر بەزەقى غىابە مىتۇد و مەنھەجىيەتە. ھەلبەتە مەترسىيەكانى ئەم حالتە شاراواھ نىن و مەبەستىشىم ئەوھى نىيە دەرەنجامى ئەم حالتە چى و چۈن دەبى! بەلکو ئەوھى بەلامەوە گرنكە بىكەمە مەبەستى پەرسىيارەكەم راستكىرىنەوەي ھەموو ئەوھى هەنگاواھ بەھەلەنراوانەي راپىدووئى روشنېرىي كوردى، ئەگەر بکرى لەتق بېرسىن لەچىيەوە دەستپېكەين يان ئەگەر دەستمان بېكىدووھ لەكۈتى ھەنگاواھ كانمانىن؟

داھىزرانى كۆمەلگائى كوردى، نووسەرى كورد ھاندەدا وەك ھانايەك بۇ خۇشاردىنەوە لەو قەيرانانە پەنا بۇ ئەو چەمكانە ببات. ئەمەش بۇ دۆزىنەوە ئاسق نويكان و ئاراستەيەكى ترى بىركردىنەوە نىيە، بەلکو بۇ دلّدانەوە و خۇ شاردىنەوە خۆيەتى. بەواتايەكىتەر، نووسەرى كورد وەك جۇرىك لەئايىن، مىتافىزكىييانە و سۆفيييانە لەو چەمكانە دەپروانىت و مامەلەي لەگەل دەكتا. ئەمەش دواجار لەئاستى لاسايىكىرىنەوە و مۆدە، وەك ئەوھى دەبىيەن، ھىچى ترمان بۇ بەرھەمناھىت. دواجارىش وابەستەبوونى ئەو دەقەرەت ئىيمە بەبالادەستى كولتوورى رۆزئاوا، ھۆكارىكى گرنگە لەئامادەبوونى ئەو چەمكانە. ئەمروٽ ھەر رۆزئانە و گۇڭارىك ھەلددەيتەوە پىن لەو چەمكانە. ئاخىر رۆزئانەوانىكى كوردى، چى داوه بەو قسانە؟! دواى ھىچىك لەو گۇڭارانە جياوازىيەكى جەوهەرى نىيە لەگەل يەكىكىتەر. باشە گەر ئەمروٽ زۆرىنەى نووسەرى كورد سەرقالە بەم چەمكانە، بۇ دەستەيەك لەو نووسەرانە، ئەگەر بەراسلىتى خۆيان بەپىپۇرى ئەو چەمك و پىناسە هزرىيى و بوارە فەلسەفەيانە دەزانىن، لەسەر پرۇزەيەكى تۆكمە رىكناكەون؟ ئاخىر كاتىك ئىيمە، بۇ نموونە، ھېننە باسى دىكارت، كانت نىتشە، فۆكۇ، سارترە، دېرىدا... چەندانى تر دەكەين، بۇ ناتوانىن بەشىۋەيەكى جوان كارە گرینگەكانى ئەوانە بکەينە كوردى؟ ئەگەر زمانىك بەتىرى و پۇختى خاونە ئەو سەرچاوانە نەبىت، چۈن دەتوانىت تىۋىرى و روانگەكانى ئەو ھزرقان و فەبلەسۇفانە بەخويىنەرەوە كوردى بناسىتىن؟ دواجار ئىيمە دەبى ھېننە خۆمان بناسىن، كە چۈن و كام لايەنى تىۋىرى ئەو ھزرقانانە لەئاستى كوردىدا بخەملەتىن و پىادەبکەين. ئەمانە و چەندان گرفت ھەن كە راوهستان لەسەريان گرنگن.

رزگار بۇون لەو گرفتانە كە تو ئاماڙەي بۇ دەكەى، بەندە بەرزگارى بۇونى كوردى لەو دۆخە ناسەقامگىر و بەحىزب تەنراواھى كۆمەلگائى كوردى. ئەوکاتە كە كۆمەلگائى كوردى گەيشتە ئەو ئاست و دۆخەي كە رۆل و ئەرك و مافەكان لەسەر بىنەماي پىپۇرى و كارامەيى بەسەرتاكەكەسەكانى

تاكه‌که سیدا زور که س هولیدایت ئو کارانه بکات، به لام راپه راندنی ئو و ئەركه، هەنگاوە گرنگە بە تاكه‌که سیک ناکریت، بە لکو بە بازوتیکی توکمە دەکریت.

کیشەی رۆشنییریی کوردى هەر تەنیا بە حیزبۇون و ئەو پاشاگە ردانىيە نىيە لە يارىيىكىردن بە چەمكە كان و نەبوونى مىتۇد، بە لکو نەبوونى پرۇژە و كاركىرىنىكى پىشى درىئىزى جودا جودايە لەھەمبەر ئەو روونا كېرىدە. زىدە پۇيى نىيە گەر بلىيەن ئەمرو ئىيمە رۆشنییرىيە كمان ھەيە، كە رۆزىنامە خوين و رۆزىنامە نووسە. بەرھەمە كانى ئەو روونا كېرىدە سەر رانان و ئاخاوتىنە تىكەلاؤ كردنە كانى بابەتە كان دەخوولىتە وە: ئىيمە كۆمە لڭايە كىن روونا كېرىدە و رۆشنییرىيە كى سەرپىتى بەرھە مدەتىنەن.

هەندىرىن: من پىشتر سەرنجى خۆم لەسەر ئەو دىياردەمى باوهى پانتايى رۆشنېبىرىي و وىتىنى بالاىدەستى رووناكىبىر و نۇرسەران دەربىرى. چارەكىدىنى ئەو دىياردە زەقەى كە تۆ بە "غىابى مىتۇد و مەنەھە جىيەت" ناوى دەبەيت، لەھەمان روانگەدا كۆددەبىتەوە؛ واتا ئەو كاتە دەتوانىن هەنگاوا بۇ چارەكىدىنى ئەو گرفته بىتتىن، كە دەستتەيەكى پىسبېر و كارامەي رووناكىبىران لەبوارە جىاوازەكاندا دەست بىخەن بەراڭەيادنى كرده يىلى لەسەر پرۇژەيەكى رۆشنېبىرىي كە لەسەر بىنەماي "مىتۇد و مەنەھە جىيەت" وەستا بىت. بەر لەھەموو شت دەبىت ئەو دەستە رووناكىبىرە لەرىگاى بىنکەيەكى رۆشنېبىرىي پۇختەسى سەربەخۇ كە هەستن بەكار و چالاکى فەرەلايمەن و يەك دوو گۆڤار بۇ بوارى وەرگىران و لىتكۈلىنەوە تەرخان بىخەن، كە هەر جارەمى لەسەر پابەتىكى هزرىيى، فەلسەفى دىياردەيەكى رۆشنېبىرىي دۆسىيە بىنەوە. ئەم پرۇژەيەش كاتىك دەتوانىت "ھەنگاوا بەھەلەنراوانەي رابىدووی رۆشنېبىرى كورد" راستبەكتەوە، كە لەپرۇسەيەكى بەردەۋامدا لەئېر سەربەرلىشىلىتىكى كارامە و شارەزا، رىزىك كتىبى تىزىرىي، هزرىيى و فەلسەفى لەزمانە ئۆرگىنالا و زىنداووه كانى جىهان بىكەت كوردى و ھاوكتاش بەشىوھەيەكى پىسپۇرانە كۆمەلېيك راڭە و خويىندەوهى فەرەوان، جا لەروانگەي ئەو تىۋۇر و روانگە هزرى و فەلسەفييابانەوە بىت كە بەكوردى كراون يان بەشىوھەيەكى بىللايەنانەوە بىت، لەسەر كۆمەلېيك دەقى رۆشنېبىرىي و بىرۇكەي كۆمەلېيك رووناكىبىرى رابىدوو و ئىستاى كوردى پىشىكەشبات. وېرائ ئەمەش، بۇ ئەوهى ھەركەسە بەگوئىرى مۇددە و لاسايىكىرىدەنەوە خۆى نەكاتە پىسپۇر و دەمپەستى ئەو بوارە تىۋورييانە، گىنگە كە بىنەمايەك بۇ مافى وەرگىران و بەفەرمى وەرگەتنى نۇرسىن لەو بوارە گىنگانەدا دروستىتكەت. كارىكى پېتىستە كە هەنگاوا بىنرىت بۇ رەخنە، راڭەكىرىن و دارېشتنەوهى ئەو چەمك و پېنناسە هزرىييانە كە بى دەستتىپەوە گەرتىن و بى رەچاوكىرىدىنى پىكھاتە و تايىبەتمەندى كۆمەلگاى كوردى دەستتىپەوە فەرەداوەتە ناوا پانتايى نۇرسىنى كوردىيەوە. رەنگە لەئاستى

کۆمەلگای کورد داوینگیری داب و نهريتى کۆمەلیک کۆمەلگایه، كه رۆشنېبىرىيەكەي ئىفاجىھە. رۆشنېبىرىي ئىمەش لەئىر كايدى ئەو رۆشنېبىرىيە دەتلىيەتەوە. ويناي رۆشنېبىرىي کۆمەلگای عارەب، فارس و تورك، وەك سى زمان كە سەرچاوهى رۆشنېبىرىي ئىمەن، خۇيان تا سەر ئىسقان لەناو قەيراندا دەزىن، ئىمەش لاسايىكەرەوەيەكى بەحەماسى مۆدىلى قەيرانە سىاسى، کۆمەلایەتى، ئايىنى و رۆشنېبىرىيەكانى ئەو زمانانەين. ئاخىر ئەگەر ئەو قەدەرى ئىمە بىت و خۇشمان پرسىيارىكمان نەبى لەسەر گرفتى رۆشنېبىرىي ئەو زمانانە، چۈن دەتوانىن وينايەكى جياوازى كولتۇورى بەرھەمبىنن ؟

بەھەمە حال، ئەو وينەيەكى كە ئەمروق رووناكبىرى كورد دەبى هەلىپىزىرىت لەبەردەم رووبەپووبۇنەوە ئەم واقىعەدا، لەدايكبوونى رووناكبىرىيەكە لەوابەستەيى حىزب ئازاد بۇو بىت و بەكەسايەتىيەكى نەتەوايەتىيانە لەبوارەكە خۇيدا سەربەخۇيانە ئەركە رۆشنېبىرى و کۆمەلایەتى و سىاسىيەكانى راپېرىننەت. ئەو وينە رووناكبىرىكى كە ئەمروق كورد پىويىستى پىيەتى، ئەو دەنگەيە كە بتوانىت بەروانگەيەكى ئىستىتىكىيانە سىاسى ئەو دۆخە بەحىزب تەنراوە كە ھەموو ژيانى خستۇتە ژىر ركىفى گشتىگىرانە خۆيەوە، بەرەو دۆخىكى ھەمەرنگ و فەددەنگ وەرچەرخىننەت. ئەمروق ئەوەي كە كورد گۆشەدەكا مەرامە حىزبى و ئىدىيۇلۇكىيە دەقەرگىرەكانە. ھۆكارى ئەو دۆخەش، ھەم لەپۇرى ناوهكى و، ھەمىش لەپۇرى دەركىيەوە، ئاشكرايە. بۆيە ئەركى رووناكبىرى ئەمروقى كورد، بەگشتى، بۇزانەوە و گەشەپىدانى گفتۇڭ و گوپلىكىرىتنى دەنگ و رەنگە جودايدىكانى ناو كۆمەلگای كوردىيە. ئەو دەنگ و رەنگە جودايدىيانە كە حىزب و ئىدىيۇلۇكىيە وشكەرۇ و نەريتە قەتىسمَاوەكان، لەناو بازنهيەكى داخراودا ھىشتۈرۈتەوە. تەنيا سەرەتەلدنى ويناكەلېك لەپۇوناكبىرى خاونەن وىيىدانى داهىنەن و دوور لەكايدە ئىدىيۇلۇكىيەكان، كە دەتوانىت ئەو بارە گىز و چەقبەستووەي كە لەنىوان كۆي دەنگ و رەنگە

هاوكاتىش دىسانەوە بەر لەھەموو شتىك گەر راستىت دەۋىت، دەبىت ئەو ھەنگاوه گىنگە لەزانكۆكانى كورىستانەوە دەستپىيەكەن، كە مخابن وەك ئەوهى دەبىنرىن، جارى جىگەي چاوهپانكردى ئەو ھەنگاوه نىن. لەكۆتايىشدا كاتىك ئىمە ھەست بەھەبۇونى ئەو ھەنگاوه گىنگانە دەكەين، كە ئەو بزاوه رۆشنېبىرىي سەربەخۇ و خەملىيە بەبەرجىستەكراوى دەستبەكاربۇو و بەرھەمى پىشىكەشىرىدىن.

جەمال: لەو كۆمەلگایەي ئىمەدا بەداخەوە حىزب سەرچەم كايدەكانى ژيان دەبات بەرپىوە، سەرچەم دەسەلاتەكان بەلەيەكجىاكاراوه يىش ھەر حىزب خاوهنىيەتى، واتە حىزب سەنترالە بۆ ھەموو ئەو بېيارانەي كە دەبى لەزىيانى رۆزانەي كۆمەلدا بدرىن، بەپىي ئەزمۇونى رابىدوو ئەم بەشەيى كورىستانىش بى تەنها بېيار و ئاسانترىنيان نەگەرانەوەيە بۆ لاي خەلک، بەرای تو كامەيە ئەو وينەيەي رۆشنېبىرى كە دەبى مەلىپىزىرى لەبەردەم رووبەپووبۇنەوە ئەم واقىعەدا؟

ھەندىرىن: ھەلبەتە ئەركى رووناكبىرى لەھەر قۇناغىك و لە ھەر ولايىكدا ئەرك و پىناسەي جوداوازى ھەبۇوە و ھەيە. سەيرى رووناكبىرى رۆزئاوا بکە، كە ھەمىشە كردوومانە بەپىوانە و وينا بۆ ناسىنەوەي رووناكبىرى، لەھەر قۇناغىكدا پىناسەي جياوازى بۆ رووناكبىرى ھەبۇوە؛ واتا وەك دەزانىن ئەركى رووناكبىرى لەسەردەمى رىتىسانسىدا بەجۇرىك لەجۇرەكان لەسەردەمى رۆشنېگەرىي، سەدەي ھەقە جياواز بۇوە، ھەرەوەك پىناسەي سارتەر جودايدە لەپىناسەي فۆكۆ، كە ئەوهى يەكەميان لەرۋانگەيى ھزرى خۆي و ئەو كۆنتىكىستە كە پابەند بۇو پىيەوە، بەروانگەيەكى گەردوونى بارگاويكراوه، كەچى لاي فۆكۇ ئەركى رووناكبىرى بوارىتى لۆكالىيە... هەند.

مه‌رامه‌کانی ده‌سەلەتیکی سیاسی، که نەک هەر ئازادیخواز و پۆسەتیق نییە، بەلکو دروستکەرى ھەموو کۆستیکی سیاسی، کۆمەلایەتى و رۆشنبیریيە، ئەوکاتە ئومىدەواربۇون بەئامادەبۇونى زمانى نەتەوەکەت دەبىتە ئازارىيکى گەورە. میلان كۆندىرما و تەنی ھەموو كەس حەز دەكا نەتەوەکەی سەربەرز بىت، بەلام کە رۆزانە قەيرانەكىنمان قوولتەر دەبنەوە، ئەوکات حەسرەتى بەدىنەھانتى ئەو سەربەرزىيە فەرەتەر دەبىت. بەراسىتى بېشىم، ھەموو بەيانىيەك کە لەخەو بىدار دەبىمەوە، ھەوالە سیاسى و رۆشنبیریيەكىنم گۈي لىدەبىت يان دەخويىنمەوە، رووبەرروو بىھودىيى و رەشبىننیيەكى تر دەبىمەوە، چونكە ئەمەرۆ لەپشت ھەموو كارىكى رۆشنبىریيەدا يارىيەكى رووتى حىزبى دەبىننیيەوە. لەپشت بەشى زۇرى ئاخاوتىنە سیاسىيەكان، يارىيەكى سافىلەكە دەبىنرى... .

چالاکىيە رۆشنبىریيەكانى ئىستاي ئىمە لەشىۋەي مەراسىيمى جەزنى، تازىمانە، ئاھەنگ و كۆبۇنەوەي حىزبىيەكان دەچن، تا كىردىيەكى رۆشنبىریي و رووداوىكى داهىنەرانە. تو ئەگەر سەر بەگروپ و لايەننیكى سیاسى نەبىت، بۇونت فەراموشىدەكىيت. ئەمەش ئەۋەپى پەرگىركەدنى نۇوسەر و كوشتنى روحى مروقايەتىيە. ئەمەرۆ گرفتى رۆشنبىریي كوردى لەوەدا زەقدەبىتەوە، کە ئەگەر تو بەمجىڭىز ئەو نەبوویت و وابەستە ئىدىيۇلۇگى حىزبەكەى نەبوویت، بەھەموو شىۋەيەك ھەولەدا پەراوىيەتكات. لەوەش خەمېنتر، ئەمەرۆ دىياردەيەك لەگۆرەتىيە كە بەھەموو جۆرىك دەيەوى دەنگ و جىهانە جىاوازەكان خەفە بىكەت. ھەروەك كىشەي كورد و رۆشنبىریيەكەى نەبوونى گىشتىگىيى بىت. لەكاتىكدا ئەوە ھەمەرەنگى فەرەدەنگى سیاسى و رۆشنبىریيە كە كۆمەلگا پىشىدەخا و جوانىدەكا. خەمى من ئەوەيە كە ھەموو ئاراستە رۆشنبىریيەكان بەھانكە ھانك بەرەو ئەو ئاسق دەچن، كە پىمowanىيە روحى زمان و كولتوورەكەم نەمر بکەن!

جوداكانى كۆمەلگائى كوردىيىدا ھەيە ئاشتىباتەوە. ئەوکات بەھاتنە گۆرى سەرجەمى ئەو دەنگە جودايانە، دەتوانىن بەرەو ئاسق نوپىيەكانى ژيان ھەنگاۋ بىننیيەن.

دواجارىش ئەو وينە رووناكبيرە كە ئەمەرۆ كورد چاوهپىي دەكتات، خاوهەن ويزدانىكى زىندۇوە، كە بىبىتە وينايەك بۇ ئەوهى ھانى كۆمەلگائى كوردى بدا كە لەسەر جىاوازى و كراوهەيى نەوهەكانى داھاتتۇوى پەرەوەردەي بکات.

جەمال: تەمبەللى رۆشنبىر و بەدوادا نەگەرانى سەرچاوهى زانستى و نەزانىنى زىندۇووی جىهانى و ملکەچى ھەندىن لەرۆشنبىران بۇ دەسەلەت لەپىناواي ژياندا و ھەرسەنەكىنى بۆچۈون و دنيابىنى نوپى و چەندىن حاڵەت و ھۆكاري تر كە فاكەتەرى سەرەتكىي نەبوونى دەق و لېكۈلەنەوەي زىندۇون، وايكىرۇوە كە گوتارىكى مەرقۇقت و ژياندۇقت لەھزرى كەسى رۆشنبىرى كوردا نەبىنرتىتەوە، دەمەۋى پەرسىيارى رېزەمى كەشىبىنى و رەشبىنى لەئاست ئەم مەسەلەيەدا لە تو بکەم؟

ھەندىرەن: تەمبەللى و ملکەچىكەن دەگەرېتىمە بۇ ئەو پەرسىيارە چارەنۇوس سازانەي كە زياتر لەپانزە سالە حىزبى كوردى نەك ھەر نەيتۋانىيە دەستەرەپەريان بکات، بەلکو تەواوى وزە و تواناي دەنگە جودايانەكانى كوردى دەمەست و پەراوىز كردۇوە. كىشەكە ئەوه نىيە كە حىزبەكان، جا لەزېر چەترى ھەر بانگەشەيەك بىت، نابى بىنكە و چالاکى رۆشنبىرى خۆيان ھەبىت، بەلکو كىشەكە لەنەبوونى ئىرادەيەكى ئازادىخوازانەي بەھىزى رووناكبيرى كوردىدا بەرچەستە دەبىتەوە. ئىمە دەزانىن لەھەموو شۇيىنکى ئەو جىهانە دەسەلەتى سیاسى لەپىناواي سەركەوتى مەرام و ئىدىيۇلۇگىيەكانىدا يارىدەكا، بەلام كاتىك لەۋلاتىكدا، وەك كوردىستان، زۆرىنەي رووناكبيرانى دەبنە وابەستە و كەرسەي

هەندريين: هەلبهتە لىرەدا راڤەكردنى ئەو تەنگزەيە كاريکى ئاسان نىيە، چونكە ئىمە لەبەردىم پرسىيارىكى نىگەران و ورووژىنەرىن؛ رووبەروو بۇشايىيەكى خەمهىيەنەرمان دەكتەوه. هەر چۆنیك بىت، كورد لەرابردوو و ئىستاشدا، لەئاستى خۆيدا، خاودەن نموونەگەلىكى باشى رووناكبىرى بى بۇو / ھەيە. كەواتە ئەو تەنگزەيە ئەمروقى رووناكبىرى كوردى، هەر تەنبا بەند نىيە بە "نەبوونى هيىزگەلىكى رۆشنېرىيى" ، بەلكو وېرائى فاكتەرەكانى جىهاڭىرىيى، بەندە بەپەرتەوازەيى دەنگە رۆشنېرىيىيەكان يان گوشەگىرىيى ئەو توانستگە لەپانتايى رۆشنېرىيى كوردىدا. بەكورتى ھۆكىرى ئەو رەوشە نالەبارە، بۇ پەرتەوازەيى زمانى ئەو گوتارە رۆشنېرىيى كوردى دەگەرېتەوە.

لىرەدا، بەرای من، سەبارەت بە باشۇورى كوردىستانەوە، بۇ ئەوهى ئىمە سەرە داوىك لەكۆي ئەو "فاكتەر" انى بدۇزىنەو كە ھۆكىرىكى بەنەرەتىن لەنەبوونى ئەو "هيىزگەلە رۆشنېرىيى" يەي كە ئەو پرسىيارە سۇراخى دەكا، پىويسە لەپوانگەيەكى مىزۇوو ھزرىيەوە، خودى ئەو ناكۆبىي و پاشخانى رۆشنېرىيى كوردى راڤە بکەين. كەواتە دەخوازى ئەوەтан بەياد بىنماوه، بەندە لەوتارگەلىكى وەك: "ئىشانەكانى وابەستەبوون و گەرەن بەدۋاي كۆدەكانى دىاللۆگ..."، "قەدەرى خەونى كورد: لەچەپرەويىيەوە بۇ راستەرەويى - بوشگەرایى" ، "رووناكبىرى كورد لەنيوان ئەمروق و دويىنیدا" ، ھونەرى رەوانىبىئى و ئىرۇسى گەرەن بەدۋاي چىئى دەنگ" و چەند توپىزىكى دىكەشدا، كەم تا زۆر، باسى ئەو گرفتە رۆشنېرىييانە كىردووه. كۆي ئەو و تارانەش لەگۇڭار و رۆزنانامەكانى كوردىدا بلاوكراونەتەوە. هەر بۆيە لىرەدا ھەولەدەين بەخىرايى تەنبا ئاماژە بەچەند خالىكى تر بکەين: هەر لەدۋاي جەنگى جىهانىي يەكەم و لەتكىرىدى كوردىستان بەسەر چوار دەولەتى دروستكراو و دامەززاندى ئەو دەولەتە ئىفليجەي عىراق، كە داگىركەرى ئىنگلىزى و ھاپەيمانەكانى بەرهەميان ھينا، (كە ئىستاش حىزبى كوردى و مىگەلىك لەنووسەرى

(*) ئەم گفتوكۆيە تايىبەت بۇو بەحەوتەنامەي "رۆزھەلات" ، كە لەرۆزھەلاتى كوردىستان، سەنە دەرەدەچىت.

خەمى رۆشنېرىيى و تەنگزەي رووناكبىرى كورد

سازادانى گفتوكۆ: رىيازى ئازادى

• نەبوونى هيىزگەلىكى رۆشنېرىي، تا بېيتە كارەكتەرەكى سەرەكى لە كۆمەلگاى كوردىستاندا بۇ پىكەتىنانى ئاللۆگۈرەكايە رۆشنېرىي و مەعرىفييەكاندا، فاكتەرەكانى چىن؟ ئايا تەنها حزبى كوردى لى بەرپرسە يان خودى رۆشنېرىانىش؟

لەزمانی کوردیدا دەبىنین، بەرھەمەننەوەی روانگە ئايدىال و كارايىيەكاني ئەو پاشخانه نىيە، بەلكو ئاكامە كۆستكەوت و تۈوهكانى ئەو يادەوەرييە رۆشنېرىييانەن، كە ئەمۇر وەك زامىكى روحى / پۆست تراومايمەك، يادەوەرييى كوردى شەكەت كردووه. لەو ناوکۆيىەوە، دەكىرى ئەو رەوشە لاوازى ئىستاي رووناكبيرى كوردى لەم "فاكتەر"انەي، كە دەكىرى راگەلىكى تريش هەبن، چىركەيەنەوە: (1) ھەموو سەرهەتاكانى برافى سياسى - رۆشنېرىيى كوردى بەگۇر و جۆشىكى مەيل وەرچەختىنەرەوە دەستپىدەكا، بەلام كە دەگاتە ئاستى پىادەكىدن، بەھۆى بالادەستى ھىزى كۆنخوازى كۆمەلگاى كوردى و كەۋىز و ھەواى ولاتە كۆنپارىزەكانى دەروروبەرى كوردىستانەوە، ناچارە سازش لەگەل ھىزە كۆنپارىزەكانى ناو ھەناوى كۆمەلگاى كوردى بىكا. لەبۇيە لەدوجاردا ئەو ھىزە كۆنپارىزە، بەھۆى ئەو ھەراركىيە خىلەكىيە كە ئاماڭادىيەكى كاراي لەكۆمەلگاى كوردیدا ھەيە، وەك گەلگۈرگىك، كاروانى ئەو بزاڭە رۆشنېرىيى و سياسيييانە جلەم دەكا و بەمەش ئەو ھىزە نويخوازى كورد پەراوىز دەكىرين يان لاي ئەو حىزبە نەرتىخوازانەوە دەبىنە دىكۈرىيەكى چەواشەكارى ناو حىزب. بۇ نمۇونە ئىيۇھ سەرنجىبدەن قىسەكانى ئەو سەرۆك خىلانەي، كە ھەر بەھۆى خىلەوە، لەسەرەدمى سەددامدا سەرۆك جاش بۇون و كوردىيان ئەنفال دەكىرد، كەچى ئەمۇر بەھەمان فاكتەرەوە ھەمان رۆل دەبىنن و نووسەرە زارقەلە بالغەكانى ئەو حىزبانەش، لەپال ئەو كۆنە سەرۆك جاشانەدا، باسى "كۆمەلگاى مەدەنى" دەكەن!

(2) حىزبە كوردىيەكان بەھۆى روحى پاوانخواييانەوە، دواى راپەپىن و ھەلگىرسانى شەپى ناوەخۇ و ھەلمەتى تالانكىدىن مولك و مائى كوردىستان، بۇ ئەوهى بىنە خاونەن ھىزىكى مىگەلى، پشتىان بەو ھىزە كۆنپارىز و خىلانە بەست. ئەو ھىزە خىلەكىيانەش، بەھۆى پاراستنى ھەراركىي خۇيان؛ بەرژەنەندىيەكائىيانەوە، دىزى ئەو بزاڭە رۆشنېرىييانەن.

دوورۇو و برسى دەسەلات، لەزىر پەردهي فىدرالىيەوە، سەرگەرمىن لەدروستكىرىنەوەي)، بزووتنەوەيەكى رۆشنېرىيى كارا لە كوردىستاندا لەدایك بۇو. رۆلى ئەو ھىزە رۆشنېرىيەش لەو قۇناخەدا، بەپىچەوانەي ئىيىستا، ھەلگىرى گوتارىكى رۆشتەگەرەييانە؛ بىناتنەرانەي كوردى بۇو. ئەو بزاڭە رۆشنېرىانەش لەدەنگى پۆلىك رووناكبير و نووسەرە خاونەن پەيام و خەونى ئەو سەرەدمەدا بەرچەستە دەبىتەوە. لىرەدا ئىيمە ئەو دەرفەتەمان نىيە كە بەوردى كايدى كەرە رۆشنېرىيەكانى ئەو براقانە نمايش بىكەين، لى خۇينەران دەتوانى بگەپتەنەو بۇ سەرچاوهەلىكى وەك: "لە خەوما"ي جەمەيل سائىب، "مەسەلەي وىزدان" ئەممەد مۇختار بەگى جاف، "يادداشتەكان" ئى رەفيق حىلىمى، "گەشتى ۋىيانم و ھەرسى بەرگى كتىبەي حاجى قادرى كۆيى"ي مەسعود مۇحەممەد، بەرھەمەكانى پېرەمېردى، شىعرەكانى قانىع، سرۇودە ويسىتكەرا و وەرچەرخىنەرەكەي دىللارى شاعير ئەي رەقىب، كە دەنگادانەوەيەك بۇو لەھەناوى راچەكَاوى ئەو بزاڭە رۆشنېرىيە رۆشنېرىييانە ئەوكاتدا، كە ئەمۇرۇش لەسايەي ئەو رۆشنېرىيە بەرخۇرەدا، خەرىكە بەھاي ئەو سرۇودە سەربېرىدى. وەك گوتمان، لىرەدا دەرفەتمان نىيە بەوردى كاردانەوەكانى بزاڭە رۆشنېرىييانە ئەو قۇناخە، واتا كايدى و شويىنپىيەكانى ئەو بزاڭە رۆشنېرىييانە كە لەسەرهەتاكانى سەددىي بىستەمەوە دەستىيانپىكىرد تا دەگاتە شەستەكان، بخۇينىنەوە. بەھەمەحال، مەبەستمان لەو ئاپۇدانەوەي ئەوهى، كە لەپىگاي ئەو ناوکۆيىيە مىزۇووئى و جڭاكييەوە ئاكامگىرىيەك بۇ ئەو "فاكتەر"انەي كەھۆكىدىن لەنەبوونى ئەو ھىزگەلە رووناكبيرە ئەمۇر فەراھەم بىكەين، چونكە، ئەگەر بىمانەۋى لەرۇانگەيەكى مىزۇووئى ھزرىيەوە ئەو پاشخانە رۆشنېرىيە نمايشبىكا، كە لەويىدا، بەپايدا من، ئەو رەوشە سياسى - رۆشنېرىيە بى پرۇزەيە ئەمۇرۇ كوردىستان، ئاۋىنەيەكى تەلخى ئەو پاشخان و ناوکۆيىيە جڭاكي كوردىيەي، كە بەشىكى دەگەريتەوە كىشەي بىندەستى كورد. بەواتايەكى دىكە، ئەو بۆشايىيە رۆشنېرىيە كە ئەمۇر

هەلەپاسی خۆیان، مرۆککوژی خۆیان دەبىننەوە. ھاوكاتيش نووسەرگەلیکى مشەخۇر و رووزەرد، بەناو نووسەرگەلیکى دروستكراو لەكارگەئى نەخۆشى حىزبگەرایى، نووسەرگەلیکى روح گرنگ و كۆيلەي دەسەلات... هتد، دەبنە دەمپاستى بەھاكانى زمانى كوردى؛ داهىنەرى كورد؛ راپۆرتنووسى حىزبى و لەپىگاي زارقەلە بالغى و وەرزشىكىن بەچەمكەگەلیکى وەك: "كۆمەلگاي مەدەنى"، "ديموكراسى"، "عەولەم" و قىسەگەلیکى لەو تەرزانەوە بەھاى رۆشنېرىي سووک و چرووک دەكەن. لەويوه ئەو دابراڭە كەمەر شكىنە، ھەرجى ويست و خواست ھەيە لەمالى زمانى كوردىدا تالانى دەكەن.

لەئاكامى ئەودا، مىگەلېك لەو نووسەر، شاعير و ھونەرمەندى حەفتاكان، كە ئىستا لەپىوو ئەفراندەنەوە كاركەنار بۇونە، بەلام بەھۆى ھەستى ئيرەيى و خولىاي مانەۋىيان وەك دەمپاستى زمانى كوردى، بەگەرانەوە بۇ رۆحى خىلەكىي و منهتى میراتى ژمارەت كىتىپ و بەرهەمە ھونەرىيەكانىانەوە، پۇل پۇل بەسەر ئەو دوو حىزبە خاونەن ھىز و سەرچاوه ئابورىييانەوە دابەشبوون و دواجارىش لەپىناو فەراھەمكەنلى مۇوچەكانىانەوە لەلایەن مودىرى دەزگاي چاپ و سەرنووسەرەكانى ئورگانە حىزبىيەكانەوە، بەشىوارىيىكى تەلەكەبازانە، كردىي رۆشنېرىييان چەواشە كرد. ئاكامى ئەمەش ئەو بەرخۇر بۇونەي رۆشنېرىيە كە ئەمروز لەئارادا يە.

كەواتە، بەدىدى من، بەشىك لەھۆكىدى مەرگى ئەو "ھىزگەلە رۆشنېرىيىيەيى، كە ئىيە باسىدەكەن، بۇ ئەو "فاكتەر" انى دەگەرېتەوە، كە لەسەرەوە چىمان كردىنەوە.

• سارتهر پىيوايە، نابىن رۆشنېرىي بکەۋىتە ڇىر كارىگەرى دەسەلاتەوە، ئەوھەيش فاكتەرەيىك نىيە لەوھى كە رۆشنېرىي كورد خەريكە دەبىتە بەشىك لەحىزب و لەلادان لەممەسەلە بىنەرتىيەكەي خۆى؟

(3) چونكە كورد بىندهستە و خاونەن گوتارىيەكى نىشتمانىي و رۆشنېرىي نىيە، بۇ يە هەميشه بۇ ئەو پىكەتە خىلەكىيانەوە دەگەرېتەوە و لەدواجاردا بەگەمە كانىيەوە ھەموو توانستىكى نوچىي رۆشنېرىي كە لەھەنەنەوە تاكەكانى كۆمەلگادا لەدایكەدەبن ئىفليجەدەكە.

(4) بىزاقى سىاسىي كوردىستان، كە لەحىزبايەتىيەكى بى ھونەرى سىاسى قەتىسمماوه، بىزاقىيەكى وابەستەي ھىزە دەركەكىيەكانە، نەك ھىزە كاراكانى ناونەكى كوردى، بۇ يە خاونەن سىاسەتىكى رۆشنېرىي و پىرۇزەيەكى زانستىيانە بىنياتىكىن نىيە.

(5) ئەمپۇكە لەئاكامى شالاوى بازارپى بەجيھانىبۇوندا، كە كارىگەرېيەكى نالەبارى لەسەر ئاستى بىركرىدىنەوە كوردىدا داناوە، چونكە، لەكوردىستاندا ئەو جىيەنگىرېيە لەبەھاى بازركانىدا كۆددەبىتە، كەچى لايەنە ھزرىي و جوانناسىيەكانى بەجيھانىبۇون ئەوھەنە كارىگەرېيەن لەسەر ڇياني بىركرىدىنەوە كوردىدا نىيە. بەمجۇرە ئەو دىياردەيە نەك ھەن خودى نووسەرلى كوردى بەرخۇر كردووە، بەلکو وايلېكىردووە ئەركە رۆشنېرىيەكەشى فەرامۆشكىا؛ خەمى ئەمروزى رووناكمىرى كوردى، خەمىكى ئابورىيە، نەك رۆشنېرىي و بەپىرسىيارېيەكى وىزدانى و ئىتىكى.

(6) كىشەي ئەو دۆخە ويرانەي رووناكمىرى كوردى، لەئىستادا نىيە، بەلکو مەرگى رووناكمىرى كورد لەو كاتەوە دەستپىتەكە كە خواست و ويسىتى راپەپىتنە بويىرەكەي جەماوهرى كورد بەيەكەم گوللەي شەپى نىوان ھەردوو زلھىزبى كوردى دەكۈزى. ئىتىر لەويوھەمۇ خەمىكى رۆشنېرىي لەزمانى كوردىدا ئاوا دەبى، چونكە لەگەل دەستپىتەكەن ئەو شەپەرە خۇ خۆرىيەدا، ئىتىر حىزبى كوردى دەگەرېتەوە بۇ ھىزە كۆنپارىزەكانى ناوا كۆمەلگاي كوردىستان؛ مىگەلېك لەكۆنە جاش، كە بەرھەمبىكى قەبەي پىكەتە ئەلەن. بەمجۇرە حىزبى كوردى جڭاڭى كوردى و بىزاقە رۆشنېرىيەكەي دەداتە گەلەگورگىك، كە بەھىزگەلېك لەكۆنە جاش و خىل ناودىز دەكىتىن. ئەو ھىزگەلە سەر شانۇرى كوردى داگىر دەكەنەوە و رۆلى

لیزه‌وه پیم خوشه بلیم، که ئەگەر خوینه‌ران بخوازن له بیروکه‌یەک لە مەر مملمانی نیوان رووناکبیری خاوند پروژه‌یەکی هەمیشە یاخى رووناکبیری فرييو خواردوو دەسته‌بەر بکات، ئەو كتىبەي كامۆ بخويىنەتەوە.

• كاتىك رۆشنېير پېيوىستى بەوهىيە كە لەپۇوى دارايىيەوە پشت بەئابورىيەكى سەربەخۇ بېھستىت، بەلام له كوردىستاندا ئەم هيىزە مادەيە لە دەستى حىزب و حکومەتدايە، كامەيە چارھسەر تا رۆشنېير بتوانىت سەربەخۇ بېرى و سەربەخۇ بېر بکاتەوە و سەربەخۇش بەرىت؟

ھەندىرىن: لەبۇتهى پرسىيارەكە تاندا تەرزە بنبەستىيەك دەبىنرى، يان دەتانەۋى دۆخىك ويىنا بکەن، كە ئەوه خەتاي "حىزب و حوكىمەت" كە رووناکبیرانى كوردى ناچاركىدوووه كە "لە رۇوى دارايىيەوە" وابەستەي "ئەم هيىزە مادەيە" ئى حىزب و حوكىمەتەوە بن، بەلام ئىمە ئەو پرسىيارە بەرهۇزىر دەكەينەوە و دەلىتىن: باشە لە قۇناغەكانى تردا، بۇ نموونە، لە قۇناغى رېيىمى سەددامدا، رووناکبیرانى كورد، وەك ئىستا، پشتىيان بەئابورى حوكىمەتى بە عىسا نەدەبەست، ئەي چۈن "سەربەخۇ دەڙيان"، "سەربەخۇ بېرىيان دەكرىدۇوه" و "سەربەخۇش دەمردن"؛ ھاوكاتىش، بەرای من، ناخى رووناکبیرى و بەرھەممە رۆشنېيرىيەكانى ئەوكات، زۇر لە ئىستا و يىستىگە راتر و داهىتىر بۇون! كەواتە ئەوهى كە ئەمۇر لە كوردىستاندا لە ئارادايە ئاكامىكە لە دۆخەي، كە خودى "رۆشنېيرى" كوردى بەرھەمىي هىنماوه. ئەمۇر ئە و حىزبانە وەك خىر پىكىردن و بەزەيى پىھاتنەوە، بەناوى "رېزلىتىن" و "تەقاویت"، نووسەر بەخىو دەكەن. ئەمەش رەھۋىيەنى شەرمەھىنەرە. لەبۇيە، بەرای من، شتىكى رەوايە كە لە حوكىمەتىكى بە راستىدا؛ لە حوكىمەتىكى نۇزەندا، كە ئەوهى لە كوردىستاندا ھەيە حىزبگە رايىيە نەك حوكىمەت، دەبى نووسەران، رۆژنامەوانان و ھونەرمەندان "يەكتى نووسەران"، "يەكتى رۆژنامەوانان" و "يەكتى ھونەرمەندان"

ھەندىرىن: ئەو روانگەي سارتەر راستە، بەلام كىتىشەكە لە وەدایيە كە سارتەر خۆى، كە رەنگە بەھۆى گەپان بە دواي ئەلتەرناتىيفىكى ئىدىيالىيەوە بۇو بى يان كەوتىن دواي ئايىدۇلۇزى بۇونگەريى ماركسىزمەوە بى، كەوتە "زېر كارىگەرى دەسەلاتەوە". سارتەر كە سەردانى يەكتى سۆقىيەتى ئەوكاتى كرد، بەچاوى خۆى زىندان و ئەشكەنجه دانى نووسەرانى ئازادىخواز و سىاسەتمەدارە بەرھەلسەكارەكانى ڈېر دەسەلاتى ئەو رېيىمە ستالىنېزمەي بىنى، كەچى كە گەپايەوە پاريس نەك ھەر باسى ئەو راستىيانە نەكىد، بەلکو بە جۇرىك لە جۇرەكان پاساوى بۇ ھىننانەوە. لەبۇيە راستىيەكى كتىبە راسانگە رايىيەكە ئەلېتىر كامۆ "ياخىگە رايىي مەرۆف" ، يان "مەرۆفى ياخى" كە ھاوارىيەكى راستىقىيانە بۇو بەذى خودى سارتەر و ئەو دىياردە چەپرۇيەي كە رۆشنېيرىي فەرەنسى داپۇشى بۇو. كامۆ لەو كتىبەيدا بەشىوازىكى دانسقەو ياخىگە رانە روحى مەرۆف بەگشتى و ئەركى رووناکبیر راڭە دەكە. بەچەركىدەنەوەيەك لەو كتىبە، كامۆ پېيوايە كە مەرۆف بۇ ئەوهى بەھايەكە بېپارىزىت، بۇيە ھەمېشە ئەركى ياخى بۇونە. بە مجۇرە لە ئاكامدا بىنیمان كە ئەو خەونە ئايىدەلەي كە نەك ھەر سارتەر داکۆكى لېكىد، بەلکو بەشى زۆرىنەي بزاڭە رۆشنېيرىيەكانى جىهانى داپۇشى بۇو، بەكۈن گەيشت و ئەو رووناکبیرانەي كە لە ڈېر دروشىمە بىرىقە دارە كانى ئەوكات خۆيان و جەماوەريان چەواشە دەكىد، رووبەپۇو كام باجى ئە خلاقى بۇونەوە. بەھەمە حال، كاتىك رووناکبیر بۇ دەمپەست و مووجە خورىيەكى دەسەلات يان حىزب، يان لەپاڭ حىزبدا بەناوى چەمكە رۆشنېيرىي و ھزرييەكانەوە، پاساو بۇ حىزب و دەسەلاتىك بىننېنەوە، نەك ھەر دەبىتە بچىك لەو حىزب و دەسەلاتە و لە ئەركە بېنەرەتىيەكى دەكە، بەلکو خيانەت لە خودى چەمكى رۆشنېيرىيەش دەكە. مخابن ئەمەرۇش مىڭەلىك لە بەناو شاعير و رووناکبیرى كوردىستان، لەپىگاى و ھەر زىشىكىن بەچەمكە رۆشنېيرىيەكانەوە، سەرمەستانە ئەو رۆلە تەلەكە بازىيە دەگىتن.

سوسیالیسته کان له کویدا یه کدیتەوە له گەل سیستمی سیاسى کورستاندا کە
بانگەشە بۆ پلورال و مەدەنی و مۇدیرەن دەکات؟

ھەندىرەن: ئەو سیستمە سیاسىيە کورستان كتو مت كۆپىركەنەوەيەكى
كلىۋى ئەو سیستمە "سۆسیالیست"انەيە، كە ئىيۇھ ئاماژەتان پېكىرد. وەك
دەزانىن، بەدىيارىكىن هەر لە سەرتاكانى سەددەن بىستەمەوە ھەتا
ئەمەرۇش، چەمكەلەتكى وەك "پلورال"، "مەدەنی" و مۇدیرەن، نەك بۇونەتە
قسەگەلەتكى باوي ھەموو خەلک، بەلکو بۇونەتە دېجامەيەكىش بۆ
ھوكەمەتە دايپۇسىنەر، تاكىرە و بۆگەنەكانى ئەو رېزىمە سۆسیالیستىيە
رمائو و ئەو رېزىمە دىكتاتۇرپەيانە جىهانى ئىسلامى ئەمەرۇ. بەھەمان
شىۋەش، ئەو چەمكەلەكى كە ئەمەرۇ لە زارى زۆرىك لەو مەنسۇولە حىزبى
و نۇوسمەرە زارقەلە باڭغە كانى کورستاندا ھەلدەرەزىن، بىچەكە لەو
تەلەكە بازىيە و سووکەردنەي، كە رېزىمە "تەقلیدى و سوننەتى" يەكان
بەرانبەر ئەو چەمكەنە كەدووپەيانە و دەيکەن، ھىچى تر نىن. ئەو حىزب و
نۇوسمەرە "تەقلیدى و سوننەتى" يانەي کورستان، چونكە ھەڭرى
جىهانبىننەيەكى باوكسالارن، بۆيە وەك چۈن خەلکى رۆزھەلاتى بۇونەتە
دىلى مەكىنە و مۇدەكانى رۆزئاوا، كەچى لە بېركەنە وەشدا ئىفليخ و
كۆنپارىزىن، دەخوازن لەرىگاي ئەو چەمكەلە خواستراوانەوە جەماوەر
دەستخەرۇ بکەن. كەواتە ئەوەي كە سیستمە سیاسىي کورستان لە سیستمە
سیاسى خۆرەلاتى و سیاسەتى كۆمۈنىستانەي سۆقىيەتى رەحمەتى
لىكجودا دەكتەوە، تەنبا دەمامكە بچوکەكان و شىۋازى رووكەشيانەي
تەلەكە بازىيە كانە، ئەگىنا لەناوەرۆكدا ھەر ھەمان تاڭھۇي، دەزە
پلورالىزمى، گەندەلى، دەزە بېركەنەوە... ھەن ئەو سیستمە ناوبراوانە
دۇوبارە دەكتەوە. ھەر بۆيە ئەمەرۇ لە کورستاندا، وەك خۇتان دەيىىن،
"فۆرمى نان لە بەرامبەر دەسەلات"، زۆر بەھەرمىنە.

پىكىپەين، يان سەكۆيەكى رۆشنبىريي و ھونەريي دروستىكەن، كە
بەرپىوەبەرانى ئەو سەكۆيە، لەشىۋەكى جووللاودا نويىنەرى خۇيان
ھەلبىزىن و بەپىوانەيەكى ئىستىتىكىيانە ئەدەبىي و ھونەرمەندان، سالانە
كۆمەكى و پادداشت بىاتە نۇوسمەرەن و ھونەرمەندان. ئەمەش دەبى
روانگەيەكى داهىنەرانى ھاندەرىي لە پشتەوەيدا بى، نەك وەك ئەوەي
لە کورستاندا ھەيە، ھەر تەپل لىدەرىيک بەناوى ھونەرمەند و
زارقەلە بالغىكى قىسەنۇوس، نەك بابەتنۇوس، لەرىگاي ئەو مەنسۇول و
ئەم مەنسۇولەوە، يان زمانلووسىيەوە بەناوى رۆشنبىرييەوە دەيان مۇوچە
لەو ھەموو بارەگايە حىزبىانەوە، نەك رېكخراوە ھەلۋىست ھىچ مافىكى
وەربىگەن، ھاوكاتىش نۇوسمەرگەلەتكى كارا و خاوهەن ھەلۋىست ھىچ مافىكى
نەبى. كەواتە ئەگەر نۇوسمەر و ھونەرمەند ئەمەرۇ كورد راستىگۇ بن،
دەبى پېتكەوە لە سەر داخوازىيەك يەكبىگەن و لە ويىدا ئەو گەندەل بازىي و
گالتە جارپىيەكى كە بە رۆشنبىريي دەكىرى، لەقاو بەدەن. لە بەرانتىبەر ئەوەدا
ھەولىبدەن "يەكىتى نۇوسمەران" يېكى كارامە و داهىنەرانە، نەك كلىۋل و "فيقىتى"
فيقىتى "دامەززىن" و ئەو حىزبىانىيە، نەك حوكەمەتە، ناچار بەكەن
بودجەيەكى لە بار بەدەن ئەو يەكىتىيە خۇيان. بە مجۇرە دەبى ئەو
"يەكىتى نۇوسمەر"انە يان "يەكىتى ھونەرمەند"انە لە دەستىپىكەوە
بەپىوانەيەكى ئىستىتىكىيانە ئەدەبىيەوە، دوور لە فەريوبازى و
گەندەل بازىيەوە، بە گوپەرى تواناى ئەو بودجەي كە سالانە ھەيانە و
لەپىنناوى مەلەمانىيەكى داهىنەراندا، كۆمەكى ئەو نۇوسمەر و ھونەرمەندە
كارا و بەرھەمدارانە بکەن. بە مجۇرە رووناکىبىرى كوردى دە توانى سەرەبەخۇ
بېنى، بىنۇسى و بىشمەرى...

• تا ئىستاش لە کورستان بە فۇرمىك ھەمان سیاسەتى
كۆمۈنىستىيانە سۆقىيەتى پىيادە دەكىرىت فۆرمى (نان لە بەرامبەر ستايىشى
دەسەلات) ئەم فۆرمە تەقلیدىي و سوننەتىيە زادەي كۆمەلگاى خۆرەلاتى و

هه‌لەپاس؛ هه‌لەپاس بۆتە رۆشنگەر؛ شۆرشگیئر بۆتە تەقاویت... هتد، بۆیه کردەی "شۆرشی رۆشنبیریی"，بەواتای فەلسەفی، کاریکى ئاسان نییە، چونکە حیزب بۇو بەسەرچاواي ئابوریي، بژیوی و ئابوریي کۆمەلگا، چونکە حیزب بۇو بەباوکیك، ئىدى راپەرین بەرووی ئەو باوکە ئابوریيە، تەنبا بەهەلۆهشاندنهوھی ئەو سیستمە مەيسەر دەبى کە ئەو باوکە ئابوریيە دروستکردووه. بەشىك لەو سیستمەش برىتىيە لەپېرىك نۇوسەرى "گەورە"，"داھىنەر" ... هتد. ھەر بۆیه ئەو "شۆرشی رۆشنبیرىي" يەي کە ئىۋوھ چاوهرىن کە من گۈزارە لىبىكم، لەوھو لەۋېھىش ئالۇزترە. كەواتە لەو چىركەساتەدا ھەرچى پېشنىياز بىھىن، رەنگە لە شەكەتكىرىدى زمان زىياتر، شتىكى تر بەرجەستە نەكاتەوھ.

• زۆر كەس پىيانوايە، لەپاش راپەرین ئەفراندىكى زۆر لەكايد رۆشنبىرىيەكەندا ھاتۆتە كايەوھو رۆمانەكاني بەختىار عەلى و فەرھاد پېربال و شىرزاد حەسەن و دەرچۈونى رۆئىنامە و گۆڭاري زۆرىش بەنمۇونە دەھىنەمەوھ؟ تۆ تا چەند لەگەل ئەم بۆچۈونەدai گەر وا نىيە راستىيەكەي كامەيە؟

ھەندىرىن: ئەگەر بەبۆچۈونى ئەوانە، (كە ئىيمە نازانىن ئەوانە كەسگەلىكى "پىپۇر" و "پىوانكار"ى "ئەفراندن" ن يان نا؟ لەزانستگايەكى خاوهن زانستدا مىزۇوی ئەدب، رەخنە و ھزريان خويىندووه يان نا)، كە لەدواي راپەرین ئەفراندىكى زۆر لەكايد رۆشنبىرىيەكەندا ھاتۆتە كايەوھ، ئەي باشه ئەو ھەموو نالە، رەخنە، ناپازىبۇون و قەتىسمانەي كە ئەمۇ لەزمانى كوردىدا دووبارە دەبنەوھ، يان ئەو دۆخە سەرگىيەن يان گەندەلەي ڇىيانى سىاسى - رۆشنبىرىي كوردىستانى تەنييەتەوھ، لەكوبۇھ سەرچاوهيان ھەلگرتۇوھ؟ لىرەدا من نامەوى، وەك ئەو "زۆر كەس" لەپوانگەيەكى "سېپى و رەش" موھ؛ هەلسەنگاندىكى جەلەبىيەوھ يان لەئاستى موريد و دەرويىشەوھ

• تۆ دەلىتى "سياسەتى رۆشنبىرى لەكوردستانى باشۇوردا دامالىنى ئەفراندانە، كەواتە كامەيە ئەلتەرناتىف و شۆرشى رۆشنبىرىي بۆ بۇنىادنانەوھى ئەفراندان و داهىنان؟

ھەندىرىن: ئەگەر مەبەستتان لەوتارى "لە پىتىاو بەجقاكىكىرىدىنى سياسەتى رۆشنبىرىي لەكوردستاندا" بى، ئەوھ لەۋىدا من، بەكورتى و راشكاوى باسم لەو "ئەلتەرناتىف و شۆرشى رۆشنبىرىي" يە كردووه، كە تۆ سۆراخى دەكەي. من پىمۇايمە، وېرپاى ئەو ئامازانەي كە لە سەرەدە ئامازەمان بېكىرىن، بۆ ئەوهى زمانى كوردى لەگەل خۆيدا ئاشنا بىتەوھ، خاوهن ئەو ويستە بىن، كە بتوانى پىناسەيەك بۆ ئەو يادەوھرىيە خۆى بىا، كە بە"پۇست تراوما" دەتلىتىھوھ، ھاوكاتىش بۆ ئەوهى دابرانىك لەو رەوشە چەقىوهى خۆى دروستبا، دەبى ئارمانجىك، بەهايەكى ئىتىكى، پرسىارگەلىكى ئىستىتىكى... هتد، دەستىشان بىا، كە جقاكى كوردى خوازىيارىيەتى. ئەو دابرانە، راتەكانە ئاوازىگەرايىھ، كە لە خودى زماندا بەرھەم دىيت، بە دەستىشانكەرنى ئاراستەيەك فەراھەم دەبى، واتا زمانى كوردى دەبى ئەو منگ و مەنەلۈگەي كە ئىستىتا دەرگىرى بۇوھ بەرھەم گفتۇگۆيەكى ئاواھلا و بەكۆمەلى و مرچەرخىتنى. لەۋىدا تىكىرای خەلک، نەك نۇوسەرە وابەستە حىزبىيەكان و نۇوسەرە پېشە ئاوقاتەكان، لەرىگاي گولىتىكىرىن و را و بۆچۈونى بەلگەدا و بەھانەدار كانىيانەو پېشنىيازىك بۆ ئەو ئارمانجە رۆشنبىرىيەنەي كورد فەراھەم بىكەن. ھاوكاتىش بېۋىستە زمانى كوردى بەشىوھىيەكى خورت و توكمە خويىندەوەيەك بۆ رابردووی خۆى بىا. بەمەش بتوانى ئەو ئەزمۇونە كارا و رۆشنانەي رابردوو بىاتە تىشۇوېك بۆ ئەو سەفەرەي كە لەپىشىدایە. راستىيەكەي لەكاتىكدا كە بۇونى كوردى لەچىركەساتىكى زۆر ئالۇزدا دەزى، بۆيە بىركرىنەوە لەگفتۇگۆيەكى لە مجۇرە زۆر پېۋىستە. لىبەللى لىرەدا دەمەوى بېزىم، كە لەو قۇناخەي كە لەجقاكى ئىيمەدا ھەموو بەھاكان تىكەلاؤ كراون؛ نۇوسەر بۆتە

وتوویانه ئەگەر شیئزاد حەسەن لەسلیمانی نەزیابووايە و براھەرى ئەو نووسەره "داھینەر"انە سلیمانی نەبووايە، ئەوها "داھینەر" نەدەبۇو. ئەو دىدەش هي مىشكى بەستەزمانى ئەوانە نىيە، بەلكو هي سەرچاوه کانيانە. بەھەمە حال، ويپارى رىزمان بۆ ئەو نووسەرانە و ھاوسوزەکانىشىان، من پىموابىيە، ئەو داھینانانە كە لەسەدەي راپردوودا، حەفتا و ھەشتايەكاندا بەرھەمهاتۇون، زۆر لە داھینانانە قۇناغى دواي راپەرین رەسەنترن. بەراشكاوى بىژم، بۆ نموونە، بەدىدى من، لەحەفتا و ھەشتاكاندا، مرۆقىك كە لەئاستى زمانەوانى، ھزرىن و ئىستىتىكاي ئەدېبىيەو جىڭەي سەرچ و بەھاي روشنېرىي بىت، ئەو مەسعود موھەمەد. ئەو مرۆقە، نالىم تاكە نووسەره، بەلام يەكتىك لەدانسىقەترىن يان رەسەنترىن مرۆقى بىركەرەھەي كورد لەسەدەي بىستەمدا بۇو. هەر بۆيە راستىيەكەي يەكتىك لەو كەسانەي كە وادەكە من زمانى كوردىم خۆشبوى، نووسىنە چىزدار و خۆشكەلەكانى ئەو مرۆقەيە. ئەو مرۆقە لەزمانى كوردىدا ژيا. ئەو وىتىاي دابرانىكە لەزمانى كوردىدا. ھاوكاتىش نەك هەر نووسەرانى دواي راپەرین، بەلكو زمانى كوردىش قەرزارى بەرھەمە نايابەكانى خانەوادەي مەلا عەبدولكەريمي مودەريسن. لەئاستى رۆمان و چىرۇكدا، بەرھەمگەلىكى موھەمەد موکرى، "پايزە خەون و رىڭا"ى مەلۇود مەم و چەند بەرھەمەنىكى دىكەي ئەو قۇناخەي پىش راپەرین، ويپارى لەبەرچاوهگەتنى دىيارەد ئەدېبىيەكانى ئەۋەكتا، كە "ریالىزمى سۆسيالىيىتى" باو بۇو، لەبەرھەمى ئەو نووسەرانە كە ئىيۇو ئامازەھى پىدەكەن، كەمتر نىن. ھاوكاتىش لەويىدا لەئاستى شىعريشدا، ويپارى كۆمەللى كۆشىعىرى ناياب، ھىمن رەسەنترىن شىعريتى كوردى بە. ويپارى چەندان نووسەرى تر، كە لېرەدا دەرفەتمان نىيە بەھاي ھەموويان نمايش بکەين.

بەلى من پىموابىيە لەدواي راپەریندا لەزۆر دەقى ئەدېبى داھينەر بەرھەمهاتۇون، كە بەرھەمەكانى ئەو نووسەرانە كە ئىيۇو ناوت بردۇون،

ئەو "ئەفراندن"ە زۆرانە ھەلسەنگىنەم، بەلام زۆر بەراشكاوى بىژم، كە من ئەو قىسەگەلەي كە لەسەر ئەو "ئەفراندن"ەدەكرين، بەدياردەگەلىكى وەك چەكدارەكانى موقتهدا سەدر، "گروپبازى ناو حىزبەكان، دياردەي فالگەرنەو... هەت دەبىيەن. بەكورتى ئەو دياردەيە كە لەنیوان ئەو نووسەرانەدا ھەيە لە "كولت/عەقىدە" و "سىكت" يىكى ئايىنى دەچى، نەك ئەدېبى. ئىيۇو سەرنجتان داوه كە ئەمۇرۇ ھەر حىزب و گروپېك بگرى، بەگوئىرەي ئەو دەسەلاتە ئابورىي و چەكدارىيە كە ھەيانە، تەواوى خەبات و مىزۇوى كورد بەھى خۆيان دەزانن، يان شەھىدىكى خۆيان بەتكە پەلەوانى كورد نىمايشىدەكەن، يان سەرۆكى حىزبەكەيان بەتكە سەرۆكى "ھەكىم" و "پىرۆز"ى كورد دەزانن، بەمەش خەبات و قوربانى ھەمۇو حىزبەكانى دىكە و شەھىدە پالەوانەكانى حىزب و شەھىدە پالەوانە سەربەخۆكەن... هەت توور ھەلەدەمن؟ دەمەوى بلېم، ئەو دياردەگەي نووسەرپەرسىتى و بەپىرۆزكەن بەرھەمى ھەمان ئەو دياردەگەلە كۆمەلایەتى و سىاسىيانە كە ئەمۇر لەكوردىستان و عىراقدا باون. ئەمۇر لەكوردىستاندا چەند پېرە نووسەرىك ھەن كە خاونەن دەزگاي چاپ و گۇفار و روۇنامەن، لەرونگەي ھاۋىچىيەتى و شارچىيەتى و حىزبچىيەتىيەو، چەند ناويكىيان كردۇتە تاكە روشنېر، تاكە رۆماننۇس، تاكە شاعير و تاكە فەيلەسۈوفى "داھينەر" و "گەورە"ى كورد، بەلام، بەرای من، قسە و نووسىنەكانى ئەو "سىمبول"ە داتاشراوانە، كە بەشىكىيان مايەي بەزەيى پىھاتنەو و دوعاي خىرەن، لەويناكىدىنى ئەو نووسەرانە، بىيڭە لەچەند نووسىنەكى دەگەن نەبى، لەسەرچاوهەكى ئىستىتىكى، ماريفىي و رەخنەگەرىيەو ھەلەنەقوولۇن. من نالىم رۆمان و بەرھەمەكانى ئەو نووسەرانە كە ئىيۇو ئامازەھى پىدەكەن، "داھينان" نىن، يان مايەي بايدەخ نىن، بەلكو من پىموابىيە ئەو پۇلىتىكەن نەك ھەر بەرھەمى بىركردىنەوەيەكى رەخنەيى نىيە، بەلكو حىزبگەرايى و شارگەرايىشە. من لەزۆرېك لەو بۆرە نووسەرانەم بىستۇوه كە ئەركىيان پىاھەلدىنى ئەم و ئەو نووسەرە،

کار لەگەل ئايدياك لەو ئايديانەي ئىيە ئامازەي پىدەكەن بکات، بەلام ئەو
كاتئى رووناكبىر بەها و پىوانەي ئەفراندن بەو ئايديانەو دەبەستىتەوە؛
وەك بەرنامەيەك بەسەر ژيان و گشت ئايدياكانى دىكەدا دەيسەپىنى،
ئەوكاتە ئەو رووناكبىرە، وەك ھەر دىكتاتورىك، داهىنان لەناو
چوارچىوهى ئىدىيولوگىيەكدا سندم دەك. ئاشكرايە زۆرىك لەنووسەرە
ناسراوەكانى جىهان لايەنگرى ئايدىيائى جىاوازان/ بۇون، بەلام ئەو
نووسەرانەي کە لەئاستى جوانناسىيەكى مروقانە كاريان لەگەل ئەو
يايديانە دەكەن و كردووە، ھەميشە زىندۇون. سەربارى ئەمەش، لېرەدا
كىشەيەك ھەيە لەدەستەوازەي "ئايدىيا"دا. لەكەن من جىاوازىيەكى بىنەرەتى
ھەيە لەنىوان چەمكى "ئايدىيا" و "ئىدىيولوگى"دا. "ئايدىيا"، كە
"ئايدۇس" يىشى پىدەلىن، كە وشەيەكى گرىيکى يە و دەكرى بەكوردى
بە"بىرۆكە" و "گريمانە" فامى بکەين، ھاوكتاش ئىدىيولوگى، لە "ئەيدۇز/
ئايدىيا" و "لۇگۆس" ئى گرىيکىيەو سەرچاواھى ھەلگرتۈوە. دەكرى ھەر
تىۋىرى و جىهابىننېيەك بەئىدىيولوگى ناۋىيىرى بکەين، بەلام ئىدىيولوگى
زياتر جىهابىننېيەك ھەپىوانەيەكى كۆمەلایەتى، سىاسى و كولتۇورى
بەخۆيەوە دەگرى. كەواتە لەو روانگەيەوە، ھەمۇو رووناكبىرىك دەبى
خاوهن "ئايدىيا"يەك يان ئايدىياغەلىك بىن، بەلام ئەو كاتەي ئەو ئايدىيائى
لای رووناكبىرىك لەوابەستەكىدى بەرنامەيەكى حىزبى كورتكرايەوە،
ئەوكاتە بەها ھزرىي و جوانناسىيەكى لەدەستەدات.

• ئەو لىشاوى رۇمان و چىرۆك و وەركىرانە كوردىيائەي کە
لەكوردىستان ھەيە، ھەنگاوى گەورە ئىيە لە بوارى رۆشنېرىي و مەعرىفىدا؟

ھەندرىن: رەنگە لەداھاتوودا، ئەگەر رەوتىكى رەخنەيى چاوهروانكراو
لەزمانى كوردى بىتە كايىەوە، بەھا ئەو "لىشاوى رۇمان و چىرۆك و
وەركىرانە" كوردىيائەي کە ئەمۇ دەكرين، لىكھاواير بکرىن و بەھا و

بەشىكىن، يان دەنگىكىن کە كۆي ئەو دەنگانەي دواى راپەرین. كەواتە دور
لەھەموو ئەو بەزمانەي کە ئەمۇ لەناو پانتايى رۆشنېرىي كوردىدا ھەيە،
من پىمۇايە، ئەوانەي کە پىيان وايە تەنيا ئەو چەند نووسەرە "سىمبول" ئى
داھىنانى دواى راپەرین، ئەو دەچىتە ئاستى زمانى پۇوهنان، زىدەرۇيى.
چونكە ئەو قۇناخەش وەك ھەر قۇناخىكى دىكە، بىتىتىھە لەپرۇسەيەكى
بەكۆمەلى و بەرھەمگەلىكى فەرمەنگ. ھاوكتاش كىشە ئەو قۇناخە
لەودايە كە بىر لەدەستپىوهگەرنى زمان ناكاتەوە؛ زمان لەو قۇناخەدا
لەنىوان درېز دادرى و ناھاۋئاھەنگىيەك لەنىوان ئۆرگىنالىي و وەرگەتنىدا
ئاراستىھەك ناگىتىتەبەر. ھاوكتاش، ئەو قۇناغە پە كىشەتىن قۇناخە
لەزمانى كوردىدا: ھەر كەسە و بەكەيەي خۆي باسى فەلسەفە، زمان،
دەرونناسى... هەت دەك، ھەر كەسە و بەكەيەي خۆي كتىب وەردەگىرى،
بىئەوهى بىانى ئەو بابەتە سوودى رۆشنېرىي چىيە و چۆنە. لەوهش گەپى
كە لەو قۇناغەدا، ئاشكرايە مۇدەي ئەدەبى "ریالىزمى سوسىالىستى زمانى
كوردى تەنېبۇوه، كەچى دواى راپەرین مۇدەي "ریالىزمى جادووگەرى" و
گواستنەوهى بىرۆكەي رۆمانگەلىكى وەك ماركىز، بۇرخىس، سەلمان
روشدى چەند نووسەرەكى دىكە هاتنە ئاراواه. وېپاى دەيان گرفتى تر.
كەواتە كايىە ئەو داهىنانە لەكۈدا پۇلىتىنەكىن؟

• ج كىشەيە گەر رۆشنېرىي كوردى ھەلگرى ئايدىيائى نەتەوهىي و
ناسىۋۇنالىستى يان ھەر ئايدىيائىكى تر بىت، كامەن ئەو كىشە و گرفتانەي
لەم پەيوەندىيەدا دروست دەبن؟

ھەندرىن: كىشەكە لەوهدا ئىيە كە رووناكبىرى كوردى ھەلگرى ئەو
"ئايدىيا" يانە بىت، بەلام ئەو كىشانەي کە لەم پەيوەندىيەدا دروست دەبن
بىتىن لەو جىهابىننېيە گىشتىگەرە كە ئەو رووناكبىرە، وەك باوه، پىادەي
دەك. دەكرى رووناكبىرىك، وەك بىرۆكە، نەك وابەستە، لەبەرھەمە كانىدا

• لەم رۆزانەدا نووسەریک ھەموو کتىبەكانى خۇى سووتاند، تا وەلام بىت بۆ ئەو سووكايەتىيە كە بە كتىب دەكرىت ئەمە ج قسەيەك ھەلدىگرىت؟

ھەندىرىن: راستىيەكەي كە ئەو ھەواالە و وينەي گېڭىرتوو ئەو كتىبانەم خويىندهو و بىنى، لەروح و وېڏانەوە گريانم ھات، چونكە ھەستمكىد ئەو كارەي كە ئەو نووسەرە ئەنجامىدا، ئەوه سۆز و حوزنى بىيەنگى منه دەربېرىيە، چونكە من بەچاوى خۆم كتىبەكانى سەر شەقامەكانى كوردىستان بىنى، چونكە دەزانم راستىيەكەي ئەوهىيە، كە ئەمروخ خويىنەر و نووسەریکى زۆر كەم ھەن كتىبىكى گرىنگ بخويىنەوە، چونكە كتىب لەكوردىستاندا، بەمنداڭ و دايكانى ئاوارەكانى گەرميان و رىزگاربۇوەكانى بەر ئەنفال دەچن. ھەستىدەكەم ئەمروخ لەكوردىستاندا، كتىب وەك شەھىد و چياكانى كوردىستان بى نىخ بۇوە. لەبۇيە ئەگەر ئەمروخ ئەو گۇشار و بلاوکراوانەي كوردىستان خەمىكى رۆشنبىرېيان ھەيە، پىويسەتە بەچەندان تەھەر و گفتۇڭ ئەو دىاردەيە بخويىنەوە. ئەگەر نووسەری كوردى لەبەھاى كتىب تىىدەغا، پىويسەتە چارەيەك بۆ ئەو جۆرە كتىبفۇشىيە، كە لەمەزاتخانە دەچى نەك كتىبفۇشى، بدۇزىنەوە. تو بلىيى گەرانەوەي بەھاى كتىبفۇش و كتىب چاپىردن، دروستكىرنى چەند كتىبفۇشىيەكى جوان، وەك كىشەي كەركۈك بى، كە چارەكىرنى تەنبا لاي جۆرج بۇش و رەزامەندى دەولەتە جىرانەكانمانەوە بىت؟!

• لە بازارەكانى ھەولىر و سلىمانى تا رۆمانىيەكى باش يان دىوانىيلىكى شىعىرى باش دەفرۇشىرىت دە كتىب و شعرەكانى معىن و كازم ساھر و شعرى دلدارىي بىيماناو عاشقانە دەفرۇشىرىت، كە لەم حالەتە بەرپرسە؟ حکومەت، خويىنەر، رۆشنبىر، كۆمەلگا...؟

زيانەكانىيان پىناسە بىرىن، بەلام لەكتىيەتىادا، چونكە ھاندەرەكانىيان زىياتر پاشاكەردانى، بازارپىي و بى بەرnamەيىيە، بۆيە لەودەچى بەشىكى زۆرى ئەو بەرھەمانە، نەك ھەر "ھەنگاوى گەورە" نەبن، بەلکو زيانىيىكى گەورەش بن لەرۆشنبىرېي و زمانى كوردىدا. ئەمروخ وېرای ئەو ھەموو وەرگىرەنە، كەچى كتىب بىبەھاترین مانايە لەزىيانى كوردىدا. وېرای كەلەكەردىن و تۆزلىنىشتى ئەو كتىبەنە لەسەر شەقام و ناو ئەمرشىفەكانى ئەو بەناو چاپەمەنلىكى و بارەگايانە كوردىستان، نە رەنگانەوەيان ھەيە لەزمانى كوردىدا و نە ئاگايى خويىنەر و نووسەرە كوردىيىش وەردەچەرخىن. ھاوكاتىش ئەو كتىبەنە وېدەچى هىچ بۇشايىكى خويىنەتكارى زانستگاكانى كوردىستان پەنەكەنەوە. راستىيەكەي، رەنگە بىيىگە لەزمانگەلىكى وەكى كوردى، هىچ زمانىيىكى تر نەبى بەو جۆرە كتىب بنووسى و وەربىگىرى. تو كەسانىكى دەبىنى، وېرای ئەوھى كە نە فرى بەسەر ھزر و فەلسەفەوە ھەيە و نە ئەزمۇونى خويىنەوەي ھەيە و نە زمانىيىكى باشى كوردى و غەيرە كوردىيىش دەزانى، كەچى دەبىننى، بەبىئەوەي كەسىك بەكتىبەكەيدا چووبىتەوە، كتىبىكى ھزرىي، فەلسەفيي و تىورى وەردەگىرى و چاپخانەكانىش بى لېپرسىنەوەيەك بۇي چاپدەكەن. لەوەگەپى كە بەشىكى زۆر لەكتىبفۇش و خاونەن چاپخانەكان هىچ ئاگايىيەكىيان لەبەھاى كتىب و گرىنگى كارەكەيان نىيە. بۆيە ئەگەر ئەو "لىشاوه لەكتىب چاپىردن" ھەنيدە بەھادار بى، ئەي بۆ دەلىن ئاستى رەخنە، شىعىر، رۆمانى كوردى لاوازە؟ ئەي بۆ ئەو بەدەگەمن ئەو كتىبە وەرگىرەوانە دەكىنە سەرچاوهى و تارەكان؟ ئەي بۆ ئەمروخ لەنووسىنى كوردىدا ئەو ھەموو دىزىيە دەكرى و كتىب چاپىردنەوە دەگەپىنەوە بۆ لاوازى لېكۆلىنەوەكانى زانستگاايەكانى كوردىستان. ھەروا زانستگاكان لەبەرھەمەيىنانى ماريفە دەستەوەستاون، ئاكامى ئەمەش ئەو بۇشايىيە رۆشنبىرېيانەن كە دەيانبىنن.

پووته‌کان. که واته ئه و دیارده‌یه دهراویشته‌ی ئه و پاشخانه سیاسی و روشنیریه‌یه که هه‌موومان دهیزانین.

ستوکهولم، 27-12-2006

په راگه‌نده‌بوون له باخچه‌کانی تاراوگه‌دا:
گفت‌گویه ک له‌گه‌ل (هه‌ندرین) نووسه‌ری کتیبی (گولناره‌کانی
شوینپی له باخچه‌کانی تاراوگه‌دا)^(۱).

سازدانی: به ختیار که‌ریم

¹ بۆ بیننی کتیبه‌که‌ی هه‌ندرین بروانه:
http://www.dengekan.com/doc/2006/7/kteb_handren10.pdf

هه‌ندرین: ئه و دیمه‌نە ئازاراویبیه‌ی که ئیوه ئاماژه‌ی پیده‌کەن، بەردەوامی
یان بەرهه‌می ئه و ره‌وشه روشنیری و سیاسییه خەمھینه‌رەی کوردستانه،
که ئیمە له‌وەلامی پرسیاره‌کانی پیش‌ووماندا هەولماندا پیتناسەیه‌کی بو
بکه‌ین. بەهه‌مە حال، کاتیک که گۆرانی و شیعرگە لیکی بووده‌لەی له و
جۆرانەی که ئیوه ئاماژه‌ی پیده‌کەن له‌زیانی کوردى بەهه‌رمین و بەهادار
دهبن، ئه وکاته ئیمە ده‌بئی بزاوین، که ئه و سەرنجامی ئه و ئەزمۇونە
سیاسی و روشنیریه‌ی کوردى يه، که لیوانریزه له‌شکست. ئه وەی لەم
حال‌تە بەرپرسە، لەپیش‌وەیان ئه و تەپلەزه‌نیه که پیی دەلین
هونه‌رمەندی کوردى، که لاساییکەرەوەیه‌کی پەرپووتى ئه و جۆرە گۆرانیيە
بى هونه‌ر و چیزانه‌ن، هەروا ئه و نووسه‌رانه‌ن، که وەک مافیا‌یەکی
روشنیری خاوه‌نى ریزیک چاپخانه و دەزگان و ھاواکاتیش میگەلیک
لەنووسه‌ر، بۆ زیادکردنی موچەکانیان، رۆزانه لەنووسینە
دەستکورتەکانیاندا، بى هیچ پیویستییه‌کیش، وەک شاعیرى "گەورەی
گەله‌کەمان" و نووسه‌ری "داهینه‌ری کوردى" پەسنيان دەدەن، بەلام ئه و
حکومەتەش، که بەشى هەرە زۆرى حوكمرانه‌کانی، نە كتیب دەخویننەو
نه گویش لەموزیک دەگرن، چۈزانى هونه‌ر و شیعرى بالا چۆنە و کین هەتا
تاوانباریان بکه‌ین؟ وەک گوتمان، ھۆکرده‌کانی ئه و ھەرزانفرۆشىي و
ھەرزانچىزیيە مرۆڤى کورد دەگەپیئنەو بۆ ئه و نسکویەی که ھەر لەدوابى
راپرینه ویستگە رايەکەی کوردستانه‌و بەرۆکى زمانى کوردى گرتۇوە.
کاتیک که سەرەلەدان و رابوونىكى سیاسى ئەنجامەکەی دەبىتە تالانکردنى
سەرەوت و سامانى گەل و گۆمەلگا؛ کاتیک خەونى کورد بەدەستى نوینه‌ری
سیاسی و نووسه‌رەکانی کورددوو بەریگای شەپى خۆکۈزى و ھېنانى مىتى
تورکى، پاسدارى ئىرانى، سەربازى سەددامى و گەندەللى، دزىکردنەوە
تالان دەکرین، کاتیک نووسه‌ر و گۆرانبىزى کورد دەبئە چاوه‌شى حىزب...
ئىتر كۆمەلگا وەک ھەتىويك دەبىتە سوالىكەر و وابه‌ستە دیاردە

بۆ مالپه‌ری دەنگەکان

سلاو، ئى تاراواگ، سلاو...!

ماللَاوا، ئى تاراواگەی ولات، ماللَاوا...! (سـکاندینافیا...)

ھەندىلەن

پىشەكىي

ھەلھاتن لەنيشمان بۆخۆى سەرتايىكە بۆ تاراواگەبوون، واتا
تاراواگەبوون ئەو ساتەوەختە دەستپىنەكتات كە تو پى دەنپىتە خاكىكى
نويىوه، بەلكو ئەو ساتەوەختە دەستپىنەكتات كە تو پىپەكانت لەخاكەكەي
خوت هەلدىكەنرین، يان وەك شاعيرى سورىيابىي (موحەممەد ماغۇت) دەلىت:
كەوشەكانت ناتېستەنەو بەھىچ خاكىكەو. وەكى دىش گومرايىيەكانى
كەسى تاراواگەبوو ئەو ساتەوەختە دەستپىنەكتات كە بوخچەي سەفەر
دەپىچىتەوە و ئەو كاتەش كۆتايى نايەت كە كەسى تاراواگەبوو لەيەكىك
لەو كەمپانەي خۆرئاوابى مۇدىرنە و خەوندا لەنگەر دەگرىت. گومرايىونى

تاراواگەبوو بەردەوام درىزىھى هەيە، ئەو ساتانەي كە گەرانەوە بۆ نيشمان
دەبىتە خولىاي شەوە دەيجورەكانى و بىدارىي تاراواگەبوو بىدارتر
دەكاتەوە، ئەو گومرايىونە قوولتىردىبىتەوە. ئەو ئەفسانانەي كە ئىيمەي
تاراواگەبوو لەولات، خەيالى چەپىنراوى خۆمانمان پى پاراو دەكرد،
لەتاراواگەش درىزىدەبنەوە بۆ جۆريکى دىكە لەگومرايى و خەيالپلاوی. ئەم
جارە گەيشتنەوە بەنيشتمان دەبىتە خولىاي تاراواگەبوو، نەك گەيشتن
بەخۆرئاوابى شىر و هەنگوين، خۆرئاوابى رووناکى و ئاشتى.
بەلام وەك هەندرىن لەدوا كتىبىدا رۆشنى دەكاتەوە كە گەرانەوە بۆ
نيشتمان هيچ لەتاراواگەي رۆحىمان كەمناکەتەوە، ئەگەر لىي زىاد نەكەت.
گەرانەوە بۆ نيشتمان كەوتەن بەسەر خاكىكى نويدا، درىزبۇونەوەي هەمان
تاراواگەيە كە سالانىك بەچاوهەپانىي گەرانەوەو بەسەرمان بىردى. گەرانەوە
بۆ نيشتمان شوناسى تاراواگەبوونمان كآل ناكاتەوە، چونكە نيشتمان بۆ
تاراواگەبوو راستەقىنه يەكىكە لەو ويستگانە لەپەراكەندەبۇونىدا پىيدا
گوزەرەكتات. لەھەموو ئەمانە سەختىر، تەنانەت ئەگەر شتىك نەماپىت
شەتكەكمان بىدات بەو خاكەوە كە لەھزر و تېڭرىيەنماندا نيشتمانە، زۆر شىت
بەو خەلکەوەمان گىرى دەدات كە خودانى ئەو خاكەن، بەلام گەرانەوە
فيئرمان دەكتات كە لەزىر ج سىستېتىكى حوكى قىزەوندا دەزىن، گەرانەوە
بەو بەھايانە ئاشنامان دەكتات كە لەزۇورى نۇوستىنى ستەمكاراندا
ئەتكراون، ئەو بەھايانە كە بەرجەستەي چارەنۇوسى ھاوبەشى
كۆمەلگاى ئىيمەيان دەكرد.

ئەو دىمەنە روکەشانەي كە رۆزانە كەنالە ساختە كانى راگەياندن بۆمان
نمایش دەكەن، ئەو دىمەنانە نىن كە لەكتىبەكەي هەندرىندا نمايشكراون،
بەلكو ئەو دىمەنانەن كە ئەم كەنالە فشەكەرانەي راگەياندن ھەولى
داپوشىنیان دەدەن. كى لەئىو بىنۇيەتى ئەو كەنالە حىزبىانە كە كوتومت
بەكەنالە كانى راگەياندى حەززەتى ستالىن دەچن، مال و باخچەي وېرانى
ئەو ھەزارانەمان پىشان بىدەن كە رۆزانە بۆ پەيداكردىن تىكەيەك نان

وهک چهندین سەفەر، بۆ چهندین جىگا و لەچەندىن سەردەمى جياوزدا بىخويىنىنه‌و. بۆ دەستپىوه‌گىرن تەنها لايەنلىكى دىكەي سەرنجراكىش بەسەر دەكەمەو، ئەويش ئاوىزانكردى دەقىكى نويىه لەگەل كۆمەلەيك دەقى شىعريدا، كە پىشتر نووسراون، سەركەوتى ئەم كارەش دەگەرىتەوە بۆ دروستكردى ئەو كۆنتراستەي ئەم ئاوىزانكردى دوو جۆر لەدەق بەرهەمەيھىناوه.

لەبەرئەوهى هەر يەك لەتەوەرەكانى ئەم كىتىبە، كە نووسەر هەندىك جار بەدرېزىي و هەندىك جارىش راگۇزەرانە بەسەريان دەكاتەوە، هەلەدەگىرن كە تىشكى زياتريان بخريتە سەر، بۆيە بىيارمدا كە بەم گفتوكۇيە ئەو كىتىبە بەسەر بکەمەو، تا خويىنەر زياتر بەمەبەستەكانى نووسەر ئاشنابىت. گتوڭوکە لەچەند پرسىارىك پىكىدىت، كە هەر جارەي يەكىيان بلاودەبىتەوە. پرسىارەكانىش بەگشتى وابەستەن بەباسەكانى نىو ئەو كىتىبەوە. پرسىارەكان بەپىي تەوەرەكان ناونىشنىيانىكى دياركراويان دەبىت. پاشماوهى ئەم بەشه بىرىتىيە لەپرسىارى يەكەم.

بەختىار كەريم

(1)

دوودلىيەكانى تاراوجەبوو لەنىوان گەپانەوە و گەپانەوهىكى تردا

بەختىار: يەكىك لەغەمە سەرەكىيەكانى مروقى تاراوجەبوو، گەپانەوهىيە بۆ نىشتمان و غەمى لەوەش گەورەتر گەپانەوهىكى ترە بۆ تاراوجە. كاتىك نە نىشتمان دەمانناسىتەوە و نە ئىمە ئەو دەناسىنەوە، تىدەگەين لەوهى كە گۆپانىكى بىنەرتى لەپەيوەندىماندا لەگەل (شۇين)

دەپزىنە شەقامى شارە ويغانەكانى كورىستانەوە، بەلام كى لەئىوە نەيدىوە ئەو پرۆژە و خانوانەمان بۆ نمايش نەكەن، كە بەرپرسەكان خۇيان قۆنەتەراتچى، ئەندازىيار، بازرگان و لەھەمووشى گۈنگەر خاوهنى ئەم پرۆزانەن. لەبەر نەبوونى چاۋىك يان كەسانىك كە ئەو رووخسارە فەراموشكراوانەي جەستەي بىرىندارى شارمان نىشان بەدن، من پېموابىھ كىتىبەكەي هەندىرەن بەھايەكى تايىبەتى هەيە، ئەمە وىپرای ئەوهى خويىندەوهى ئەم دەقە چىزىكى تايىبەتى هەيە و ئەو رۆزانەمان ياد دەھىنەتەوە كە هيشتا وىزدان و راستكۆيى بەشىك بۇون لەكىرىدى نووسىن. هەندىرەن داومان لىدەكەت كە دەقەكەي وەك سەفەر نىمەنە خويىنىنه‌و، چونكە سەفەر جولەيەكى جەستەيى و بزوانە لەپىتىكەوە بۆ يەكىكى دىكە، بەلام ئەم سەفەرە و ئەم دەقەي هەندىرەن وىپرای ئەم جولە جەستەيى، گەشتىكى رۆحىيىشە، پەراغەندەبوونى تاراوجەبوو كە بەزەمینەكانى يادەورىيىدا، ئەو يادەورىيى وەك هەندىرەن تىشكى دەخاتە سەر، لەنىوهەندى كوردىدا كراوەتە حىكايات و ھەبوونەكانى نىو ئەو يادەورىيىش بۇونەتە فيگۈرى ماتماتىكى. مۇش داوا لەخويىنەرى خۆشەویست دەكەم كە ئەم گفتوكۇيە وەك چاپىكەوتىكى رۆژنامەوانى نەخويىنىنه‌و، ئەو چاپىكەوتى رۆژنامەوانىييانەي كە سەرقالى دروستكردىنى پالەوانن لەنووسەرى تەرسە قولبىز، بەلكو زياتر وەك گفتوكۇي خويىرەتكەن لەگەل نووسەرى كىتىبىكىدا بىخويىنىنه‌و.

ناكىيت بەبى ئاماڙەدان بەلايەنە سەرنجراكىشەكانى ئەم كىتىبە و ستايلى نووسىن كۆتاىي بەم پېشەكىيە بەھىنەن. شىوازى نووسىنى ئەم كىتىبە گەمەيەكى مەبەستدارە لەمەدەكانى شۇينكاتدا، تىكەلاؤكىرىنىكى بەئەنقەستى جىگەكان و سەردەمەكان، كە ئەمەش بەبروای من زادەي ھەمان ئەو ھەلۋاسراوېيە نووسەرە وەك تاراوجەبوو كە لەنىوان زەمەنەكان و جىگەكاندا. ھەربۇيە نارەوايىيەك بەرامبەر بەم دەقە دەكەين ئەگەر وەك گىرانەوهىكى رووتى سەفەرەتكەن بىخويىنىنه‌و، بەلكو رەوابىھ

هه لگرت، نیشتمان دیلکراو بwoo. ئیتر لەویوه تاراوگە و خەونى گەرانەوە بۆ بینىنەوەی شوین دەستىان پىكىرد. لەبۇيە دەكرى، وەك هاوردە/مېتافورىك، ئەو چركە ساتە، لەدۆخى دوو ئەقىنداردا بچووپىن، كە لەزوانە لىكابراو و نەھىنەيەكانىاندا بەحەسەرەتى ژوانگەيەكى ئازادن. دواجار كە لەسەرەتاي 1990كادانوھ لەسويد خۆم بىنېيەوە، ئیتر بەدەم خەونى گەرانەوە بۆ شوین، خۆم سەرقالىك بەخويىندى زانڭو، كە پىموابوو خويىندى بەشە مەرۇقايمەتىيەكان، بىرۇكە نۇيىەكان، جوانترىن دىيارىي بى بۇ ئەو شوينە بىمەوە. هاوكاتىش ئەمە ماناي ئەوە نېيە كە مەيلى خۆم لەھەلبىزاردى ئەو ژيانە و خويىندە و گەرانەوەيە بۆ مائى يەكەم ئامادەيى نەبى.

لەو روانگەيەوە كىشەي بېرىارى گەرانەوەي من بۇ شوین و نیشتمان، بېرىاردانىك بwoo لە دەستى ئەو كىشەمە ناوهكىيەي كە بەدرىزىايى زياڭ لەبىست سال لەگەلەيدا دەزىيام. بەواتايەكى تر، حەزمەدەلدەوە فرسەتەي كە گوايە نیشتمان ئازادە، بەو شوينگەلە شاد بىمەوە كە لەرۇزگارى رۈزىمى بەعسىیدا تەواوى ژوانەكانمان بەنھىنى و دلەلەرۇزى بwoo.

بە دىويىكى تر كە تو لەپىناوى نیشتمانىكى دیلکراو ژيانى خۆت بەخت بکەي، ئیتر ئەو دۆخە لەتاراوگە بwoo، پرسىيارىكە لەنیوان بwoo و نەبۈوندا. كەواتە كە لەئاكايى كەسيكدا تاراوگە ئەو ئاستەي پىكا، ژيان دەبىتە گفتگو يەكى دىۋار لەنیوان مانەوە و نەمانەوە، لەنیوان گەرانەوە و نەگەرانەوەدا.

ئیتر من دواي ئەو پرۇسە ئالۇزە، بېرىارى سەفەرى كوردىستاندا. لەپاستىدا رەنگە شوينپى ئەو شوينانەي كە من لەكتە سەخت و دلکىشەكانى ژيانى نىيو شار و پىشەمەرگايەتىدا لەگەلەيان ژيا بووم، ھۆكىدىكى بىنەرەتى بن بۇ گەرانەوە و نۇوسىينى ئەو كتىبە، كە وابزانم خويىنەر بەدەم خويىندەوەي ئەم كتىبەوە، دەبى ئەست بەوە بكا. هەلبەتە 1981دا كە من لەھەولىر، وەك شوينىك لەماكى بwoo، سەرم بۇ شاخان

روویداوه، چىتە مانەوە لەنیشتمان دالدەي روچى تاراوگە بۇومان نادات، بۆيە پىچانەوەي بوغچىكى دىكەي سەفەر دەبىتەوە خولىا بۇ "دەربازبۇون" دوھ لەنیشتمان.

يەكىك لەتىما سەرنجراكىشەكانى كتىبەكەت، مەسەلەي گەرانەوەيە، پاش دوو دەيە لەتاراوگە بwoo، ئەمەش ئاماژەيەك بۆ سەختى بېرىاري گەرانەوە، بەلام پىدەچىت گەرانەوە ھۆشىياربۇونەوەيەك بۇوبىت لەوەي كە يادەوەر بىيەكان تالانكراون، دەشىت ئەمەش كوتايىيەك بىت بۇ ئەو خەونە، كە كۆي كاركىن و خويىندى خۆتت بۇ تەرخانكىرىبوو، خەونى تۆي تاراوگە بwoo، كە كۆي بۇونى خۆتت لەتاراوگە بۇ خويىندىك تەرخان كرد كە دواجار سووبىك بەجڭاتى كوردى بگەيەنەت. با هەر بەم ئاستەنگانەي بەردهوام بىن و بەباسى ئاستەنگەكانى گەرانەوە و دواتر ئەو ئاستەنگانەي لەنیشتمان تۈوشىت هاتن بۇ مانەوە دەستىپىكەيىن. پاشان ھۆكىار(ەكانى) نۇوسىينى ئەم كتىبە چى بwoo؟

ھەندىرىن: هەلبەتە، وېرای ئاماژە سەرەكىيەكانى تۆ، ئاستەنگى تاراوگە بwoo و ماخولىاي گەرانەوە بۇ شوین و نیشتمان، وەك دۆخىكى نائاسىي لەبۈونمان، پەزارەيىيەكە لەنیوان ژيان و مەرگدا. لىرەدا نامەوئ باسى رەھەننەكانى ترى تاراوگە بکەم، كە دەكرى وەك دۆخىكى كاراي ماريفى تىيىبەيىن، بەلكو من باسى ئاستەنگى ئەو تاراوگە بwoo و خەمى گەرانەوەيە دەكەم، كە دوورە لەئازادىي هەلبىزاردەن. رەنگە بۇ ئەو كەسانەي كە دواي ناوهەرەستى نەوەدەكان، لەبەر شەرى خۆكۈزى حىزب، لەنیشتمان دەرچوون و ژيانى تاراوگەيان هەلبىزارد، تىپامانىكى دىكەي جودا ھەبى،لى دەرھەق بەخۆم كە هەر لەتافى لاويەتىيەوە بەناچاركراوى شوین و نیشتمان بەجىپىشت، هەمان ئاستەنگ و ھۆكىد نابىئىم. لەسەرەتاي 1981دا كە من لەھەولىر، وەك شوينىك لەماكى بwoo، سەرم بۇ شاخان

شویندا له ثارادان. هاوکاتیش نووسینی ئە و کتیبه، له و دۆخه بیتھووده يەدا، ئاواھ لە کردنە وەی ژوانگە يە كە، تاكو له وىدا شوینە كان له گفتۇڭ و گازاندە و لاآندنە وە كانىيىدا له گەل تارا و گەدا، له دەرفەتىكى ئازاد دا، پەزارە كانىيىان نمايش بکەن. بەمەش باچە يەك لە گولنارى شوینپىيە كانىيىان بۇ تارا و گەمى بۇون فەراھەم بکەن. بەواتايەكى دىكە، ئە و کتیبه وەك شەپۇلىك لە بالا گەل شوینپىيە كانى خود و يادە وەريى بە دەم ئامادە بۇونە وە، زايە لە دار دەكەنە و ھ.

هاوکاتیش، چیروک و گفتگویه بالداره کانی ئەزمۇونى تاراوجە و شوینپېيە کانی شوین، گەلیک لەو زیاترن كە لەو كتىبە، مالى تاراوجە يەدا نمايشكراون، هەرۋەك ھۆكارە کانی نۇوسىنىيە وەكان لەۋەش زیاترن كە من ئاماڙەم يېتكىرن.

(2)

هەلدىّرانى زەمەن

له دهستم بن مانگیشم به پیاده به سه ر شو و ینه تینو و ھ کانی کۆچا ده نار ده ھ و ھو ئاسمانه بھئستیرە کانه و له سه ر ھ و گوندە بزمار ریز د ھ کەم، کە تو و ھ کە رو یشکىنی خەوناوى له ناو دهسته کامن رؤیشتى، ناو ھ کەشى له ياده و ھريمدا ھەورىكە به يادم ناييته و ھو - ھېشتا زو و ھو ئەوانىش ديارنىن، بىر د ھ كاتھ و ھو!

(هندوستان، سکاندینافیا دوورگہ یہ کے تر لہبھوور)

رهنگه ئەو تەرزە ئاوايىزان بۇون و ئاستى كارىگە رىييانە بەشۈين، لەمروققىكەو بۇ يەكىكى تر جودا بىت، بەلام كاتىك تو بەچرى لەگەل شويىندا ئەزمۇونىيىك لەمەرك و ژيانىت بەسەر بىد، ئىدى شوين رۆدەچىتە ناخى ناخ و شوينپى و زايەلەكانى يادەوەرىت دەتننەوە. هەر بۇ زانىن، من لەو ماوهى ژيانم لەسويد، بەسەدان شىۋىھى سەير و سەممەرە خەفۇم بەو شويىنانە دەبىنى كە لەپىشىمەرگا يەتى لەدۇخى تۆپباران، شەپ، ئەقىندارى و ... تىاندا ژىيا بۇوم. يان ئەو شەقامە سەرەكىيانە كە ئەوهنەدى لەكوردىستان بۇوم، هەركىز بەرۋۇز و بەئازادىي نەمبىنېبۇون، تەنبا لەپىشىمەرگا يەتىدا نەبى كە بەترس و بىدەنگى بەشەو دەمانىپى. بۇ من بىننەوهى ئەو شوينانە هەمىشە حەسرەت بۇون.

بههمه حال، دواجار که نامویون لهشونین یادهوهري گهه مارودا، ئىتر ژيان دهبيته جهنجيک له گهله سىبەرى نىوان خۇ بهه دهستهوه دان و هەلشاخان. له بويه له دوخانەدا نۇرسىن دهبيته سەبۈوريكە له ئاوه دانكردنەوهى یادهوهري. لىرەدا دەكىرى بلىم، كە ئەو كتىبە چەشىن ئاشتىبوونەوهى كە له گەل ھەمو ئەو جەنگە دەرۈونىانەي كە له نىوان خود و تاراوجە، له نىوان شوين و تاراوجەدا، له نىوان رابىدوو و ئىستاي خود و

رووناکبیرانی ئەمپۆرى كورد لەپۆلى بەخەساردانى ئەو يادەوەرييە، كە يەكىكە لەقۇولتىرين ئاستەنگەكان لەمېزۈوى كۆن و تازەي ئىمەدا. لى مخابن دىسانەوە دەبى بلىم كە لەو گفتۇگۆيەدا، ناتوانىن بەچىرى شرۇفەيەكى چاوهپوانكراو بۇ ئەو بابهەتە بکەين.

وېپاي ئەمەش، بۇ ئەوەي هەرنا ئاسۆيەك بۇ ئەو پرسىيارەت تو ئاوهلا بکەينەوە، دەتونىن بەرھەمھىننانەوەي ئەو ئاستەنگە لەيادەوەرى كورد بگەرپىنىنەوە بۇ كىتشەي ئەو يادەرھورىيە كە بە "پۇستراوما" دەنالىتىنى، هەروا بۇ ئەو كۆنتىكىستە/ناكۆكىيە كوردىيە كە لەچىركە ساتە وەرچەرخىنەرەكاندا هەمېشە ھۆكىد بۇوە بۇ فەراموشىكىرىن و بەھەدرىانى ئەو يادەوەرييە. هەر بۇيە بەبىرۋاى من، بەشىك لەھۆكىدەكانى ئەو بەگەندەلڭارىي و فەراموشىكىرىن يادەوەرىي لاي ئىمە، دەگەرپىتەوە بۇ ئەو پىكھاتە ھۆزگەرايىيە كە لەئاراستەكىرىنى ناخى بزاڤى سىياسى و رۆشنېرىيى كوردىدا كارايدە. دواجار ئەو پىكھاتە ھۆزگەرايىيە لەزىز پەرەدى "لىبۈوردن" و لەبىركردىن، كە ئەو جۆرە لىبۈورىدە لاي ئەو ھىزە دەمپراسەتە سىياسىي و رۆشنېرىيى، لىبۈورىدىكى خىلەكىيە نەك ويسىتكەرايىيە كى مارىفى. بۇيە زەمينەي قەتىسمان و دووبارە بەرھەمھاتنەوەي ئاستەنگى ئەو وېينا يادەوەرييە كە تو ئامازەي پىددەكەي، دەگەرپىتەوە بۇ ئەو ھىزە روخىنەر و داخراوەي كە لەناو بزاڤى سىياسى و رۆشنېرىيى كوردا بالادەستە و ئەو ھىزەش كاراتىرين ھىزە لەھەناوى جڭاڭى كوردىدا. لەبۇيە دواجار هەر كاتىك بزاڤىكى سىياسى و رۆشنېرىيى نۇئى دەستى پىكىردووە، كە لەھەموو قۇناغەكانى مېزۈوى كوردا بەخەونە نوييەكانى ھەولىداوھ ئەو يادەورىيە لەو قەتىسمان و نۇوشىستىيە رىزگار بكا، كەچى وەك ھەمېشە، لەچىركە ساتە يەكلاكارەكاندا، ئەو ھىزە كۆنخواز و شۇومەي كە لەناو حىزبى كوردىدا رەگاژۇيە، كە ئەو رەوتە لەناو پىكھاتى كۆمەلگاڭى كوردىدا پشتىوانىيەكى زۆرى دەكىرى، ئەو بزاڤە نوييەي قۇوتداوھ و دواجارىش ئەو ھىزە سىياسى و رووناکبىرە كۆنخوازە زارقالە بالغە كە جىلھۇي دەمپراسەتى

بەختىار: ئەرى زەمەن لەكۈئ ھەلدىرا؟ با لەسەر كىشەي ئىمە لەگەل يادەوەرييدا بدوين. لەيەكىكە لەوتارەكانتدا باس لەوە دەكەيت كە گەندەللىي "گەندەللىي يادەوەرييە"⁽²⁾، ئەو يادەوەرييە كورتىبىنەي مېزۈوى كورد كە بەرەۋام پشت دەكتە ئەو مېزۈوەي ھىشتا تىنەپەرىتىدراوە. لەم كىتىبەشدا باس لەگومانەكانى خۆت دەكەيت لەبەرامبەر دەسەلاتە مېزۈو وەك پرۆژەي بۇ داھاتووى جقاتى ئىمە ھېبىت، چونكە ئەم دەسەلاتە مېزۈو وەك كەرمەستەيەكى مردوو، يان باشتەر بلىيەن وەك كالايمەك، بۇ كۆتاپىيە پارتىزانەكانى خۆي بەكاردەبات، نەك وەك وانەيەك، يان پاشخانىك كە دەكىرىت لەسەر بىنەما چاڭەكانى بىناتىپىن و لەشكىست و كەمھۇينىيەكانى فيربىن. تو لەكىتىبەكەتدا لەسەرنەبوونى وشە و بزاڤى رۆشنېرىي لەشارىكى وەك ئامىدى پىمان دەلىت كە: "ئەمەش ئاستەنگىكە كە پىكھاتەي كۆمەلایەتى و رەفتارى سىياسى بەرھەم ھىنەرىيەتى و ئاخاوتىن لەسەر يان بىننېكى درېيىز گەرەكە". با لىرەدا ئەو بىنە درېيىزەت لىداوابكەم و بېرسىم: هەر بەپاست تا چەند رەوايە ئەو پرۆسەمى مىڭەلاندەنەي نۇوسەر و پاشان ئەو ئاستەنگانەي كە دەسەلات بەرھەمھىننېتى، بخەينە ئەستۆي رۆشنېرىان خۇيان، كە زىاتر لەھەموو چىن و توپىزەكانى كۆمەلگاڭى كوردى سەودا بەھەموو بەھاكانى مېزۈو، ئىستا و ئايىندەي رۆشنېرىيى كوردىيە وە دەكەن؟

ھەندىرىن: ھەلبەتە تو لەدوو تۈۋىي پرسىيارەكەتدا سەرنج بۇ بابتىكى گەوهەرى كىشىدەكەي؛ واتا پرسى ئەو يادەوەرييە بەگەندەلگراوەي كورد. لەۋەش زىاتر، ورووژاندى پەيوەندى ئالۆزكاوى نىوان دەسەلات و

² بۇ بىننېنە تارەكە بروانە:

http://www.dengekan.com/doc/2005/gandale_11_2005/handren_gandale13.pdf

عیراقی لهو شارهدا، وەک چۆنایه‌تی و چەندایه‌تی، زۆر له پیشمه‌رگه‌کانی پارتی چالاکتر بون. ئەو باسەش زۆر هەلەگریت. لەبۇيیه لهوکاتھى كە ئىستا سەرەورى كوردىستان؛ ناوچە بەعەرەبکراو، كىشىھى كەركوك، دادگايىكىرىنى سەددام و ئەنفالچىيەكاني رېئىمى بەعس لەئارادا يە، كەچى لهو پىرسەي بەھەرزانكردنەي كۆمەلگاي كوردىستاندا، كە بەدەست چەتەكانەوه له گەندەلىي دەتىتەوھو يادەورىي كۆي كورد ھەراجدەكى، مىدىياكانى ئەو دوو حىزبە، لەبرى ئەوهى بۆ جوشدانى كۆيادەورىي كورد لهەمەپ بىرىنى ئەنفال لەسەر ئىستا و ئايىندەي ژيانى كورد، رىزىك گفتۇگۇي ھەمە روانگە لەسەر ئەو دادگايىكىرىنى سەددام ئەنجامبىدەن، كەچى سەرگەرمىن بەھەلپەركى و بەرنامەگەلىكى بىتامى بەناوى ھونەريي، كە لەئاستى گۆرانى داواكراو، نزمترن. ھاوکاتىش كە ئىستا تۈركىا و ئىرلان و سوورىا ھەرەشە لەشەرهەنى خاكى كوردىستان دەكەن... هتد، كەچى رۇوناكىبىرى زارقلە بالغى كورد رۆزانە لەخەمى قەلەوکەرنى خەمى گىرفاندا، كە ئەمروز بەناوى "رېزلىنان" و "تەقاویت" و "پارچە عەرد" و ... هتد، خەرىكى نۇوسىنى منگە منگ و نۇوزە نۇوز ئاسايىه. ئىتر ئەو يادەورىيي چۆن تەكان دەدا؟! ئىتر ئەو نەوه نوييە بەكام ويست و خەونى ئەو يادەورىيي پەرورىدە بى؟! ئەگەر لهو چىركە ساتە ترسناكەي ئىستادا، لەپانتايى رۆشنېرىيى كوردى، بەتايبەتى لەناوهەدى كوردىستاندا، تو دوو دۆسىيە، چەند كۆر و سىيمىنارى فەرمۇانى گىنگ لەسەر پىرسى دادگايىكىرىنى سەددام و چەتەكانى و گەوهەرى ئەنفال و ھەرەشەي تۈركىا و رەنگانەوهى تىررۇر و شەپى ئىسرائىل و لوبنان... هتد، بەدينەكەي، چۆن ئەو يادەورىيي بەگەندەل گەمارۋۇراوهى كورد، راچلەكى؟! ئەو گومان و پەزارەيەي كە ئەمروز مروى كورد ھەيەتى و ھيزىكىش نىيە جۆشىبىدا، دەبى دەمراسىتى سىاسىيى و رۆشنېرىيى كوردان، وەك ويستىكى كارا، بىريان لېكاتەوھ، نەك بەرەدەوام بن لهو خۇ

ئەو بزاھەي فەراهەمكىد، ئىتر ئەو يادەورىيي دەكەنە كەرسەيەك بۆ سەودا پىكىرىن و گەندەلكارىي. لېرەوھ ئەو ئاستەنگەي كە تو ئاماژەي پىدەكەي، بەبىرواي من، لهو جىهانبىيە بالا دەستەدا چې دەبىتەوھ كە وەك وتم لەھەناو و پىكەھاتى كوردىدا كارا يە. لهو دىدەپا ئەو وينايەي كە لەئەزمۇونى كوردىستانى باش سوردا دەيىبنىن، دەرهاوېشىتەكەيە لهو ناوكۆيىيە لېكناكۆك و تەقىلەھەقەي ناو ھەناوى جڭاكي كوردى. سەبارەت بەشارىكى وەك ئامىدى، كە رۆزگارىك يەكىك لەجۈگەمى ميرنىشىنەكانى كورد له وىدا بالا دەستىبۇوە ئىستاش تەلارى ئەو دوو دەرگايى، وەك شوينىپەك لهو يادەورىيي سىاسىيى و مىزۇووپەكەي ئەم شارەدا، بۆتە زېلدىنىكى كەلەكەكراو و فەرامۇشكراو. بۆ نموونە، پاشماوهى ئەو ئەزمۇونە سىاسىيە لهو شارەدا برىتىيە لەتەلارى دوو دەرگا، يەكىان دەرۋازەمى پىشىھو و ئەيتىر دەرگايى دواوهى، ھەردوو دەرگايىكە لەرۆزگارى ئەو دەسەلاتەدا بەھايەكى سەربازى گىنگىان ھەبۈوھ. دەرگايى پىشىھو كە لەگومەزىكى پەنجهەدار دەچى و بەسەر گەلىيەكى خوار شاردا دەپروانى و ئىستاش لەبەر بىخزمەتىدا خەرىكە دارپېمى. دەرگايى دواوهش لەناو خانۇوى بلۇكى سىمايى ونبۇوھ. وېرای ئەمەش، سالى 2005 كە من لەوي بۇوم، بىنیم لەپاڭ ئەو دەرگايىكە دواوه، خانۇوپەكى بەبلۇك دروستكراوه و قۆمەتە زىخ و چەھوپىك، وەك گىرىدىك، لەبەر دەم ئەو دەگايىھ قووتکراوه و دىمەنى ئەو دەرگايىكى كوشتووھ. بۇيە ئەگەر ئەو حىزبە دەسەلاتدارە بەسەر ئەوه شارەدا لەبەھاي تەلارسازىي و گىنگى مىزۇوو ئەو دەرگايىھ تېگات، رىيگە نادا ئەو دەرگايى بەمجۇرە بشىۋىزىرىت. ھەروا ئامىدى لەحەفتاكانىشىدا وەك شارىك لەدەفەری باھدىنان، بەرەھەمەنەرى كۆمەلېك وزەھى ئەدەبى، ھونەريي، سىاسىي و فرازىنى جڭاكي بۇو، كەچى ئىستا وەك شارە دىيەك، بىيىگە لهوھى كە تەنبا دەسەلاتى پارتى تىادا بالا دەستە، ھاوکاتىش خالىيە لەژيانى رۆشنېرىيەكى فەرەنگ. بۆ زانىنىش، لەقۇناغى پىشىمەرگەكەنە كەنە حىزبى شىوعى

گیلکردنەیان، که دواجاریش ئەو خۆگیلکردنەیان دەبىتە لەدەستدانى ئەو
زیانە گەندەلەشيان!

کەواتە ئەو مامەلە كردنەي يادەوهريي لەجەم دەمەستى سياسى كورد،
بىبەرييە لە روانگە ويسنگە رايىيە نىتشە كە لەمەر مىژۇودا باسىدەكا.
نىتشە لەكتىبى "لەمەر سوود و زيانەكانى مىژۇو" جەخت لەسەر ئەو
دەكاتەوه كە مروق پېويسى بەمىژۇويەكى زيندوو ھەيە، كە بتوانى
لەئىستايىدا پىشتى پىبەستى. بؤيە مروق خاوند ويسىت بەگىانىكى خەملىوو
ھەولۇددا ئەو مىژۇوه زيندووه داگىر بكا، يان دەستەبەر بکات. لىرەو
تىدەگەين، كە ئەگەر كورد لەو چىكە ساتەي ئىستادا لەو دادگايىكىردى
سەددامدا نەتوانى ئەنفال وەك "مىژۇويەكى زيندوو" بەرهەمبەتىتەوه. ئىتر
ئەو يادەوهريي بريندارەي كورد، هەر بەگەندەلى سەر دەنیتەوه.

تىپامان لەپرس و قەيرانى "گەندەلى يادەوهرى" كوردان، لەمە و
لەوېھىش ئاستەمترە.

لىرەو بۇ ئەوهى روانگە كانمان چىركەينەوه، ئەو بابەتە خەمینە
بەكۈپەي دوايى ئەو شىعرە كە تو كردۇوتە بەسەرسارى سەرنجەكان،
خەتم دەكەين، كە دەلى:

"رەنگە پېويسىت بى لەرەسەنى خويىنى بۇون و فيزىيە زەمان بېززىن.
میرنېشىنە كان لەسەر بانى حەسارەوە دادەبەزىن و لەبنارى "حەمرىن" دا
مەرېتكە لەبرەدم لەشكىرى "فتوحات" سەرەدەپر و
"كارا" تەرمى كافرە كان لەئامىز دەگرى و بەرىشى سېيەوه،
بەسەر "شىخان" دا دەگرىن
خىرابە "خاپۇر" خىرابە...خىرا...
ئەو خىلە دىلە نابەلەدن نابەلەدن ... (سکاندىنافيا...)

(3) پەيوەندىيى هىراركىيانەي نىوان "شىخ" و "دەرويىش"

"ھەر نووسەرىك كە قسە دەكا، وەك قوربانىيەك خۆى نمايشدەكا و
لەنووسەرانى تر خۆى بەپاڭتە دەزانىت. بەمجۇرە زمان دەبىتە كەرەسەيەك
بۇ قسەكردن لەخۇدىكى بريندار، نەك دەربېرىنى بىرۇكەيەك."
ھەندىرىن، (گولنارەكانى شوينپى لەباخچەكانى تاراوجەدا)

پەختىار: ئەمروق پرۆسەي بەپالەوانىكەن و پىرۇزكەن ئەم
لەنووسەر دەگۇزھرىت و كەسىش نىيە هيچى لەسەر بلىت. خولىيات ئەم
پىرۇزكەنەي نووسەرىك يان چەند نووسەرىك كۆمەلېك دەرويىش پىيى

لەلايەن نووسەرە گەورە و شاگرده كانيانەو بەمۆدە دەكىرى، ئىتر لەو دۆخە ئىقلىجەدا ئومىدىدواربۇون بەتىكشاندى ئەو "پەيوەندىيە هىراركىيە" و بەدىكىرىنى "تروسکايى" بىيەك لەپەوتىكى خەملىيۇ رۆشنېرىرى كە لەخەمى تۈۋەرەلدىانى مىشكى ئەو دىارە رۇوناكىبىرە "شىخ" و "دەرويىشە سادەگۇ و ئاوهلاڭرىنى وەي پانتايىيەكى ماريفى بى، مەيلەو سافىلەكەيىھ.

بەلى، بەشىكى كتىبەكەى من، لەھەولىكى سادەدا، ويناكىرىنى ئەو دۆخە خەمەئىنەرەي نووسەرانى ئەمۇرى كوردە. كارەسات لىرەدايە، كە لەكوردىستاندا تو دەمى هەر نووسەرىك بەھىتەوە، جا لەكۆنە بەعسىتىرين نووسەرەوە بىيگەرە هەتا دەگاتە ماندوونەساتىرين نووسەر، خۆى بەغەدر لېكراو، بېبىھەخت دەزانى. نووسەرى ئەوى، بەشىھەر زۇريان، جەلەوهى كە ھەندىيەكان زىتر لەدوو "پارچە زەھى" وەرگرتۇوە و "رېزلىتىن" دەكەشى مانگانە دابىنكردۇوە، ھاوكاتىش بەيانۇ ئىشىرىنىشى لەو گۇۋار و دەزگايىنەدا، "معاش" دەكەي وەردەگىرى، بىئەوهى هىچ نۇوزىيەتى و خۆى بەپشتىگۈخراو دەزانى. لەوهىش كۆمەدىتىر، نووسەرىكى زۆرەن كە ويپارى ئەوهى چەندان كتىبيان بۇ چاپكراوە و پاداشتىشيان لەسەر وەرگرتۇوە، كە كتىبەكانى زۇرىنەيان قىانىكى سووتاو ناكەن، كەچى كە دىنە گۇ دەلىن، ئىيمە لەراغەياندىن و چاپەمەننېيەكانى حىزب، رېزمانلى ناگىرى. تو بىرۇ ھەر نووسەرىك لەكوردىستاندا بدوېنە، دەبىنى بېجگە لەخۆى و ئەو گۇۋار، دەزگاي پەخشەي كە وابەستەيەتى يان بېرىۋەبەرىيەتى، دان بەھىچ نووسەر و دەزگا و چاپەمەننېي و گۇۋار و مۇۋارەكانى تردا نانى. جا خۆسى لەوەدايە كە ھەم خۆيان و ھەمېش دەزگاي پەخش و گۇۋارەكانيان سەر بەھەمان حىزبىن يان لاي ھەمان حىزب كۆمەكى دەكربىن، كەچى يەكىان دەلى، گۇۋار و دەزگاي پەخشى "فلان"، حىزبىيە، ئەويىتىش قىسىيەكى لەوە قەباھەتىر دەكا. لېرەدا ئاماژە كردن

ماھىتىپون كە لەراستىيەدا هىچ سەرەودەرىكىيان لەگەل ھزردا نىيە، ئاگاهىيەكى ئەوتۇيان لەسەر ئەو دەقانە نىيە كە قىسىيان لەسەر دەكەن. ئەم پېرۇزكىرىنى كارى ھەمان ئەو نووسەرانەيە كە لەجىگەي تردا خۆيان بەدۇزمەنە سەرسەختەكانى ھەموو موقەدەسىتىك دەناسىتىن، كەچى كاتىك دەقى نووسەرىكى دىيارىكراو بلاودەبىتەوە، بەدەر لەھەي ئەم دەقە باشە يان خراب، وەك داھىنانى سەرەدەم پېيمان دەفرۇشىن و نووسەرەكەشى وەك مەرقۇتكى ناوازە دەناسىتىن، مەرقۇتكى كە دەتوانىت ھەموو كىشەكانى كۆمەلگەي ئىيمە چارەسەربكات چونكە لەھەموو بوارەكاندا قىسىي ھەيە. لەكاتىكدا لەھىچ رۆشنېرىيەكى دېكەي جىهاندا ستايىشىكىن نەگەيشتۇتە ئەو ئاستەي چەند نووسەرىك بىرىن بەشىخ و ئەوهى بەشانى تەپپىواندا ھەلنىھلىت لەپەۋەنېرىيى كوردىي وەدەرەنرېت و وەك جاھىل و ھەندىك جار فاشىيەت لەقەلەم بىرىت. تو لەشۈتىنەكى كتىبەكتەدا باس لەقەيرانى نووسىنى كوردى دەكەيت كە لەجياتى جۆشدانى بەرھەمەتىنەن لەبوارە مەعرىفييەكاندا، لەجياتى قوولكىرىنى وەي هەستى جوانناسىي لەناخى خويىنەرە كوردىدا، نووسىن كراوەتە كالاڭىيەكى بىتەها و لەبازارى حىزب و دەسەلەتى كوردىيەدا مامەلەيەكى سووكى پېۋەدەكىرىت. بىگومان كۆتايى ئەمە سووكبوونى خودى نووسەرە، بەلام لەھەش گرنگەر كايىھى نووسىنە. ئايَا تو هىچ تروسکايىيەك بەدى دەكەيت بۇ گەرانەوە بۇ نووسىن، وەك كردى جۆشدانى رۆحى بەرھەنگاربۇونەوە و قوولكىرىنى وەي هەستى جوانناسىي، نووسىن وەك كردىي دەرىپىن لەئايدىيا نەك بىرىنى تاكە نووسەرىك، يان بۇ ئەبەد نووسىنى كوردى مەحکومە بەپەيوەندىيەكى هىراكىي نېوان شىخىكى بىمار و دەرويىشى سادەگۇ؟

ھەندىرىن: مخابن ئەو دىمەنەي كە تو لەرۇوناكىبىر و رۆشنېرىيى كوردى ئەمۇرۇكە نمايشىدەكەي، راستىيەكى تراژىدى/كۆمەدىيە، بەلام لەوكتەي كە ئەمۇرۇ ئەو دىمەنە رۆشنېرىيە، كە تۆش بەوردى پەنجەت خستە سەرى،

لەبۆیه ئەو سۆزەی من بۆ مەسعود مەحمدەی هەستىکى وابەستەيى، ھاوشارىي و برادەرایەتى نىيە، كە ئەمրۇ لەنیۆندى نۇوسىنى كوردىدا لەگەشە سەندن دايە و ھەميشەش مەجگىز و تەبىاتمان تىكىدەدا، بەلکو ئەو سۆزە لەو رەسمەنىي و دانسىقەيىي ئەوهەو سەرچاواھە لەدەگرى، كە ئەو بەكتىبە ناياب و بەوھەجانى، ئەو خودەي سازاندووھە. لەوھەش زىاتر، ئەو روژگارەي كە ئەو مروققە تىايىدا ژيانى نۇوسىنى لەھەرمىندا بۇو، مايمەي سەرنجداھە. لەبۆيە نەك ھەر زمان، شىپواز و ھزرىنەكەي ئەزمۇونىكە لەناوازەيى، بەلکو بەقىساندن لەگەل ھەمەسەرەيى ئەمروقى كوردان و بىگە جىهانىش، خودى ژيانەكەشى ئەزمۇونىكى مەيل و رووژئىنەرە. لىرەوھە ئەگەرى خويتەر و نۇوسەرى ئەمروق، كە زۆرىنەيان، بەھۆى ئەو دۆخە مەرىنراوھى رۆشنېرىيى كوردى، نە ناوى مەسعود مەھەدىان بىستووھە و نە كتىبە كانىشيان خويتەوە. ئەمەش چونكە ئەمروق دەمراستانى رۆشنېرىيى لەحىزب مارەكراوى كوردى، ويپرای ئەوهە كە سالانە دەيان كتىبى خويپەلەي نۇوسەرانى خۆمالى و بىيانى چەندان جار لەچاپدەدەنەوە، كەچى كتىبە كانىي مەسعود مەھەد، ويپرای بەھەياتى گەرانگى گەرانھەوەي ھەميشەيى بۆيان، لەكتىبەرۇشىيەكانى كوردىستاندا دەست ناكەون! لەوھەش گەپى، كە ويپرای ئەو ھەمەسەر "رېزلىيان"، "فيستيقاھى يادكردنەوە" و "خەلات" بەخشىنە بۆ ئەو نۇوسەر و ئەم شەھيد و ئەو گۇرانىبىيە سەر بەو حىزب و خزمى ئەو نۇوسەرە بالا دەستانى ئەمروق، ئەنجامدەرەن، ويپرای رېزمان بۆ ئەوانەي كە داهىنەر بۇون، كەچى زۆريان ھى ئەوه نىن كە بۆيان دەكىرى، بەلام دەمراستىكى ئەو ھەمەسەر "دەزگا رۆشنېرىيى"، "گۇڭار" و راگەياندە دەم ھەراشانەي، كە ئەمروق بازىرگانى رۆشنېرىيى كوردىن، كۆپەتكە، فيستيقاھىكە، يادكردنەوەيەك و ... هەتد، لەسەر ئەزمۇونى ژيان و كتىب و زمان بەنرخەكەي مەسعود مەھەد و ھاونمۇونەكانى ناكەن. تۆ سەيرەكە، ئەمسال لەيادى 4 سال بەسەر تىپەرىنىي مەسعود مەھەد دا، تەنبا كەريم شارەزا، ئەويش رەنگە لەبەر خاترى ھاوشارىي و چاوناسى

بەو ھەمەو نەخۆشىيە ئاسان نىيە. بەمجۆرە، دە تۆ وەرە سەرت لەو "فىلمى ھىندىيە" دەربىچى؟! ئەو راستىيانەي كە من ھەم لىرە و ھەميش لەكتىبە كەم باسيان دەكەم، نە تىۋرىيى و نە زادەي خەيالاندى خۆمن، بەلکو دىاردەگەلىكى تالن و ئەمروق لەكوردىستاندا زۆر بەربلاون. پرسىيارەكە ئەوهەي، كى ھۆكىرىدى ئەو دىاردە رۆشنېرىيە؟ گەلۇ ئەو دۆخە رۆشنېرىيە كە ئەمروق ئەو نۇوسەرە "رېيسىنتىمىت/ناخ كۆيلانە دەمراستىينە، دەبىن چتۇ ئەزمۇونىكى رۆشنېرىيەمان لۇ بەرھەمبىتنى؟ وەلام و شرۇقە كەنلىنى ئەو پرسىيارانە و گۆمانەكانى تر بۇ ئەو نۇوسەرە "مەزن"انەي ئەمروق كەمان بەجىدەھىلىم، كە ھەرچەندە ئەوانىش لەزامنەكىنى ئەو "پادداشت" و وەرگەرتەنە "پارچە عەرد" و مەردە بىبەش نىن، لى لەگرىيان بۇ بەختى خۆيان فە ئاگادار نىم.

لېرەدا نابىي يادى مەسعود مەھەدى ھېزىۋا فەرامۇشكەين، كە بەھەمەو مانا يەك، ويتناي ئەو روونا كېيەرە ئىدىيالى و ماندۇونەناسەي، كە لەمروقى ژيانى كوردىدا ئامادەيى و نە، بەرچەستە دەكىرەوە. ھەرچەندە من چەند جار لەكتىبە كەمدا، وەك سلاۋىك، ستايىشىك، جەختىمەسەر ئامادە بۇونى ئەو لەزمانى كوردىدا كەرددووھە، لى ئامادە بۇونى ويتناي مەسعود مەھەد، ويپرای بەشىكى زۆر لەنۇوسەرە ئاوازە و ھاوخەمەكانى وى، كە بەراستى، وەك شىپوازىك لەزىيان، لەزمانى كوردىدا ژيان، دەكىرى بىرىتە پېوانەيەك، ئەزمۇونىكى كارا بۇ ئەو روونا كېيەرە كە ئىيىستا زمانى كوردى لەھەمەو كاتىك زېتەر حەوجەيەتى. مەسعود مەھەد تەرزە بېركەنەوەيەك بۇو، كە پېشىتەر و ئىستاش ويتنەي لەزمانى كوردىدا نىيە. ئەو لەپوانگەي مروقەوە لەمروققايەتى و مروققى كوردى دەھزىرى. كەواتە مەسعود مەھەد لەمالى زمانى كوردىدا، شوينپىي ھزرىكى خۆمالى و رەسمەنە. ئەو مروققە كورده، نەك ھەر لەزمانى كوردىدا زايەلەيەكە لەھزراندىن، بەلکو لەزمانى عارەبىشدا دىاردەيەكە. بەمجۆرە ئەو مروققە، تاكە كوردىكە جىهانى دەھزىرى. بەمەش توانى بەخۆى و زمانەكەيەوە بەرھە جىهان بىروات.

بواریکی لهبار بو ئه و چەشنه نووسه‌ره تنووتییه‌ی که خەونی گەیشتنه بهو پله‌یهی که جیگه‌ی "شیخ" و مەلايیه‌کی ھۆقە باز بگریتەوە. ئیتر که وینای "شیخ" و مشایخ لهپیش چاوی کۆمەلگا بەھەرمىن بwoo و لەلايەن حیزبی نەخويیندەواری كورديشەوە دەستى لەپشتى بدرى، خۇھەرەمموو نووسه‌ران نابنە "شیخ" ، بەلکو بازارى "دەرویشاپتى" گەرمدەبى. بەدیویکى دیکەوە، وەك هاوردەيەک دەتوانىن ئەو ديمەنە رۆشنېریيى و رووناکبىرە پەripووتەی کە تو باسیدەكەی، بەوینە دېھاتىك بچووپىنин، ويپارى رىزمان بۆ مەلا و دانىشتوانى دېھات نشىنەكان، کە ئەو ژيانە رەنگدانەوەي ئاستى سروشتى خۆيانە، کە وەك دەزانىن، لەدېھاتدا مەلا رۆلى دكتور، بەختناس، ڙن مارەكىدن، رېنېشاندەرى بەھەشت و دۆزەخ، فەلەكناس، نامە نووس و ... هتد، دەگىری. لەبويه ئەو بچەمە رووناکبىرە "شیخ و دەرویشانە" ئەمروش، کە تو لەوتاريىكدا بە "تەرسە قولبىش"^۴) ناوت بردوون، کە هاوردەيەکە خشت بؤيان، لەسايەي حىزبەكانى كوردىستانى باش سوردا، کە پىپۇرتىن حىزبىن لەمېگەلاندىنى کۆمەلگا و نووسه‌ر، هەمان وينەمان بەياد دېتنەوە. هاوكاتىش تو باش دەزانى، کە ئەمرو ئەخلاقى هەلەكسى، وابەستەيى، هاوكاتىش بەپېرۇزكىدن و بەتاپۆكىدن، كاراترين روحە لەکۆمەلگاي كوردىستاندا. لى ئەو ئەخلاقە لۇوتکەي قىزىدونەكەي لەودا كۆددەبىتەوە، کە نووسەرگەلىيکى زارقەلە بالغ، وەك تو ئاماژەت پىكىرد، کە لەئىر دەمامك و بانگەشەي وەك "دېپۈرۈزبىي" ، "تاكى كوردى" ، "عەولەمە" ، "ئازادى" و قىسەگەلىيکى زۇرى رازاوهى لەم تەرزە، خۆيان دەناسىتىن، كەچى هەر ئەو نووسه‌ره "شیخ" و دەرويىش^۱انەش، بەستايىشەكانىيان لەسەر يەكتىر و لووسكەييان بۆ خۇھەلۇاسىنيان بەچەند ناوى نووسه‌ر، کە لەبەر نەخويیندەوەرای خۆيان

² بۆ بىنىنى و تارەكە بروانە:
<http://www.dengekan.com/doc/2006/7/baxtyarKarim2.pdf>

بوو بى، كورتىلە نووسىنېكى، لەوينە ئەو تەرزە نووسىانە خۆى كە جار و بار لەسەر ژياننامە نووسه‌ران دەينووسى، نووسى بۇوا ئەرى ئەو دۆخە زادەي رۆشنېرېيەكى خۆشداكەنەيە، يان مايمەي يادەوەرېيەكى تالانكراو! بەھەمە حال، دىسان دەبى بلېم، كە نىگەرانى بۇونمان لەدرېزبۇونەوەي ئەو ئاخاوتىنە، ناچارمان دەكا بەو سووکەلە بەسەر كردىنەوەمان لەپوھى مەسعود مەممەد، دىلەۋايىمان بەدەنەوە، بەلام بۆ ئەوهى خويتەر بۆ خۇى بىريارىدەر بى لەسەر ئاستى بەرھەمە كانى مەسعود محمد، دەتوانى سەردانى ئەو مالە بكا، كە خەمۇرانىك بۆ بەرھەمە كانى ويان سازكىردووھ(³).

دىسان دەبى بلېم، كە دەبى بەرھەجاپوون و قۇوتبوونەوە دىاردەي نووسه‌رى "شیخ و دەرويىش" ، وەك دەرھاۋىشىتەيەكى ئەو پېكھاتە بەحىزبىكراو و داخراوهى جڭاکى كوردى، لېكبدەيەنەوە، كە بەھۆى گەمازۇدانى ئەو هەموو شەرە يەك لەدواي يەكانىي كە لەبندەستى رېزىمى سەددام و دواجارىش لەئىر دەستى ئەو دوو حىزبە مەرگ خوازەوە ناخ و ئاگايى ويپانكراوه. لەوەش نەگبەتر، لەدواي روخانى سەددامەوە ئەو دوو حىزبە كوردىيە، لەرېگاي پارەوە رۆشنېرېيان كرد بەكالاچىيەكى بى روح و نووسەريشيان كرده سواڭكەرىكى خۆشداكەنە. بەمۇرە لەئاکامى ئەو وېرائىكارىيە روحى و ويستكۈزە كوردىيەدا، حىزبى كوردى ئەو دەمارە خىاڭەرایيەكى كە لەپېكھاتى كوردىدا رەگئاژۆيە، جۆشدايەوە. لېرەوە

¹ جىگەي داخە كە ئەو مالە ئاواھەنانى كۆمەلېك مەرۇقى لەخۆبردۇو بۆ مەسعود مۇھەممەد و بەرھەمە لەيادكراوهەكانى ئەويان چى كردىبوو، چىتەر ئاواھەن نىيە. مەزەندە دەكەم كە ھۆكاري ئەمەش كەمەستى دارايى ئەو دۆستانە بۇوبىت، ئەمەش پۇورەشىيەكى دىكە زىاد دەكەت بۆ ناوجەوانە تەلخەكەي سەركىرىدەيەتى سىياسى و رۆشنېرىي كورد. (بەختىار كەرىم). بروانە:

<http://hem.bredband.net/wermam>

"مهزن" په رستییه بهره‌هه مده هینیتەوە. ئە و منهی کوردى، ئە وەندەی ھەلکوت ھەلکوت بە دواى گرتنه دەستى گۆچانى ئە و شوانە دەسە لاتدارەيە تاكو بە نۆبەي خۆي لە ژىر دەمامكىكى نوى لە مىگەلاندى كۆمەل بەردەوام بى. لى نە هامەتىيەكە لە وەدایە، كە بەشىكى زۆر لە و نووسەرە مىگەلە، كە گوایە خاوهن ئاگايىيەكى "گولۇپال" و ماريفەيەكى مە علانى باراندى دەقى كوردىن، كە چى بەختە وەرن بە وەرى كە كۆيلەدارە سەردارەكەيان، وەك كۆيلەيەكى پەسەندەر قبۇليان بىات!

لىرەوە مەگەر "قەدەر" يىك بەهانامانەوە بىت و رۆشنېرىيى كوردى لە دەست ئە و نووسەرە "شىخ و دەرويش" ناخ گۇورگانيانە رىزگار بكا، ئە گىنا لە و ژيانە مىگەلىزراوهى كوردىدا، بە تەما بۇونى "تروسكايى" ھ، بەلايى كەمى بە مزوووانە، لە هاتنى "مەھدى مونتەزىر" مە حالتە، چونكە ئە مەرۆ لە و ژيانە كۆلەي كە نووسەرە كورد سەرمەستە بە دواى دۆزىنە وەى درۆيەك تاكو "رېزلىيان" و مووجە ساختەكەي زىاتر بكا، بە هايىكى ئىدىالى بۇ بىر كردنەوە و مەيلى هزراندى پرسە كان، نەھېشتۆتەوە.

(4)

زانڭۇ وىنايىك لە دەسە لاتى ماريفەيەكى كارا، يان سىبەرى بارەگاي حىزب؟

"ئە مەرۆ زانڭۇي كوردى، كە گوایە سەرچاوهى زانست و ئاسۇ نويكانى رۆشنېرىن، كە چى، نەك هەر بۇونەتە شوينىك بۇ بىئومىيەكى دەمكوتىرىنى لاوان، بەلکو ئە و زانڭۇيانە بۇونەتە سەرچاوهىكى چالاک بۇ پەرەردە كردنى ساختەچى و پىاوكۇزان."
ھەندىرەن، (گولۇنارەكانى شوينىپە لە باخچەكانى تاراوجەدا)

بە "گەورە و مەزن" دەيانبىن، بە رەھە مەھىنانە وەيەكى كاراي ئە و ھيراركىيە خىلگە رايى و پىزىرقە رستىيەن، كە حىزبى كوردى قۇولتىريان دەكتە وە. وېپاى ئەمەش، ئە و رەوتە "شىخ" بازىي و دەرويش" كارىيە، كە كايىي رۆشنېرىي ئە مەرۆمانى سووك و چەرچەرە كە دەرەوامىيەكە لە دۆخە رۆشنېرىيەكە رەزىمى سەددام بە رەھە مەھىنەرە يىكى لېزانى بۇو. لە كاتىكدا ئە و نووسەرە "شىخ و دەرويش" زارقەلە بالغانە دەبى بىان، كە ئە مەرۆ لەپانتايى رۆشنېرىي جىهانىشدا، نووسەرە "گەورە و مەزن" دەگەنە و ئە و جۆرە پە سىندا ناش زۆر باويان نە ماوە. لە وەش زياتر، "دەرويش" ئە و نووسەرە "شىخ" انى، دەبى لە وە تىيگەن كە ئە گەر خۆيان بە پىسپۇر دەزانى لە ناسىنى ئە و نووسەرە "گەورە و مەزن" دە گەمانەي كوردى، لى ئە و زمانە ستايىشە بە زەھىنەرەي ئە وان رىسوا كە دەنلىخىان و "شىخ" دەكانيانە. لىرەدا من پىتىوايە ئە و دىاردەيە لاسايىكىرىنى وەي كە توتمى شىۋازى حىزبى كوردىيە لەپىاھەلدىان و بە پىرۆزكەنلىخىان و سوومبوولەكانيان. ئەمەش، بە بىرۋاي من، ئە و شىۋازى بە پىرۆزكەن، دواجار بىتامكىرىنى وىنائى نووسەر و پىاھەلدىرەكەيە، يان "شىخ" و خودى "دەرويش" دەكانيشە.

لىرەدا دەبى بلىم، كە حەز بە وە ناكەم، وەك لە رەھوانىيەن نووسىنى كوردىدا باوه، خۆمان وەك تاكە رەخنەگر، تاكە داهىنەرە بلىمەتى راستىيەكان و تاكە نووسەرە "مەزن" ئى كوردى، هەلکىشىن. نە خىر، من كاتىك بە راناوى "من" دەپەيقم، مە بەستم لە و "من منۇكى" يە نىيە كە لە ئاخاوتى سىياسىي و روونا كېرىيى كوردىدا زالە، بەلکو ئە و "من" لە يە كاتدا هەم ئامادەيى ئاگايى خودىكى تاكە و هە مىش ئامادە بۇونى كۆمنى ئە وانىتە. كەواتە ئە و ئاستەنگانە كە دەمانەۋى دەست و پلى خۆمانى پى كەرم بە يە وە، هەر تەنبا ئىيمە لېيان بە ئاگا نىن، بەلکو كۆ منە بە ئاگايى كانى كوردىن. هەر بۆيە، بۇ ئە وەي گەمارقۇ ئە و دۆخە قەتىسماوهمان بە دەين، دەبى ئە و "من منۇكى" يە لە زمانى كوردىدا دابمالىن، چونكە ئە و شىۋە زمانە من كارايىي كوردىيە كە ئە و بە "پىرۆزكەن" و

هەدرین: راسته من لەو سەفەردم بۆ کوردستان، هەولما ئەگەر بگونجى لە زانکۆيەك وانه بلىمەوه. بەلام بۆ ئەوهى ئەو بابەتە روونتر بى. دەبى بەكورتى پشىنەي مەبەستى ئەو خەونەي كە تو ئامازەت پىكىرد، بگىرمەوه. دواي ئەنفالكىرىنى كوردستان لەلايەن رژىيەمى بەعسى فاشى روخيتىراو، كە ئىتىر هيىزى پىشەرگە رووه و ئىرمان و توركىيا بارگەي پىچايمەوه، منىش لەگەل بېلىك پىشەرگە بە سەفەرييکى شەورقۇيى لەئاسايى بەدەر، كە مەگەر هەر لەفيلىمى ھۆلىيود شتى وا ھەبى، لەلەناو گەرمەي دوا ھېشەكانى ئەنفالەوه، لەنزيك شەقلادەوه بۆ دەقەرى بادىيان و لەويىشەوه بۆ توركىيا سەرمان ھەلگرت. دواي ئەوهى لەتوركىياوه توورەھەلدرائىنە ئىرمان، لەويىشەوه لەسەر سنورى ئىرمان و سۈقىيەتى كۆن شەۋىيەك بەپيادە بەرەو خاكى توركمانستان پەرىنەوه. دواجارىش لەفرۇكەخانەي مۇسکۇوه، كە بىئەوهى بىزانم بۆ كۆي ھەلدىفەرم، گەيشتمە سويد. لېرەدا نيازم نىيە تەواوى ئەو سەركۈزەشتەيە بگىرمەوه، كە پېرە لەپەزارەيى، بەلكو مەبەستىمە بلىم، كە لەھەللىرىدەوه جانتام ھەلنىڭىزەتكەن. بۆ سويد تاكۇ زانکۆ بخويىنم و بگەرىمەوه، بەلكو خەونى گەرانەوهى من لەو پشىنەوه سەرچاوهى ھەلگرتبۇو. بۆيە كە گەيشتمە سويد خەونم ئەوه بۇو رۆزىك لەرۇزان بەزەخىرەيەكى ماريفىيەوه، كە بۆ خۆم بەگىنگى دەزانم، بگەرىمەوه كوردستان. ئىتىر دواي 8 سال پىشەرگايەتى و دوو سال ڦيان لەئىرمان و روسىيا و 14 سالىش كە لەسويد بەخويىدىن بەسەرم بىردى، دواجار بەخۆم و خەونەوه گەرامەوه كوردستان. ھاوكتىش دەبى ئەوهش بلىم، كە هەر تەنبا من تۇوشى ئەو گرفتانە نەبۇومە، بەلكو دەيان كوردى دىكە ئەو ڦيانەي منيان بىنیووه و دواجارىش كە بەخەونى خزمەتكەنلىنى زىدەكەيان گەراونەتەوه كوردستان و لەويىش بەدەست ئەو حىزبانەوه تۇوشى دەردەسەرى لەو جۆرەي من بۇونە و دەبن. ھەروا ماناي ئەوهش نىيە، كە من بە "شۇرۇش" يكى تايىبەت گەراومەتەوه بۆ كوردستان،

بەختىار: دەشىت تىپامان لەزانکۆكانى كوردستان بۆ ئىمە لەم دورەوه كارىكىيەتىنە ئاسان نەبىت، بەلام ئەوهى سەرنجى من رادەكىشىت، ناوبەناو يەكىك لەو مامۆستاييانە زانکۆ خۆيمان لىيەكتەت بەو فريادپەسەي كە ھاتوھ دەست بىداتە بالى پىكراوى زانکۆكانى كوردستان و لەقوراوى حىزب دەرىبەيىت، لەكتىكدا ئەم مامۆستاييانە خۆيان بەشىكەن لەكىشەكە. من ئاگادارم چوونەوهى تو بۆ كوردستان ھاوشانى ئومىدى دېرىيلى تۆ بۇو بۇ مانەوه و وانەگۈوتىنەوە لەزانکۆدا، بەلام وەك لەكتىبەكە تدا ئامازەت پىدەدەيت و ترس و فيغان لەھەناوى من و ئەوانەدا دەچىتىت كە خولىيائى گەرانەوهىان ھەيە بۇ ولات، كاركردن لەزانکۆكانى كوردستان ھاوشىتوھى كاركردنە بۆ دەزگايەكى حىزبى. با لېرەدا سەرنجەكانمان ئاراستەي بەدبەختىيەكانى ئەو لاوانە بکەين كە لەو زانکۆيانە و لەبەرەدەستى مامۆستاگەلىكى وەك (ئەلۋەند دىزەيى) دا خويىدىن تەواودەكەن. بەمجۇرە لەزانکۆدا وەك ھەر كام لەزانکۆكانى دىكەي ولاتە تۆتالىتارەكان، خويىندكار سەربازە و مامۆستا ئەفسەر و جەلاد. خويىندكار چى فېرەدەبىت لەزىير چاودىرى مامۆستايىكەدا كە پېتىوابە عەقل لەبۇيناخىكى قەلپدا، كە وەك زمانەگا بەبەرۇكتدا شۇرۇبووبىتەوه، بەرجەستەدەبىتەوه؟ پاشان ئەو دوو فاقىيەي مامۆستاييانى زانکۆ چۆن بىبىنин، كە لەلايەكەوه ئەوانى كە زانکۆيان كردوتە درېزگراوهى مەلبەندو لقەكانى حىزب و گەندەللىييان بىردوتە نىۋە ھۆلەكانى وانەگۈوتىنەوه، لەلايەكى دىكەوه ھەمووييان خۆيان لەو بەرسىيارىتتىبە دەزىنەوه كە لەئەستۇياندايە؟ ئەم پرسىيارەم وەك دوا پرسىيارى گفتۇگۆكە ھەلبىزارد، چونكە بەتىگەيشتنى من تىزى سەرەكى كتىبەكەت دۆزى زانکۆكانى كوردستان و چوونەوهى تۆيە بۆ كاركردن. بۆيە پىم باشە لەپاش وەلامى ئەو پرسىيارانەي سەرەوه، وەك كۆتايى و چىرىكەنەوهىكى بابەتەكانى گفتۇگۆكە بەدوا سەرنجى خۆت باباتەكە بەكۆتا بەھىنەت. لەگەل سوپاسى زۇرم بۆ تو و بۆ ئەزىزانى مالپەرى دەنگەكان.

روبنیشی... هتد. لەکوردستاندا مرۆڤ کە مامۆستا يان مەنسوول بى، بەپوشینى كراسىكى سېپ، شۇر كردنەوەي بۇينباخىك، تۇ واتەنى، "زمانە گايى"، سەگە تپومبىلىك و مۆبایل تەلەفۇنیك، دەبى بەپياويكى ماقاوول و لىزان. ئەم ئەلوەندە بەپىزەمان وايدەزانى من ھاتۇومە بىمە ئەفسەر و جەنەرال لەسەربازگەكەي! ئەم تىپاوانىنەشى لەوەدا دەبىنرىتەوه، كە دەيگۆت: "ئەمن مامۆستايىكەم دەۋىتىن كە تەلەبە وەك باوكىك رىزى بىگرى...". ئەو پىيى وايە يەك شىيوه ھەيە بۇ ئەوەي كە "تەلەبە"، وەك سەرباز، يان زىندانى، رىز لەمامۆستايىك بىگرى، ئەويش: چاكەت و پانقۇلىك و ، توش گۇتهنى شۇر كردنەوەي بۇينباخىكى "زمانە گايى" بەمل و بەرۋەكت. توخوا ئەو ئەقلە جىڭەي گريانە يان پىكەنин؟ ئەنگۇ پىم بىئىن، ئەو چەشىنە راگرەي كۆلىز، كە ئەمرۇ وەك ئامر مەفرەزى پۇلىس، زانكۆكان بەرپىوه دەبەن، دەتوانن زانكۆ بىكەنە سەرچاوهىك بۇ زانست و زانىن، يان مىكەلاندى! بەدوا چۈونى ئەو بابەتانە لەتوانى ھەنۇوکەي من بەدەرە.

بەلام سەبارەت بەرھوشى زانكۆ، كە توش لەھەولى ئەوەدابۇرى پىناسەيەكى بۇ بىكەي، ديارە ھەموومان، بىگرە بەخودى حىزبى كوردى فەرمانىرەوا و زۆرىنەي مامۆستايىانى زانكۆكانىشەوە، دەزانىن، ھەرچەندە ئەوان خۆيان لەئىمە باشىر باسى ئەوە دەكەن، كە دەبى زانكۆ دامەزراويكى مەدەنى گەشاوه بى و لەدەستييەردانى حىزبىش بەدور بى. بۇيە ئەگەر بلىيەن زانكۆ بىنەپەترىن دامەزراوى كۆمەلگايىكى مەدەنىيە و نابى بە مەجۇرەي كە لەکوردستان دەبىيەن بىرىتە بارەگاي حىزبەكان، شىتكى نويىمان نەوتتۇوه. لەوەش زىياتر، ھەموو باسى ئەوە دەكەن، كە زانكۆي كوردستان دەزگايىكى ھەرە گرنگى پەورەد و سەرچاوهىكى گرنگى زانىيارىي و رۇشنبىرييە، بۇيە دەبى دەركاي ئاوهلا بى بۇ ھەموو توانا تازەكان. بەلام ئەو قىسە و دروشمانەش، وەك ھەر دروشم و زۆر بلېيە كانى ترى ئەو حىزب و مامۆستا گەندەلانە، وەك چارەكىدىنى كىتشەي گەندەلى و

ئىتر ئەگەر لەزانكۆ ئىشىم كردىا، دار و بەردم دەگۆپى و زانكۆم ئاوهدان دەكردەوە.

وەلى سەبارەت بەو "فىلمە كۆمىدى/تراژىدييەي كە لەكۆلىزى سۆران و لەگەل دكتور ئەلۋەند دىزەيى تۈوشى بۇوم، كە تۆش دەزانى، من لەكتىبى "گولنارەكانى شويىنىپ..." و دواجارىش لەوتارىكى تايىبەتىشدا بەتىرى باسمىرىدووه، كە لە 2006.7.25دا لەرۇزىنامەي "مېدايا" دا، بلاوكراوهتەوه⁵). بۇيە لىرەدا ناخوازم دووباتەي بىكەمەوە. لەراستىدا من لە "گولنارەكانى شويىنىپ لەباخچەكانى تاروگەدا" وېرەنگەيشتىم سەرگۈزىشتەي "زانكۆي كۆپەي" شىگىرمەوە، كە بەشىوھەيەكى تر، دووبارە بۇونەوەي ھەمان سەرگۈزىشتەي كۆلىزى سۆران بۇو.

ئەوەي كە دەمەوى لىرە بىخەمە سەر حىكايەتەكەي زانكۆ ئەوەيە كە، با ئىمە واز لەخەلکى ئاسايى كۆمەلگاي كوردستان بىتىنин كە زەنده قىيان لەبچۇوكترىن "جىاوازى" و بىگرە رەفتارىكى ناباوېش دەچى، كەچى كاتىك راگرى كۆلىزىكى نوى، كە گوایە بەرھەمى ئەو حوكومەتە "تاقانە مەدەنى" يەي حىزبى كوردىيە، لەدىدارىكىدا كە من چۈوم لەكاتىكى خىرادا بۇ ئەگەرى ئىشكىرىن لەو كۆلىزە قسانى دەگەل بىكەم، بەلام چۈنۈيەتى بۇشىنى جل و بەرگى منى بۇ گرفت بى. لىرەدە تىدەگەين، كە لەکوردستاندا ھەر ئەلۋەند دىزەيى نىيە، كە بۇيە عەنتىكەيە تو ڇىيانىكى تايىبەتى خۆت، ستايل و تامى جلىپۇشىنى خۆتتە بى، بەلكو بەرتەكى ئەلۋەند بەرانبەر ستايلي جلىپۇشىن و سادەيى ئاكارى من، دەربىرەن و رەنگدانەوەي كۆپ ئەو جىهاپىنې دىزە جىاوازىيەيە كە لەکوردستاندا بىلا دەستە. تو لەکوردستاندا، وېرائى ئەو ھەموو قىسە فەریدانە بۇ "مەدەنىيەت"، بۇت نىيە كە يىفت بەچى خۆشىدەبى ئەوە بېپۇشى و چۈن ئاسوودەي ئەوها بدويى و

⁵ براوانە لايپەر 14 ئىھفتەنامەي مېدىا لە:
<http://www.yndk.com>

پراکتیکی پهروه‌ردهم خویندووه. لیره خویندکار سره‌هتا به‌دهست‌تیپیکردنی سه‌رتاپای میزورو و تیوریه کانی پهروه‌رده له‌ئه‌وروپا و ئه‌مریکادا دهست به‌خویندنی دهکا، ئه‌وجا دیته سه‌ر تیور و روانگه کانی سیستمی پهروه‌رده له‌سوید. من له‌نوسینیکمدا، وەک ئه‌رکیکی زانکۆ، به‌هۆی ئه‌وهی که سوید بانگه‌شەی کۆمەلگای فره کولتووری دهکا، رەخنەم له‌سیستمی پهروه‌رده‌یان گرتووه، که ویرای بالا‌دهستی سیاسەتى سوسيال ديمۆکراتى له‌سوید، كەچى تا نىستاش، ئىدىيۇلۇكى و سويدىگەرايى به‌سەر سیستمی پهروه‌رده‌یان زاله. هەروا خوانەکا مەبەستم خۆھەلدانەوه بى، مامۆستا و خویندکارەکان ئەو روانگەی منيان زۆر پى خۆشبوو، لۆيى كەمېكىان پىھەلدام. جىڭەی سەرنجە، کە هەرچەندە من بىگانەم له‌سوید، به‌لام بىتنە به‌رچاوتان ئەگەر من وەک خویندکارىيک باسىتكى وام له‌سە زانکۆيى كوردىستان پېشکەش كردىا، ئاخۇ ئەو مامۆستا و كاديرە حىزبىيانە، ئەوها رىزيان دەگرت له‌سەرنج و رەخنەكانم؟ ئەمەش رەنگە واپازام له و ئاستەي خويندندىا، كەسىك پىش من سەرنجىكى له‌مجۇرەمى منى له‌سەر سیستمی پهروه‌رده سویدە نەدابوو. هەرى، مەبەستم له گىرانەوهى ئەو پىشەتە، ئەوه بۇو بلىم، کە كۆمەلگا و نەتەوهىيەكى وەک كورد كە تازە خەريکە بەزمانى خۆى دەخويىنى، نابى وا زوو لاسايى ئەم و ئەو ولاتانە بکاتەوه.

بە دىوييکى دىكەشەوه، ئەمرو قووتكردنەوهى ئەو هەموو بەناو زانکۆ و كۆلىيژە، نەك هەر لەپىناوى توڭىمەكىدى زانىن و فرازانى دۆخى شىيواوى سیستمی پهروه‌رده زانکۆكان نىن، بەلکو ئەو مۆدەيە بەردەوامىيەكە له و دياردە بازار ئاسايىھى، کە بەناوى رىكخراوى لاوان، ڙنان، گۆفار و وەشاندەكان و پاشاكەردىان وەرگىرلان... هەتىد، کە ئەمرو لەكوردستاندا، وەک يارىيەكى گەندەلى، لەئارادايه. هاوكاتىش، وەک چۈن لەگەل بەھەرمىن بۇونى ئەو رىكخراوه بەناو "مەدەنى" يانەش، رەوشى گەنج، ڙن، رۆشنېرىي... هەتىد، بەرەو زىاتر سەرلىشىۋان و نابۇودى دەچن، بەھەمان شىۋەش لەگەل زىادكىرىنى ئەو زانکۆيىانەش ئاستى

نادادپەوهريي، چارەنۇوسى كەركوك، دەستپىيەگەرنى ئەنفال و ... هەت، لەبانگەشەگەلىكى چاوهشەكار بترازى، هيچى تر نىن. راستە لەھۆى و لىرە مامۆستا داوه‌تەكى و كارى رووكەشى تر ئەنجامدەدرى لەئاستى جۆر بەجۆرى زانکۆكاندا، راستە ھەندىك لەكارمەند و مامۆستا لەخەمى چىتىر كردى زانکۆيى كوردىن، به‌لام زىددەرۇيى ناكەمین ئەگەر بلىين، کە زانکۆكانى كوردىستان لەئاستى مىتۆد، شىوازى خويندەن، شىوازى كار بېدانى مامۆستا بۇ زانکۆ و قەبۇولىكىدى خويندکار لە بېشەكان و پلهى دكتۇرا و ... هەت، بەشىكى كەم نەبى، ئەكىنەا هەموو لەلايەن كاديرانى سەرەوهى ئەو دوو حىزبەوه بەرپىوه دەچن. هەروا بەشى زورىنەي ئەو وەقىد و ميواندرايانەي کە بەناوى ئاوه‌دانكىرىدەوهى زانکۆكان كە لەكوردستانەوه بۇ ئەوروپا و بەپىچەوانەشەوه دېن و دەچن و لەميدىاى ئەو دوو حىزبەش دەپازىنرىنەوه، بەشى زورىيان، جۆرىكەن لەچالاکى گەشت و گوزار، بازىگانى و بۆياخكارى. كىشەي بەنەرەتى زانکۆكانى كوردىستان هەر بەچۈونە دەرەوهى چەند مانگىكى خويندکار و مامۆستاييان و ئەو هەينان و بىردىن، چارەسەر نابن. ئەو ھەولە سافىلەكەيانەي کە بۇ كۆپىكىردىن و گواستنەوهى جۆرە مىتۆد و شىوازىك لەزانکۆكانى رۆزئاواش لەئارادايه، ئەوهش جۆرىكە لەوابەستە بۇونى ئەو مۆدەي وابەستە بۇونەي کە، بەتايىبەتى، دواي ئامادەيى دەسەلەتى ئەمرىكاو ئىنگلېستان لەكوردستاندا، بەراتبەر رۆزئاوا، زۆر بېتام بۇوه. زانکۆيى كوردى، ویراي بېتىپىستى سوود وەرگرتەن لەشىوازى تەكىنلىكى و مىتۆدى زانکۆيى رۆزئاوا، دەبى بەپىي ئەو خواست و بېتىپىستىانەي كۆمەلگائى ئەمروقى كوردىستانەوه، بىر لەدارشتى مىتۆد و نىيۇمەرۆكى سیستمى پەرەرەدە بکاتەوه. سیستمى پەرەرەدە زانکۆكانى كوردىستان، بەگوېرەي رۆزگار و ئەرکى نەتەوايەتى خۆيان، لەھەر قۇناغىيەكدا، جۆرە روانگەيەكى نۇئ دەكەنە بەنەماي سیستمى پەرەرەدەيان. دەبا ئەوهش بلىم، کە من لەخت و خۆرایى ئەو سەرنجانە نمايش ناكەم، بەلکو من سالىنگ زىاتر، لەزانکۆيى سويد، بەشى تىورى و

کۆمەلگای کوردین. لیزهدا پیویست بەوه ناکا باسی گرنگی نویکردنەوەی روح و جەستەی زانکۆکانی کوردستان بکەین، چونکە ئەمرۆ كەسیکی نەخویندەواریش لەو بەئاگایە کە ئاستیان چۆنە و چۆنیش بەدەست کادیری گەندەل و نەزانى ئە دوو حیزبەوە و پیران بۇونە.

دەبا بېرسین: لەو ماودیەی کە کورد خۆی زانکۆکانی بەریوە دەبا، بۇ نموونە، لە بەشى زانستە مروقایەتییەکاندا، چەند لیکۆلینەوە و تىز لەسەر شوینپى سیاسەتى "ئەنفال" لەسەر بارى کۆمەلایەتى، دەرروونى، ھزرینى کورد... هتد، لەئاستى ماجستەر و دكتورادا، پېشکەش کراوه؟ کەواتە، گەلۇ ئە راستیانەی کە بەپەلە نامايشمان کردن، ھەلبەستراو، يان دىزايەتىکردنى ئەزمۇونى "ساوا"ى کوردستانى باشۇورە، کە مەنسۇولانى حیزب، وەک "حىكايەتى مىشى"، کاتىك خەلکان رەختان دەگرن، بەو قسانە دەمبەستيان دەكەن!

ئەو مامۆستا، راگر و جىڭرانەی زانکۆکانی ئەمرۆى کوردستان، ھەلبەتە زۆرينىيەيان، نەک ھەر دەرچۈرى مىتۆد و زانیارى كۆن و لەكار كەوتۇون، بەلکو بەھۆى پلە و پايەى حىزبىيان و سەرقاڭبۇون بەرابۇوردىن و راپەرەندىنى ئەركە حىزبىيەكانەوە، ھەرنا ھەولنادەن كىتىبىكى نویش لەو بوارەي کە بەرپىسيارى وىزدانىيان ھەيە لەزانکۆ، بخويىنەوە. لەوەش بگۈزەرەن، ئەو راگر و بەریوەبەرانەی زانکۆکان، لەشىۋاز و ئاستى مامەلە كەردىنياندا ھەردەلىتى جەنەرال و پۆلىسى بەندىخانەي پىاوكۈژەكان. زۆرينىيەيان کە قىسىيان لەگەلدا دەكمە بەلۇوتەبەرزىيەوە وەلامىكى داخراوت دەدەنەوە. کە دەيانبىنى زوو ھەستىدەكەي کە رىزو كارامەيى مامۆستاييان لەكەن نىيە.

بەمجۇرە لەئاكامى ئەو بەمەقەرکردن و بەحىزبىكىردىنى زانکۆدا، خويندكارى ئەمرۆى كورد لەزۆرينىي بوار و بەشەكانى کە خويندووېتى، خاوهنى چەند توپىزىنەوەيەك نىيە کە مایەى سوود وەرگرتىن بى. بۆيە بەبرَاوى من، ئەوانەي کە پىيان وايە بەبرىنەوەي چەند دكتور و مامۆستاي

خويىندكار و نىوەرۆكى سىستمى پەروەرده لەزانکۆكاندا، نزەتر و ئالۆزتر دەبن. كەواتە، ئەگەر بەزمانى فۆكۆ لە "پەيوەندىي دەسەلات و ماريفە" يەكى پۆزەتىف/كارا بېرىانىن، ئەوكات دەبىنин زانکۆكانى کوردستان، وەك سەرچاوهى رەھەندىك لەو "پەيوەندىي دەسەلات و ماريفە" يە، ھېشتا، نەك ھەر زۆريان ماوه ئەو "دەسەلاتە ماريفى" يە كارايە. بەرھەمېيىن، بەلکو فېيشيان بەو تىكەيشتنە لەزانکۆ نىيە، چونکە ئەوان ھەتا ھەنۇوكەش، ماريفە بەھەلرشتى قىسە بۆ خويىندكاران و مامۆستاي ماريفەدارىش بەسىبەرىكى حىزب و لەملکەرنى بۆينباخ و مەرمۇچى دەپېتون. دواجاچارىش، ئەگەر زانکۆكانى کوردستان بەمېشىكى حىزب بەزرن، ئىتر زمانى کوردى نابىتە خاوهنى ئە دەسەلاتە ماريفىيە كارايەي، کە ھەموو رۆزى لەجەم سیاسەتكار و نووسەرانى بانگەشەي بۆ دەكري.

لەم كۆنتىكىست/ناوکۆبىيەوە، ئەوهى پىيى وايە کە زانکۆكانى کوردستان تا ئىستاش بارەگاي حىزبەكان نىن، چاوهشەكارە. ھاواكتاتىش ئەوهى پىيى وابى كە مىتۆد و ئاستى خويىندى زانکۆكانى کوردستان لەجاران باشتە، بىگومان دەبى كاديرىكى حىزبى بى، يانىش بەتەماي پلەي كاديرىي بى. دىارە ئەوانەي کە لەدواي راپەرەنەوە لەزانکۆكانى کوردستاندا ناوى دكىتۈريان لەخۆيان ناوه، بۆ ئەوهى پلە ھەستدارە سەرەكىيەكانى زانکۆ داگىر بکەن، بەشى ھەرە زۆريان كادير و مەنسۇولى ئە دوو حىزبەن. ھەموو ئەوانەش کە لەدەرەوە بۆ وانە وتنەوە لەزانکۆكان گەراونەتەوە، بەواسىتەي مەنسۇولە گەورەكانى ئە دوو حىزبەوە بۇوە، لەبۆيە ھەموويان، ئەگەرچى جار و بار بەناوى ھەلۋىتە وەرگرتىن لەگەندەلى ناو زانکۆكان رەخنە دەگرن، بەلام باش دەزانىن كە خۆشيان چۆن لەكتى پېوېستدا ئەو حىزبە و مەنسۇولانە پەسندەدەن كە رىگەيان بۆ ھاتنەوەيان خۆشىركەدەن و لەزىزىر دەسەلاتىان كاردەكەن. بەمجۇرە زانکۆكانى کوردستان، وەك بەھادارتىرين و سەرچاوهى زانستى و رۆشىنېرىي و پەروەردهيى، شىۋاوتىرين و رىسىواكراوتىرين ئۆرگانى

تیبینی! ئەمە بەشىكى بچووكە لەگفتۇرىيەكى فەروان و ھەممەبابەت كە بەختىار كەريم، سەبارەت بەكتىبەكەي بەندە "گۈلنارەكانى شۇنىپى لەباخچەكانى تاواوگە" ، لەھاوينى سالى 2006 دا بۇ ماڭپەرى "دەنگەكان" ئەنجامىداوه. لېرددادا ئىيمە تەنبا ئەو سى بەشەمان لەو گفتۇرىيە درىزەدا چىيۇدەتەوە، كە بەبابەتى رۆشنىيەرى و ئامانجى كىتىبەكەمان گىرىداوه. لېرەوە ئومىدەوارىن ھاۋىلى ھىئىرا بەختىار كەريم و "دەنگەكان" لەپچەناندى گفتۇرىيەكە بىمانبەخشىن.

جودا لەئەورۇپاواه بۇ زانكۆكانى كوردىستان و كردىنهوهى چەندان زانكۆ، ئاستى خويىند و كىشىه قولولەكانى زانكۆكانى كوردىستان چارەسەر دەبن، دىيارە يان بەشدارەن لەو داپازاندۇن و بەھىزبىكىدەن زانكۆكان، يانىش تەنبا بەرزەوهەندى خودى خۆيان بۇ گرنگە، بەدەر لەو سەرچاوانەش، دىيارە ئەوانە لەبەھا زانكۆ نازانن، چونكە ھەتا ئەو مىشكانەي حىزب ناندەرى زانكۆ بن، ھەتا زانكۆ بارەگاي حىزبان بى، ھەتا كادير بەواسىتەي حىزبەكەي لەخويىندى پلەي دكتۇرا قەيد بىرى و دكتۇراش، بى لىكۆلىنەوهەيەكى شياو، بدرىتە كاديرى حىزب، ھەتا ژيانى زانكۆ لەدەست حىزب رزگار نەكىر و نەبىتە دامەزراوېتى بىلايەن و لەو ھەموو كادير گەندەلەي حىزبى پاكنەكىتەوە و ... هەتىد، سىستەمى پەروەردەي ئىيمە، بىيىگە لەگۇرانى لاوهكى و پچەر پچەر، گۇرانىكى بىنەرەتىيان بەسەردا نايەت. وېرای ئەمەش، ئەگەر پىيمان وابى زانكۆ بىرىتىيە لەجيھانىك كە ماريفە و زانىن بەرھەمدەھىتىنى، كەچى ئىيمە دەزانىن كە لەئەورۇپادا لەھەر بەشىك لەبەشەكانى زانكۆكانى ئەو ولاتانەي كە لىيى دەژىن، رۆزآنە دەيان كۆر و گفتۇرىان تىادا دەكىر، ئەي باشە مانگانە لەزانكۆكانى كوردىستاندا، بەتايىبەتى كە ئىستا كورد رووبەررووئى كۆمەلېتكە قەيرانى وەك، داداگايىكىنى سەددام و جەلادەكانى، كىشەرى كەركوك، ھەپھەشى تۈركىيا بۇ سەرپەكەكە و باشۇور...ھەتىد، چەند كۆر و گفتۇرىي ھەممەجۇر پېشىكەش دەكردى؟ گەلۇ ئەمسال ئەو بابەت و تىيەز گرنگ و نوييانە چىن كە زانكۆكانى كوردىستان بەرھەميyan ھىيناوه؟ دواجاپارىش نابى دىلسۆزى ئەو مامۆستايە كەمانەي، بۇ نموونە ماندوونەناسىكى وەك، عەزىز گەردى و نموونەكانى دىكەي وەك وى، ناو زانكۆكانى كوردىستان فەراموش بکەين، كە بىيگومان لەئاستى توانا و پايىھى خۆيان ئەركەكانىيان رايدەپەرىيەن.

A inteclluctual pem behind the language ear

Author: Handren

2007
Sweden

مهیلی ناوديئرکردنی ئەم كۆوتارە بە "قەلەمیکى رۆشنېرىي لەپشت گویى زماندا" ، هەر تەنیا واتاي وىناكىردى زمان و رۆلى رۆشنېرىي ناگەيەنى ، بەلكو لەھەمان كاتىشدا واتاي گوشەگىر بۇونىكى لالى زمانىش دەنوينى . رەھەندىيەكى دىكەي ئەم تاونىشانە ، خۇنمايشىكردى زمانە لەگفتۇگۆكردنەكەيدا لەگەل پەريشانىيەكانى يادەوەرىي رابردووی خۆى و رىگاي گەشته وىلەكانى ئىستايدا . لەم دىدەوە "قەلەمیکى رۆشنېرىي لەپشت گویى زماندا" ، خوازىيارى ئاوهلا كردنەوهى ئاسوئىيەكە ، كە لەويىدا زمان بەريگاي قەلەمەكەيەوە ، كە زمانى خۆيەتى ، تاكو گۈز لەبىدەگىيەكەي بىرى ، پشت گویى ئىمە كە خۆيەتى هەلەبىزىرىت .